

სამეცნიერო ჟურნალი „ხელისუფლება და საზოგადოება“
(ისტორია, თეორია, პრაქტიკა)“

Scientific magazine

“AUTHORITY AND SOCIETY”

(History, Theory, Practice)“

Научный журнал “ВЛАСТЬ И ОБЩЕСТВО

(История, Теория, Практика)“

№ 4 (44) 2017, ტომი I

ღია დიპლომატიის ასოციაციის
სამეცნიერო ჟურნალი

**Scientific magazine of
The Open Diplomacy Association**

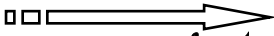
Научный журнал
АССОЦИАЦИИ ОТКРЫТОЙ ДИПЛОМАТИИ

ISSN 1512-374X

ჟურნალი დაარსებულია 2005 წელს საქართველოს ტექნიკური
უნივერსიტეტის სახელმწიფო მართვის კათედრის მიერ

UDC 378(479.22)(051.2)

ხ. 402

სარედაქციო კოლეგია:

შოთა ღოღონაძე	მთავარი რედაქტორი
ოთარ ქოჩორაძე	მთავარი რედაქტორის
მოადგილე
ოთარ ბაღათურია	პასუხისმგებელი მდივანი

ნანა ავალიანი, რუდიგერ ანდრესენი, მუშუა აბრამი (ბარმელია), ევგენი ბარათაშვილი, გიორგი ბაღათურია, ოთარ ბაღათურია, რასა ბელოკაიტი, ანანტასია ბანიჩი, იური გორიციკი, ვახტანგ ბუჩუკი, შოთა ღოღონაძე, ელენ ღრაკე, ჰარალდ ვერტიცი, ბენადი იაშვილი, სერჯო კამიზი, რინარდ მასი, მიხაილო მელვიდი, როინ მებრეველი, იოჰიკა მიცუი, ბადრი ნაკაშიძე, ლიზავეტა ქახანინა, ბუდი ნურანი რუჩანა, რამონ ვიეტრო-სუარესი, ბერტ სურმიულენი, ქეიტი ქოქრაშვილი, ოთარ ქოჩორაძე, რუსუდან ქუთათელიაძე, მაია ჩხეიძე, ვიანესლავ ძიუნძიუკი, ია ხუბაშვილი. ენდრიუ ლენუქს ჰარდინგსი.

ჟურნალი ხელმძღვანელობს თავისუფალი პრესის პრინციპებით. გამოქვეყნებული მასალების სიზუსტეზე პასუხისმგებელია ავტორი. გამოქვეყნებული მასალები გამოხატავს მხოლოდ ავტორთა პოზიციას და შესაძლოა არ ემთხვეოდეს რედაქციის შეხედულებებს.

რედაქციის მისამართი:

საქართველო, თბილისი, 0175, კოსტავას ქ. 77, VI კორპუსი,
I სართული, ტელ. 236-45-14,
77 Kostava st., 0175 Tbilisi, Georgia.
Tel. [+995 32] 2364514

e-mail: geoandependip@yahoo.com

ვარუჟანის გაფორმება: დავით ბაღათურია

ჟურნალი გამოდის კვარტალში ერთხელ, 4 ნომერი წელიწადში
 ჟურნალის ელექტრონული ვერსია განთავსებულია ვებგვერდზე:

<http://odageorgia.ge/?page=gamocemebi>

ჟურნალის რეფერირებული მასალა განთავსებულია საერთაშორისო
 სამეცნიერო ელექტრონულ ბიბლიოთეკაში: <http://www.eLIBRARY.ru>

ს ა რ ჩ ე მ ი

საჯარო მმართველობის პრაქტიკა

შორენა ჭუმბურიძე
პროფესიული კავშირის გავლენა მმართველობის სისტემაზე- 5

Svitlana Moroz
STATE MANAGEMENT OF HIGHER EDUCATION QUALITY AS AN
OBJECT OF DISSERTATIONS' RESEARCHES: ANALYSIS OF THE
SUBSTANTIAL ORIENTATION OF SCIENCE RESEARCHES----- 15

მაია ამირგულაშვილი
სამოქალაქო საზოგადოება და საჯარო-პოლიტიკური
მმართველობის მოდელი----- 24

Артем Хлебников
РОЛЬ ИНСТИТУТОВ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В
ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА ПУБЛИЧНЫХ УСЛУГ----- 32

თამაზ მაჩიტაძე
პროფესიული ბანათლების როლის გაძლიერება აღამიანური
კაპიტალის განვითარების პროცესში----- 42

ოთარ თევდორაძე
აღბილოპრივიტივი თვითმმართველობის ორგანოების როლი
სახელმწიფოს სოციალური პოლიტიკის რეალიზაციაში----- 50

ნიკოლოზ მიდოდაშვილი
სტრუქტურული მონაწილეობა საქართველოს უმაღლესი
საბანამანათლებლო დაწესებულების მართვის კოლეჯში
ორგანოებში----- 56

ეკონომიკა

გენადი იაშვილი, თინათინ იაშვილი, ბესიკ შერაზადიშვილი
ღრობის აღრიცხვისა და კონტროლის სისტემა, როგორც
ამოცანების ეფექტური გადაწყვეტის საშუალება----- 66

Mikhail Cherniak
EVALUATION OF REGIONAL DEVELOPMENT RESOURCE BASE---- 75

მაია მარტიაშვილი
კომპანიის ვასეულობის ზრდაზე ორიენტირებული მართვის
სრულყოფის საკითხები----- 85

სამართალი

ჯანა ბერაძე

შიდა კონტროლის სისტემის განვითარება და
სამართლებრივი უზრუნველყოფა საქართველოში----- 91

Марина Джафарова

АДМИНИСТРАТИВНОЕ СУДОПРОИЗВОДСТВО В СИСТЕМЕ
АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ПРАВА
УКРАИНЫ----- 99

Елена Салненко

РОЛЬ КОНЦЕПЦИИ «BALANCED SCORECARD» В ПРОЦЕССЕ
РАЗРЕШЕНИЯ КОНФЛИКТОВ МЕЖДУ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ И
ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТЬЮ В УКРАИНЕ----- 108

სახელმწიფო და რელიგია

Богдан Завідняк

ФІЛОЗОФІА XIX-XX СТ. М. МУРСТОВ, В. ІВАНІЦЬКИЙ ТА
ІН.: ОГЛЯД ОСНОВНИХ ФІЛОЗОФІАЧНИХ ПРАЦЬ----- 119

Сергей Санников

ДИАХРОННЫЙ ВЗГЛЯД НА ЛОКАЛЬНЫЕ РЕФОРМАЦИОННЫЕ
ПРОЦЕССЫ В САКРАМЕНТАЛЬНОМ ДИСКУРСЕ----- 132

საზოგადოება

ლევან ჯღარკავა, დავით ლულაძე

საჯარო მმართველობის ინოვაციური სწავლება, როგორც
არსებულ პრობლემებსა და საჭიროებებზე გააზიზღული
ვიქრის შედეგი----- 146

პრაქტიკა

გარი გუნია, ზიზი სვანიძე

მიკრომინარეჟებით სასურსათო პროდუქტების დაბინძურების
მონიტორინგის საკითხებისთვის----- 158

Владимир Бацамут

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОГНОЗНЫХ ВЫВОДОВ
ОТНОСИТЕЛЬНО ДИНАМИКИ ОПЕРАТИВНОЙ ОБСТАНОВКИ НА
ТЕРИТОРИИ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЧЕРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
СОЦИАЛЬНОГО ХАРАКТЕРА----- 171

საჯარო მმართველობის პრაქტიკა

შორენა ჭუმბურიძე
პროფესიული კავშირის ბავშვინა მმართველობის სისტემაზე

რა არის პროფკავშირი და რა როლი გააჩნია მას საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე? ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის დიდ ნაწილს ამ კითხვაზე თავისებური ხედვა გააჩნია. „ღირსეული შრომა, ღირსეული ანაზღაურება და ღირსეული შრომის პირობები“ ესაა პროფკავშირის წევრთა ძირითადი მოთხოვნები, თუმცა მათ ფუნქციას პოლიტიკური და კანონ შემოქმედებითი საქმიანობაც წარმოადგენს.

სტატიაში განხილულია და შედარებულია პროფკავშირული ორგანიზაციის ფუნქციონირება სხვადასხვა ქვეყნის მაგალითზე. ნაჩვენებია გაფიცვის და სოციალური პარტნიორობის როლი პროგრესულად მოაზროვნე საზოგადოების და დემოკრატიული სახელმწიფოს ჩამოყალიბებაში. ასევე საუბარია საბჭოთა სისტემის დროინდელი პროფკავშირების თავისებურებაზე.

საკვანძო სიტყვები: პროფკავშირები, სოციალური პარტნიორობა, ღირსეული შრომა, გაფიცვა, გაკლენა მმართველობის სისტემაზე.

ბოლო პერიოდში საქართველოში მასობრივი ინფორმაციის გავრცელების საშუალებებში შესამჩნევად აქტუალური გახდა ქვეყანაში პროფესიული კავშირების შესახებ ატეხილი აჟიოტაჟი. თუმცა, ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ ხმაური, რამაც საზოგადოებას ამ გაერთიანების არსებობა შეახსენა, გამოწვეული იყო არა მის მიერ ფუნქციური დანიშნულების განხორციელების შედეგად, არამედ ორგანიზაციის ხელმძღვანელის პოსტის დაკავების მსურველთა ურთიერთდაპირისპირებიდან გამომდინარე.

მაინც რა არის პროფკავშირი? ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის დიდ ნაწილს ამ კითხვაზე თავისებური ხედვა გააჩნია. მათი აზრით, ის საბჭოთა კავშირიდან გადმონაშთი მორიგი ინსტიტუტია, რომელიც თავის დროზე პარტიული იდეოლოგიის გამყარების დამატებითი, საკმაოდ მძლავრი მექანიზმი იყო და 21-ე საუკუნეში მისი ადგილი ადარ არის. რეალურად კი, პროფკავშირი სამრეწველო რევოლუციის შედეგია, და მის

კლასიკურ განმარტებას, არაფერი აქვს საერთო საბჭოთა კავშირის დროს არსებულ გაერთიანებასთან.

პროფკავშირის სამშობლოდ დიდი ბრიტანეთი მიიჩნევა, სადაც მე-19 საუკუნეში განსაკუთრებით აქტუალური გახდა მუშა-მოსამსახურეთა ბრძოლა სოციალური უფლებების მოსაპოვებლად. 18 საათიანმა სამუშაო გრაფიკმა, დასვენების დღეების არარსებობამ, ქალთა და ბავშვთა იძულებითმა შრომამ, მოსამსახურეების მიმართ დისკრიმინაციულმა მიდგომამ, მძიმე სამუშაო პირობებმა და გაწეულ შრომასთან ყოველად შეუფერებელმა ანაზღაურებამ, გააერთიანა ქარხნის მუშები, რომლებმაც ერთობლივად და ერთიანი გზებით დაიწყეს სამართლიანობისათვის ბრძოლა. ასე ჩაეყარა საფუძველი პირველი პროფესიული კავშირის შექმნას, რომელმაც მისი კლასიკური სახე ჩამოაყალიბა.

„ღირსეული შრომა, ღირსეული ანაზღაურება და ღირსეული შრომის პირობები“ ესაა პროფკავშირელთა ის ზოგადი მოთხოვნები, რომელიც მათ ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის პირველი მასობრივი პროტესტიდან მოჰყვებათ. შრომა ადამიანის უფლებაა, რომლის წართმევა ან დაუცველობა შეუძლებელს ხდის სოციალური სამართლიანობის მიღწევას, ამ უკანასკნელის გარეშე კი სახელმწიფოს დემოკრატიული იმიჯი არასტაბილური ხდება.

შექმნას ან შევიდეს პროფკავშირებში თავისი არჩევანის მიხედვით - ადამიანის ერთ-ერთი ფუნდამენტური უფლებაა, რომელიც მყარად არის დაცული ქვეყნების უმრავლესობის კონსტიტუციით, საერთაშორისო ნორმებით და ეროვნული კანონებითა, თუ კანონქვემდებარე აქტებით. უფრო მეტიც, ის ნორმები რომლებიც პროფესიული კავშირების გაერთიანებებს არეგულირებს, არა მარტო მისი საქმიანობისათვის წინააღმდეგობის გაწევასა და სხვაგვარ ხელშეშლის ქმედებას ზღუდავს, არამედ ამ ორგანიზაციებისთვის მუშაობის ნორმალური პირობების შექმნას ავალდებულებს სახელმწიფოს. საერთაშორისო დემოკრატიული თანამეგობრობის მიერ აღიარებულია, რომ პროფკავშირული მოძრაობა მთლიან სამოქალაქო საზოგადოების ინტერესებს წარმოადგენს, რომლის ფუნდამენტური და პერმანენტული მისია, ეკონომიკური და სოციალური კეთილდღეობის მიღწევაა. გაეროს საერთაშორისო პაქტი ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა შესახებ პირდაპირ ავალდებულებს მონაწილე მხარეებს, უზრუნველყონ „თითოეული ადამიანის“ უფლება, შექმნას თავისი ეკონომიკური და სოციალური

ინტერესების განხორციელებისა და დაცვის მიზნით პროფესიული კავშირები და შევიდეს ასეთ ორგანიზაციებში თავისი არჩევანის მიხედვით.

ბუნებრივია, შემთხვევითი არ არის უდიდესი სახელმწიფოების მიერ საკანონმდებლო მხრივ პროფესიული კავშირების ასეთი ძლიერი მხარდაჭერა და მათი დაცვა, ასევე ფაქტიურად სავალდებულოება. პროფკავშირების როლი ყოველთვის მნიშვნელოვანი იყო საზოგადოების მართვის პროცესში, რომელიც დემოკრატიულ, თუ ანტიდემოკრატიულ მიმართულებას, ქვეყანაში არსებული პოლიტიკური განწყობის მიხედვით იღებდა.

გაუმჯობესებული სამუშაო პირობებისათვის ბრძოლაში მონაწილეობის გარდა, პროფესიულ გაერთიანებებს, ყოველთვის ეკავა გადამწყვეტი როლი სოციალური მოძრაობების შექმნასა და ქვეყნის მასშტაბით სოციალური ცვლილებების განხორციელებაში. თუმცა ზოგიერთ ქვეყანაში, სადაც ძირითადად ერთპარტიული რეჟიმი არსებობდა, პროფკავშირი სახელმწიფო სტრუქტურებისა და პოლიტიკური ელიტის დაქვემდებარებაში ექცეოდა და ფაქტიურად დამატებით ინსტრუმენტს წარმოადგენდა არსებული რეჟიმის გასამყარებლად.

ამის თვალსაჩინო მაგალითია საბჭოთა წყობის პერიოდში არსებული პროფესიული კავშირების გაერთიანება, რომელიც საბჭოური იდეოლოგიების მოსაზრებით, ოქტომბრის რევოლუციის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მონაპოვარს წარმოადგენდა და გადამწყვეტი როლი ეკისრებოდა უმუშევრობის და გაუნათლებლობის ლიკვიდაციასთან ბრძოლაში. გარეგნულად საბჭოთა წყობის პროფკავშირული გაერთიანება, მუშა-მოსამსახურეთა ხელში უმძლავრეს იარაღს წარმოადგენდა თავიანთი უფლებების დასაცავად, თუმცა რეალურად ძალიან მოკლე ხანში, თითქმის დასაწყისიდანვე ის კომუნისტური რეჟიმის მმართველობის მძლავრ იარაღად გადაიქცა, რომელიც წევრებისთვის გათვალისწინებული სანატორიუმის საგზურების, დასასვენებელი სახლების, თუ სხვა წამახალისებელი ღონისძიებების პარალელურად, მოსახლეობის მუდმივი კონტროლისა და წნეხის ქვეშ ყოფნას უწყობდა ხელს და არავის აძლევდა გაბატონებული რეჟიმისგან თავის დაღწევის საშუალებას. საბჭოთა კავშირის დროინდელი პროფკავშირის წევრობის დამადასტურებელ ბილეთზე ეწერა სლოგანი „პროფკავშირები კომუნიზმის

სკოლაა“, რომელიც ფაქტიურად ლაიტმოტივად მიყვებოდა იმ დროინდელ საზოგადოებრივ ცხოვრებას.

აღნიშნული რეჟიმის პერიოდში დამოუკიდებელი პროფესიული ორგანიზაციის შექმნის პირველი მცდელობა 1978 წელს განხორციელდა მოსკოვში, რასაც მაშინვე მოჰყვა ხელისუფლების მხრიდან მისი დამფუძნებლების წინააღმდეგ რეპრესიული ღონისძიებების გატარება და შედეგად პროფკავშირები კვლავ დარჩა კომუნისტური პარტიის მხრიდან ფართო მასების მანიპულირების და კონტროლის მექანიზმად.

სწორედ ამ ისტორიული რეალობის შედეგად არის საქართველოში პროფკავშირების როლისადმი ის სკეპტიკური განწყობილება, რომელმაც მთლიანად გადაფარა მისი დადებითი და პოზიტიური მხარე.

მიუხედავად იმისა, რომ პროფკავშირული მუხტი, ევროპის ბევრ ქვეყანაში, და არა მარტო ევროპაში, ჯერ კიდევ არ განელეზულა და კვლავ აქტუალურ საკითხს წარმოადგენს, საქართველოში მისდამი ნდობის ხარისხი დღითიდღე კლებულობს და საზოგადოებაში ჩნდება კითხვა: არის თუ არა საერთოდ საჭირო პროფესიული კავშირები და რა როლს თამაშობენ ისინი ქვეყნის განვითარებისა და სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბებაში.

სკეპტიკურად განწყობილი ადამიანები, მას მმართველი რეჟიმის ხელში ჩვეულებრივ პოლიტიკურ ინსტრუმენტად მიიჩნევენ და თვლიან რომ გაზვიადებულია ყველა ის წარმოდგენა, რომელიც ამ ორგანიზაციის დამსახურებად არის მიჩნეული. მეტიც, ფიქრობენ რომ პროფკავშირების მიერ მინიმალური ხელფასის ოდენობით მანიპულირება, ისევე მშრომელ ადამიანებს აზარალებს, ვინაიდან აღნიშნული მეწარმეების მხრიდან გაზრდილი ხარჯების პირობებში ამცირებს სამუშაო ადგილებს და შედეგად ბევრი უმუშევარი რჩება, იზღუდება კონკურენცია შრომის ბაზარზე.[1]

ამავდროულად, თუ გავითვალისწინებთ განვითარებული ქვეყნების მაგალითს, აქ კარგად ფუნქციონირებადი პრესტიჟული პროფკავშირები, დემოკრატიის და ადამიანის უფლებათა სტანდარტების მაღალი ხარისხის მაჩვენებელს წარმოადგენს და მას მნიშვნელოვანი წვლილი მიუძღვის, თავისი უფლებებისათვის მებრძოლი პროგრესული საზოგადოების ჩამოყალიბებაში. ყოველგვარი პარტიული და პოლიტიკური წნეხისგან თავისუფალი ადამიანური რესურსი, ქვეყნის სოციალური კეთილდღეობის და დემოკრატიული მმართველობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გარანტიაა. ამ

თავისუფლების დაცვა კი პროფკავშირის პირდაპირი მოვალეობაა.

მინც რას წარმოადგენს თანამედროვე პროფკავშირები საქართველოში. დღეს მოქმედი ორგანიზაცია 1992 წელს შეიქმნა საბჭოთა კავშირის დროს მოქმედი ორგანიზაციის მემკვიდრეობის ბაზაზე და დღეისთვის 21 დარგობრივ პროფესიულ კავშირში დაახლოებით 145 000 წევრს აერთიანებს.

რეალურად მისი არსებობა ამ ეტაპზე ინერციის ძალით მიმდინარეობს და ფაქტიურად არანაირი როლი არ გააჩნია საზოგადოების სოციალური, თუ პოლიტიკური მიმართულების განვითარებაში. მან დაკარგა ერთპარტიული რეჟიმის მმართველობის ხელშემწყობი მძლავრი ბერკეტის ფუნქცია, მაგრამ ამავე დროს ვერც სოციალური კეთილდღეობის გარანტორის როლი მოირგო. აღნიშნული, მით უფრო თვალსაჩინო გახდა აშშ-ს ეროვნულ დემოკრატიული ინსტიტუტის (NDI) კვლევებმა, რომლის თანახმადაც გამოკითხული მოქალაქეების 56-მა პროცენტმა არაფერი იცის მისი არსებობის შესახებ, ხოლო იმ ადამიანების უმრავლესობა, ვინც სხვადასხვა მიზეზით არის ორგანიზაციაში გაწევრიანებული, საბოლოოდ კარგავს მის მიმართ ნდობას. პროფესიული ორგანიზაციის მონაწილეობა სოციალური პარტნიორული ურთიერთობის ფორმირების მიმართულებით იმდენად სუსტია, რომ ფაქტობრივად დაუცველი დატოვა საზოგადოების ის ნაწილი, რომელიც მას მსხნელის მოლოდინით შეჰყურებდა. სწორედ აღნიშნული განაპირობებს პროფკავშირებიდან წევრების გადინების მზარდ ტენდენციას.

საკმარისია გავიხსენოთ, თუნდაც დასაქმებულთა მხრიდან მასშტაბური აქციების მცდელობა საკუთარი უფლებების დასაცავად. ამ მხრივ შეიძლება ითქვას, რომ 2016 წლის თებერვალში ტყიბულის 16 დღიანი გაფიცვა, დასაქმებულთა ორგანიზებული წინააღმდეგობის მნიშვნელოვან პრეცედენტს წარმოადგენდა, რომელიც მიმართული იყო შრომის პოლიტიკური ფუნდამენტური ხარვეზებისა და სახელმწიფოს მიერ შრომითი უფლებების დაცვისთვის შექმნილი მექანიზმების არაეფექტურობის წინააღმდეგ. აღნიშნული აქცია, რეალურად ისევე როგორც ჭიათურის მადაროელებისა და რკინიგზის მუშაკთა ცნობილი გაფიცვები, წარმოადგენდა არა მხოლოდ მხარეებს შორის შრომით დავას, არამედ არსებული ეკონომიკური და სოციალური სისტემის წინააღმდეგ პროტესტს, რომელმაც დასაქმებულთა ელემენტარული

მინიმალური კეთილდღეობა და სოციალური უსაფრთხოების სისტემის შექმნა ვერ უზრუნველყო.

როგორ განვითარდა საქართველოში საპროტესტო აქციები? დასაწყისში ძლიერი მუხტით დაწყებული გაფიცვის მიმართ, საზოგადოებას გაცილებით მაღალი დონის მოლოდინი შეექმნა, ვიდრე საბოლოოდ რეალურმა შედეგმა აჩვენა, რაც მიმდინარე საპროტესტო აქციებთან მიმართებით, სახელმწიფოს მიერ დაგვიანებულმა და არაეფექტურმა ჩართვამ გამოიწვია. სწორედ აქ გამოჩნდა პროფკავშირული ორგანიზაციის სუსტი მხარე, რომელმაც ვერც სახელმწიფოზე ზეწოლა მოახდინა, მათგან ადეკვატური ქმედების მისაღწევად და ვერც გაფიცულების დაცვა შეძლო მათზე განხორციელებული სხვადასხვა ტიპის მუქარისა და ფსიქოლოგიური ზეწოლისაგან, რამაც საბოლოოდ გაფიცულთა მხრიდან დათმობაზე წასვლის წინაპირობა შექმნა. შედეგად, გარკვეული პერიოდით კვლავ დემორალიზებული მუშა-მოსამსახურეები მივიდეთ, რომლებიც ოჯახებისა და თვითგადარჩენის მიზნით, იძულებულნი გახდნენ კვლავ არსებული პირობების ფონზე გაეგრძელებინათ მუშაობა.

აბსოლუტურად განსხვავებულია აქციებისა და პროფკავშირების როლი ევროპაში. აქ პროფკავშირული აქციები ჩვეულებრივი მოვლენაა, რომლის მიმართაც საზოგადოება სოლიდარულად არის განწყობილი. გაფიცვის შემთხვევაში, მთელი ქვეყნის მასშტაბით ჩერდება სატრანსპორტო მიმოსვლა, განსაკუთრებით დიდ ზარალს განიცდიან ავია-კომპანიები და მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანები საწყის ეტაპზე ამ აქციების შედეგად კარგავენ დროსა და ფინანსებს, უკმაყოფილებას მაინც არ გამოთქვამენ, ვინაიდან მიაჩნიათ, რომ ამ დანაკარგად ღირს იმ სოციალური სამართლიანობის მიღწევა, რომელსაც საბოლოოდ იღებენ შედეგად.

თუ საფრანგეთის მაგალითზე გადავხედავთ, პროფკავშირების მიერ კარგად ორგანიზებულმა, სოლიდარულ პასუხისმგებლობაზე დაფუძნებულმა მასშტაბურმა აქციებმა, მნიშვნელოვანი შედეგები მოუტანა ქვეყანას. მაგალითად, 1936 წლის გაფიცვის მონაპოვარს წარმოადგენს ანაზღაურებადი შვებულება და კოლექტიური ხელშეკრულების დადების უფლების მოპოვება საფრანგეთში, ხოლო დღიური სამუშაო დროის 8 საათამდე შემცირება, მხოლოდ 1889 წლის გაფიცვის შემდეგ გახდა რეალური.

უპრეცედენტო იყო შემთხვევა, როდესაც პროფკავშირული ორგანიზაცია ღიად დაუპირისპირდა საფრანგეთის პრემიერ-

მინისტრის აღან ქუპეს და პრეზიდენტ ქაკ შირაქის დაანონსებულ რეფორმას, რომელიც საპენსიო და სოციალურ დაზღვევას შეეხებოდა. „ქუპეს გეგმის“ ძირითად ელემენტს საპენსიო ასაკის გაზრდა და ოჯახების სოციალური დახმარებების ლიმიტირება შეადგენდა, გაზრდილი გადასახადების ფონზე. ამ გეგმას, პრეზიდენტ შირაქთან ერთად, პრემიერ-მინისტრი ქვეყნის საბიუჯეტო დეფიციტის შესავსებად ერთადერთ რეალურ გზად მიიხსენებდა. თუმცა ამ რეფორმის გატარების მცდელობამ არნახული რეზონანსი გამოიწვია ქვეყანაში, სხვა და სხვა უწყებაში მომუშავეებმა მასიური გაფიცვით უპასუხეს მთავრობის ამ გადაწყვეტილებას. მიუხედავად გაფიცვების დიდი გამოცდილებისა, მსგავსი მასშტაბური გაფიცვა საფრანგეთში მაინც პირველი იყო. მასში 6 მილიონამდე ადამიანი მონაწილეობდა და რამდენიმე კვირას გაგრძელდა. [2]

პროფკავშირულმა ორგანიზაციამ გასაოცარი გამძლეობა და პრინციპულობა გამოიჩინა, რასაც დასაქმებულთა ერთსულდობრეობამაც შეუწყო ხელი და საბოლოოდ 1995 წლის ნოემბერ-დეკემბრის გაფიცვამ ის შედეგი გამოიღო, რომ ქვეყნის პრეზიდენტი და პრემიერ-მინისტრი იძულებულნი გახდნენ უკან დაეხიათ და რეფორმასთან დაკავშირებით გარკვეულ კომპრომისზე წასულიყვნენ.[2] სწორედ ამ პერიოდში გაჩნდა საფრანგეთის კონსტიტუციაში ჩანაწერი პირველად, საჯარო სამსახურის არსის და მისი მნიშვნელობის შესახებ.

გერმანიის ისტორიაშიც ყველაზე მასშტაბურ გაფიცვას წარმოადგენდა ავიაკომპანია „ლუფგანზას“ პილოტების ბოლო დროინდელი გაფიცვა, (სულ 3800 შიდა და საერთაშორისო რეისი გადაიდო, რამაც კომპანიას 300 მილიონ ლარზე მეტის ზარალი მოუტანა). ამ ყველაფრის საბოლოო შედეგს კი გარკვეული საკანონმდებლო ცვლილებები წარმოადგენდა.

ამასთან ერთად ხაზი უნდა გაესვას იმასაც, რომ პროფკავშირების ორგანიზებით განხორციელებული გაფიცვების მიზანი, მხოლოდ შრომითი ურთიერთობის მოწესრიგებას არ ითვალისწინებს. ის ასეთივე წარმატებით ემსახურება დემოკრატიის განვითარებასა და მისი ხარისხის ამაღლებას. (მაგალითად 1934 წლის 12 თებერვლის გაფიცვა ფაშიზმის წინააღმდეგ, 1961 წლის გაფიცვა პუტჩისტის სამხედროების წინააღმდეგ და ა.შ.) შეიძლება ითქვას, რომ „გაფიცვა თანამედროვე დემოკრატიის პროდუქტს წარმოადგენს; ამავე დროს ის პოლიტიკური დემოკრატიის გარანტიაა“[3]

მსოფლიოში ყველაზე ძლიერი პროფკავშირები ჩინეთს, სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკას, საფრანგეთს, გერმანიასა და ტუნისს ჰყავს. საერთოდ, ევროპაშიც არაერთგვანოვანია პროფკავშირების როლი არსებული პოლიტიკური წყობიდან გამომდინარე. მაგალითად, სოციალურ-დემოკრატიული მოდელის ქვეყნებისგან განსხვავებით, ლიბერალურ სახელმწიფოებს არ აქვთ ძლიერი სოციალური კანონმდებლობა და პროფკავშირების როლიც შედარებით სუსტია ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ევროპის ქვეყნებში პროფკავშირების როლი და მისი ჩართულობის ხარისხი საზოგადოებრივ მმართველობაში, საკმაოდ ვარიაციულია. ასევე განსხვავებულია დასაქმებულთა ნდობა და ჩართულობა ამ ორგანიზაციაში; მაგალითად დანიაში, შვედეთსა და ფინლანდიაში დასაქმებულთა 70 პროცენტი არის გაწევრიანებული პროფესიულ კავშირებში, ნორვეგიაში დაახლოებით 52 პროცენტი, ესპანეთში - 19 პროცენტი, გერმანიაში - 18 პროცენტი, საფრანგეთში - 8 პროცენტი და ა.შ. თუმცა ამ მხრივ ევროპის ქვეყნებს საერთო ის გააჩნიათ, რომ ყველა ქვეყანაში პროფკავშირულ ორგანიზაციებში გაერთიანებულთა უმრავლესობას საჯარო სექტორში დასაქმებული ადამიანები წარმოადგენენ.[4] ანუ ადამიანები - რომლებზეც დამოკიდებულია ქვეყნის ინსტიტუციური მართვა და საზოგადოების სამსახური. იმისთვის, რომ მათ შეძლონ მოქალაქეების უფლებების სამართლიანი დაცვა და მათ წინაშე ვალდებულებების პირნათლად განხორციელება, პირველ რიგში თავად უნდა იყვნენ დაცული და დაფასებული. ამიტომაც არის ასე ცალსახად მნიშვნელოვანი მათი ერთობის სიძლიერე.

ზოგადად პროფკავშირის ყოველდღიური მუშაობა მის წევრთა პრობლემების გადაწყვეტას, მათი უფლებების დაცვას და შრომის უსაფრთხოების პირობების უზრუნველყოფას გულისხმობს. თუმცა, დასაქმებულთა სოციალური დაცვა მხოლოდ მატერიალური სახის პრივილეგიებს კი არ მოიცავს, არამედ მის ფუნქციას პოლიტიკური და კანონმემოქმედებითი საქმიანობაც წარმოადგენს. რაც უფრო ძლიერი და გავლენიანია პროფკავშირული ორგანიზაცია, მით უფრო თავისუფალი და პროგრესულია დასაქმებული საზოგადოება, რომელსაც დაცული და აღიარებული უფლებები, სოციალური პასუხისმგებლობები და მუდმივი სოლიდარობა საკუთარი შესაძლებლობების მიმართ რწმენას უმაღლესს და მის საქმიანობას ბევრად უფრო ეფექტიანს ხდის.

წარმოუდგენელია სამართლებრივი დემოკრატიული სახელმწიფოს მშენებლობა იმ ღირებულებების განმტკიცების გარეშე, რომელიც მჭიდროდ არის დაკავშირებული ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებული შრომის უფლებებთან და მის დაცვასთან. მცნება „ღირსეული შრომა“ დემოკრატიისა და ცივილური საზოგადოების გნვითარებასთან ერთად სულ უფრო აქტუალური და პირველხარისხოვანი საკითხი ხდება[5] და მიუხედავად პროფკავშირული ორგანიზაციების განსხვავებისა, ის მაინც ერთ-ერთი უპირველესი მნიშვნელობის მატარებელია „რეველუციური“ ხასიათის და რადიკალი აქტივისტებისთვის, მიუხედავად მათი სოციო-ეთნიკური კუთვნილებისა და იმ კონტესტური სიტუაციისა, რომელშიც იმყოფებიან.

ლიტერატურა

References:

1. IeqvinaZe i. ekonomikuri politikis da administraciuli gadawyvitlebebis gavlena konkurenciaze saqarTveloSi. sadisertacio naSromi; 2015.
2. Touraine A., Dubet F., Lapeyronnie D., Le Grand Refus : Réflexions sur la grève de décembre 1995, Fayard, 1996.
3. Guy Croux et Jean-Marie Pernot, La Greve, Presses de Sciences Po, 2008.
4. Dares, Le paradoxe du syndicalisme francais: un faible nombre d'adhérents, mais des syndicats bien implantés, avril, 2008.
5. Freeman, R.B. (1993). "Labor Market Institutions and Policies: Help or Hindrance to Economic Adjustment?" Proceedings of the World Bank Annual Conference on Development Economics, 1992.

რეკენზენტი: პროფესორი ოთარ ქონორაძე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Shorena Chumburidze

TRADE UNION INFLUENCE ON THE MANAGEMENT SYSTEM

Summary

What is a trade union and what role does it have in public life? some people of our country have a different opinion on this question. "Decent work, decent pay and decent working conditions" this is the basic requirements of trade union members, however, their function is a political and lawmaking activity too.

In the article is reviewed and compared the functioning of the trade union organization on the example of different countries. Is shown the role of the strike and social partnership in the formulation of a progressive

society and a democratic state. It is also about the peculiarities of the trade unions of the Soviet system.

Keywords: Trade unions; Social partnership; Decent work; Strike; Influence on the management system.

Reviewer: Professor Otar Kochoradze, Georgian Technical University

Шорена Чумбуридзе

ВЛИЯНИЕ ПРОФСОЮЗНЫХ ОРГАНИЗАЦИИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ

Резюме

Что такое профсоюз и какую роль имеет он в общественной жизни? По этому вопросу некоторые люди имеют различный мнение. “Достойный труд, достойная оплата и достойные условия труда “ это основные требования членов профсоюза, однако их функция также является политической и законотворческой деятельностью.

В статье рассматривается и сравнивается функционирование профсоюзной организации на примере разных стран. Показана роль забастовки и социального партнерства в формулирование прогрессивное общество и демократическое государство. Речь идет также об особенностях профсоюзов советской системы.

Ключевые слова: Профсоюзы; Социальное партнерство; Достойный труд; Забастовка; Влияние в системе управления.

Рецензент: Профессор Отар Кочорадзе, Грузинский технический университет.

Svitlana Moroz

STATE MANAGEMENT OF HIGHER EDUCATION QUALITY AS AN OBJECT OF DISSERTATIONS' RESEARCHES: ANALYSIS OF THE SUBSTANTIAL ORIENTATION OF SCIENCE RESEARCHES

The article contains results of the substantial orientation of dissertation works of authors, whose science interests are connected with the issue of state management of higher education quality in general. In article presented an overview of the most important issues for solving of tasks of state management of higher education quality of dissertation research, and also presents the author's classification of directions of scientific research. In the article formulated conclusions as for the knowledge degree of problematics of state management of higher education quality, and also presented popularity ranking of science specialities, in frameworks of which relevant issues are.

Keywords: *state management; higher education quality; dissertation researches; science specialities*

Problem setting. Productivity of research of any science issues of socio-economic or socio-political direction, and also their solving in practical level of state management depends not only on development of content of methodological approaches and researcher's skills in their usage, but also on existence of normative-legal basis as for solving of relevant issues in frameworks of competence of public authorities. Development of science «Public Administration» cannot be imagined without existing of theoretic-methodological basis, which not only lays as a basis of scientific elaboration, but also is an independent topic in framework of basic scientific. Taking into account mentioned above, we can tell that identification of subject-object direction of state-managing science accordingly to chosen with researcher phenomena for research is not only a needed step for development of science researches, but also the one which makes possible the development of its methodological basis.

The Project of conception of education development in Ukraine in period of 2015–2025 years [4], envisages the need of creation of national system of education quality and establishment of a single system of statistics and measurements parameters. Among main ways of the task fulfilling the legislator also determines those content of which is connected with the indicators of education service qualities and its effectiveness. Under higher education quality is so called narrow sense of understanding this multifaceted in expression phenomena with difficult content we understand «a balanced characteristics of status of development of professional and universal qualities in the context of compliance of pre-defined and agreed between the main actors of the process of obtaining

higher education and the consumers of its results, goals, norms, requirements and standards» [2]. In a wide sense, under higher education quality we should understand a balanced characteristics of a system of higher education as for its ability to provide effective training of competitive specialists, whose level of real professional and universal qualities on the one hand meets the normative requirements of national and international standards, but on the other hand provides satisfaction with obtained result for personality, country and society, both in context of its economic component and considering of social importance.

Paper objective. To hold an analysis of sense direction of those dissertation researches, which subject-object focus was chosen to be problematics of state management of higher education quality. To determine the most popular among researchers ways in organization of science researches with the help results of held analysis.

Paper main body. Problematics of state management of higher education quality is not essentially new direction in organizing of science researches . Relevant issues, in that or another context of manifestations of its difficult and multifaceted sense, found their reflection in researches of both Ukrainian and Russian scientists. Analyzing the problematics state management of higher education quality through the prism of sense of dissertation researches, we should understand that relevant issues do not position on the level of a separate subject in the frameworks of science searches but is only considered in the context of state management problematics of the sphere of education. This fact from the one hand evidences the absence of science developments on relevant thematic directions, but on the other proves difficulty of holding of science research, as in the final case not only the level of science development of the raised problematics depends on the amount of science developments, but also its direction (science traditions in science researches organizing). Evaluation of t he status and orientation of science development of problematics of state management of labour potential development of Higher Education Institute (later HEI) in sphere of science «Public Administration» was held on the basis of thematic of dissertation researches, sense of which in that or another form shows the relevant problematics.

Among the since works which were made in frameworks of passports of specialities of state management science, which chose problematics of management of higher education sphere as an object (subject) of science attention, firstly we should pay attention on dissertations of such authors as: S.K. Andrejchuk (The state administration of reformation of higher education in Ukraine in the context of the Bolonian process – 25.00.01 «Theory and history of public administration»); D.V. Bondar (The mechanism of state management of training of managing staff in the system

of higher education – 25.00.02 «Mechanisms of Public Administration»); T.I. Gladka (Public Administration of Innovative Development of Education in Ukraine – 25.00.01 «Theory and history of public administration»); S.M. Dombrov's'ka (Theoretical basics of state regulating on the sphere of higher education in conditions of social transformations – 25.00.02 «Mechanisms of Public Administration»); O.V. Dubrovka (The System of Marketing in Public Administration of High Education in Ukraine – 25.00.02 «Mechanisms of Public Administration»); O.V. Zhabenko (Particularities and tendencies of development of public administration of education in Ukraine (1946-2001) – 25.00.01 «Theory and history of public administration»); S.V. Mayboroda (Public Management of higher education in Ukraine: structure, functions, trends of development (1917-1959). – 25.00.01 «Theory and history of public administration»); S.A. Moroz (Mechanisms of public administration by development of Ukrainian higher educational institutions' labor potential – 25.00.02 «Mechanisms of Public Administration»); V.M. Oharenko (State regulating of development of higher educational institutions in Ukraine – 25.00.02 «Mechanisms of Public Administration»); O.V. Postupna (The mechanisms of the public administration of higher education at regional level – 25.00.02 «Mechanisms of Public Administration»); L.V. Pshenychna (State Assistance to the Ukrainian Higher Education System Adaptation to the Requirements of the Bologna Process – 25.00.02. «Mechanisms of Public Administration»); T.M. Tarasenko (Modernization of state management of social development of students' youth in Ukraine in higher education sphere – 25.00.01 «Theory and history of public administration»); O.V. Usenko (The Modeling in the Public Administration on the Education System Nowadays – 25.00.02 «Mechanisms of Public Administration») etc.

The list of science specialties which is approved in Russian Federation, unlike the similar one which is set in Ukraine, does not contain specialty "State Management", and so problematics of state management of higher education quality is considered in the framework of other specialties, what makes holding the analysis a lot more difficult . Among the dissertation researches, subject-object determination of which was focused on the solving of the questions of state management of the higher education system and its main elements, we should pay attention to works: V.S. Belgorodskij (Modernization of management of higher professional education system in Russian Federation: theoretic-applied analysis– 22.00.08 «Sociology of management»); S.A. Beljakov (State regulation of higher education. Economic aspect – 08.00.05 «Economics and management of people's household»); D.A. Gridnev (State management of higher military educational system in modern Russia in conditions of reforming – 22.00.08 «Sociology of management»); E.V. Ignatova (Management of higher

education system in Kazakhstan in conditions of reforming – 22.00.08 «Sociology of management»); H.G. Isaev (Improving of the system of higher education management in conditions of market relations– 08.00.05 «Economics and management of people's household»); O.A. Knezeva (State management in the education sphere in Russian Federation – 07.00.02 «National history»); A.V. Kuznecov (Improving of system of higher professional education management of a region: sociological analysis– 22.00.08 «Sociology of management»); A.P. Lunev (Improving of state management of a higher education system in region – 08.00.05 «Economics and management of people's household»); V.V. Majer (Sociological conception of formation of management of system of higher education management– 22.00.08 «Sociology of management»); I.N. Molchanov (Socio-economic basics of potential formation of sphere of higher professional education–08.00.05 «Economics and management of people's household»); S.A. Mohnachev (Theoretic-methodological basics of management of competitive sustainability of higher educational institute – 08.00.05 «Economics and management of people's household»); V.Je. Popova (State politics on modernization of system of higher education in modern Russia– 23.00.02 «Political institutes, processes and technologies»); M.V. Samodurova (Economic and organizing tools of quality improving of working of Russian higher educational system– 22.00.08 «Sociology of management»); A.A. Sidorov (Strategy of management of higher education system as an element of state politics– 08.00.05 «Economics and management of people's household»); N.A. Turchinova (State regulation of socio-economic development of higher education in conditions of economic transformation – 08.00.05 «Economics and management of people's household»); E.N. Shherbak (State management in the higher education sphere in conditions of global educations market: conceptual approaches and administrative-legal regulation – 12.00.14 «Administrative law, financial law, information law »).

So the quality of higher education from the one hand can be considered on the level of processes characteristics and results of functioning of the higher education system, but on the other hand - on the level of a main product of HEI professional activity. Taking into account subject-object direction of state management science, each from these directions can be analysed through the prism of its competence. To prove our position as for the positioning of higher education quality on the level of owe of the objects (subjects) of state-managing science let's pay attention to the frameworks of its competence "Socio-economic processes, social institutes and also different social groups, which work on the territory of the country" [5, p. 12] are usually understood under the object of state management. It is easily understood that higher education as one of social institutes is positioning on

the level of object of state management, and so its products, in our case quality of higher education, can be analysed through the prism of state management subject. Moreover, taking into account formulated above determination of higher education quality, to be more direct on its "aims, norms, demands and standards and ability "to provide effective training of competitive specialists" makes basics for understanding of relevant phenomena in framework of subject focus of state-management science. Let's remind under the subject of state management theory we should understand "management connections, processes and regularities which turn up into the system of states relationships (in the face of public authorities) and society" [6, p. 36], so in other words under the subject of state management we should understand activity of subjects of state management (public authorities) as for the organization, regulation and coordination of the society's activity. So taking into account the fact that from the one hand sphere of education is under pressure of society activity, but from the other hand there exists a public authority which deals with the providing of cooperation between state and society in sphere of education (usually it is Ministry of science and education), we can confidently tell not only ability, but also need in considering of higher education quality in the framework of subject direction of state-managing science.

Conclusions of the research. Taking into account everything mentioned above, let's make such conclusions.

Firstly, not taking into account relatively high level of science working on the problematics of state management of education and its system, including it in that or another manifestation of its difficult and multifaceted sense, issues of state management of higher education quality did not obtain sufficient development. Unfortunately any of the considered by us dissertation works is not focused on solving the issues of state management of higher education quality. Moreover, issues of quality directly of the system of higher education providing (quality of evaluation methodic and the professionalism of involved to the expertise specialists) also deserve scientists attention. The approaches to the sense of state management mechanisms of the system of providing of higher education quality, and also directions of its priority usage both on the level of a single HEI and on the level of higher education system on the whole, are still left discussing ones.

Secondly, problematics of higher education quality in the framework of state-managing science found its development in frameworks of such main directions: 1) theoretic-historical aspects of state management of education (generally methodical aspects) ; 2) sense and practice of mechanisms usage of state management of higher education system (practical activity of public authorities as for providing of higher education quality); 3) institutional-labour and socio-economic conditions of effective development of higher

education development (conditions of functioning and development of system of education as result of professional activity of subjects of state administrating); 4) peculiarities of state management of quality providing of educational services in higher education system (place and role of state in providing efficiency of functioning of higher education system; 5) organizational-methodical and practical-active aspects of manifestations of state-managing influence on education sphere (sense, system, structure and practice of state management of higher education sphere); 6) administrating and legal regulation of state management in the sphere of higher education (normative-legal providing of functioning and development of higher education system and its main elements); 7) functioning and development of higher education system in the frameworks of integrative and globalizing challenges (state's participation in development of higher education national standards and providing its compliance to European examples; higher education internalization) etc.

Thirdly, research of problematics of state management of education quality is held at the same time not only in the frameworks of individual science directions, but also in several directions of science knowledge. With the help of results of a held quantitative analysis of defended dissertations, we processed such an hierarchy of popularity of science knowledge directions among researches in organization and holding of science searches as for determining the role and place of organization in providing higher education quality (a provided below list is organized depending on the amount of defended dissertations, on the top of the list we placed those sciences in frameworks of which the biggest amount of dissertations was defended) : state management (specialty – 25.00.02 «Mechanism of state management» etc.); economic sciences (specialty 08.00.05 – «Economics and management of people's household» etc.); pedagogic sciences (specialty 13.00.06 – «Theory and methodises of education management» etc.); sociologic sciences (specialty – 22.00.08 «Sociology of management»); law sciences (specialty – 12.00.14 «Administrating law, financial law, information law»); politological sciences (specialty – 23.00.02 «Political institutes, processes and technologies»); historical sciences (specialty – 07.00.02 «National History»). Of course the provided list is not full, and so needs to be clarified, firstly with the help of that dissertations which were defended in other countries. To our point of view, even being in such variant, the ranking list reflections the level of popularity of science searches directions in the frameworks of specialities passports of that or another sciences .

Fourthly, higher education quality can be considered as on the level of characteristics of processes and results of functioning of higher education system, as on a level of a main product of HEI professional activity. In the

context of subject-object direction of state-managing science, each form this directions has its own accents in considering the sense of the relevant phenomena. We want to remind that the vast majority of researches identifies the object of state management science on the level of activity of bodies of Executive power [1]. Sense concretization of activity direction the bodies of Executive power , in the most simplified form, can be also provided through the prism of its classification with functioning principle, for example in the context of activity directions of the Government and structure of bodies of Executive power. Having left behind attention discussion concerning the issue of perfection of the relevant classification, let's take to the basics fact that due to norms of paragraph 9 of article 2 of the Ukrainian Law «About cabinet of Ministers of Ukraine», self-regulation and coordination of Ministries' work, other bodies of Executive power, implementation of control over their activity are among tasks of activity of the Cabinet of Ministers of Ukraine [3]. So, activity of the Cabinet of Ministers of Ukraine as for «directing and coordination of the Ministries' work », and firstly that one (ministry), activity of which is connected with the higher education system (Ministry of education and science of Ukraine), similar to the activity of this ministry are identified in the frameworks of an object of higher education. It is fully understood that the higher education system, and its main elements, not only can, but also should be considered through the prism of the subject-object direction of state-managing science.

Provided above conclusions do not exhaust the sense of the raised problematics, and so can be added and developed in the framework of the individual directions of the science search. On our mind perspective directions in organization of science researches can be that ones, sense of which is connected with the clarifying of the perspectives of holding science searches as for the problematics of state management of higher education quality in the framework of that or another specialty passport. Moreover, issues of classification of directions of science researches as for the sense of the raised problematics, also need scientists' attention.

The author of the article invites interested persons in the study of higher education quality issues (those who work on the text of theses or thesis, as well as other people who are interested in the quality of higher education provided through the prism of the method of comparative studies), will join the noncommercial empirical study "Assessment of the quality of higher education" (methods: questionnaires, comparative analysis) as a poll organizer in the region of their residence. It is anticipated that after the interview, the organizers will exchange their existing completed questionnaires available for further independent work with them, for example, to conduct a comparative analysis of the content of the questionnaires and the subsequent publication of the results.

**Литература:
References:**

1. Малиновський В.Я. Державне управління: навчальний посібник / В.Я. Малиновський. – К.: Атіка, 2003. – 576 с.
2. Мороз С.А. Зміст дефініції «якість вищої освіти» в контексті наукових поглядів представників східноєвропейських наукових шкіл / С.А. Мороз, В.М. Мороз // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія – 2017. – №2. – С. 58–71
3. Про Кабінет Міністрів України / Закон України від 27.01.2014 р., № 794-VII // Офіційний вісник України. -2014. -№ 20. -С. 23–25
4. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років [електронний ресурс] / МОН пропонує на громадське обговорення // Міністерством освіти і науки України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/messages/39066-mon-proponue-na-gromadske-obgovorennya-proekt-kontseptsiyi-rozvitku-osviti-ukrayini-na-period-20152025-rokiv>
5. Рой О.М. Система государственного и муниципального управления / О.М. Рой.-СПб.:Питер, 2007. -368 с.
6. Халиков М.И. Система государственного и муниципального управления / М.И. Халиков. – М.: ФЛИНТА, 2014. – 448 с.

Reviewer: Full Professor Svetlana Dombrowska, Doctor of sciences (Public Administration), Head of Training Research and Production Center of National University of Civil Protection of Ukraine.

სეგტლანა მოროზი

უმაღლესი განათლების ხარისხის სახელმწიფო მართვა, რეგისტრაციის სადისერტაციო კვლევის ობიექტი: სამეცნიერო კვლევის შინაარსობრივი მიმართულების ანალიზი

რეზიუმე

სტატია მოიცავს ავტორთა სადისერტაციო ნაშრომების შინაარსობრივი მიმართულებების ანალიზის შედეგებს, რომელთა სამეცნიერო ინტერესები მთლიანად უკავშირდება უმაღლესი განათლების სახელმწიფო მართვის პრობლემატიკას. სტატიაში განხილულია უმაღლესი განათლების ხარისხის სახელმწიფო მართვის ამოცანების გადაწყვეტის მნიშვნელოვანი სადისერტაციო კვლევები, ასევე წარმოდგენილია მეცნიერული ძიების მიმართულებების ავტორთა კლასიფიკაცია. სტატიაში ჩამოყალიბებულია უმაღლესი განათლების ხარისხის სახელმწიფო მართვის

პრობლემატიკის შესწავლულობის ხარისხის დასკვნები, ასევე წარმოდგენილია სამეცნიერო სპეციალობების პოპულარობის რეიტინგი, რომელთა ფარგლებში მიმდინარეობს შესაბამისი საკითხების კვლევა.

საკვანძო სიტყვები: სახელმწიფო მართვა, უმაღლესი განათლების ხარისხი, სადისერტაციო კვლევები, სამეცნიერო სპეციალობები.

რეცენზენტი: პროფესორი სვეტლანა დომბროვსკაია, სახელმწიფო მართვის მეცნიერებათა დოქტორი, უკრაინის სამოქალაქო დაცვის ეროვნული უნივერსიტეტის სასაწავლო-სამეცნიერო-საწარმოო ცენტრის ხელმძღვანელი.

Светлана Мороз

**ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ
ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК ОБЪЕКТ
ДИССЕРТАЦИОННЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ: АНАЛИЗ
СОДЕРЖАТЕЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ НАУЧНЫХ
ПОИСКОВ**

Резюме

Статья содержит результаты анализа содержательной направленности диссертационных работ авторов, научные интересы которых связаны с проблематикой государственного управления сферой высшего образования в целом. В статье представлен обзор наиболее значимых для решения задач государственного управления качеством высшего образования диссертационных исследований, а также представлена авторская классификация направлений научного поиска. В статье сформулированы выводы относительно степени изученности проблематики государственного управления качеством высшего образования, а также представлен рейтинг популярности научных специальностей, в рамках которых исследуются соответствующие вопросы.

Ключевые слова: государственное управление; качество высшего образования; диссертационные исследования; научные специальности.

Рецензент: Профессор Светлана Домбровская, доктор наук по государственному управлению, начальник учебно-научно-производственного центра Национального университета гражданской защиты Украины.

მაია ამირგულაშვილი
სამოქალაქო საზოგადოება და საჯარო-პოლიტიკური
მმართველობის მოღვაწე

წარმოდგენილ ნაშრომში საუბარია სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბებისა და განვითარების ტენდენციების შესახებ. განხილულია სხვადასხვა მოაზროვნეთა შეხედულებები სამოქალაქო საზოგადოების ცნების თაობაზე, რის საფუძველზეც გაკეთებული დასკვნა, რომ სამოქალაქო საზოგადოება ესაა საზოგადოების ის ნაწილი, რომელიც ხელისუფლებისაგან დამოუკიდებელია და მოიცავს არასამთავრობო ორგანიზაციებსა და გაერთიანებებს, რომელთაც მოქალაქენი ქმნიან საკუთარი კერძო ინტერესების და მიზნების განსახორციელებლად.

ნაშრომში ასევე ნახვენებია სამოქალაქო საზოგადოების განვითარების ძირითადი ბერკეტები და მიმართულებები. გამოკვეთილია ურთიერთობის ხარისხი პოლიტიკურ სისტემას, შესაბამის მმართველობით სტრუქტურებსა და სამოქალაქო საზოგადოებას შორის.

საკვანძო სიტყვები: სამოქალაქო საზოგადოება, სამოქალაქო-პოლიტიკური მმართველობა, რასამთავრობო ორგანიზაციები, პოლიტიკური სისტემა.

სამოქალაქო საზოგადოებას, როგორც პოლიტიკურ და სოციალურ მოვლენას აქტიურად სწავლობენ ეკონომისტები, ისტორიკოსები, სოციოლოგები, ფილოსოფოსები, იურისტები და სხვა. სამართალმცოდნეობას სამოქალაქო საზოგადოება აინტერესებს, როგორც სამოქალაქო სამართლის სუბიექტი, ეკონომიკური თეორია მას სწავლობს ეკონომიკური თვალსაზრისით, კერძოდ მის ფუნქციონირებაში ფინანსური წრეების მონაწილეობის დონე და მიზანი. პოლიტიკურ მეცნიერებას კი აინტერესებს მისი სოციალური სისტემა.

სამოქალაქო საზოგადოება პოლიტიკური მეცნიერებისა და სამართლის განსაკუთრებული ობიექტია. სწორედ რომ პოლიტიკური მეცნიერება (პოლიტოლოგია) შეისწავლის მის პოლიტიკურ და სოციალურ ინსტიტუტებთან, მთლიანად პოლიტიკურ სისტემასთან ურთიერთობის ფორმასა და ხასიათს, მისი აღმოცენების სპეციფიკას და განვითარების პერსპექტივებს.

სამოქალაქო საზოგადოების იდეის ჩამოყალიბებისას ყოველთვის ჩნდებოდა სახელმწიფოს სრულყოფასთან, კანონისა და სამართლის მნიშვნელობის ამადლებასთან დაკავშირებული პრობლემები. ამ ყოველივეს ითვალისწინებდა პლატონის სახელმწიფოს თეორია, ასევე არისტოტელეს მოსაზრება იმის შესახებ, რომ სახელმწიფო არის მოქალაქეთა გაერთიანება, ე.ი. სამოქალაქო საზოგადოება.

კაცობრიობის განვითარების გარკვეულ ეტაპზე სამოქალაქო საზოგადოება მთლიანად გაიგივებული იყო სახელმწიფოსთან. ეს ყოველივე საკმაოდ დიდ ხანს გრძელდებოდა და განპირობებული იყო ეკონომიკური და სოციალურ-პოლიტიკური ურთიერთობების განვითარების დონით [1.150].

საზოგადოების განვითარებისა და ურთიერთობების შემდგომმა მსვლელობამ განაპირობა სამოქალაქო საზოგადოების შესახებ მკვლევართა შეხედულებების ტრანსფორმირება. XVII-XVIII საუკუნეთა მიჯნაზე ნ. მაკიაველის, თ. ჰობსის, ჯ. ლოკის, შარლ ლუი მონტესკიეს, ჟან ჟაკ რუსოს ნაშრომებში უკვე დასაბუთებული იყო სამოქალაქო საზოგადოების შესახებ ისეთი არა ნებისმიერ, არამედ, მხოლოდ სახელმწიფოებრივი მოწყობის პროგრესულ ფორმებთან, რომლებიც დაფუძნებული იყვნენ ბუნებით-სამართლებრივ საწყისებზე.

ჯ. ლოკი თვლიდა, რომ „აბსოლუტური მონარქია შეუთავსებელია სამოქალაქო საზოგადოებასთან, აქედან გამომდინარე, საერთოდ არ შეიძლება იყოს სამოქალაქო მმართველობის ფორმა“ [1.151].

სამოქალაქო საზოგადოების დახასიათებას გვაძლევს ი. კანტიც. მისი აზრით უმთავრესი იდეებია. ადამიანმა ყველაფერი საკუთარი ძალით უნდა შექმნას და პასუხი უნდა აგოს თავის ქმნილებაზე. კანონით დაცული სამოქალაქო თავისუფლება არის თვითგანვითარების აუცილებელი პირობა, ადამიანური ღირსების შენარჩუნებისა და ამადლების გარანტი. ეს იდეები უდავოდ შეიძლება საფუძვლად დაედოს სამოქალაქო საზოგადოების კონცეფციას.

სამოქალაქო საზოგადოების ცნების განსაზღვრაში მნიშვნელოვანი წვლილი მიუძღვის ჰეგელს, რომელმაც იგი წარმოადგინა, როგორც კერძო ინტერესების მოქმედების სფერო. ჰეგელი განსაკუთრებულ როლს ანიჭებს ურთიერთდაპირისპირებულ ინდივიდებს [2.230-231]

ისტორიული მონაცემები ადასტურებს, რომ სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბების პროცესი რთული და წინააღმდეგობრივია. იგი მოიცავს ათეულობით საუკუნეს. იწყება ანტიკურ სამყაროში და მიემართება ახალი დროის ევროპისა და ამერიკის განვითარებული საზოგადოებრივი სისტემებისაკენ.

სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბება დამოკიდებულია ეკონომიკური და სამართლებრივი ურთიერთობების განვითარების დონეზე, ინდივიდის პირადი და ეკონომიკური თავისუფლების რეალობაზე, სახელმწიფოებრივ სტრუქტურაზე.

სამოქალაქო საზოგადოების ხარისხი ჩადებულია ნებისმიერ სამოქალაქო სისტემაში, მაგრამ მათ შეიძლება განვითარების სხვადასხვა დონე ჰქონდეთ. დროის გარკვეულ მონაკვეთში, ისინი ჩანასახის მდგომარეობაში არიან, ტოტალიტარული სახელმწიფოს პირობებში შესაძლებელია შეკუმშული ზამბარის მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ. მკვეთრად გამოხატული კლასობრივი ხასიათის საზოგადოებრივ წყობაში გარკვეული დოზით არსებობენ და მხოლოდ სოციალური თანასწორობის მიღწევისას დემოკრატიული, სამართლებრივი სახელმწიფოებრიობის პირობებში ვითარდებიან [2.232].

სამოქალაქო საზოგადოება არის მხოლოდ დემოკრატიული წყობისათვის დამახასიათებელი ადამიანთა ნებაყოფლობით ჩამოყალიბებული გაერთიანება - ესაა არასახელმწიფოებრივი სტრუქტურის დინამიური სისტემა გავრცელებული საზოგადოების ყველა სფეროში.

სამოქალაქო საზოგადოება ასახავს სოციალური ყოფის ფართო სპექტრს. ყველა პოლიტიკური სისტემის ელემენტის სპეციფიკა, რომლებიც შეადგენენ სამოქალაქო საზოგადოების მდგომარეობას, იმაშია, რომ მათ შექმნაში სახელმწიფო არ ღებულობს მონაწილეობას, მათ ქმნიან თავად მოქალაქეები. სამოქალაქო საზოგადოება ასახავს საზოგადოებრივ აზრს და წარმოადგენს მისი პოლიტიკური ნების გამოვლენას.

სამოქალაქო საზოგადოების თანამედროვე გაგება ითვალისწინებს მასში მნიშვნელოვანი ნიშან-თვისებების არსებობას.

სამოქალაქო საზოგადოება არის თავისუფალი ინდივიდების ერთობლიობა. ეკონომიკური თვალსაზრისით, ეს ნიშნავს, რომ თითოეული ინდივიდი წარმოადგენს მესაკუთრეს, რეალურად ფლობს იმ საშუალებებს, რომლებიც აუცილებელია ადამიანის არსებობისათვის. იგი თავისუფალია საკუთრების შექმნა

განკარგვაში. სოციალური თვალსაზრისით, ინდივიდის გაწვევრიანება რომელიმე სოციალურ ერთობაში არ წარმოადგენს აუცილებლობას. მას შეუძლია იარსებოს დამოუკიდებლად. ინდივიდის, როგორც მოქალაქის, თავისუფლების პოლიტიკურ ასპექტს წარმოადგენს მისი დამოუკიდებლობა სახელმწიფოსგან, ანუ მას შესაძლებლობა აქვს იყოს იმ პოლიტიკური პარტიის ან გაერთიანების წევრი, რომელიც გამოდის არსებული სახელმწიფო ხელისუფლების კრიტიკით. მისი უფლებაა მიიღოს მონაწილეობა სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების და ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებში.

სამოქალაქო საზოგადოების დედააზრია ღია სოციალური წარმონაქმნი. მასში უზრუნველყოფილია სიტყვის თავისუფლება, კრიტიკის თავისუფლების ჩათვლით, სხვადასხვა სახის ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა, თავისუფალი მიმოსვლის უფლება, უცხო ქვეყნის სახელმწიფოებრივ და საზოგადოებრივ ორგანიზაციებთან კულტურული და ეკონომიკური თანამშრომლობა.

სამოქალაქო საზოგადოება რთული სტრუქტურის პლურალისტური სისტემაა, სხვადასხვაგვარი საზოგადოებრივი ფორმებისა და ინსტიტუტების არსებობა იძლევა ინდივიდის ნებისმიერი მოთხოვნილების, ინტერესების გამოხატვისა და რეალიზაციის საშუალებას. პლურალიზმი, როგორც საზოგადოებრივი სისტემის სტრუქტურისა და ფუნქციონირების დამახასიათებელი ნიშანი მუდამნდება ყოველ სფეროში: ეკონომიკურში - ესაა საკუთრების მრავალგვარი ფორმა, სოციალურ და პოლიტიკურში არის საზოგადოებრივი წარმონაქმნის ფართო და განვითარებული ქსელები, რომლებშიც ინდივიდს საშუალება აქვს წარმოაჩინოს და დაიცვას თავი [3.92].

სამოქალაქო საზოგადოების არსი და ხასიათი მკაფიოდ მუდამნდება პოლიტიკურ სფეროში. აქ წარმოდგენილია საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ორგანიზაციები, მოძრაობები და სხვა. ეხლა რაც შეეხება პოლიტიკურ პარტიებს - არის თუ არა პოლიტიკური პარტიები სამოქალაქო საზოგადოების სუბიექტი? აქ პასუხი შემდეგნაირია: თუ რომელიმე პოლიტიკური პარტია მმართველი პარტიაა და წარმოადგენს ძალაუფლების სახელმწიფოებრივ სტრუქტურას მაშინ ის არ შეიძლება იყოს სამოქალაქო საზოგადოების სუბიექტი, ვინაიდან სამოქალაქო საზოგადოება აბსოლუტურად არასამთავრობო წარმონაქმნია.

სამოქალაქო საზოგადოება არის თვითმმართველი და თვითგანვითარებადი სისტემა. ინდივიდები ერთიანდებიან სხვადასხვა ორგანიზაციებში და აწესრიგებენ ურთიერთშორის სხვადასხვა დამოკიდებულებებს, ათანხმებენ თავიანთ, ხანდახან წინააღმდეგობრივ ინტერესებს. ამით კი უზრუნველყოფენ საზოგადოების ჰარმონიულ განვითარებას.

სამოქალაქო საზოგადოებას გააჩნია სახელმწიფოსაგან დამოუკიდებელი, თვითგანვითარების შინაგანი წყაროები. მეტიც, მას შეუძლია ამით შეზღუდოს სახელმწიფოს ძალისმიერი ზემოქმედება.

სამოქალაქო საზოგადოება არის სამართლებრივი დემოკრატიული საზოგადოება, რომლის შემაკავშირებელ ფაქტორად ადამიანისა და მოქალაქის ბუნებითი და შექმნილი უფლებების უზრუნველყოფა და დაცვა გვევლინება.

სამოქალაქო საზოგადოება არის კონკრეტულ ადამიანზე ორიენტირებული თავისუფალი, დემოკრატიული, სამართლებრივი საზოგადოება. იგი ქმნის სამართლებრივ ტრადიციებსა და კანონებს, საეთო ჰუმანიზმის იდეალების პატივისცემის ატმოსფეროს, ორგანულად გამოიმუშავებს შეზღუდვისა და კონტროლის მექანიზმს.

ამგვარად, სამოქალაქო საზოგადოება არის საზოგადოების ის ნაწილი, რომელიც ხელისუფლებისგან დამოუკიდებელია, იგი მოიცავს არასამთავრობო ორგანიზაციებსა და გაერთიანებებს, რომელთაც მოქალაქენი ქმნიან საკუთარი კერძო ინტერესების და მიზნების განსახორციელებლად.

საქართველოში სამოქალაქო საზოგადოება XXI საუკუნის რეალობაა, თუმცა მისი მრავალი დამახასიათებელი ნიშან-თვისების ჩამოყალიბებისა და ფორმირების პროცესი ახლახანს არის დაწყებული. დღეს ეს პროცესი რთულდება საზოგადოებრივ-პოლიტიკური სტრუქტურების არასტაბილურობით, პიროვნების სამართლებრივი დაცვის მექანიზმის დაბალი ეფექტიანობით.

სამოქალაქო საზოგადოების შემდგომი განვითარება დამოკიდებულია სახელმწიფოსაგან საკუთრების გონივრულ და თანმიმდევრულ გამოყოფაზე, ბიუროკრატიული აპარატის შემცირებასა და ნეიტრალიზაციაზე, ქვეყნისათვის მისაღებ მრავალპარტიული სისტემის ჩამოყალიბებაზე და ა.შ. ამ კუთხით ერთ-ერთ ძირითად ბერკეტს წარმოადგენს სამოქალაქო საზოგადოების ფუძემდებლური ურთიერთობების სამართლებრივი მოწესრიგება, რაც გამოიხატება სამი ძირითადი მიზნის მიღწევაში:

- შეიზღუდოს სახელმწიფოს მიერ ზედმეტი ჩარევა სამოქალაქო საზოგადოების საქმეებში და მოქალაქეთა პირად ცხოვრებაში;

- დაფიქსირდეს სახელმწიფოს ვალდებულებები საზოგადოების წინაშე;

- უზრუნველყოფილ იქნას კონსტიტუციური დებულებების რეალიზაცია სახელმწიფოში [4.238].

თანამედროვე ეტაპზე მნიშვნელობას იძენს ისეთი პოლიტოლოგიური პრობლემა, როგორცაა პოლიტიკური სისტემისა და სამოქალაქო საზოგადოების თანაარსებობა. ეს პრობლემა სამოქალაქო საზოგადოების ჩასახვისა და განვითარების თანავე გაჩნდა, რადგან აქტუალური გახდა მთელი რიგი საკითხები, კერძოდ:

- პოლიტიკურ სისტემას ეკუთვნის პრიორიტეტი თუ სამოქალაქო საზოგადოებას?

- არის თუ არა სამოქალაქო საზოგადოება პოლიტიკური სისტემის ნაწილი?

- როგორი ტიპის საჯარო-პოლიტიკური მმართველობა მიესადაგება სამოქალაქო საზოგადოების ეფექტურ ფუნქციონირებას? და ა.შ.

კონსტიტუციური სამართლის თანახმად პრიორიტეტი ეკუთვნის მას ვის ხელშიც არის პოლიტიკური ძალაუფლება, პოლიტიკური სისტემა კი პოლიტიკური ძალაუფლების მატარებელი წარმონაქმნია. მაგრამ, უნდა ითქვას ისიც, რომ სამოქალაქო საზოგადოება არის უნმიშვნელოვანესი საზოგადოებრივი ძალა, რომელსაც არ შეიძლება ანგარიში არ გაეწიოს.

როგორია ურთიერთობა პოლიტიკურ სისტემას, შესაბამის მმართველ სტრუქტურებსა და სამოქალაქო საზოგადოებას შორის? სახელმწიფო პოლიტიკური სისტემის სახით სამოქალაქო საზოგადოების მიმართ არაა უარყოფითად განწყობილი და შესაბამისად არც სამოქალაქო საზოგადოება იმყოფება კონფრონტაციის რეჟიმში სახელმწიფოსთან. იგი მიმართავს სახელმწიფოს გარკვეული ინიციატივებითა და მოთხოვნებით, სახელმწიფო კი ან მხარს უჭერს ან უარყოფს შემოთავაზებულ ინიციატივებს. დემოკრატიული ტიპის სახელმწიფოებში ხელისუფლების სტრუქტურებში ფუნქციონირებენ ორგანოები სამოქალაქო საზოგადოებასთან ურთიერთობისათვის. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საჯარო-პოლიტიკური მმართველობის სფეროში.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ სამოქალაქო საზოგადოება არის ერთ-ერთი ქმედითი ბერკეტი და ეფექტური საშუალება, რომელიც ხელისუფლებას არ აძლევს აბსოლუტური ბატონობის დამყარების პერსპექტივას, რის შესასრულებლადაც მას გააჩნია მრავალი ხერხი, მეთოდი და საშუალება, როგორცაა - აქტიური მონაწილეობა საარჩევნო კამპანიებსა და რეფერენდუმებში, დამოუკიდებელი მასმედიის საშუალებების გამოყენება და სხვა.

სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებმა აქტიურად უნდა ითანამშრომლონ სახელმწიფო სტრუქტურებთან, მათ შორის საჯარო-პოლიტიკური მმართველობის სფეროში. პოლიტიკური სისტემა და კერძოდ სახელმწიფო დაინტერესებულია სამოქალაქო საზოგადოებასთან ნაყოფიერი ურთიერთობით, ვინაიდან მათ თანამშრომლობაზეა დამოკიდებული ქვეყანაში სტაბილიზაციის დონე და ხელისუფლების ლეგიტიმურობის ხარისხი. ამავდროულად დემოკრატიული პოლიტიკური სისტემა გულისხმობს სახელმწიფოსა და სამოქალაქო საზოგადოების პოზიტიურ ურთიერთობას.

ლიტერატურა:

1. gurgeniZe v. politikur-samarTlebrivi azrovnebis istoria. Tb., 2009.
2. lobJaniZe g. saxelmwifosa da samarTlis zogadi Teoria. Tb., 2003.
3. kvirtia S., zaldastaniSvili T. politologiis sakiTxebi. Tb., 2001
4. gurgeniZe v. sajaro-politikuri mmarTvelobis Teoria da praqtika. Tb., 2014
5. abesaZe g. Tanamedrove politikuri sistema. Tb., 2001

რეკენზენტი: პროფესორი ქეთი ჯიჯეიშვილი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Maia Amirgulashvili

CIVIL SOCIETY AND MODEL OF PUBLIC-POLITICAL GOVERNANCE

Summary

The work deals the tendencies of development and the development of the civil society. The views of various thinkers concerning the concept of civil society, based on the conclusion that civil society is the part of society that is independent of the government and includes nongovernmental

organizations and unions which make citizens to develop their own interests and goals.

The work also shows the main leverage and direction of civil society development. The degree of relation is highlighted between the political system, the relevant management structures and civil society.

Keywords: Civil Society, public-political governance, nongovernmental organizations, political system.

Reviewer: Professor Ketj Jijeishvili, Georgian Technical University

მაია ამირგულაშვილი

МОДЕЛЬ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА И ПУБЛИЧНОГО ПОЛИТИЧЕСКОГО ПРАВЛЕНИЯ

Резюме

В представленном труде речь идет о формировании гражданского общества и тенденциях его развития. Рассмотрены взгляды различных мыслителей относительно понимания гражданского общества, на основании чего сделано заключение о том, что гражданское общество это та часть общества, который не зависит от властей и охватывает неправительственные организации и объединения, которых граждане создают для осуществления собственных частных интересов и целей.

В труде также показаны основные рычаги и направления развития гражданского общества. Подчеркнута степень взаимодействия между политической системой, соответствующими структурами правления и гражданским обществом.

Ключевые слова: гражданское общество, общественно-политическое управление, неправительственные организации, политическая система.

Рецензент: Профессор Кети Джиджейшвили, Грузинский технический университет.

УДК: 316.343.656

Артем Хлебников

РОЛЬ ИНСТИТУТОВ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА ПУБЛИЧНЫХ УСЛУГ

В статье рассмотрены роль и значение институтов гражданского общества в оказании качественных публичных услуг. Утверждается, что в современном обществе невозможно повышать качество публичных услуг без участия общественности в этом процессе и без взаимодействия политических институтов государства с институтами гражданского общества.

Ключевые слова: *публичные услуги, публичное управление, гражданское общество, политические институты.*

Повышение качества публичных услуг в современных условиях требует контроля как со стороны политических институтов государства, так и со стороны гражданского общества, причем второе, на наш взгляд, важнее первого. Для анализа возможностей влияния потребителей публичных услуг на качество их предоставления посредством участия в политических институтах целесообразно воспользоваться инструментарием теории общественного (рационального) выбора и концепции достоверности обязательств.

Основными действующими лицами в рамках теории общественного (рационального) выбора выступают избиратели (они же получатели публичных услуг), выборные политики и администраторы. Избиратели, с одной стороны передают часть своей власти (полномочий) политикам путем голосования и часть своих ресурсов в бюджет за счет налоговых отчислений, с другой стороны, выступают потребителями услуг, оказываемых органами власти.

При этом влияние потребителей (избирателей) на качество услуг посредством использования института голосования: осуществляется не непосредственно на государственных служащих, предоставляющих публичные услуги, а опосредованно через воздействие на политические партии и выборных политиков путем голосования; ограничивается кругом претендентов, участвующих в выборах; осуществляется через определенные промежутки времени (влияние дискретно, а не непрерывно).

Дж. Бьюкенен [1, с. 106-107] в рамках теории общественного выбора выделяет две ключевые предпосылки для согласования интересов избирателей и исполнительной власти:

1) нужна четкая регламентация деятельности органов законодательной власти по проектированию и внедрению правил; органов исполнительной власти по взаимодействию с гражданами;

создание инструментов контроля над государственными служащими; кроме того, необходима тщательная разработка правил, регламентирующих принципы налогообложения и перераспределения полученных средств;

2) деятельность органов исполнительной власти и их служащих должна реализовываться на основе принятых правил и процедур.

В результате этих особенностей использования политических институтов голосования проявляются как минимум две проблемы:

1) проблема обеспечения достоверности обязательств со стороны выборных политиков;

2) проблема управления поведением исполнителя (проблема принципал-агент), возникающая вследствие наличия информационной асимметрии: агент (служащий, администратор, который предоставляет услуги) обладает заведомо более полной информацией о собственных возможностях и своих действиях, чем принципал (вышестоящий государственный служащий или политик).

Концепция достоверности обязательств получила широкое применение в теории транзакционных издержек [4; 10]. Для обеспечения достоверности обязательств при использовании политических институтов общественного воздействия, с одной стороны, необходимо, чтобы субъекту, который принимает на себя обязательства (избранный представитель) было невыгодно нарушать условия контракта, несмотря на то, что в случае нарушения обязательств, он не будет компенсировать потери адресатам обещаний (потребителям услуг или избирателям). С другой стороны, предполагается наличие доверия со стороны адресата обещания: избиратель доверяет принятым обязательствам в рамках предвыборной кампании, т.е. рассматривает обязательства как будущие действия политика. Этот тип взаимоотношений характеризуется фактическим отсутствием возможности разрыва отношений до формального окончания выборного срока. В качестве санкции за нарушение обязательств может рассматриваться девальвация репутации [12, с. 215-216], что может сыграть решающую роль на фазе следующего избирательного цикла. А в качестве механизма выявления информации о постконтрактном оппортунистическом поведении может выступать деятельность оппозиции.

При более детальном рассмотрении вопрос о достоверности обещаний как способа минимизации риска оппортунистического поведения выборных политиков оказывается более сложным, поскольку применение санкций в форме репутационных рисков, может привести к тому, что теперь сам политик может оказаться в рискованной ситуации, когда нарушение контракта может быть

спровоцировано (или имитировано) индивидом или группой, находятся в оппозиции. Иными словами, средством создания обязательств, заслуживающих доверия, является залог в форме репутации выборного политика, что, в свою очередь, является способом ограничения его свободы действий.

При этом чрезвычайно важно, чтобы с точки зрения избирателя соотношение между потенциальным выигрышем политика от нарушения условий соглашения и расходами, связанными с потерей залога было в пользу второго. Впрочем, стоит отметить, что это условие будет соблюдаться только в условиях развитых демократий, т.е. при наличии реальных оппозиционных сил, которые создают конкуренцию на политическом рынке, и реального контроля со стороны избирателей.

Подтверждение соответствующих выводов можно найти в работе П. Ден Хертога [8], который утверждал, что формирование окончательных преимуществ политиков будет во многом обусловлено возможностью и величиной расходов мониторинга их деятельности со стороны избирателей. В контексте политических институтов эта проблема усугубляется тем, что избиратели проявляют рациональную неосведомленность в политических вопросах - видимое отсутствие у них заинтересованности в контроле над действиями власти, даже при обеспеченном конституцией наличии такой возможности.

Учитывая вышеизложенное можно сделать вывод, что обязательства, сформулированные в рамках предвыборной кампании, и достоверные обязательства могут лишь частично соответствовать друг другу, поскольку не все обязательства могут быть подкреплены инструментами, которые делают их достоверными. Обеспечения достоверности обязательств с помощью государства как гаранта, ограниченное не только рисками совершения ошибок со стороны гаранта [6], но и возможностью захвата гаранта субъектом, дает обязательство, обладающее заранее более высокой переговорной силой по сравнению с адресатами обещаний. В свою очередь, другая проблема, которая актуализируется при использовании политических институтов общественного воздействия – это проблема управления поведением исполнителя. Она связана со следующими характеристиками субъектов взаимодействия:

– принципал (в роли которого в данном случае выступает вышестоящий государственный служащий или политик) имеет определенный набор механизмов принуждения к исполнению формальных правил со стороны агента, однако вследствие существования асимметрии информации нет достоверных данных о соответствии качества предоставляемых государственных служащим

услуг, формально закрепленным требованиям.

– потребители услуг имеют достоверную информацию, однако не обладают инструментами принуждения государственных служащих действовать в их интересах.

Таким образом, проблема «принципал-агент» на уровне государственного аппарата имеет свою специфику по сравнению с другими иерархическими структурами. Проблема управления поведением исполнителя в этой сфере усиливается значительной протяженностью цепочки агентирования: избиратель как принципал в результате выборов делегирует свои полномочия депутатам и президенту, которые, в свою очередь, назначают (утверждают) в качестве своего агента правительство, последнему подчиняются подведомственные чиновники, которые должны выполнять различные функции государства, затрагивающие интересы избирателей как получателей публичных услуг, и которые, по сути, есть неподконтрольными обществу, избирателям [3].

Такая цепочка подчиненности приводит к неопределенности принципала для конкретного чиновника, порождая проблему неопределенности. Следовательно, можно говорить о множественности принципалов и проблеме мультиподчиненности, которая гипертрофирует оппортунистические наклоны агента. Ошибки первого рода характеризуются отсутствием применения санкции в случае нарушения обязательств; во время совершения ошибок второго рода санкции применяются к субъекту, который придерживался условий обязательств.

В данном контексте остро стоит проблема ухудшающего отбора в государственном аппарате. «Сущность этой проблемы заключается в том, что использовать свое служебное положение в корыстных целях (возможность получения значительных нелегальных доходов в форме взяток) привлекает на этот рынок тех индивидов, которые, с одной стороны, не привыкли руководствоваться соображениями морали (то есть индивидов, склонных к оппортунистическому поведению), а с другой стороны, не обладают достаточными профессиональными навыками для трудоустройства в частном секторе» [2, с. 69].

Эту мысль можно развить, используя идею, сформулированную Ж. Тиролем [13] о том, что на поведение индивидов влияет репутация группы, с которой они себя идентифицируют, поэтому, чем больше в группе индивидов, склонных к нарушению правил с целью получения личной выгоды, тем выше вероятность, что новый участник группы выберет для себя аналогичную стратегию поведения.

Отсутствие реальных механизмов защиты потребителей от оппортунистического поведения государственных служащих связана с

наличием проблемы государственного регулирования их деятельности [9]: государство выступает одновременно и исполнителем, который должен действовать в интересах общества, и третьей стороной, должен решать конфликты между самим государством (в при оппортунистического поведения служащих) и обществом как заказчиком публичных услуг. Иллюстрацией к проявлению предконтрактного оппортунизма во время предоставления публичных услуг может служить необоснованное усложнение процедур сбора необходимых документов для получения услуги (например, увеличение количества документов, которые должен собрать индивид, неоправданное усложнение анкет, которые нужно заполнить и т.д.). В качестве примера постконтрактный оппортунизма можно привести факт недобросовестного, некачественного предоставления определенных видов услуг (результатом оппортунистического поведения в данном случае является получение услуги в неполном объеме или неполучения услуги).

Отметим, что проблема оппортунистического поведения может решаться различными способами. Наиболее очевидный – это усиление контроля над деятельностью чиновника и наказание за «оппортунистические действия». Однако, несмотря на асимметрию информации, существуют вероятность допущения ошибок. Усиление этой проблемы при использовании институтов голосования также связано с наличием выборного срока, который значительно ограничивает горизонт планирования политиков, в результате чего выборные представители склонны серьезно недооценивать все будущие выгоды от усиления контроля над чиновниками.

В этих условиях эффективному контролю над государственными служащими внутри органа власти может способствовать разделение ответственности между государственным служащим и государственным органом, от имени которого он взаимодействует с получателями публичных услуг. Это будет достаточным стимулом для поручителя осуществлять мониторинг за деятельностью исполнителя, который бы ограничивал возможность оппортунистического поведения, и таким образом снижал вероятность возникновения ущерба для органа власти.

При анализе возможностей использования политических институтов для влияния на качество публичных услуг со стороны потребителей, большое значение также имеет фактор институциональной среды с точки зрения учета специфики неформальных институтов, прежде всего уровня социального капитала.

Стоит отметить, что в научной литературе существуют различные

определения социального капитала. Дж. Коулмен считал, что социальный капитал – это потенциал взаимного доверия и взаимопомощи, который целенаправленно формируется в виде обязательств и ожиданий, информационных каналов и социальных норм [7, с. 98]. М. Вулкок отмечал, что социальный капитал – это нормы и социальные связи, которые облегчают коллективные действия [14, с. 169]. Ф. Фукуяма определяет социальный капитал как способность людей создавать друг с другом определенную общность и работать вместе в одном коллективе ради достижения общей цели [5, с. 52]. Обобщая эти и другие определения, можно сказать, что под социальным капиталом понимаются общественные связи, нормы, а также доверие, облегчающих взаимодействие между людьми.

Р. Патнэм в своей работе [11] выделяет два типа социального капитала, и определял бондинговый социальный капитал как социальные нормы, а также доверие, которые укрепляют связи внутри группы (горизонтальные связи), а бриджинговый социальный капитал соответственно как социальные нормы, а также доверие, направленные на установление связей с другими группами (вертикальные связи). Горизонтальные связи внутри группы необходимы для того, чтобы объединить членов сообщества, сплотить их вокруг общей цели, снизить транзакционные издержки внутригруппового взаимодействия. В то же время без вертикальных связей и без бриджингового социального капитала такая группа может ограничиться удовлетворением своих узких интересов и начать сокращать связи с внешним миром.

Можно предположить, что высокий уровень социального капитала (что выражается, например, в высоком уровне обобщенной доверия) будет стимулировать спрос на политические институты из-за снижения транзакционных издержек участия граждан в политическом процессе. Это обусловлено тем, что высокий уровень доверия:

- снижает транзакционные издержки ведения переговоров (а это в свою очередь частично способствует решению проблемы коллективных действий);
- уменьшает возможности для оппортунистического поведения (что увеличивает доверие к агентам, следовательно, к политическим институтам);
- облегчает возможности измерения (снижает проблему рациональной неосведомленности);
- способствует интреиоризации внешних эффектов, оптимизации производства социальных благ.

Эти выводы подтверждаются исследованиями Р. Патнэма [11], который на основе сравнительного анализа развития демократических

институтов в северных и южных регионах Италии доказал, что социальное доверие, нормы взаимодействия, сети гражданской вовлеченности и успешного сотрудничества (все то, что он называет социальным капиталом) являются ключевыми факторами, способствующими созданию сильных, ответственных, представительных институтов власти.

Отсюда вытекает необходимость привлечения институтов гражданского общества в процесс повышения эффективности функционирования государственных институтов для предоставления качественных публичных услуг.

Используя для защиты своих интересов политические институты, граждане часто сталкиваются со следующей проблемой: реализуя свои собственные цели, политики, с одной стороны, стремятся принимать такие решения, которые открывали бы для них доступ к самостоятельному использованию разнообразных ресурсов, а, с другой, являются по сути неподконтрольными обществу, избирателям. Данная проблема может быть частично решена с помощью институтов гражданского общества. Это означает, что индивид должен совершать акты коллективного выбора не только в качестве голосующего избирателя (коллективные действия на уровне институциональной среды), он должен влиять на общественный выбор посредством активного участия в неполитических институтах общественного воздействия (коллективные действия на уровне институциональных соглашений).

Вообще, включение в политический процесс институтов гражданского общества позволяет решить большинство проблем, связанных с оказанием качественных публичных услуг. Прежде всего, следует отметить, что таким образом снимается проблема рациональной неосведомленности, которая характерна при использовании политических институтов, поскольку в институтах гражданского общества участвует только наиболее активная и организованная часть общества.

Растет переговорная сила негосударственных субъектов, за счет чего происходит снижение транзакционных издержек ведения переговоров с властными структурами. Кроме того, меняется соотношение выгод и издержек использования коррупционных схем для влияния на качество услуг. Для администраторов-коррупционеров существенно меняется мотивация, поскольку издержки использования данного механизма значительно возрастут за счет увеличения вероятности обнаружения факта нарушения правил. Для индивидов, которые не склонны решать вопрос таким образом, положительным внешним эффектом будет улучшение качества предоставляемых

публичных услуг и облегчение доступа к ним.

Причем, соотношение выгод и издержек использования коррупционных схем изменится не только за счет появления внешнего контроля, но также за счет усиления внутреннего контроля. Так, усиление контроля со стороны организаций гражданского общества, представляющих интересы потребителей услуг, повысит чувствительность руководства органов власти к требованиям своих клиентов, поскольку результаты общественного мониторинга могут быть обнародованы СМИ, что может негативно сказаться на имидже органа власти.

Однако, важнейшим следствием использования институтов гражданского общества, является ослабление асимметрии информации, в результате чего возможно решение агентской проблемы: снижаются транзакционные издержки оппортунистического поведения государственных служащих за счет усиления контроля над ними и смягчается эффект некачественного отбора персонала в органы власти (благодаря привлечению бизнеса и общества к налаживанию обратных связей через общественные институты).

Таким образом, именно деятельность общественных организаций, направленная на мониторинг качества публичных услуг и участие в процессе их оказания, может положительно повлиять не только на практики работы органов власти с населением и бизнесом, но и будет способствовать усовершенствованию законодательства в данной сфере.

Литература:

References:

1. Бьюкенен Дж. Конституция экономической политики (Нобелевская лекция) // Вопросы экономики, 1994. №6. С. 104-113.
2. Спрос и предложение государственных властных услуг: институциональный анализ. Под ред. В. Л. Тамбовцева / Аверкиев И. В., Галицкий Д. Г., Калягин Г. В., Крючкова П. В., Кудряшова Е. Н., Маковецкая С. Г., Сорк Д. М., Тамбовцев В. Л.; Институт национального проекта «Общественный договор». – М. : ИИФ «СПРОС» КонфОП, 2005. – 168 с.
3. Ставцева Т. И. Информация как субстанциональный элемент современной экономики и категория теоретического анализа : Монография. – М. : Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2006. – 149 с.
4. Уильямсон О. И. Экономические институты капитализма. Фирмы, рынки, отношенческая контрактация / Научное редактирование и

вступительная статья к. э. н. В. С. Катъкало ; пер. с англ. – СПб. : Лениздат ; SEV Press, 1996. – 702 с.

5. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию: Пер. с англ. / Ф. Фукуяма. – М. : ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004. – 730 с.

6. Шаститко А. Е. Достоверность обязательств в дискретных структурных альтернативах управления транзакциями. – М. : Промышленник России, 2008. – 48 с.

7. Coleman J. S. Social Capital in the Creation of Human Capital // American Journal of Sociology. – 1988, Vol. 94. Supplement. – Pp. 95-120

8. Den Hertog P. Knowledge-Intensive Business Services as Co-Producers of Innovation // International Journal of Innovation Management. – 2000. – Pp. 491-528.

9. Hood C., Scott C., James O., Jones G. W., Travers T. Regulation inside government: waste-watchers, quality police and sleaze-busters. – Oxford : Oxford University Press, 1999. – 368 с.

10. North D., Weingast B. Constitutions and Commitment: The evolution of Institutions Governing Public Choice in Seventeenth Century England // The Journal of Economic History. 2006. – Vol XLIX, December, No. 4. – Pp. 803-832.

11. Putnam R. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. – New York : Simon and Schuster, 2000. – 541 p.

12. Taliercio R. Administrative Reform as Credible Commitment: The Impact of Autonomy on Revenue Authority Performance in Latin America // World Development. – 2003, Vol 28, No. 2. – Pp. 213-232.

13. Tirole J. A. Theory of Collective Reputations // The Review of Economic Studies. – 1996, Vol. 63, No. 1. – Pp. 1-22

14. Woolcock M. Social capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework // Theory and Society. – 1998, No. 27. – Pp. 151-208.

Рецензент: Профессор Вячеслав Дзюндзюк, доктор наук по государственному управлению, заведующий кафедрой политологии и философии Харьковского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины.

არტიომ ხლებნიკოვი
სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტების როლი საჯარო მომსახურების ხარისხის ამაღლების სფეროში

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტების როლი და მნიშვნელობა ხარისხიანი საჯარო მომსახურებისთვის. ავტორი ამტკიცებს, რომ თანამედროვე საზოგადოებაში შეუძლებელია საჯარო მომსახურების ხარისხის ამაღლება ამ პროცესში საზოგადოებრიობის მონაწილეობისა და სახელმწიფოს პოლიტიკური ინსტიტუტების სამოქალაქო საზოგადოებასთან ურთიერთქმედების გარეშე

საკვანძო სიტყვები: საჯარო მომსახურება, საჯარო მართვა, სამოქალაქო საზოგადოება, პოლიტიკური ინსტიტუტები

რეცენზენტი: პროფესორი ვიანესლავ ძიუნძიუკი, სახელმწიფო მართვის მეცნიერებათა დოქტორი, უკრაინის პრეზიდენტთან არსებული სახელმწიფო მართვის ხარკოვის რეგიონალური ინსტიტუტის სახელმწიფო მართვის პოლიტოლოგიისა და ფილოსოფიის კათედრის გამგე

Artem Hliebnykov

THE ROLE OF INSTITUTIONS OF CIVIL SOCIETY IN IMPROVING THE QUALITY OF PUBLIC SERVICES

Summary

The article discusses the role and importance of civil society institutions in providing high-quality public services. It is argued that in modern society it is impossible to improve the quality of public services without public participation in this process and without the interaction of state political institutions with civil society institutions.

Keywords: public services, public administration, civil society, political institutions.

Reviewer: Professor Viacheslav Dziundziuk, doctor of sciences, Head of Political Science and Philosophy Chair of Kharkiv Regional Institute for Public Administration of National Academy for Public Administration under the President of Ukraine.

თამაზ მანტიძე
პროფესიული განათლების როლის გაძლიერება ადამიანური
კაპიტალის განვითარების პროცესში

დღესდღეობით, საქართველოში პროფესიული განათლების სისტემა სრულად ვერ პასუხობს იმ მოთხოვნებს, რომლებსაც შრომის ბაზარი დასაქმების მსურველებს უყენებს. ამ ვითარებას ხელს უწყობს ის, რომ ქვეყანაში არ არსებობს შრომის ბაზრის კვლევის სისტემური მექანიზმი, რაც დაეხმარებოდა განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს პროფესიული განათლების პოლიტიკის სწორად დაგეგმვაში შრომის ბაზრის არსებული მოთხოვნებისა და სამომავლო ტენდენციების გათვალისწინებით. მოცემულ ეტაპზე, პროფესიულ სტუდენტებს ნაკლებად აქვთ შესაძლებლობა, გარკვეული კომპეტენციების განვითარების შემდეგ, გავიდნენ შრომის ბაზარზე და კვლავ დაბრუნდნენ სისტემაში სწავლის გასაგრძელებლად და ახალი კვალიფიკაციის მისაღებად. საგანმანათლებლო პროგრამები არსებითად ორიენტირებულია პროფესიული უნარების განვითარებაზე და ნაკლებად ავითარებს ისეთ უნარებს, როგორებიცაა კომუნიკაცია, გადაწყვეტილების მიღება და სხვ.

საქართველო ევროპულ საგანმანათლებლო სივრცეში ინტეგრაციისაკენ მიისწრაფის, შესაბამისად, მნიშვნელოვანია ევროკავშირის ქვეყნებში საგანმანათლებლო პროგრამების სფეროში განხორციელებული და მიმდინარე რეფორმების გათვალისწინება.

მოცემულ სტატიაში განხილულია ადამიანური კაპიტალის განვითარების პროცესში პროფესიული განათლების როლის გაძლიერების აქტუალური საკითხები.

საკვანძო სიტყვები: პროფესიული განათლება, მეცნიერება, სტრატეგია, სახელმწიფო, შეფასება, ადამიანური კაპიტალი.

დღესდღეობით საქართველოში პროფესიული განათლება არამიმზიდველი და ნაკლებად მოთხოვნადია. არ არსებობს სტრუქტურული და შინაარსობრივი კავშირები პროფესიულ განათლებასა და განათლების სხვა საფეხურებს შორის. განსაკუთრებით პრობლემურია პროფესიული განათლებიდან უმაღლესი განათლების საფეხურზე გადასვლა. ხელოვნურად არის გართულებული კვალიფიკაციის დონეების მიხედვით განაწილების სისტემა. არ არსებობს პროფესიული განათლების პედაგოგთა მომზადებისა და შემდგომი პროფესიული განვითარების სისტემა. პროფესიული საგანმანათლებლო

დაწესებულებების არათანაბარი გეოგრაფიული არეალი და სასწავლო ადგილების არაპროპორციული განაწილება განაპირობებს დაბალ ჩართულობას და ნაკლებ ხელმისაწვდომობას ფორმალური განათლების ამ საფეხურზე.

აღსანიშნავია, რომ დღეს საქართველოში სახელმწიფო სრულად აფინანსებს პროფესიულ სტუდენტთა განათლებას სახელმწიფო საგანმანათლებლო დაწესებულებებში. მნიშვნელოვანწილად შესაძლოა ამით არის განპირობებული, რომ ბოლო მონაცემების თანახმად, პროფესიულ სტუდენტთა მიერ სწავლის მიტოვების საშუალო მაჩვენებელი შემცირდა 20%-იდან (2012 წელი) 8%-ამდე (2016 წელი). მიუხედავად მიღწეული შედეგისა, მნიშვნელოვანია, რომ მრავალმხრივ გაანალიზდეს სტუდენტთა მიერ სწავლის მიტოვების გამომწვევი ფაქტორები. არსებული ინფორმაციის ანალიზის საფუძველზე ასეთ ფაქტორებად იკვეთება შერჩეული პროგრამებისთვის სტუდენტთა დაბალი აკადემიური მზაობა, პროფესიის შერჩევისას ინფორმაციის ნაკლებობა, პროფესიული ორიენტაცია, არასაკმარისი კონსულტაცია და სხვა. [1]

უკანასკნელ წლებში, პროფესიული განათლების ბიუჯეტი გაორმაგდა და შესაძლებელი გახდა სისტემური ცვლილებების გატარების დაწყება. პროფესიულ განათლებაში დაიწყო ინკლუზიური განათლების დანერგვა. სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროებების მქონე და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებს შესაძლებლობა მიეცათ სწავლის პროცესში ისარგებლონ ინკლუზიური განათლების სპეციალისტებისა და დამხმარე თანამშრომლების მომსახურებით, თუმცა საჭიროა პროფესიული განათლების პედაგოგთა პროფესიული სტანდარტის მნიშვნელოვანი გადამუშავება, რომლის საფუძველზეც შესაძლებელი იქნება მასწავლებელთა შეფასება და შემდგომი პროფესიული განვითარების სტრატეგიის განსაზღვრა. პროფესიული განათლების სისტემაში არასაკმარისად არის განვითარებული სოციალური პარტნიორობა და სამოქალაქო საზოგადოების ჩართულობა.

საქართველო ევროპულ საგანმანათლებლო სივრცეში ინტეგრაციისაკენ მიისწრაფის, რის გამოც, მნიშვნელოვანია ევროკავშირის ქვეყნებში საგანმანათლებლო პროგრამების სფეროში განხორციელებული და მიმდინარე რეფორმების გათვალისწინება. ევროკავშირის ტექნიკური დახმარების პროექტის ფარგლებში ჩამოყალიბდა პროფესიული

საგანმანათლებლო პროგრამების რეფორმის ხედვა, რომელიც მოქნილი, კომპეტენციებზე დაფუძნებული, მოდულური საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავება-განხორციელებას ითვალისწინებს. ევროკავშირის ახალი ინიციატივის „მეტი მეტისთვის“ ფარგლებში, საქართველოს მთავრობასა და ევროკავშირის წარმომადგენლობას შორის გაფორმდა ფინანსური შეთანხმების დოკუმენტი და ამოქმედდა პროგრამა („პროფესიული განათლება და დასაქმება“). პროგრამა ითვალისწინებს პროფესიული განათლების მასწავლებლის პროფესიის დარეგულირებას და ახალი კონცეფციის მომზადებას, შრომის ბაზრის მოთხოვნების შესაბამისი პროფესიული სტანდარტების შემუშავებას, მოდულური საგანმანათლებლო პროგრამების დანერგვას, პროფესიული ორიენტაციისა და კარიერის დაგეგმვის სისტემის ჩამოყალიბებას, დასაქმების პოლიტიკის სტიმულირებას და სხვა მნიშვნელოვან საკითხებს. [2]

საქართველოს პროფესიული განათლების რეფორმის ფარგლებში მნიშვნელოვანია აქტიურად მუშაობა საქართველოსა და ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმების დოკუმენტით გათვალისწინებულ საკითხებზე: პროფესიული განათლების სფეროს მარეგულირებელი კანონმდებლობის ანალიზი და ჰარმონიაში მოყვანა ევროპულ მიდგომებთან, პროფესიულ კვალიფიკაციათა სისტემის მისადაგება ევროპულ საკავლიფიკაციო ჩარჩოსთან, პროფესიული განათლების ხარისხის უზრუნველყოფა ევროპულ გამოცდილებაზე დაყრდნობით და სხვ.

პროფესიულ განათლებაში დასახული სტრატეგიული მიზნის მიღწევისათვის მნიშვნელოვანია რეფორმის თანამიმდევრული გაგრძელება და დამტკიცებული სამოქმედო გეგმის განხორციელება ოთხი ძირითადი ამოცანის შესაბამისად.

სისტემის მოქნილობისა და მიმზიდველობის გაზრდა: პროფესიული განათლება აღარ უნდა განიხილებოდეს როგორც განცალკევებული სფერო, არამედ როგორც განათლების ერთიანი სისტემის ნაწილი. „საგანმანათლებლო ჩიხის“ აღმოფხვრის მიზნით, საშუალოვადიან პერსპექტივაში, მნიშვნელოვანია პროფესიულ განათლებაში ზოგადი განათლების კომპონენტის დანერგვა, რაც სტუდენტს საშუალებას მისცემს პროფესიული განათლების დასრულების შემდეგ სწავლა განაგრძოს განათლების შემდგომ საფეხურზე. კრედიტების დაგროვებისა და ტრანსფერის სისტემის

ჩამოყალიბება შესაძლებელს გახდის პროფესიულ განათლებაში მიღებული ცოდნის აღიარებას უმაღლესი განათლების საფეხურზე. პრიორიტეტი უნდა იყოს პროფესიული განათლების ისეთი სისტემის ჩამოყალიბება, რომელიც თანაბარ ყურადღებას მიაქცევს როგორც ზრდასრულთა განათლებას, ასევე ახალგაზრდებისათვის საგანმანათლებლო შესაძლებლობების გაფართოებას. ახალი მიდგომით, საგანმანათლებლო პროგრამებში ყურადღება ექცევა არა მხოლოდ პროფესიულ, არამედ საკვანძო კომპეტენციების განვითარებას, ამ თვალსაზრისით, პროფესიული განათლების ფარგლებში კიდევ უფრო გაღრმავდება ზოგადი განათლების საფეხურზე ჩამოყალიბებული ხელვა, დემოკრატიული ღირებულებები, კომუნიკაციის უარი და სხვა საკვანძო კომპეტენციები, რომლებიც უმნიშვნელოვანესია კურსდამთავრებულთა პიროვნული და კარიერული განვითარებისათვის. მნიშვნელოვანია ქვეყნის ფარგლებს გარეთ მიღებული პროფესიული განათლების აღიარების მექანიზმების შექმნა და დანერგვა. [3]

საშუალოგადიან პერსპექტივაში, სასურველია საგნებზე დაფუძნებული პროგრამებიდან სისტემა გადავიდეს მოდულური საგანმანათლებლო პროგრამებით სწავლებაზე. აღნიშნული მიდგომა საშუალებას იძლევა, რომ საგანმანათლებლო პროგრამები იყოს მოქნილი, ბაზრის მოთხოვნებზე ორიენტირებული და კომპეტენციებზე დაფუძნებული, რაც ხელს შეუწყობს კურსდამთავრებულთა დასაქმებას. ახალი საგანმანათლებლო პროგრამების ფარგლებში დიდი ყურადღება უნდა დაეთმოს სამეწარმეო განათლებას, საკუთარი ბიზნესის წამოწყებისთვის საჭირო ცოდნის გადაცემას, მხარდაჭერილი იქნას სტუდენტთა პრაქტიკული სწავლება, პროფესიული ცოდნისა და კომპეტენციების რეალურ სამუშაო გარემოში დაუფლების შესაძლებლობა, რითაც დამსაქმებლებს საშუალება მიეცემათ მონაწილეობა მიიღონ პროფესიული განათლების ციკლის ყველა ეტაპზე – კვალიფიკაციის ფორმირებიდან კვალიფიკაციის მინიჭების ჩათვლით. აღნიშნული მიდგომა ხელს შეუწყობს პროფესიული განათლების როლის გაძლიერებას ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების პროცესში და სისტემას უფრო მიმზიდველს გახდის.

პროფესიული განათლების სისტემის შრომის ბაზრის მოთხოვნებზე ორიენტაცია და სოციალური პარტნიორობის ხელშეწყობა: სოციალური პარტნიორები უნდა

მონაწილეობდნენ პროფესიული განათლების პოლიტიკის ჩამოყალიბებისა და განხორციელების პროცესებში. ამისათვის მნიშვნელოვანია მათთვის სხვადასხვა წამახალისებელი ინიციატივების შეთავაზება, საჯარო და კერძო პარტნიორობის ჩამოყალიბებისათვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნა, რაც ხელს შეუწყობს რესურსების მობილიზებას და პროფესიული განათლების ხარისხისა და შესაბამისობის გაუმჯობესებას. პროფესიული სტანდარტები, რომლებიც პროფესიული საგანმანათლებლო პროგრამების საფუძველია, უნდა შემუშავდეს სექტორის, პროფესიისა და სამუშაოს ანალიზის საფუძველზე სტანდარტული მეთოდოლოგიის გამოყენებით. უნდა გაგრძელდეს მუშაობა საგანმანათლებლო პროგრამების შრომის ბაზრის მოთხოვნებთან შესაბამისობაში მოსაყვანად; უზრუნველყოფილ იქნას საგანმანათლებლო პროცესის დაგეგმვა-განხორციელების მოქნილობა და სხვადასხვა საჭიროების მქონე სტუდენტების მოთხოვნებთან შესაბამისობა. [4]

პროფესიული საგანმანათლებლო დაწესებულებების ინსტიტუციური განვითარება: პროფესიული განათლების სისტემა უფრო მიმზიდველი უნდა გახდეს როგორც ახალბედა, ასევე ბაზარზე მომუშავე კვალიფიციური კადრებისათვის. ინსტიტუციური განვითარების მიზნით პრიორიტეტული უნდა იყოს კოლეჯების ადმინისტრაციის თანამშრომელთა შესაძლებლობების გაძლიერება, მათ შორის, დაფინანსების დამატებითი რესურსების მოზიდვის მიმართულებით. მნიშვნელოვანია პროფესიული განათლების სფეროს სპეციფიკაზე ორიენტირებული ხარისხის უზრუნველყოფის მექანიზმების ჩამოყალიბება და მისი ევროპულ მიდგომებთან დაახლოება. დაფინანსების წყაროების გაფართოების და ფონდების გენერირების მიზნით, მუშაობა უნდა გაგრძელდეს პროფესიული განათლების დაფინანსების მოდელზე. გრძელვადიან პერსპექტივაში სისტემამ უნდა უზრუნველყოს დაფინანსების ეფექტური განაწილება, და პროფესიული განათლების ეფექტური და ეფექტიანი მართვა.

პროფესიულ განათლებაზე თანაბარი ხელმისაწვდომობა: მნიშვნელოვანია პროფესიულ განათლებაზე ხელმისაწვდომის გაზრდა როგორც გეოგრაფიულ, ასევე სოციალურ კონტექსტში. ამისათვის აუცილებელია ქვეყნის მასშტაბით არსებული პროფესიული საგანმანათლებლო დაწესებულებების გაძლიერება, მათი ტექნიკურ-მატერიალური ბაზის განახლება და ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების

ხელშეწყობისათვის ახალი პროფესიული საგანმანათლებლო დაწესებულებების განვითარება.

ამრიგად, პროფესიული განათლების სფეროში რეფორმები ძირითადად შემდეგ ცვლილებებს ითვალისწინებს: სტუდენტზე ორიენტირებული მიდგომის დანერგვა მასწავლებლებზე ორიენტირებული მიდგომის სანაცვლოდ; სტუდენტის საჭიროებებზე მორგებული პროგრამები ყველა სტუდენტისათვის ერთი ტიპის პროგრამების სანაცვლოდ; მოქნილი პროგრამები ხისტი საგანმანათლებლო პროგრამების სანაცვლოდ; სწავლის შედეგებზე ორიენტირებული საგანმანათლებლო პროგრამები რესურსებზე პროგრამების სანაცვლოდ. **ამასთან, ეფიქრობთ, უნდა შემუშავდეს** პროფესიული განათლების მასწავლებლის მომზადებისა და პროფესიული განვითარების კონცეფციის პროექტი; პროფესიული განათლების სისტემის შრომის ბაზრის მოთხოვნებთან დაკავშირების მიზნით, დამსაქმებელთა მონაწილეობით უნდა დაიწყოს პროფესიული სტანდარტების გადამუშავება ევროკავშირის ტექნიკური დახმარების პროექტის მიერ რეკომენდებული მეთოდოლოგიით.

ლიტერატურა

References:

1. saqarTvelos ganaTlebisa da mecnierebis saministro – „ganaTlebisa da mecnierebis sistemis ganviTarebis strategiuli mimarTulebebi“. Tbilisi. 2014.
2. ganaTlebis politikis, dagegmvisa da marTvis saerTaSoriso instituti – „umaRlesi ganaTlebisa da mecnierebis strategiuli ganviTareba saqarTveloSi umaRlesi ganaTlebis politikis analizi xuTi strategiuli mimarTulebis mixedviT“. Tbilisi. 2013.
3. Avy Ellis, Michael Kauferstein - „Dienstleistungsmanagement - Erfolgreicher Einsatz von prozessorientiertem Service Level Management“. Berlin. 2004.
4. Andreas Schibany, Martin Berger - „Forschung, Entwicklung und Innovation im Dienstleistungssektor“. Leipzig. 2007.

რეცენზენტი: პროფესორი გენადი იაშვილი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Tamaz Machitidze

STRENGTH THE ROLE OF PROFESSIONAL EDUCATION IN THE DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL

Summary

Nowadays, the professional education system in Georgia cannot fully meet the requirements that the labor market places for employers. This situation contributes to the fact, that there is no system market mechanism for research in the country, which will help the Ministry of Education and Science to properly plan the professional education policies with existing labor market demands and future trends. At this stage, professional students are less likely to develop after certain competencies to get out of the labor market and return to the system to continue learning and get a new qualification. Educational programs are essentially focused on the development of professional skills and less developed skills such as communication, decision making, etc.

Georgia seeks to integrate into the European educational space, and therefore it is important to take into account the reforms in educational programs in the EU countries.

In this article is discussed the main issues of strength the role of professional education in human capital development.

Keywords: Professional education, science, strategy, state, assessment, human capital.

Reviewer: Professor Genadi Iashvili, Georgian Technical University

Тамаз Мачитидзе

УСИЛЕНИЕ РОЛИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РАЗВИТИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА

Резюме

В настоящее время система профессионального образования в Грузии не в полной мере отвечает требованиям, предъявляемым рынком труда для работодателей. Эта ситуация способствует тому, что в стране нет системного рыночного механизма для исследований, который поможет Министерству образования и науки в надлежащем планировании политики профессионального образования с учетом существующих потребностей рынка труда и будущих тенденций. На этом этапе ученики-профессионалы реже развиваются после определенных компетенций, чтобы выйти из рынка труда и вернуться в систему, чтобы продолжить обучение и получить новую квалификацию. Образовательные программы в основном

ориентированы на развитие профессиональных навыков и менее развитых навыков, таких как общение, принятие решений и т. д.

Грузия стремится интегрироваться в европейское образовательное пространство, поэтому важно учитывать реализованные и текущие реформы образовательных программ в странах ЕС.

В этой статье обсуждаются актуальные вопросы укрепления роли профессионального образования в развитии человеческого капитала.

Ключевые слова: Профессиональное образование, наука, стратегия, государство, оценка, человеческий капитал.

Рецензент: Профессор Геннадий Яшвили, Грузинский технический университет.

ოთარ თევდორაძე
ადგილობრივითი თვითმმართველობის ორბანობის როლი
სახელმწიფოს სოციალური პოლიტიკის რეალიზაციაში

სტატიაში განხილულია სახელმწიფოს სოციალური პოლიტიკის არსი და მიმართულებები. აღწერილია სოციალური პოლიტიკის რეალიზაციის უმთავრესი ამოცანები და ფუნქციები. გამოყოფილია ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების ფუნქციების როლი სოციალური სფეროს განვითარების პროცესში.

საკვანძო სიტყვები: სახელმწიფოს სოციალური პოლიტიკა, სოციალური პოლიტიკა ადგილობრივ დონეზე, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების უფლებამოსილებები სოციალურ სფეროში, სოციალური პრობლემები, სოციალური მომსახურება ადგილობრივ დონეზე, სახელმწიფოს სოციალური ფუნქცია.

უკანასკნელ წლებში მიმდინარე სოციალურ-ეკონომიკური პროცესები საქართველოს რესპუბლიკაში პირდაპირ აისახება სოციალური სფეროს მდგომარეობაზე, რომელიც ასახავს საზოგადოების ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარების ხარისხს. სწრაფად ცვლადი არამდგრადი მსოფლიო სიტუაციის პირობებში მოცემული სფერო საჭიროებს სტაბილიზაციის აქტიური პოლიტიკის ჩატარებას, განსაზღვრავს რა პრიორიტეტულ მიმართულებებს როგორც სახელმწიფო, ისე ადგილობრივ დონეზე.

ჩვენი ქვეყნის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე სოციალური პოლიტიკის პრიორიტეტული მიმართულებები მკაფიოდაა განსაზღვრული საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიაში „საქართველო 2020“-ში (შემდგომში - სტრატეგია) აღწერილია ისპრიორიტეტები და პრობლემები, რომელთა გადაჭრა საჭიროა გრძელვადიანი, მდგრადი და ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის მისაღწევად. ამასთან, ინკლუზიური ეკონომიკური განვითარების მისაღწევად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება რეგიონულ განვითარებას. საერთაშორისო გამოცდილება ცხადყოფს, რომ ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდა დიდწილადაა დამოკიდებული არამარტო საერთო ეროვნული, არამედ რეგიონული განვითარების პოლიტიკისეფექტიან დაგეგმვასა და განხორციელებაზე, ძლიერ და კონკურენტუნარიან რეგიონებზე.

რეგიონული განვითარება განიხილება როგორც უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი საერთო ეროვნული წარმატების მისაღწევად.

ამ დროს სახელმწიფოს ძირითად ამოცანებს სოციალური პოლიტიკის რეალიზაციაში წარმოადგენენ:

- საქართველოს მაცხოვრებლების ცხოვრების დონის ამაღლება;

- განათლების ხარისხის გაზრდა ყველა დონეზე;
- დაავადებათა პროფილაქტიკის გაუმჯობესება;
- სამედიცინო მომსახურებათა ხარისხის გაზრდა,

განსაკუთრებით რეგიონებში;

- მოსახლეობის ღარიბი ფენების დახმარება;
- კულტურისა და სპორტის განვითარება.

სახელმწიფო სოციალური პოლიტიკის საფუძვლებს წარმოადგენენ სოციალურ სფეროში ურთიერთობების სამართლებრივი მექანიზმები, სახელმწიფო მინიმალური სოციალური სტანდარტების შემუშავება და დამტკიცება, მათი რეალიზაციის სახელმწიფო გარანტიების უზრუნველყოფა, სოციალური პროგრამების შემუშავება და რეალიზაცია, რომელიც მიმართულია მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლებისკენ და მოქალაქეთა სოციალურად დაუცველი ჯგუფების მდგომარეობის გაუმჯობესებისკენ, „2015-2017 წლებზე გათვლილი საქართველოს რესპუბლიკის სოციალური განვითარების პროგრამა“, რომელიც განსაზღვრავს მოსახლეობის სოციალური დაცვის ძირითად მიზნებსა და პრიორიტეტულ მიმართულებებს.

სახელმწიფო სოციალური პოლიტიკის შინაარსი აქამად რთულია. მეცნიერულ ლიტერატურაში სოციალური პოლიტიკა სხვადასხვანაირად განმარტებული, მაგალითად, ერთგან ის გამოდის როგორც მოსახლეობის სოციალურად მოწყველადი ჯგუფების სახელმწიფო მხარდაჭერა, სხვაში - როგორც მოსახლეობის სოციალური დაცვა და სოციალური უზრუნველყოფა. მაგრამ სინამდვილეში სოციალური პოლიტიკის სფერო ბევრად უფრო ფართოა.

სოციალური პოლიტიკა შეიძლება განისაზღვროს როგორც სახელმწიფოსა და სხვა საზოგადოებრივი ინსტიტუტების საქმიანობა, რომელიც მიმართულია სოციალური სფეროს პროგრესიული განვითარებისკენ, ადამიანთა ცხოვრების პირობების, წესისა და ხარისხის სრულყოფისკენ, მათი ცხოვრებისეული მოთხოვნილებების განსაზღვრული ნაწილის

უზრუნველყოფისკენ, მოქალაქეებისთვის საჭირო სოციალური მხარდაჭერის, დახმარებისა და დაცვის განხორციელებისკენ. [1]

- განსაკუთრებულ როლს სახელმწიფოს სოციალური პოლიტიკის პრაქტიკულ რეალიზაციაში თამაშობენ ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანოები, რომლებიც სრულად ითვალისწინებენ ადგილობრივი გაერთიანების სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული განვითარების თავისებურებებს.

- ზოგად პრობლემებს ადგილებზე ამ დარგში წარმოადგენენ: მუნიციპალური მომსახურებების არადაამკაყოფილებელი გაწევა, მომსახურებათა დაბალი ხარისხი და ხელმისაწვდომობა, განსაკუთრებით სოციალურ სფეროში. ამიტომ საჭიროა მუნიციპალური პოლიტიკა, რომელიც მიმართულია კონკრეტული მოქალაქეებისა და ადგილობრივი გაერთიანებების კონკრეტული ინტერესებისკენ.

- სოციალური პოლიტიკა ადგილობრივ დონეზე მოწოდებულია მოახდინოს იმ მიზნების მიღწევის მექანიზმების, მეთოდებისა და საშუალებების კონკრეტიზაცია, რომლებიც განსაზღვრულია სახელმწიფოს სოციალურ პოლიტიკაში, აგრეთვე, პრიორიტეტების არჩევა ადგილობრივი ფაქტორების შესაბამისად.

- ადგილობრივი გაერთიანება, რომელსაც გააჩნია პატარა სამშობლოსადმი თანაზიარობის, გაერთიანების წინაშე პასუხისმგებლობისერთობლივი ფასეულობები, როგორც მართვის სუბიექტი ახორციელებს მუნიციპალური მეურნეობრიობას, ქმნის და აუმჯობესებს მოსახლეობის ცხოვრების სოციალურ პირობებს, მუდმივად ახდენს რა მართვის მექანიზმების სრულყოფას თავისი მოქალაქეების ინტერესების შესაბამისად და შექმნილი გარემოებების მიხედვით.

- ადგილობრივ დონეზე სოციალური პრობლემების რაციონალური გადაჭრა განპირობებულია, უპირველეს ყოვლისა, მოცემული ტერიტორიის მაცხოვრებლებთან ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანოების უშუალო ურთიერთქმედებით, შემოსავლებისა და გასავლების მიხედვით მათი სოციალური სტატუსის გამოვლენით, კონკრეტული სოციალური პრობლემების გადაჭრის გზების ძიებაში ადგილობრივი მაცხოვრებლების ჩართვით, აქტივისტების მხრიდან ინიციატივებისა და როგორც სახელმწიფო, ისე ადგილობრივ დონეზე მიმდინარე ამა თუ იმ სოციალურ-ეკონომიკურ პროცესებზე მაცხოვრებლების რეაქციის

გათვალისწინებით. ყველაფერი ზემოთ ჩამოთვლილი გვაძლევს ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანოებს შესაძლებლობას შეიმუშაონ სოციალური პოლიტიკა შექმნილი პირობებისა და გარემოებების გათვალისწინებით და მოახდინონ მისი ეფექტური რეალიზაცია.

- სოციალური პოლიტიკა ადგილობრივ დონეზე დამოკიდებულია სახელმწიფოს არა მარტო სოციალურ, არამედ ეკონომიკურ პოლიტიკაზე, რადგან ეკონომიკური ზრდა ქვეყანაში განსაზღვრავს მოსახლეობის კეთილდღეობის ზრდასაც. არსებობს პირდაპირი კავშირი ეკონომიკის განვითარების მაღალ დონესა და სოციალური სფეროს დაფინანსების დონის ზრდას შორის.

- ტერიტორიის სიცოცხლის უზრუნველყოფის სისტემის ფუნქციონირებისა და განვითარების ორგანიზაციისთვის, სოციალურ-ეკონომიკური დაგეგმვისთვის და მოსახლეობისთვის სოციალური და კულტურული მომსახურებების გაწვევისთვის ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანოების წარმოებას მიეკუთვნება ადგილობრივი მნიშვნელობის შემდეგი საკითხები:

- შესაბამისი ტერიტორიის ეკონომიკური განვითარება;
- მუნიციპალური საკუთრების მართვა;
- ადგილობრივი ბიუჯეტის ფორმირება, დამტკიცება და შესრულება;

- საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვისადმი ხელშეწყობა;

- გართობის ორგანიზაციისთვის, ფიზიკური კულტურისა და მასობრივი სპორტის განვითარებისთვის პირობების შექმნა;

- ბავშვებთან და ახალგაზრდებთან მუშაობაზე ღონისძიებების განხორციელების ორგანიზაცია.[2]

გარდა ამისა, ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანოები ატარებენ ღონისძიებებს საზოგადოებაში ისეთ ნეგატიურ მოვლენებთან ბრძოლაზე, როგორებიცაა ალკოჰოლიზმი, ნარკომანია, ბავშვების მიუსაფრობა, შეძლებისდაგვარად უზრუნველყოფენ ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმებას. ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანოებს შეუძლიათ განსაზღვრონ დამატებითი სოციალური მომსახურებების ჩამონათვალი ადგილობრივი ბიუჯეტების შესაძლებლობებისა და ტერიტორიის მოსახლეობის მოთხოვნილებების გათვალისწინებით.

გარკვეულწილად სოციალური ფუნქციების ეფექტურად რეალიზაცია, ისეთების, როგორებიცაა საპენსიო უზრუნველყოფის, უმადლესი განათლების საკითხები, ხდება სახელმწიფო დონეზე, ხოლო მათი ნაწილის რეალიზაცია,

ისეთების, როგორებიცაა სკოლამდელი აღზრდის, სანიტარული მდგომარეობის შენარჩუნების, სახანძრო უსაფრთხოების, საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის პრობლემები, ხდება ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანოების მიერ.

თითოეული დონის ფუნქციები ასახულია რესპუბლიკის კანონებში სახელმწიფო და მუნიციპალური ორგანოების უფლებამოსილებებში.

მთლიანობაში, მუნიციპალური სოციალური პოლიტიკა აკებს სახელმწიფო ცენტრალიზებულ სოციალურ პოლიტიკას, უზრუნველყოფს რა მოსახლეობას სოციალური მომსახურებებით რთულ ცხოვრებისეულ სიტუაციაში მყოფი არასრულწლოვნებისთვის, ჯანმრთელობის შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებისთვის სოციალური მომსახურებების გაწევის მისამართულობის, ხელმისაწვდომობის, ჰუმანურობის, პრიორიტეტულობის საფუძველზე, აგრეთვე, ავითარებს რა სოციალური სფეროს დარგებს ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესების გათვალისწინებით.

ლიტერატურა

References:

1. Ахинов Г.А., Калашников С.В. Социальная политика. Теория и практика. М.,2008.
2. Система муниципального управления: учебник для вузов / под ред. В.Г. Зотова. СПб.: Лидер, 2005.
3. saqarTvelos socialur-ekonomikuri ganviTarebis strategiასaqarTvelo 2010
4. abralava a., gelaSvili n. saqarTvelos socialur-ekonomikuri sistemisperspeqtiviuli xedva. J. ekonomika. 10-12. 2007.
5. 2. anTaZe c. socialuri sferos reformirebis ZiriTadi Sedegebi. J.socialuri ekonomika. #6, 2006.

რეცენზენტი: ასოცირებული პროფესორი ცილა გლოველი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Otar Tevdoradze

**A ROLE OF ORGANS OF LOCAL-GOVERNMENT IN
REALIZATION OF SOCIAL POLITICS OF THE STATE**

Summary

Main points and directions of social politics of the state are considered in the article. Basic tasks and functions are described in realization of the social programs. Specifically, the functions of organs of local self-government are distinguished in development of social sphere.

Keywords: social politics of the state, social politics at local level, plenary powers of organs of local government in a social sphere, social problems, social services at local level, social to the social function of the state.

Reviewer: Associate Professor Tsiala Gloveli, Georgian Technical University

Отар Тевдорадзе

**РОЛЬ ОРГАНОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В
РЕАЛИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА**

Резюме

В статье рассмотрены содержание и направления социальной политики государства. Описаны основные задачи и функции в реализации социальных программ. Более подробно выделены функции органов местного самоуправления в развитии социальной сферы.

Ключевые слова: социальная политика государства, социальная политика на местном уровне, полномочия органов местного самоуправления в социальной сфере, социальные проблемы, социальные услуги на местном уровне, социальные функции государства.

Рецензент: Ассоциированный Профессор Циала Гловели, Грузинский технический университет.

ნიკოლოზ მილოდაშვილი
სტუდენტთა მონაწილეობა საქართველოს უმაღლესი
საგანმანათლებლო დაწესებულების მართვის კოლეგიურ
ორბანოეში

ნაშრომში გამოკვლეულია უსდ-ის მართვის კოლეგიური ორგანოების საქმიანობის ეფექტურობაზე ამ ორგანოების შემადგენლობაში სტუდენტებისა და პერსონალის წარმომადგენლებს შორის არსებული ბალანსის გავლენა. ნაჩვენებია, რომ გადაწყვეტილების მიღების ეფექტურობის ამაღლების მიზნით მიზანშეწონილია, დაწესებულების თითოეულ მართვის ორგანოში სტუდენტთა წარმომადგენლობის უზრუნველყოფა ისე, რომ მათი ხმების რაოდენობა, საზოგადოდ, ვერ ახდენდეს არსებით გავლენას კენჭისყრის შედეგებზე.

საკვანძო სიტყვები: უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება, მართვის კოლეგიური ორგანო, აკადემიური მმართველობა, კორპორაციული მმართველობა, სტუდენტთა მონაწილეობა მართვაში.

სტუდენტთა მონაწილეობა უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების მართვაში ევროპის უმაღლესი განათლების სივრცის ერთერთი ფუნდამენტური ღირებულებაა. იგი გასული საუკუნის 60-70-იან წლებში უმაღლესი განათლების მართვის დემოკრატიზაციის მოთხოვნის ღიშუნგით ევროპის ქვეყნებში სტუდენტური საპროტესტო გამოსვლების გავლენით განხორციელებული რეფორმების მნიშვნელოვანი შედეგია და უმაღლესი განათლების დემოკრატიული მართვის კონცეფციის ერთერთ ძირითად პრინციპადაა აღიარებული [1]. უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების მმართველობაში სტუდენტების, როგორც სრულფასოვანი პარტნიორების წარმომადგენლობის მნიშვნელობა ევროპული უმაღლესი განათლების სივრცისათვის და მისი მხარდაჭერის აუცილებლობა მკაფიოდ არის ასახული ბოლონის დოკუმენტებში [2].

საქართველოს სსიპ უსდ-ის (შემდგომში - უსდ) მართვის ორგანოებში სტუდენტთა მონაწილეობის წესი განისაზღვრა უმაღლესი განათლების შესახებ საქართველოს კანონით, რომელიც ძალაში შევიდა 2004 წელს [3]. ამ კანონის თანახმად, სსიპ უსდ-ის მართვის კოლეგიურ ორგანოებს წარმოადგენს აკადემიური საბჭო, რომელიც ამავედროულად დაწესებულების უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოა და

წარმომადგენლობითი საბჭო (სენატი). აკადემიური საბჭო პასუხისმგებელია უსდ-ის საქმიანობაზე აკადემიურ სფეროში, ხოლო წარმომადგენლობითი საბჭო ძირითადად კონცენტრირებულია დაწესებულების საფინანსო-ეკონომიკურ და ადმინისტრაციულ საქმიანობაზე. სტუდენტური თვითმმართველობის წარმომადგენლები, სრულუფლებიანი პარტნიორის უფლებებით, მონაწილეობენ მხოლოდ სენატის საქმიანობაში და შეადგენენ მისი წევრების რაოდენობის ერთ მესამედს. უნდა შევნიშნოთ, რომ საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული უსდ-ის მართვის ზოგადი პრინციპები, წარმომადგენლობით დემოკრატიაზე დაფუძნებული ორპალატიანი აკადემიური მმართველობის მოდელის ძირითად დებულებებს შეესაბამება [4].

ეროვნულ სტრუქტურებში სრული ინტეგრაციისაკენ საქართველოს მისწრაფების ფონზე ევროპის უმაღლესი განათლების სივრცეში მიმდინარე პროცესები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საქართველოს უმაღლესი განათლების სისტემაზე. ამას ნათლად ადასტურებს ის გარემოება, რომ უკანასკნელი ათი წლის განმავლობაში საქართველოს უმაღლესი განათლების სივრცეში თანდათანობით დაიწყო დამკვიდრება ევროპულმა ტენდენციებმა, როგორცაა უსდ-ის ინსტიტუციური ავტონომიისა და, ამავდროულად, მისი პასუხისმგებლობების ამაღლება, სახელმწიფო დაფინანსების შემცირება, ფასიანი სწავლების შემოღება, მწვავე კონკურენცია კვალიფიციური პერსონალისა და სტუდენტების მოსაპოვებლად, ორიენტაცია დასაქმების ბაზარზე. ასეთ პირობებში უსდ-ის მდგრადი განვითარებისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობას იძენს მისი ინსტიტუციური მმართველობის პროფესიონალიზმის, მოქნილობისა და ეფექტურობის ამაღლება. შემთხვევითი არაა, რომ უსდ-ის ავტორიზაციის ახალი სტანდარტების ერთერთ მოთხოვნას მართვის ორგანოების მიერ აკადემიურ, სამეცნიერო და ადმინისტრაციულ საკითხებთან დაკავშირებით გადაწყვეტილებათა დროულად და ეფექტურად მიღება წარმოადგენს.[5] ამიტომ, ევროპული გამოცდილების, ადგილობრივი და საერთაშორისო რეგულაციური კვლევების შედეგების გათვალისწინებით, საქართველოს უსდ-ის მართვის ორგანოების საქმიანობის ეფექტურობაზე სტუდენტთა წარმომადგენლების გავლენის შესწავლა, აგრეთვე მართვის ორგანოებში სტუდენტებისა და პერსონალის

წარმომადგენლებს შორის ოპტიმალური ბალანსის განსაზღვრა მნიშვნელოვან ამოცანად მიგვაჩნია.

ევროპის უმაღლესი განათლების სივრცეში ბოლო ათწლეულებში განხორციელებული რეფორმები, რომელს მიზანი იყო ევროპაში ცოდნაზე დაფუძნებული, ყველაზე კონკურენტუნარიანი ეკონომიკისა და განათლებული საზოგადოების ჩამოყალიბება, უპირატესად ამ პერიოდის პოპულარული ნეოლიბერალური კონცეფციების და სახელდობრ, ახალი მენეჯერიალიზმის ზეგავლენით მიმდინარეობდა.[6] ამ კონცეფციის ძირითად არსს წარმოადგენს დებულება, რომ კერძო სექტორში კარგად აპრობირებული და წარმატებული მართვის პრაქტიკის გამოყენებით საჯარო მომსახურების სფეროში შესაძლებელია ინსტიტუციების ეფექტურობის მნიშვნელოვანი ამაღლება მათთვის ავტონომიურობის გაფართოებითა და ანგარიშვადლებულებების გაზრდით. უმაღლესი განათლების სფეროში ამგვარი მიდგომების დანერგვა გულისხმობს სახელმწიფოსა და ინსტიტუციების ურთიერთობის ცვლილებას სახელმწიფოს მიერ უშუალო კონტროლიდან სახელმწიფო ზედამხედველობისაკენ უსდ-ის ინსტიტუციური ავტონომიის ამაღლების ფონზე, რაც განაპირობებს მეტ თავისუფლებასა და დამოუკიდებლობას უსდ-ის მიერ შიდა ორგანიზაციულ საკითხებთან, რესურსების მართვასთან, ოპერატიულ საქმიანობასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების მიღებაში და უზრუნველყოფს მუდმივად ცვალებად გარემოსთან სწრაფი ადაპტაციის შესაძლებლობას. ამავდროულად, გაზრდილი ანგარიშვადლებულებები განაპირობებს ყველა დაინტერესებული მხარის მიმართ ინსტიტუციის პასუხისმგებლობის ამაღლებას. ანგარიშვადლებულებათა შესრულებით დასტურდება, რომ უსდ სათანადო პასუხისმგებლობით ეკიდება მოპოვებული დაფინანსების გამოყენებას და მისი საქმიანობა შეესაბამება დაინტერესებული მხარეების და, ზოგადად, საზოგადოების მოლოდინებს. შესაბამისად, ინსტიტუცია ვადლებულია განახორციელოს თავისი პასუხისმგებლობის დემონსტრირება შეფასებისა და კონტროლის სხვადასხვა მექანიზმების საშუალებით, როგორცაა, მაგალითად, სწავლისა და სწავლების ხარისხის უზრუნველყოფა, ავტორიზაცია და აკრედიტაცია, სამეცნიერო-კვლევითი პროექტების დაფინანსება და სხვა [7]. ევროპის უმაღლესი განათლების სივრცეში განხორციელებული მოდერნიზაციის ერთერთ ზოგად და მნიშვნელოვან ტენდენციას წარმოადგენს დაფინანსების

ტვირთის გადანაცვლება სახელმწიფოსაგან ინსტიტუციისაკენ. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ტენდენცია კიდევ უფრო გააძლერა უკანასკნელი ათწლეულების გლობალურმა ფინანსურმა და ეკონომიკურმა კრიზისებმა [8]. უმაღლესი განათლების ინსტიტუციები, ასეთ პირობებში, იძულებული ხდებიან განახორციელონ შემოსავლის წყაროების დივერსიფიცირება, გააძლიერონ კავშირები ბიზნესთან და წარმოებასთან, შემოიღონ ფასიანი სწავლება, დანერგონ და გამოიყენონ მართვის ახალი, უფრო მოქნილი და ეფექტური მოდელები, რომლებიც უზრუნველყოფს დაწესებულების მდგრად განვითარებას სწრაფად ცვალებად გარემოში [9].

შედეგად, ევროპის უმაღლესი განათლების სივრცეში განხორციელებულმა ნეოლიბერალურმა რეფორმებმა გამოიწვია ფოკუსის გადატანა წარმომადგენლობითი დემოკრატიის იდეალებიდან მეწარმეობის სულისკვეთებასა და მომხმარებელთა უფლებებზე, განაპირობა საგანმანათლებლო ინსტიტუციებისადმი სახელმწიფო მხარდაჭერის ჩანაცვლება პრივატიზაციითა და მარკეტიზაციით, მნიშვნელოვნი გავლენა მოახდინა უმაღლესი განათლების მართვაზე და ფუნდამენტურად შეცვალა უმაღლესი განათლების ბუნება და დანიშნულება [9,10].

ფასიანი უმაღლესი განათლების პირობებში, სტუდენტისათვის, რომელიც იხდის სწავლის გადასახადს, უმაღლესი განათლება მისი პირადი ინვესტიციის შედეგია. შესაბამისად, უმაღლესი განათლება წარმოადგენს საგანმანათლებლო მომსახურების ერთერთ სახეს, ხოლო სტუდენტი კი - ამ მომსახურების მომხმარებელს. კონცეფცია, რომელიც სტუდენტს მომხმარებლის როლში განიხილავს, არ გამორიცხავს მის მონაწილეობას უსდ-ის მართვაში, მაგრამ იგი ფუნდამენტურად ცვლის მონაწილეობის ხასიათს.[11] ვინაიდან უსდ-ის ინსტიტუციური განვითარებისათვის არსებითი ხასიათის მქონე რიგი საკითხების თაობაზე (როგორცაა, მაგალითად სწავლის გადასახადი, დაწესებულების გრძელვადიანი განვითარება და სხვა), სტუდენტის, როგორც მომხმარებლის მიზნები და პოზიციები მნიშვნელოვნად განსხვავდება და, ზოგ შემთხვევაში, უპირისპირდება დაწესებულების კორპორაციულ ინტერესებს, ამიტომ, უსდ-ის მართვის კოლეგიურ ორგანოებში სტუდენტების მონაწილეობა სრულყოფილიანი პარტნიორის რანგში პოტენციურად წარმოადგენს გადაწყვეტილების მიღების პროცესების ეფექტურობის შემაფერხებელ გარემოებას. შესაბამისად, ამ

კონცეფციის ფარგლებში, გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში სტუდენტთა ფორმალური მონაწილეობიდან აქცენტი უსდ-ის მართვაში მათ არაფორმალურ მონაწილეობაზე გადადის, ანუ უსდ-ის მართვის ორგანოებში სტუდენტთა წარმომადგენლების სრულუფლებიანი პარტნიორული მონაწილეობის სანაცვლოდ წინა პლანზე გადმოდის გადაწყვეტილების მიღებაზე სტუდენტთა გავლენის ფორმირება მათი მონაწილეობით სხვადასხვა კომიტეტებსა და კომისიებში. უნდა აღინიშნოს, რომ უსდ-ის მართვაში სტუდენტთა ამგვარი არაფორმალური მონაწილეობა წარმოადგენს, ერთი მხრივ, უსდ-ის მართვაში სტუდენტთა ჩართულობის პრინციპის მხარდაჭერის დემონსტრირებას და, მეორე მხრივ, განაპირობებს უსდ-ის მართვაში სტუდენტთა ჩართულობას მხოლოდ იმ დონემდე, რომელიც საფრთხეს ვერ შეუქმნის მმართველ ორგანოში გადაწყვეტილების მიღების პროცესებზე პროფესიონალი მენეჯერების სრული კონტროლის შესაძლებლობას.

ამრიგად, ევროპის უმაღლესი განათლების სივრცის მოდერნიზაციის პრაქტიკა გეიხვენებს, რომ ახალი მენეჯერიალიზმის იდეოლოგიის ფონზე დამკვიდრებულმა, უსდ-ის საქმიანობის მართვის ეფექტურობის ამაღლებაზე ორიენტირებულმა კორპორაციულმა მოდელმა არსებითად დააქინა აკადემიური კოლეგიური მმართველობის ინსტიტუტი, შეცვალა კონცეფცია სტუდენტის თაობაზე და გამოიწვია უსდ-ის მართვაში მისი მონაწილეობის ტრანსფორმაცია. ამ მოდელის ფარგლებში სტუდენტის, როგორც საგანმანათლებლო მომსახურების მომხმარებელის როლი უსდ-ის მართვაში, ნაცვლად სრულუფლებიანი პარტნიორობისა, რასაც წარმომადგენლობითი დემოკრატიის პრინციპები გულისხმობდა, შემოიფარგლება პროფესიონალიზმზე დაფუძნებული თანამშრომლობით იმ სფეროებში, სადაც მისი კომპეტენციები ეჭვს არ იწვევს, კერძოდ - სტუდენტური სერვისების განვითარებასა და ხარისხის უზრუნველყოფაში. იგულისხმება, რომ ამგვარი თანამშრომლობისათვის არ არის აუცილებელი სტუდენტთა წარმომადგენლების ფორმალური მონაწილეობა დაწესებულების მართვის ორგანოების საქმიანობაში.[12]

ევროპული გამოცდილების ფონზე, კორპორაციული მოდელის გათვალისწინებით უნდა ვივარაუდოთ, რომ საქართველოს უსდ-ის სენატში სტუდენტთა წარმომადგენლობისათვის კანონმდებლობით განსაზღვრული

მაღალი ნორმა (როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სტუდენტების რაოდენობა სენატის წევრთა ერთ მესამედს შეადგენს) იწვევს ამ მართვის ორგანოს მიერ გადაწყვეტილების მიღების პროცესების ეფექტურობის შემცირებას. სენატში სტუდენტთა წარმომადგენლების ასეთი დიდი რაოდენობა, უსდ-ის ფინანსურ და ადმინისტრაციულ საქმიანობაში მათი მწირი გამოცდილებისა და არასაკმარისი კომპეტენტურობის გათვალისწინებით, მნიშვნელოვნად ამცირებს აგრეთვე ამ ორგანოს პროფესიონალიზმისა და მოქნილობის დონეს. ამ მოსაზრებას ამყარებს, აგრეთვე, სტუდენტების დაბალი მოტივაცია უსდ-ის მართვაში მონაწილეობის მიმართ. სტუდენტების უსდ-ის მართვაში ჩართულობის ხარისხის შესაფასებლად, საქართველოს 17 სახელმწიფო უსდ-ში ჩატარებული კვლევის შედეგები მიუთითებს, რომ მხოლოდ სტუდენტთა 4%-ს მიაჩნია, რომ უსდ-ის მართვაში მონაწილეობა წარმოადგენს სტუდენტების მნიშვნელოვან უფლებამოვალეობას.[13] ამრიგად, საერთო ევროპული ტენდენციებისა და წარმოდგენილი მოსაზრებების გათვალისწინებით, შესაძლებელია ჩამოყალიბდეს დასკვნა, რომ წარმომადგენლობითი საბჭოს მოქნილობის გაზრდისა და მისი საქმიანობის ეფექტურობის ამაღლების მიზნით მიზანშეწონილია საბჭოს შემადგენლობაში სტუდენტთა რაოდენობის მნიშვნელოვნად შემცირება.

ჩვეულებრივ, წარმომადგენლობითი დემოკრატიის პრინციპებზე დაფუძნებული მმართველობის მოდელში სტუდენტთა რაოდენობის შემცირება მართვის ორგანოში იწვევს სტუდენტების, როგორც უსდ-ის ერთერთი დაინტერესებული მხარის და დაწესებულების საზოგადოების შემადგენელი მნიშვნელოვანი ნაწილის, ინტერესების დაცვის შესაძლებლობის შემცირებას. მაგრამ, მართვის კორპორაციულ მოდელში, მართვის ორგანოს ფორმირების წესის მიუხედავად, მისი თითოეული წევრი განიხილება არა როგორც რომელიმე კონკრეტულ პირთა ჯგუფის ინტერესების, არამედ როგორც ერთიანი დაწესებულების ინტერესების დამცველი. შესაბამისად, უსდ-ის სენატში სტუდენტთა წარმომადგენლების რაოდენობის შემცირება მიზნად ისახავს არა სტუდენტთა ინტერესების დაცვის შესაძლებლობის შემცირებას, არამედ ამ მართვის ორგანოს საქმიანობის ეფექტურობის ამაღლებას.

როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, აკადემიურ საბჭოში, რომელიც საქართველოს უსდ-ის მართვის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოა, სტუდენტების მონაწილეობა

კანონმდებლობით არ არის გათვალისწინებული. მიუხედავად იმისა, რომ უსდ-ის კორპორაციულ მოდელში მართვის ორგანოს მიერ გადაწყვეტილების მიღების პროცესებზე სტუდენტთა ზეგავლენა არაფორმალური მართვის მექანიზმებით შემოიფარგლება (და შესაბამისად, სტუდენტთა ფორმალური მონაწილეობა ამ ორგანოში აუცილებლობას არ წარმოადგენს), ჩვენი აზრით, არსებობს მნიშვნელოვანი არგუმენტები აკადემიურ საბჭოში სტუდენტთა წარმომადგენლების მონაწილეობის მხარდასაჭერად.

არაერთი უცხოელი მკვლევარი მიუთითებს, რომ სტუდენტთა მძაფრი უკმაყოფილება უფრო ხშირად თავს იჩენს იქ, სადაც არ არსებობს ფორმალური არსებით სტუდენტებთან კომუნიკაციისა და კონსულტაციის შესაძლებლობა, სადაც სტუდენტებს აქვთ განცდა, რომ მართვის უმაღლეს ორგანოში არ ესმით სტუდენტის ხმა.[12,14] ამიტომ მიგვაჩნია, რომ აკადემიურ საბჭოში სტუდენტთა წარმომადგენლების არსებობა ხელს შეუწყობს სტუდენტებთან თანამშრომლობაზე ორიენტირებული, უფრო სტაბილური გარემოს ფორმირებას და ამასთან ერთად, მათთან კომუნიკაციის გზით, უსდ-ის ხელმძღვანელობას შეუძლია, გააწიეროს ან მნიშვნელოვნად შეამციროს, არსებობის შემთხვევაში, სტუდენტების უკმაყოფილების მუხტი. გარდა ამისა, აკადემიურ საბჭოში სტუდენტთა ჩართულობის მხარდამჭერ არგუმენტს წარმოადგენს ის გარემოება, რომ სტუდენტი არ არის საგანმანათლებლო მომსახურების პასიური მომხმარებელი. უმაღლესი განათლების სპეციფიკიდან გამომდინარე, იგი უსდ-ის ძირითადი პროცესების თანამონაწილეა, ვინაიდან უშუალოდ მონაწილეობს უსდ-ის საბოლოო პროდუქტის - კვალიფიციური სპეციალისტის მომზადებაში. ამიტომ, მისი მიზნების გარკვეული ნაწილი სრულ შესაბამისობაშია უსდ-ის კორპორაციულ მიზნებთან და მას შეუძლია იტვირთოს ერთობლივი პასუხისმგებლობა შესაბამისი გადაწყვეტილებების მიღებაზე. უფრო მეტიც, სტუდენტთა მონაწილეობის იგნორირებამ ისეთი საკითხების განხილვაში, როგორცაა კურიკულუმის დეველპმენტი, შეეშაება და განხორციელება, სტუდენტთა მხარდაჭერის მექანიზმების გაუმჯობესება, ხარისხის უზრუნველყოფა, შესაძლოა მნიშვნელოვნად შეასუსტოს აკადემიური საბჭოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების ეფექტურობა. წარმოდგენილი მოსაზრებების საფუძველზე შესაძლებელია ჩამოყალიბდეს დასკვნა, რომ არსებობს თანამშრომლობის სივრცე, რომელშიც

სტუდენტებს, პროფესიონალიზმზე დაფუძნებული სრულუფლებიანი პარტნიორობის საფუძველზე, შეუძლიათ მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა აკადემიური საბჭოს საქმიანობის ეფექტურობის ამაღლებაში.

ამრიგად, უსდ-ის მართვის კოლეგიური ორგანოების საქმიანობის ეფექტურობაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ამ ორგანოების შემადგენლობაში სტუდენტებისა და პერსონალის წარმომადგენლებს შორის არსებული ბალანსი. ამიტომ, გადაწყვეტილების მიღების ეფექტურობის ამაღლების მიზნით მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მართვის ორგანოებში სტუდენტთა წარმომადგენლობის თაობაზე არსებული საკანონმდებლო ნორმების მოდიფიცირება ამ ნორმებში კორპორაციული მმართველობისათვის დამახასიათებელი მიდგომების ინტეგრაციით. ამგვარი მიდგომა გულისხმობს, ერთი მხრივ, სტუდენტთა წარმომადგენლობის აუცილებლობას საქართველოს სსიპ უსდ-ის ორივე კოლეგიური მართვის ორგანოში, ხოლო მეორე მხრივ, თითოეულ მართვის ორგანოს შემადგენლობაში ისეთი ბალანსის უზრუნველყოფას, რომ სტუდენტთა წარმომადგენლების ხმების რაოდენობა, საზოგადოდ, ვერ ახდენდეს არსებით გავლენას კენჭისყრის შედეგებზე.

ლიტერატურა

References:

1. Boer, H.F. de and B. Stensaker. "An Internal Representative System: The Democratic Vision", in P. Maassen and J.P. Olsen (eds.), University Dynamics and European Integration, Springer, Dordrecht, 2007.
2. The Bologna Process and the European Higher Education Area. <http://iqa.kz/en/bologna-process/the-main-documents-of-the-bologna-process>
3. „umaRlesi ganaTlebis Sesaxeb“ saqarTvelos kanoni. saqarTvelos parlamenti, N688, 21.12.2004.
4. Trakman, L. "Modeling university governance", Higher Education Quarterly, Vol. 62 No. 1-2, January/April, pp63–83, 2008
5. „saganmanaTleblo dawesebulebebis avtorizaciis debuleba“. saqarTvelos ganaTlebisა da mecnierების ministrის brZანება N99, 01.10.2010, Tbilisi.
6. De Boer, H., & File, J. Higher education governance reforms across Europe. Brussels: ESMU, 2009.
7. Stensaker, B., & Harvey, L. Accountability in higher education: Global perspectives on trust and power (International studies in higher education series). Oxon/New York: Routledge/Taylor & Francis, 2011.

8. Teixeira, P. Economic imperialism and the Ivory Tower: Economic issues and policy challenges in the funding of HE in the EHEA (2010–2010). In B. M. Kehm, J. Huisman, & B. Stensaker (Eds.), *The European HE Area: Perspectives on a moving target* (pp. 43–60). Rotterdam: Sense Publishers, 2009.
9. Lorenz, C. If You're So Smart, Why Are You under Surveillance? Universities, Neoliberalism, and New Public Management. *Critical Inquiry*, 38(3), pp599-629, 2012.
10. Olssen, M. & Peters, M.A. Neoliberalism, higher education and the knowledge economy: from the free market to knowledge capitalism, *Journal of Education Policy*, 20(3), pp313-345, 2005.
11. Luescher-Mamashela, T. From university democratisation to managerialism: The changing legitimization of university governance and the place of students. *Tertiary Education and Management*, 16 (4), 259–283, 2010.
12. Rowlands, J. “Academic Governance in the Contemporary University”, Springer Singapore, 2017.
13. „studentebis monawileoba umaRlesi saganmanaTleblo dawesebulebebis marTvaSi“, kvleviTi proeqtis angariSi. ilias saxelmwifo universiteti, 2010.
14. Boland, J.A. Student participation in shared governance: A means of advancing democratic values? *Tertiary Education and Management*, 11, pp199-217, 2005.

რეკუმენტი: პროფესორი ნუგზარ აბრამიშვილი, გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის სოციალურ მეცნიერებათა, ბიზნესისა და სამართალმცოდნეობის ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე, ფილოსოფიის დოქტორი.

Nikoloz Midodashvili

PARTICIPATION OF STUDENTS IN COLLEGIAL GOVERNING BODIES OF A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION OF GEORGIA

Summary

In this paper the influence of balance between representatives of students and personnel on efficiency of collegial governing bodies of a higher educational institution is investigated. It is shown that for increasing the efficiency of decision-making it is expedient to provide in each collegial governing body participation of students so that the quantity of their voices had no significant effect on vote results.

Keywords: higher educational institution, collegial governing body, academic governance, corporate governance, participation of students in governance.

Reviewer: Professor Nugzar Abramishvili, Deputy Dean of faculty of social sciences, business and jurisprudence of Gori State Teaching University, philosophy doctor

ნიკოლოზ მიდოდაშვილი

УЧАСТИЕ СТУДЕНТОВ В КОЛЛЕГИАЛЬНЫХ ОРГАНАХ УПРАВЛЕНИЯ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ ГРУЗИИ

Резюме

В работе исследовано влияние баланса между представителями студентов и персонала на эффективность органов коллегиального управления высшего учебного заведения. Показано, что с целью повышения эффективности принятия решения целесообразно в каждом коллегиальном органе управления обеспечить участие студентов таким образом, чтобы количество их голосов не имело существенное влияние на итоги голосования.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, коллегиальный орган управления, академическое управление, корпоративное управление, участие студентов в управлении.

Рецензент: Профессор Нугзар Абрамишвили, Заместитель декана факультета социальных наук, бизнеса и правоведения Горького Государственного Учебного Университета, доктор философии.

ე კ ო ნ ო მ ი კ ა

გენადი იაშვილი, თინათინ იაშვილი, ბესიკ შერაზადიშვილი დროის აღრიცხვისა და კონტროლის სისტემა, რობორტ ამონანების ეფექტური გადაწყვეტის საშუალება

ყოველ ადამიანს აქვს ძვირფასი კაპიტალი - დრო. მისი ატრიბუტია შეუქცევადობა, რაც ნიშნავს, რომ დრო მომდინარეობს მხოლოდ ერთი მიმართულებით - წარსულიდან მომავლისკენ. დროის კაპიტალის აღდგენა შეუძლებელია. მას ვერასდროს, ვერანაირი ოპერაციის შედეგად ვერ მოიპოვებ, ვერ შეინახავ, ვერ დააგროვებ, ვერ გაამრავლებ, ვერ გაახვიხვებ. ერთადერთი რაც ძალგვიძს, ეს ჩვენს ხელთ არსებული უძვირფასესი რესურსის რაციონალური გამოყენებაა.

დროითი რესურსი ისეთივე მნიშვნელობის მქონეა, როგორც მაგალითად: მატერიალური რესურსი, ინფორმაცია, ტექნიკა, პერსონალი. სამუშაო დროის არაეფექტურმა მართვამ შეიძლება გამოიწვიოს მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ზარალი, ვინაიდან ადამიანის შრომითი ენერჯის არარაციონალურმა გამოყენებამ შეიძლება მინიმუმამდე შეამციროს ორგანიზაციის კონკურენტუნარიანობა.

თანამედროვე დასავლური დროის მენეჯმენტისათვის დამახასიათებელია ჰუმანიზაციისა და დიფერენციაციის ტენდენციები. რაც პრიორიტეტს ანიჭებს ინდივიდუალურ დროის მენეჯმენტს, დაკავშირებულს პიროვნულ ზრდასთან და თვითგანვითარებასთან (საკუთარი თავის მართვა), აქ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ფსიქოლოგიურ ასპექტებს.

მოცემულ სტატიაში განხილულია დროის აღრიცხვისა და კონტროლის სისტემის აქტუალური საკითხები.

საკანძო სიტყვები: დროის მენეჯმენტი, დაგეგმვა, დროის აღრიცხვა, კონტროლი, ქრონომეტრაჟი, პიროვნული განვითარება.

კაცობრიობის ისტორიის სხვადასხვა პერიოდისათვის დამახასიათებელი იყო დროის სხვადასხვაგვარი გაგება. გარკვეული სახით ყველა საზოგადოება აღრიცხავდა და აღრიცხავს დროს. ამასთან, დრო უჩინარია და ჩვენი ცხოვრების ერთ-ერთ მახასიათებელს წარმოადგენს. მას ვზომავთ საათის ერთეულების, ციური სხეულების მოძრაობის, განმეორებადი მოვლენებისა და საკუთარი სხეულის

ცვლილებების საფუძველზე. წუთი, საათი, კვირა, დღე, წელი, საწარმოო ციკლი და ზრდა - ყველაფერი ეს ქმნის დროით ჩარჩოებს და მათ ფარგლებში ჩვენ ვარეგულირებთ ყოველდღიურ ცხოვრებას.

თითოეული ადამიანი საკუთარი დროითი კაპიტალის მფლობელია, რომელიც ამავე დროს აუნაზღაურებადია. ჩვენ არ შეგვიძლია მეტი დროის გამოიმუშავება, შეგვიძლია მხოლოდ იმ რაოდენობის საათების განკარგვა, რომელიც ჩვენ რეალურად გვაქვს. მაგრამ იმისთვის, რომ სწორად მოხდეს დაგეგმვა, აუცილებელია სრული ინფორმაცია ყველა რესურსზე. რადგან დრო ჩვენთვის მატერიალური ფასეულობაა. ისე უნდა მოვეპყროთ, როგორც სხვა ფასეულობებს; უნდა მოხდეს მისი სწორი და ზუსტი აღრიცხვა.

ის მიდგომა, როცა ჩვენ ვმართავთ საკუთარ დროს - როგორც რესურსს, გვეხმარება ყველა პრობლემის გადაჭრის სისტემურობის არჩევაში, ისევე, როგორც ნებისმიერი ფირმის მოღვაწეობა ბუღალტრით იწყება, ასევე დროის მენეჯმენტიც ქრონომეტრული იწყება.

ქრონომეტრაჟი არის პირადი დროის ხარჯვის აღრიცხვა წერილობითი ფიქსაციით, რომელიც გვაძლევს მასალას ანალიზისა და გადაწყვეტისათვის და წარმოადგენს ეფექტური აზროვნების ამაღლების ინსტრუმენტს.

ქრონომეტრაჟი სამუშაო დღის ფოტოგრაფიაა, რომელიც სრულებით გამოხატავს მოღვაწეობის სხვადასხვა სახეობაზე დახარჯულ დროს. ქრონომეტრაჟის დახმარებით ჩატარებული ანალიზის ძირითადი ამოცანები შემდეგია:

- ✓ განისაზღვროს რაზე იხარჯება თქვენი დრო;
- ✓ მოიძებნოს დროის პირველი რეზერვები;
- ✓ გამოიმუშავდეს დროის შეგრძნება.

დასავლეთის კლასიკურ დროის მენეჯმენტში ქრონომეტრაჟი დაგეგმვისათვის აუცილებელი მონაცემების შეგროვების ეტაპად განიხილება.

განვიხილოთ დაწერილებით სრული ქრონომეტრაჟის ტექნიკის ნაბიჯები:

ნაბიჯი 1. რადგან საჭირო ხდება დროის ყველა დანახარჯის დაფიქსირება, აუცილებელია დღის განმავლობაში გაწარმოთ ჩაწერა.

იმისთვის, რომ დროის ყველა დანახარჯი დაფიქსირდეს, არსებობს მისი აღრიცხვის რამდენიმე მეთოდი. თქვენი შეხედულებით აირჩიეთ რომელიმე მეთოდი:

1. ყველაზე მარტივი - ფიქსირდება ნებისმიერი საქმის დაწყება და დამთავრება;
2. ვაფიქსირებთ არა მარტო დაწყებას და დამთავრებას, არამედ მის ხანგრძლივობასაც. ამ მეთოდს უნდა მიმართოთ მაშინ, როდესაც გამოგიმუშავდებათ საკუთარი მოღვაწეობის გაანალიზების უნარი დღის განმავლობაში;
3. უკვე შეიძლება ნებისმიერი საქმის არა როდენობრივად, არამედ მასზე დახარჯული დროის მიხედვით შეფასება, მაგრამ ხარისხიანად მოცემული სამუშაოსთვის საკუთარი ემოციური დამოკიდებულების, დამატებითი პირობების, დაწვრილებითი ინფორმაციის გათვალისწინებით.

საკუთარი დროის აღრიცხვის ასეთი მეთოდი საშუალებას იძლევა მოხდეს არაპროდუქტიული ხარჯების გამოვლენა და ასევე განისაზღვრება დროის სასარგებლოდ გამოყენების კოეფიციენტიც.

ნაბიჯი 2. ავირჩიოთ მონაცემები, რომელსაც გამოვიყენებთ ქრონომეტრაჟის ტექნიკის შემდგომ ნაბიჯზე.

ასეთ მაჩვენებლებად შეიძლება იყოს:

- ✓ ნებისმიერი მაჩვენებელი, რომელიც გამოვლინდა დროის დანახარჯის აღრიცხვის პროცესში;
- ✓ ნებისმიერი მნიშვნელოვანი სასარგებლო საქმე, რომელსაც არ ეყო დრო;
- ✓ ნებისმიერი სასურველი მოქმედება, რომელიც ვერ შესრულდა;
- ✓ ნებისმიერი რესურსული საქმიანობა (რომელიც გინდათ, რომ შეასრულოთ), იწვევს დადებით ემოციებს და რომლისთვისაც დრო არ გაქვთ.

ნებისმიერი მიზნის ხელახლა ფორმულირება შეიძლება. მაჩვენებლების არჩევა ქრონომეტრაჟის მონაცემებზე დაყრდნობით ხორციელდება.

ნაბიჯი 3. დინამიკაში გაკონტროლება გრაფიკის დახმარებით ხორციელდება.

ამისთვის გამოვიყენება ქრონომეტრაჟის წარმოების პროცესში მიღებული მონაცემების ცხრილი და არჩეული მაჩვენებლები [1].

ანალოგიურად შეიძლება ვადევნოთ თვალი ნებისმიერი მაჩვენებლის დინამიკას. მეტი თვალსაჩინოებისთვის ერთ გრაფიკში შეგვიძლია ორი მაჩვენებელი მოვათავსოთ. თვალის

დევნება დროის მშთანქმელი მანვენებლისა და იმ მნიშვნელოვანი საქმისათვის, რომლისათვისაც დრო არ გეყო.

შემცირებული ქრონომეტრაჟის ტექნიკა: იმ შემთხვევაში გამოიყენება, როდესაც უკვე გამოვიშვავდებით დროის შინაგანი შეგრძნება და ქრონომეტრაჟის წარმოების ჩვევა. ქრონომეტრაჟი მხოლოდ განსაზღვრული მანვენებლების მიხედვით იწარმოება იმ პერიოდის განმავლობაში, როდესაც საჭირო ხდება სასურველი შედეგის მიღწევა ქრონომეტრაჟის წარმოების ყველა ნაბიჯის გამოყენებით. ფსიქოლოგიაში ცნობილია წერილობითი დაფიქსირების მეთოდი. პრობლემებთან მუშაობის ერთ-ერთი პრინციპი ასეთია: თუ გინდა პრობლემის გადაჭრა, დააფიქსირე ყველაფერი, რაც ამ პრობლემას შეეხება. ადამიანის ფსიქიკა ისეთია, რომ, როგორც კი ყურადღების ფოკუსირებას მოვახდენთ, სიტუაცია სასურველი მიმართულებით იწყებს შეცვლას. დადებითი შედეგის მიღების მნიშვნელოვანი პირობა რეგულარულობაა: დინამიკას თვალი მანამდე უნდა ვადევნოთ, ვიდრე სასურველი შედეგი არ მიიღწევა. ეს წესი მოქმედებს ქრონომეტრაჟის წარმოების დროსაც.

ABC ქრონომეტრაჟი. ამოცანების პრიორიტეტიზაცია დროის ხარჯების გათვალისწინებით: პრიორიტეტების დალაგების კიდევ ერთი მეთოდი ქრონომეტრაჟის ეტაპზე მეტად მნიშვნელოვანი და საკვანძო ამოცანების გამოყოფის საშუალებას გვაძლევს. ამ მეთოდის ავტორია გამოჩენილი მეცნიერი ლემბიტუ კიივი [2].

ABC ქრონომეტრაჟის არსი შემდეგში მდგომარეობს: დროის გათვალისწინების მომენტში ძირითადი ძალისხმევა და ყურადღება მიმართული უნდა იყოს საკვანძო ამოცანებზე, ნაკლებად მნიშვნელოვან საქმეების ანალიზს კი ნაკლები ყურადღება უნდა დაეთმოს. საკვანძო ამოცანები ერთი წუთით არ უნდა დაგვეკარგოს თვალთახედვიდან და ამ დროს მეორეხარისხოვან ამოცანებზე გამოყოფილ დროზე უნდა გვახსოვდეს, რის ხარჯზე გაკეთდა ეს. აღნიშნული მეთოდი საკვანძო ამოცანებზე ქრონომეტრაჟის კონცენტრაციის მექანიზმით შეცვლავს. ამ მეთოდის არსი დროის მართვის სისტემის აღრიცხვის ბარათის სრულყოფას ემსახურება. რადგანაც ამ მეთოდმა ცვლილებები განიცადა, ამიტომ ახალ პროდუქტს შეიძლება გუწოდოთ „ფექტურობის ბარათი“. ამ მეთოდიკას საფუძვლად უდევს ოთხი პრინციპი [3]:

1. მთავარ ამოცანებზე ყურადღების ფიქსირება;
2. სიმარტივე და მოქნილობა;

3. საქმიანობის გაზომვადობა და თვალსაჩინოება;

4. ინფორმაციის სისრულე.

რამდენადაც ზუსტად და სწორად არ უნდა ვაწარმოთ ქრონომეტრაჟი, რამდენადაც სწორად არ უნდა გავაცნობიეროთ საკვანძო ამოცანები და პროექტები, მაინც იხარჯება დრო მეორეხარისხოვან საქმიანობაზე.

არ არის რთული იმის განსაზღვრა, იხარჯება თუ არა დრო საკვანძო საკითხებზე. დასაფიქსირებელ საქმეებში ჩნდება სამი მდგენელი:

- ❖ საკვანძო ამოცანები;
- ❖ აშკარა დანაკარგები;
- ❖ აუცილებლად მოსაგვარებელი საქმეები, მაგრამ მათი ჯამური შედეგები არ არის მაღალი.

რუტინული ამოცანები შეიძლება რამდენიმე კატეგორიად დაჯგუფდეს, რადგან მათ ქრონომეტრაჟს მეორეხარისხოვანი მნიშვნელობა აქვს.

დროის მენეჯმენტის ერთ-ერთი ამოცანა დროის რეზერვების მოძიება და გამოყენებაა. საშუალოდ, ადამიანს ერთდროულად ორ მოქმედების სრულფასოვნად შესრულება შეუძლია. ერთი შეხედვით ეს ელემენტარულია, მაგრამ როგორც კი დახარჯული დროის კლასიკური ქრონომეტრაჟით დაფიქსირების აუცილებლობა იქმნება, მაშინვე სირთულე იჩენს თავს.

დროის მენეჯმენტის ერთ-ერთი მთავარი პრინციპია: თქვენი მუშაობა ამოცანის ქვეშევრდომზე ან კოლეგაზე გადაცემით არ მთავრდება. საჭიროა იგი ყურადღების ქვეშ დატოვოთ და უზრუნველყოთ მასზე კონტროლი, შესაძლებელია მისი შემსრულებლისთვის რეგულარული შეხსენებაც. ამიტომ, კატეგორია შორი კონტროლი დღეში ერთხელ უნდა გადაიხედოს, შესაძლოა მას ყოველდღიური კონტროლი ან ყოველკვირეული კონტროლი ეწოდოს.

დაგეგმვის სისტემა სტრუქტურული ყურადღების საფუძველზე: როდესაც გვაქვს განსხვავებულ ვადებში შესასრულებელი განსხვავებული ამოცანები, წარმოიქმნება მათი გაკონტროლების პრობლემა. ამისთვის კი აუცილებელია დაგეგმვის სისტემაში გამოიყოს სამი ძირითადი განყოფილება: დღე; კვირა; წელიწადი.

განყოფილებაში „დღე“ თავსდება დღის ამოცანები, რომლებიც ამ დღის შესასრულებელი გეგმაა. განყოფილებაში „კვირა“ თავსდება საშუალოდ სწრაფად შესასრულებელი ამოცანები. განყოფილებაში „წელიწადი“ კი გრძელვადიანი

პროექტები და ამოცანები. დროითი ვადები აქ არ არის მკაცრად გაწერილი, ამოტომ ამოცანები შეიძლება გასცდნენ განსაზღვრული პერიოდის საზღვრებს. ამრიგად „დღის“ ამოცანები უნდა შესრულდეს უახლოეს ორ-სამ დღეში. „კვირის“ განყოფილებაში მოთავსებული ამოცანები უნდა შესრულდეს ორი-სამი კვირის განმავლობაში, წლის განმავლობაში შესასრულებელი ამოცანები კი შეიძლება გასცდეს დაგეგმილ საზღვრებს.

კონტექსტური დაგეგმვისთვის დაგეგმვის ჰორიზონტების დაგეგმვის დაფაზე გამოყენება უფრო თვალსაჩინოს ხდის ამოცანების შესასრულებელ ვადებს და მკაცრად არ არის დამოკიდებული განსაზღვრულ ვადებზე, რაც ნებისმიერ ცვლილებებზე სწრაფი და მოქნილი რეაგირების საშუალებას იძლევა.

დაგეგმვის ჰორიზონტების ტექნიკის გამოყენების უპირატესობები:

- არ იზღუდებით მკაცრი გეგმის ფარგლებში. მომავალი საქმიანობის კვირებზე ან თვეებზე განაწილების შემთხვევაში ამავედროულად რჩება ადგილი მანევრირებისათვის;
- განყოფილებების რეგულარული გადახედვით არ გამოგრჩეთ მნიშვნელოვანი ამოცანები და საქმეები.

კონტექსტური დაგეგმვა - „კაიროსი“ (რაც არის კონტექსტური დაგეგმვის საფუძველი): დასახულ გეგმებთან მუშაობის დაწყების დროს, აღმოვაჩინო, რომ ამოცანათა უმრავლესობის კონკრეტულ დროზე გათვლა ძნელია. რა დრო უნდა დაუკავშირო ამ ამოცანების გადაჭრას, რომელ საათზე დავაყენო მობილურის ან კომპიუტერის დროის შემსხენებელი. როგორ გავიხსენო გასაკეთებელი საქმე საჭირო დროს? როგორ განვსაზღვრო დრო მნიშვნელოვანი საქმის გასაკეთებლად? არჩევანი ერთია: უნდა დავეყრდნოთ საკუთარ მეხსიერებას, რაც ყოველთვის სანდო არ არის. შესაბამისად ამის გაკეთება, შეიძლება ითქვას, რომ არ ღირს. რადგან გონება მუდმივად იმუშავებს ამ ამოცანის შესხენებაზე იმ მომენტის გარდა, როდესაც შესაძლებელი იქნებოდა ამ ამოცანის გადაჭრა. ამ პრობლემის გადაჭრაში ძველი ბერძნები გვეხმარებიან, რომლებიც დროის დანიშნის ორ სხვადასხვა ცნებას იყენებდნენ:

პირველი - „ხრონოსი“ (ჩვენთვის დამახასიათებელი წრფივი, გაზომვადი მექანიკური დრო). სწორედ ამისთვის გამოიყენება უბის წიგნაკი, ე.წ. „ორგანიზერები“ (დღიური), რომლებიც,

როგორც წესი, კონკრეტულ, მკაცრ ამოცანებს შეიცავს. ეს ამოცანები განსაზღვრულ დროს უკავშირდება.

მეორე დროის აღნიშვნა „კაიროსი“, მოხერხებული მომენტი (კონკრეტული ჩანაფიქრის განხორციელებისთვის ხელსაყრელი დრო). სწორედ ცნებას „კაიროსს“ უკავშირდება საქმეებისა და ამოცანების უმრავლესობა, რომლებიც არა დროზე, არამედ კონტექსტზეა (პირობებზე, ვითარებაზე) დამოკიდებული. ეს ამოცანები პირობითად დროის არაერთგვაროვნებას ქმნის. საქმე არა კონკრეტულ დროს, არამედ განსაზღვრულ ვითარებას ეხება, რომელიც ხელსაყრელია ამა თუ იმ საქმის მოსაგვარებლად. ასეთ ვითარებებს ჩვენ კონტექსტებს ვუწოდებთ.

კონტექსტი არის კონკრეტული ამოცანის ან საქმის შესასრულებლად არსებული პირობა ან პირობების, ვითარებების ერთობლიობა. თითოეულ კონტექსტს შეესაბამება ის საქმეები, რომელთა შესრულებაც სწორედ კონკრეტული მომენტისათვის არის მოსახერხებელი. ყველა ეს კონტექსტი შეიძლება ოთხ ჯგუფად დაიყოს.

1. ადგილი. ამოცანის გადაწყვეტა კონკრეტულ ადგილს უკავშირდება, მაგალითად: არ დამავიწყდეს - ვიყიდო, როდესაც ვიქნები მაღაზიაში, გადავიხადო როდესაც ბანკში მოვხვდები, მოვქებნო საჭირო ნივთი, როდესაც ვიქნები ოფისში, სახლში და ა.შ.

2. ადამიანი, ადამიანების ჯგუფი. ამოცანის გადაწყვეტა ადამიანს ან ადამიანთა ჯგუფს უკავშირდება.

3. გარე გარემოებები. გადაწყვეტილების მიღება შეიძლება ადამიანისგან დამოუკიდებელ ვითარებებზე იყოს დამოკიდებული და მათი გათვალისწინებით განხორციელდეს. მაგ: თუ მიიღებენ კანონს, როდესაც შეიცვლება წესები და ა.შ.

4. შინაგანი ვითარება. ამოცანის, პრობლემის გადაწყვეტა დამოკიდებულია ადამიანის შინაგან მდგომარეობაზე.

ამრიგად, კონტექსტისა და დაგეგმვის მოქნილი სისტემის გამოყენებით, შევძლებთ სიტუაციის ნებისმიერ ცვლილებაზე რეაგირებას და დასახული გეგმების ეფექტურ განხორციელებას.

ლიტერატურა

References:

1. genadi iaSvili, TinaTin iaSvili, besik SerazadiSvili - „drois menejmenti – Teoria da praqtikuli savarjiSoebi”. saxelmZRvanelo. stu–sagamomcemlo saxli. Tbilisi. 2017;
2. Catherine Mattiske - „Effective Time Management”. 2012;
3. Felix Scholzen - „Selbstmanagement als essentielles Element effektiver Führung”. 2004;
4. Allen D. - „Getting Things Done: The Art of Stress-Free Productivity Paperback”. 2002.

რეკენზენტი: პროფესორი შოთა დოღონაძე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Genadi Iashvili, Tinatin Iashvili, Besik Sherazadishvili

TIME ACCOUNTING AND CONTROL SYSTEM AS A OPPORTUNITY FOR EFFECTIVE SOLVING OF TASKS

Summary

Everyone has valuable capital - time. It's attribute is irreversibility, which means, that the time comes in only one direction - from the past to the future. Recovery of time capital is impossible. Time can never be gained, saved, accumulated, multiplied or sold under any transaction. The only thing we can do, is to use our most valuable resource rationally.

Time resource has the same importance as the material resources, information, technology, staff. Inefficient management of working hours may result in significant economic losses, since non-human use of labor energy can minimize the competitiveness of the organization.

Modern Western time management is characterized by humanization and differentiation trends. Which gives priority to individual time management, linked to personal growth and self-development (self management), where the particular importance have psychological aspects.

In this article is discussed the main tissues of time-keeping and control system.

Keywords: Time management, planning, timekeeping, control, Timing, personal development.

Reviewer: Professor Shota Dogonadze, Georgian Technical University

Геннадий Яшвили, Тинатин Яшвили, Бесик Шераздишвили
СИСТЕМА ОТСЛЕЖИВАНИЯ И КОНТРОЛЯ ВРЕМЕНИ КАК
СРЕДСТВО ЭФФЕКТИВНОГО РЕШЕНИЯ ЗАДАЧ

Резюме

Каждый человек имеет свой драгоценный капитал – время. Его атрибут необратимость, Это означает, что время идёт в одном направлении - из прошлого в будущее. Капитал времени невозможно восстановить. Его невозможно получить в результате операции, сохранить, накопить, размножить, подарить. Единственное что мы можем надо рационально употреблять этот драгоценный ресурс.

Ресурс времени имеет такое же значение, как материальные ресурсы, информация, технология, персонал. Неэффективное управление рабочим временем может привести к значительным экономическим потерям, поскольку использование рабочей силы, не использующее человека, может снизить конкурентоспособность организации до минимума.

Современное западное управление временем характеризуется тенденциями гуманизации и дифференциации. Что придает приоритет индивидуальному управлению временем, связанному с личным ростом и саморазвитием (самоуправление), где психологические аспекты имеют особое значение.

В этой статье обсуждаются актуальные вопросы системы учета и контроля времени.

Ключевые слова: Управление времени, планирование, контроль, хронометраж, личное развитие.

Рецензент: Профессор Шота Догондзе, Грузинский технический университет.

УДК: 353:351.82

Mikhail Cherniak
EVALUATION OF REGIONAL DEVELOPMENT RESOURCE
BASE

The article is devoted to a review of methodological approaches to the analysis and evaluation of regional development resource base. The author determines the key problems of regional development and, based on them, proposes his own method for the development evaluation.

Keywords: *regional development, local development, public authorities, resource base, evaluation.*

Both the analysis and evaluation of local communities and those of individual organisations or a larger territorial formation are marked by their own specificity [5]; though they also have some features in common. Besides, while researching a local community, it is important to find interconnections between the local and/or regional (we will use the term “local” further in the article, as it is wider than the term “regional”) economy components which guarantee achievement of the major development objectives such as, for instance, increasing the output of local goods and services, the number and quality of jobs for local population etc. Thus the analysis is focused mainly on evaluation of the local community’s ability to build external ties and relations with other communities rather than on a mere investigation of local economy’s features or determining its scale and nature of functioning. That kind of analysis would be impossible without a proper information base. At the same time, practical experience shows that the quality and contents of information at local authorities’ disposal sometimes prove to be inadequate, which necessitates both information source diversification, and development of the appropriate presentation techniques dependent on information users.

A variety of ways to present information necessary for determining the resource base of local economic development includes for instance a socio-economic passport of a territory, scalograms of citizens’ social and economic activity, atlas of a territory, data and statistics reference-books, advertising folders etc. However to our mind, the idea of a local development strategic planning is presented in the most comprehensive form in the so-called ‘inventory book’ which is a system of indices describing a local community and its resources.

The book provides not only general data about the territory, but also makes it possible to highlight its specific features. The qualitative information contained in it serves as a basis for resource potential analysis and choice of strategy for local community development. The most

appropriate, in our opinion, is the inventory book proposed by a group of Russian authors [2] as part of a TACIS project “Municipal Management” implemented in 1998-2000. The book comprises the following sections:

1. Natural environment and location.
2. Land.
3. Industrial development potential.
4. Demographic resources.
5. Labor market.
6. Economy.
7. Services.
8. Local finances.
9. People’s income and living standards.
10. Movement of goods, services, and manpower.

However we believe that it would be more practical to have a document, which we would call “The Local Community Profile”, structured as follows:

1. Natural environment and location.
2. Demographic characteristics.
3. Living standards and People’s income.
4. Local labor market.
5. Local economy.
6. Local finances.
7. Local infrastructure and services.

Let’s have a closer look at this list.

Natural environment and location. Analysis of the natural environment includes a study of the landscape, climate, raw material resources, soils, hydro system, land resources, fauna and flora. The analysis of land configuration makes it possible to evaluate its suitability for industrial or residential construction, or for agricultural development. It gives an answer to the question whether there are good sites available and accessible for construction work or agriculture. Another aspect of the analysis is evaluation of the land relief in terms of its utility for the tourist industry. The most important characteristics of a territory’s climatic conditions are considered to be the maximum and minimum annual temperatures; average monthly temperature of the air; average annual and monthly precipitation; prevailing wind directions; and seasonal nature of the weather. Those factors are essential to external investors as well as for evaluation of potential recreational zone development.

Mineral resources are grouped according to their kind, location pattern, size of deposits, and scale of their industrial development; the opportunities for mining industry are studied with a mandatory evaluation of their prospective impact on the environment, in the recreation zones in particular.

The analysis of a hydro system gives a careful consideration to all water basins, both natural and man-made: rivers, lakes, seas, oceans, marshes, waterfalls, ponds, water storages, irrigation systems etc. Every water object is evaluated, first, in terms of its industrial use, and secondly, as a recreation place. The fauna and flora analysis provides a description of the wild plant and animal species as well as their current habitats. This information is used to evaluate a territory's attractiveness for tourism. If there are nature reserves or special nature preserves, their characteristic is given with regard to their value for a territory's development. The analysis of soils is of special importance for agricultural areas. The types of soils are characterized, and their quality assessment is made with a feasibility study of plant crops allocation pertinent to soil types in every individual community area.

In the analysis of environmental conditions, a great importance is attached to the characteristic of land resources and their usage. For that purpose, all lands are grouped according to either their category, or their users. In the user-based classification, lands fall into the following types: lands owned by agricultural companies with further subdivision into state and municipal lands; lands of agrarian research institutions and educational establishments; lands owned by individuals or NGOs, including farmers' lands and those of other agricultural companies and organizations; lands which belong to different populated localities; industrial lands; forest resources lands; lands under water resources; and reserved idle lands. Classification of lands according the categories of users makes it possible to evaluate production profile of a territory, specific features of its population distribution (which, for example, has an impact on the infrastructure), and to identify lands as 'reserved unused' that form a resource of development.

Determining strong points and weaknesses of a community's location and its environmental conditions helps estimate the economic advantages and drawbacks of a territory. While analyzing a location, it is necessary to consider the local community's situation with regard to transport routes, evaluate its potential for practical utilization. Information of that kind would be useful for entrepreneurs, potential internal and external investors, tourists, and every community member as well. It is also purposeful to estimate the economic value of the territories adjacent to the community under analysis. It would allow answering the following questions: Are the territories able to create new jobs? Is exchange of goods and services possible between them and on what scale? Are there any favorable prospects for entering internal markets (including foreign ones) via the adjacent territories? etc. That is we have to know how the neighboring communities can 'boost' the development of the analyzed community's economy.

Demographic characteristics. The objective of the demographic analysis in our case is evaluation of a local community's economic viability, as well as determining which population group is worthwhile to be chosen as a target one, pivotal for the economic development planning.

The main demographic indices may be presented in the form of a demographic table describing a demographic potential variation and, to some extent, the living standards in different localities. In this way we can differentiate them according to the number and quality of workforce, and a degree of the development of local communities' potential, thus getting their comparative characteristic. As a rule, the demographic table includes both absolute- and relative-value indices and can be enlarged by adding indices that characterize population's living conditions and standards.

The population's living standards and incomes. General indices used in the modern world practice to describe life quality are children mortality rate and average life expectancy at birth. However most comprehensive is a human development index (HDI) combining the two above-mentioned indices and also taking into account some other important factors which influence the quality of life. A relative simplicity of calculation combined with availability of a necessary database allows us to apply HDI to practical studies.

HDI is a composite index comprising three indices, namely: average life expectancy at birth, educational level, real gross national product per capita (in US dollars), based on which a mean value of HDI is calculated. Obviously, the higher an HDI value, the better living standard is.

While making the analysis and evaluating people's incomes, in the first turn, we consider the following indices: nominal wage rate, real wage rate, nominal wage rate – to – subsistence level ratio, people's individual incomes, aggregate incomes, ultimate incomes, and real incomes.

After that, it is worthwhile to classify population by the size of average-per-capita money income (or by nominal wage rate), and estimate a ratio between the average incomes of 10% of the population having the highest income and 10% of the population having the lowest income, which can characterize the difference in income between the wealthiest and the most impoverished members of a local community.

Local labor market. The aim of analyzing a local community's employment structure is to compare the number of available human resources with that required for economic development, and to determine what part of the population needs economic or social support. Characterizing the labor market and employment situation, it is necessary to determine the number of the following population categories: able-bodied population, labor resources, economically active citizens, the employed, the unemployed, and to establish the indices of their employment. It is

generally assumed that able-bodied population is a total number of people able to work due to their age and health condition. Labor resources comprise able-bodied population, and those retired citizens and teenagers who are engaged in labor activity. By economically active citizens we mean the part of population which provides the supply of workforce in the labor market. The employed population is people who are employed by companies or organizations of any kind of ownership, as well as those engaged in individual labor activity, or in private farming. The group of the unemployed includes citizens aged 16 and upward who: do not have a job (or a profit-making occupation), are in search of one, and are ready to take up work.

The internal analysis of labor resources should be supplemented with the analysis of workforce migration processes to find out the number of a local community members employed in other territories as well as that of workers from other localities currently working in the territory of the given community.

Local economy. The object of the local economy analysis is a local community's economic basis, namely: its trends and changes, its responsiveness to new economic conditions, and identification of the factors that influence its economic viability. The economic analysis of a local community should start with an assumption that the structure of the local economy may have flaws and therefore not necessarily be favorable for economic development. A study of a local community's economy is a first step in elaboration of a long-term economic development program, which is based on the use of the local community's potential and aims to create new jobs and opportunities for increasing population's incomes.

The first step in characterizing a local community's economic development is to determine the structure of employment in different sectors of its economy: primary sector – employment in primary industries, agriculture, and forestry; secondary sector – employment in processing industries; tertiary sector – service industry employment. Modern criteria for evaluating an economy take into account changes in the correlation between the three sectors with due regard to the growing share of the tertiary sector: the larger the number of people employed in the tertiary sector the higher the level of a local community's economic development; while employment prevailing in the primary sector provides evidence of a low level of economic development.

The second stage is analyzing the economic structure of a local community's territory according to employment spheres, comparing it to a reference territory (a reference territory is assumed to be a larger territory which includes the given community's territory). As a rule, the employment spheres are classified as follows [1]: manufacturing; agriculture and

forestry; transport and communication; construction; trade; public catering; material and technical supply, and marketing; other spheres of economic activity; housing facilities, utility services, and nonproductive kinds of house-hold maintenance services; healthcare, physical culture, and social security; education, culture, arts, science, and research maintenance; administration and management bodies.

It is noteworthy that the structure of a local community's economy should be considered not only in comparison with that of another territory's, but also in dynamics, normally over a decade. It enables us to make a structural analysis of the economy – we may also call it a 'structural changes analysis'. Traditionally, the structural analysis is applied to study the national economy as a whole. However it is also an effective method of studying changes in the local economy structure compared to a reference territory. The structural analysis is aimed at detecting current economic trends and evaluating the local community's development potential in terms of creation of new jobs and efficiency of its operation compared to a larger base.

The next stage in the analysis of a local community's economy is characterizing enterprises by forms of ownership as: municipal, corporate, private, state, public, and those owned by other organizations. At the same time, their performance is analyzed in dynamics over a 3-to-5 year period by such main indices as: profit, cost-efficiency, financial sustainability, creditability, basic and current assets, labor indices, product output and sale, their markets and others. Based on the analysis results, conclusions are made as to local enterprises' utility for a given local community i.e. answers are given to the following questions: What products (services) and in what amount are provided by them for the locality? Does the local community need their products (services)? How much money in taxes do they bring to the local budget? How many jobs do they provide for the territory? Are they able to build social infrastructure facilities in that territory without other organizations' aid? Do they need subsidies from the local budget? Can they provide support to local government bodies in developing the local community? etc.

Apart from that, we have to consider small business development since, as the world practice proves, small-size businesses play a leading role in a local economy: they do not need large subsidies, grants, or special state programs to provide population with jobs; and they form a new market environment. In the course of the analysis of small-size businesses, it is necessary: to determine the total number of the registered businesses, including the number of those actually in operation; to study their sector profile, the number of the employed, geographic position and allocation in the local community's territory; group them according to the number of the

employed; determine the average number of the employed per a business. All this should be done from a dynamic perspective over a 3-5 year period. After that, conclusions can be drawn as to the extent of small-size business development and its contribution to a local community's economy.

Local finances. Data on a territory's finances is required to evaluate: the system of effective budgeting, credit and debit items; the budget deficit level; improvements in a taxation system, in particular in its income from local taxes part; ways other than taxes to improve the credit item of the budget; possibilities of reducing a territory's financial expenditures; opportunities to allocate funds for alleviation of socio-political tension.

This part of the Profile contains such indices as a total amount and structure of the funds paid to the local budget(s); the structure of the debit item of the local budget(s); and amounts paid as various kinds of taxes. Analyzing information on taxes, it is reasonable to emphasize their motivational role i.e. to describe the conditions on which taxes may be reduced or certain privileges granted.

Local infrastructure and services. The analysis of infrastructure and services allows us to evaluate the attractiveness of a territory as a place for residence and employment. The main method of analyzing services in a local community may be constructing a scalogram for economic differentiation and social activity of the population residing in different localities (districts) of a given territory. The economic differentiation shows specifically the following [3]:

- firstly, a variety of forms of economic activity involving people who earn their income by satisfying the needs of local population in goods and services, which reflects a certain degree of interrelation, interconnection and interaction between the local community members;

- secondly, possibilities of satisfying people's individual needs in goods and services in the local community's territory, economic differentiation being one of important indicators of a local community's quality of life.

Yet we have to admit that scalograms for economic differentiation and social activity are indirect methods of analysis. They cannot give an accurate estimation of the analyzed object, although at a certain stage they enable us to do a comparative study avoiding expensive methods of gathering data. They also make it possible to get a general outline of a local community model and to decide whether it is appropriate or not to interfere with a local community's economic or social sphere to correct the existing disproportion prior to launching a large-scale development project.

The analysis of services is focused on their structure and also allows us to find out whether the population is provided with them in full. Practical experience proves that, apart from a general analysis of services, it is particularly important to conduct an analysis of public utilities, which

includes making a list of services provided, evaluating the standards of available and potential services including their amount, quality, territorial allocation, and significance for the population [4]. A public utility and the amount of expenditures on it can be compared with the corresponding figures for other territories. For this, we need to have in our disposal statistical data for other territories as well. There should also be a system of standardized terminology concerning public services. A tool which could be of value for conducting the analysis is a public-opinion poll, as it enables us to learn the residents' opinions about the quality of services rendered by the local authorities.

Besides the utilities, it is also essential to analyze the following spheres:

1. *Education.* A characteristic of the system of educational services rendered to local community people provides the number of high and nursery schools, the number of places in them, and the standard of the population's provision with these services compared to the reference territory, or the state norms.

2. *Public healthcare.* Here we should give a description of all the types of medical establishments providing services to the local population, and a list of medical services. The gathered data is compared to the normative standards or the corresponding indices for other local communities, including the reference one. The results can be presented in the form of a table.

3. *Social security.* It is necessary to find out the number of residents who are registered in a local social security service, and their share in the local community population. Then we categorize the population according to main kinds of the social aid provided, and draw conclusions about the key problems of the social security sphere and possible ways to solve them.

Also, it is necessary to describe and analyze other kinds of services. In particular, we should consider the extent of retail trade development including public catering, consumer services (non-productive), and local production of consumer goods, compared to those in other local communities and in the reference territory. With this aim in mind, we characterize such indices as: retail commodity circulation per community member in terms of value, amount of charged services per community member, consumer goods production per capita.

Thus we can see, "The Local Community Profile", which shows a local community's resource provision and makes it possible to evaluate a local economy development potential, is an indispensable base for identification of a local community's needs and elaboration of a strategic development plan. Further research should focus on detection of potential obstacles to drawing such a profile, and ways to overcome them.

Литература:

References:

1. Блехцин И.Я. Стратегия устойчивого развития региональных систем / И.Я. Блехцин. – СПб.: ИРЭ РАН, 2001. – 382 с.
2. Филиппов Ю.В., Пенюгалова А.В., Авдеева Т.Т. Инвентаризация и анализ ресурсов МСО: Практическое руководство по составлению Инвентарной книги муниципального образования и ее применению в стратегическом планировании развития // Стратегическое планирование в российских муниципалитетах. – М.: Имапресс, 2000. – С.86-131.
3. Развитие депрессивных муниципальных образований: стратегический выбор и механизм реализации / Под ред. д.э.н., проф. Рохчина В.Е. - СПб.: ИРЭ РАН, РИЦ МС СЗФ, УИЦ ГМУ, 2001. – 466 с.
4. Методические рекомендации по оценке эффективности инвестиционных проектов. Официальное издание. – М.: Экономика, 2008. – 311 с.
5. Shaffer R. Community Economics: Economic Structure and Change in Smaller Communities / R. Shaffer. – Iowa: Iowa State University Press, 2007. – 367 p.

Reviewer: Professor Viacheslav Dziundziuk, doctor of sciences, Head of Political Science and Philosophy Chair of Kharkiv Regional Institute for Public Administration of National Academy for Public Administration under the President of Ukraine.

მიხეილ ჩერნიაკი

რეგიონალური განვითარების სარესურსო ბაზის შეფასება

რეზიუმე

სტატია ეძღვნება რეგიონალური განვითარების სარესურსო ბაზის ანალიზსა და შეფასებისადმი მეთოდოლოგიური მიდგომების განხილვას. ავტორი განსაზღვრავს რეგიონალური განვითარების საკვანძო პრობლემებს და მათზე დაყრდნობით გეთავაზობს განვითარების შეფასების საკუთარ მეთოდს

საკვანძო სიტყვები: რეგიონალური განვითარება, ადგილობრივი განვითარება, საჯარო ხელისუფლების ორგანოები, სარესურსო ბაზა, შეფასება.

რეკენზენტი: პროფესორი ვიანესლავ ძიუნძიუკი, სახელმწიფო

მართველს მენეჯერებთან დოქტორი, უკრაინის პრეზიდენტთან არსებული სახელმწიფო მართველს ხარკოვის რეგიონალური ინსტიტუტის სახელმწიფო მართველს პოლიტოლოგიისა და ფილოსოფიის კათედრის გამგე

Михаил Черняк

ОЦЕНИВАНИЕ РЕСУРСНОЙ БАЗЫ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Резюме

Статья посвящена рассмотрению методологических подходов к анализу и оцениванию ресурсной базы регионального развития. Автор определяет ключевые проблемы регионального развития и, основываясь на них, предлагает свой собственный метод оценивания развития.

Ключевые слова: региональное развитие, местное развитие, органы публичной власти, ресурсная база, оценивание.

Рецензент: Профессор Вячеслав Дзюндзюк, доктор наук по государственному управлению, заведующий кафедрой политологии и философии Харьковского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины.

მაია მარტიაშვილი
კომპანიის ფასეულობის ზრდაზე ორიენტირებული
მართვის სრულყოფის საკითხები

სამეცნიერო სტატიაში განხილულია კომპანიის ფასეულობის ზრდის მართვა. მართვა არის ერთიანი სისტემა, რომელიც მისი საქმიანობის ყველა მხარეს მოიცავს. კომპანიის ფასეულობის ზრდის უზრუნველყოფისათვის საჭიროა, მუშაობა განხორციელდეს როგორც სტრატეგიული პოზიციის გამომუშავებაზე, ასევე ოპერაციის ეფექტურობის ამაღლებაზე.

სტრატეგიული და ოპერატიული გადაწყვეტილებების მოდელირება სხვადასხვანაირად ხორციელდება, რამდენადაც მათი ბუნება სხვადასხვაა: მათ სხვადასხვა კრიტერიუმები, დეტალიზაციის ხარისხი, პრიორიტეტები გააჩნიათ. უფრო მეტიც, კომპანიის ფასეულობის მართვა განსხვავებულია კომპანიის განვითარების სხვადასხვა ფაზებზე და დამოკიდებულია დარგობრივი ბაზრის და აქტივების სტრუქტურასა და მახასიათებლებზე.

საკვანძო სიტყვები: დრაივერები; მოდელირების ფაქტორები; კომპანიის ფასეულობა; მართვის ალგორითმი.

მმართველობითმა კონცეფციამ, რომლის ცენტრში კომპანიის მესაკუთრეებისათვის ფასეულობის ნაზარდი, როგორც კომპანიის (ფირმის) ძირითადი მიზნის სახით არის მიღებული, ფასეულობის ზრდის მენეჯმენტის (value based management - VBM) სახელწოდება მიიღო. თანამედროვე პირობებში კორპორაციის სიცოცხლის უნარიანობა და განვითარება მისი მენეჯმენტის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების სამომავლო ქმედებების გათვალისწინების შესაძლებლობით განისაზღვრება. სწორედ კომპანიის ფასეულობა არის კომპანიის მომავლის განმსაზღვრელი მახასიათებელი, იგი VBM-ში გამოდის, როგორც ინტეგრალური სისტემში შემავალი მაჩვენებელი.

კომპანიის ფასეულობის ზრდის მართვა არის მართვის ერთიანი სისტემა, რომელიც მისი საქმიანობის ყველა მხარეს მოიცავს. კომპანიის ფასეულობის ზრდის უზრუნველყოფისათვის საჭიროა, მუშაობა განხორციელდეს როგორც სტრატეგიული პოზიციის გამომუშავებაზე, ასევე ოპერაციის ეფექტურობის ამაღლებაზეც.

ოპერაციების ეფექტურობის ამაღლების ამოცანებს მიეკუთვნება ღონისძიებები, რომლებიც მიმართულია დანახარჯების

შემცირებაზე, გაყიდვების ეფექტურობის ამაღლებაზე, მენეჯმენტის ისეთი უახლესი სისტემების დანერგვაზე, როგორებიცაა ხარისხის მართვა (TQM), ბიზნეს-პროცესების რეინჟინერინგი, ბენჩმარკინგი, ცვლილებების მართვა, უატსორინგი, სისტემა "მომჭირნე წარმოება", "ექსი სიგმა" და ა.შ. აღნიშნულის საპირისპიროდ, სტრატეგიული პოზიციონირება ნიშნავს საქმიანობის განხორციელების განსხვავებული ხერხების შერჩევას ან საქმიანობის სხვა სახეობების კომბინირებას. ამიტომ სტრატეგიული გადაწყვეტილება ყოველთვის სამომავლო განვითარებას ალტერნატიულ ვარიანტებს შორის არჩევანს წარმოადგენს.

კომპანიის ფასეულობა სტრატეგიული გადაწყვეტილების მიღების მომენტში იცვლება. სტრატეგიული გადაწყვეტილება განსაზღვრავს კომპანიის სტრატეგიული პოზიციის შერჩევას, განვითარების ახალ ძირითად ტრაექტორიას, მისი საწარმოო პოტენციალის ცვლილებას და მის სამომავლო ფულად ნაკადებზე გრძელვადიან ზემოქმედებას ახდენს. ამიტომ მომგებიანი სტრატეგიული პოზიციის დასაბუთებული შერჩევა და რეალიზაცია კორპორაციის ნაზარდზე არსებით ზემოქმედებას ახდენს. კომპანიის ფასეულობასა და სტრატეგიულ გადაწყვეტილებებს შორის ფუნდამენტური კავშირი მდგომარეობს იმაში, რომ კომპანიის საგარეო და შიდა გარემოს სტრუქტურისა და დინამიკის ცვლილებების პირობებში ფასეულობა იზრდება (მცირდება) სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღების/არმიღების მომენტში, რამდენადაც ამ მომენტში წარმოიშობა კომპანიის განვითარების ახალი სამომავლო ტრაექტორია, იცვლება მისი პოტენციალი.

როდის წარმოიშობა კომპანიის წინაშე სტრატეგიული არჩევანის პრობლემა? სტრატეგიული გადაწყვეტილების მიღების საჭიროება წარმოიჭრება, როდესაც სხვაობა შეიმჩნევა კომპანიის საგარეო გარემოს სტრუქტურასა და დინამიკას შორის, მისი შიდა გარემოს სტრუქტურასა და დინამიკასთან შედარებით.

განვიხილოთ სტრატეგიის შერჩევის ორი ძირითადი საკითხი. კერძოდ:

1) საით მივმართოთ ინვესტიციები, რომ კომპანიის ფასეულობა გაიზარდოს;

2) როგორ წარვმართოთ კონკურენტული ბრძოლა არჩეული მიმართულებებით.

პირველი საკითხი ეხება კორპორაციულ სტრატეგიას ინვესტირების პრიორიტეტების დონეზე შერჩევას.

სტრატეგიული გადაწყვეტილების შემუშავებისათვის ფასეულობის დიაგნოსტიკა არის საჭირო. შერჩევის შესახებ, ბიზნეს-ერთეულების შექმნას ან ლიკვიდაციას, ფოკუსირების ან დივერსიფიკაციის, ჰორიზონტალური ან ვერტიკალური ინტეგრაციის სტრატეგიის შერჩევას.

მეორე საკითხი ეხება კონკურენტული სტრატეგიის კომპანიის სტრატეგიული ბიზნეს-ერთეულების მის ამოცანას კომპანიის ფასეულობის შეზღუდვებისა და მამოძრავებელი ფაქტორების მოძიება წარმოადგენს.

სამართლიანი ფასეულობის გაზომვა და დიაგნოსტიკა კომპანიის საქმიანობის და მისი განვითარების პერსპექტივების კომპლექსური შესწავლის შედეგს წარმოადგენს და მოიცავს ანალიზს, კერძოდ:

- ა) საბაზრო პირობების;
- ბ) კონკურენტული პოზიციების;
- გ) კომპანიის საქმიანობის ფინანსური შედეგების.

სტრატეგიული არჩევანის ფინანსური მოდელირება. კომპანიის შეფასება, არჩეული მოდელისაგან დამოუკიდებლად, ინტეგრალური ფინანსური მაჩვენებლების ანალიზსა და პროგნოზირებას ეფუძნება და ცნობილია, ფასეულობის საკვანძო ფაქტორების სახელით (დრაივერები). მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღებისას სწორედ ისინი ხდებიან მოდელირების ფაქტორები.

სტრატეგიული და ოპერატიული გადაწყვეტილებების მოდელირება სხვადასხვანაირად ხორციელდება, რამდენადაც მათი ბუნება სხვადასხვაა: მათ სხვადასხვა კრიტერიუმები, დეტალიზაციის ხარისხი, პრიორიტეტები გააჩნიათ.

მართვის მოდელი DCF-ის საფუძველზე. კომპანიის, როგორც ფულადი ნაკადის გენერატორი - შეფასების ყველა მაჩვენებელი და მოდელი ერთი წინაპირობიდან გამომდინარეობს: ფასეულობა მესაკუთრისათვის მისაღწევი სამომავლო თავისუფალი ფულადი ნაკადით განისაზღვრება და ღირებულების ალტერნატიული შემოსავლიანობის მეშვეობით იზომება რისკის გათვალისწინებით. ამიტომ ყველა მოდელის კორექტულობა საბაზო DCF-მოდელთან შედარების გზით ვლინდება. ტრადიციული, კომპანიის ფასეულობის მართვისადმი ყველაზე უფრო გავრცელებული მიდგომა არის მისი, როგორც ფულადი ნაკადის გენერატორის (მოდელი DCF) სახით განხილვა.

კომპანიის ფასეულობა განისაზღვრება ასეთი ნაკადების ორი ტიპის წყაროებით, კერძოდ:

ა) ფულადი ნაკადის გენერირების პოტენციალით აქტივების გამოყენებისაგან, რომლებიც ეფექტური საოპერაციო და საინვესტიციო საქმიანობით არის შექმნილი;

ბ) კაპიტალის მოზიდვის ღირებულებით, რომელსაც კომპანიის ეფექტური ფინანსური პოლიტიკა უზრუნველყოფს.

ფულადი ნაკადის ზრდის მართვა ეფუძნება სამ ძირითად ბერეკტს:

1) ფულადი ნაკადის მართვა რეალურად არსებული აქტივებისაგან;

2) ფულადი ნაკადის ზრდის ტემპის გადიდება ახალი ინვესტიციების ხარჯზე;

3) ფულადი ნაკადის ზრდის მაღალი ტემპების პერიოდის გახანგრძლივება.

ფასეულობის სტრატეგიული მართვის ალგორითმი არის:

ა) მიზანგასახლვრულობა, ბ) კომპანიის ფასეულობის ფაქტორების სტრატეგიული დიაგნოსტიკა, გ) სტრატეგიული ალტერნატივების გამოვლენა, მათი შეფასება და დ) ფინანსური მოდელირება, აგრეთვე ფასეულობის მონიტორინგი სტრატეგიის რეალიზაციის პროცესში.

დასკვნა: საინვესტიციო სტრატეგიების შემუშავება. თუ სტანდარტული უნივერსალური სტრატეგიული გადაწყვეტილებები კომპანიის მაღალ სტრატეგიულ მიზნებსა და მის მიმდინარე განვითარებას შორის წყვეტის ლიკვიდირების შესაძლებლობას არ იძლევა, კრეატიული სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მოძიება ხდება აუცილებელი და საჭირო. კრეატიული სტრატეგიული გადაწყვეტილებების ძირითადი პრინციპი ისაა, რომ მათი შედეგია არა კომპრომისი, გამოვლენილი ურთიერთ დაპირისპირებებულ პრიორიტეტებს, ინტერესებს, ხერხებს, რესურსებს შორის, არამედ სისტემური დაპირისპირებების გადაწყვეტა (მოხსნა), რომელიც კომპანიის ფასეულობის ზრდის ძირითადი შემზღუდავის როლში გამოდის.

ლიტერატურა

References:

1. baraTaSvili e., TakalanZe l., grZeliSvili n. „biznesis konkurentunarianoba da administrireba” 2010w.
2. bucxrikiZe g. „uZravi qonebis administraciuli marTvis principebi“, Tb. 2010w.

3. lipartia z., gelaSvili m., jRarkava n., beriSvili x. „korporaciuli finansebi” Tb. 2013w. tomi.1, Tavi 10 gv. 254–297
4. lipartia z., gelaSvili m., jRarkava n., beriSvili x. „korporaciuli finansebi“ t.2 „korporaciuli finansebis marTvis strategiebi“ – Tema 26 biznesis (kompaniis) Rirebulebis Sefasebis problemebi da bazris efeqtianobis koncefcieri aspeqtebi gv. 357–393. gamomcemloba „universalii“, Tbilisi 2013.
5. caava g., siWinava a., xanTaZe g., korporaciuli finansebi (ekonomikis mdgradi ganviTarebis strategia) saswavlo-praqtikuli saxelmZRvanelo - Tbilisi, gamomcemloba „teqniki universiteti“, 2016. – 726 gv. (electronuli wigni).
6. Валдаицев В. А. Оценка бизнеса. М. 2009
7. Tom Copeland, Tim Koller, Jack Murrin, „VALUATION” measuring & managing the value of companies, third edition, John willy & sons, inc. 2000.

რეკენზეტი: პროფესორი ზურაბ ლიპარტია, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

Maia Martiashvili

IMPROVEMENT OF THE COMPANY'S VALUE-DRIVEN MANAGEMENT IMPROVEMENT

Summary

The scientific article discusses the management of the company's value growth management system, which includes all of its activities. To ensure the growth of the company's value, it is necessary to work on the development of strategic positions as well as the effectiveness of the operation.

The modeling of strategic and operational solutions is carried out differently, as their nature is different: They have different criteria, quality of detail and priorities. Moreover, management of the company's value is different in different phases of development of the company and depends on the structure and characteristics of the sector and the market.

Keywords: Drivers; Modeling factors; Company valuation; Management algorithm.

Reviewer:: Professor Zurab Lipartia, Georgian Technical University

Maia Martiashvili
ВОПРОСЫ ОРИЕНТИРОВАННЫЕ НА УВЕЛИЧЕНИЕ И
УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЦЕННОСТЕЙ КОМПАНИИ

Резюме

В научной статье рассмотрено управление ростом ценности компании. Управление является единой системой, которая включает все стороны его деятельности. Для обеспечения роста ценности компании необходимо осуществлять работу, как по разработке стратегической позиции, так и по повышению эффективности операции.

Моделирование стратегических и оперативных решений осуществляется по - разному, поскольку их природа различна: у них разные критерии, степень детализации, приоритеты. Более того, управление ценностью компании различается на разных фазах развития компании и зависит от отраслевого рынка и структуры и характеристик активов.

Ключевые слова: Драйверы; Моделирующие факторы; Оценка компании; Алгоритм управления.

Рецензент: Профессор Зураб Липартия, Грузинский технический университет

ს ა მ ა რ თ ა ლ ი

ჯაბა ბერაძე

შიდა კონტროლის სისტემის განვითარება და სამართლებრივი უზრუნველყოფა საქართველოში

დასავლეთის განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ საფინანსო-ეკონომიკური კონტროლის ყველაზე უფრო ეფექტიან ფორმას წარმოადგენს ზოგად ადაუდიტი და მისი სფეროები, თუმცა დროის ცალკეულ ეტაპზე და ქვეყნებში კონტროლის სხვა ტრადიციული ფორმებიც არ კარგავენ თავიანთ მნიშვნელობას. ფაქტობრივად, დღეისათვის, ფინანსური კონტროლის განსახორციელებლად გამოიყენება პრაქტიკაში აპრობირებული მეთოდები, როგორცაა: რევიზია, აუდიტი, თემატური შემოწმება, ეკონომიკური ანალიზი, გამოძიება (გამოკვლევა), სამეურნეო დავა და ა.შ.

საკვანძო სიტყვები: ემიტენტი, ტრანსფორმაცია, „ეფექტიანობის აუდიტი“.

შესავალი

საქართველოში საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის დაწყებიდან დღემდე განვლილი პერიოდის ანალიზი მკაფიოდ გვიჩვენებს, რომ კერძო სექტორში აუდიტორული საქმიანობის დამკვიდრება-განვითარება მიმდინარეობდა ცალმხრივად, ზედაპირულად, სათანადოდ გამართული და სრულყოფილი თეორიულ-მეთოდოლოგიური და სამართლებრივი საფუძვლების შემუშავების გარეშე. პრაქტიკამ დაადასტურა, რომ საქართველოს პარლამენტის მიერ 1995 წელს მიღებული კანონი „აუდიტორული საქმიანობის შესახებ“ სრულად არ პასუხობს დროის მოთხოვნებს, თუმცა ამავე დროს უნდა აღინიშნოს მისი საკმაოდ პოზიტიური როლი, რამეთუ სამეწარმეო სფეროში სავალდებულო აუდიტის შემოღებით საფუძველი ჩაეყარა აუდიტორული ბიზნესის დამკვიდრება-განვითარებას და შესაბამის ინტელექტუალურ მეწარმეთა მრავალრიცხოვანი ფენის შექმნას. ამ კანონის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი დამსახურებაა ის, რომ იგი ავალდებულებდა შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებებს (შპს), სააქციო საზოგადოებებს, ბანკებს, სადაზღვევო კომპანიებს და სხვა სამეურნეო სუბიექტებს აუდიტის ჩატარებას, რამაც, ერთი მხრივ, აიძულა ისინი ყოველწლიურად განეხორციელებინათ

აუდიტი და შესაბამისი დოკუმენტი წარედგინათ საგადასახადო ორგანოში, ხოლო, მეორე მხრივ, ქვეყანაში შეიქმნა საკმაოდ ძლიერი ადგილობრივი აუდიტორული ფორმები და უცხოური წამყვანი აუდიტორული კომპანიების წარმომადგენლობები (ფილიალები), რითაც ხელი შეეწყო აუდიტორული ბიზნესის მაღალი ტემპებით განვითარებას.

ძირითადი ტექსტი

აუდიტის ჩატარების სავალდებულობამ სამეურნეო სუბიექტებს გარკვეულწილად შეუმცირა საგადასახადო და სამეწარმეო რისკ-ფაქტორები, აამაღლა საადრიცხო-საფინანსო სამსახურების, განსაკუთრებით კი მთავარი ბუღალტრების, პასუხისმგებლობისა და მომთხოვნელობის დონე. მიუხედავად ზემოაღნიშნული პოზიტიური შედეგებისა, უნდა აღინიშნოს, რომ კერძო სექტორში აუდიტის პოზიტიური გავლენის ხარისხი ეკონომიკის განვითარებასა და ფინანსური წესრიგის დამყარებაზე ჯერჯერობით მაინც უმნიშვნელოა. ეს გამოწვეულია იმით, რომ სამეურნეო სუბიექტების დიდმა ნაწილმა ჯეროვნად ვერ შეაფასა აუდიტის როლი და მნიშვნელობა და იგი ზედმეტ ფინანსურ ტვირთად მიიჩნია. მათ საკმაოდ ძვირადღირებულ აუდიტურ მომსახურებას ჩაანაცვლეს მოლაპარაკებები (გარიგებები) აუდიტორულ ფორმებთან იმის თაობაზე, რომ მინიმალურ ფასად მიიღებდნენ საგადასახადო ორგანოებში წარსადგენ აუდიტორულ დასკვნას, რამაც თავის მხრივ გამოიწვია აუდიტორული სამსახურების რეიტინგის დაცემა და საქმე იქამდეც კი მივიდა, რომ აუდიტის ფორმალურად ჩატარების ფასი 30 ლარამდე დაეცა. გამომდინარე იქიდან, რომ აუდიტორული დასკვნის მიღება მხოლოდ საგადასახადო ორგანოების ინტერესებში შედიოდა, წარმოიშვა ერთგვარი ფარული კავშირი აუდიტორული ფორმებსა და საგადასახადო ორგანოებს შორის, რაც გამოიხატებოდა საგადასახადო აგენტების მონაწილეობაში აუდიტორული ფორმების საქმიანობაში, რომელიც, რა თქმა უნდა, ეწინააღმდეგებოდა საქართველოში მოქმედ კანონმდებლობას. გარდა ამისა, არც თუ იშვიათად ადგილი ჰქონდა მსხვილი საწარმოების მხრიდან აუდიტორულ კომპანიებთან მომსახურებაზე მაღალ ფასებში სახელშეკრულებო გარიგებებს, ე.წ. „წილში ჩაჯდომას“, რამაც აუდიტი ნაწილობრივ შავი ბიზნესის წყარო გახადა. ჩვენი აზრით, ძირითადად ზემოაღნიშნული გარემოებები დაედო საფუძვლად „აუდიტორული საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონში 2005 წელს შეტანილ ცვლილებას,

რომლის თანახმად ყველა სამეურნეო სუბიექტისათვის (გარდა ბანკების, სადაზღვევო კომპანიების და ფასიანი ქაღალდების ემიტენტებისა) გაუქმდა აუდიტის ჩატარების ადრე კანონით დადგენილი სავალდებულობის წესი. დღეისათვის, შიძლება ითქვას, რომ კერძო სექტორის აუდიტის სფეროში გაურკვევლობას აქვს ადგილი. არსებობს ვარაუდი (პროგნოზი), რომ აუდიტის სავალდებულობის გაუქმება გამოიწვევს ადგილობრივი (სამამულო) აუდიტის ბაზრის მოშლას, რადგან მასზე მოთხოვნილება მინიმუმამდე დაეცემა, ხოლო აღზევდება უცხოური კომპანიების შემოსვლის პროცესი, რამეთუ დღემდე საქართველოს ბანკებს და სადაზღვევო კომპანიებს მხოლოდ ისინი ემსახურებიან. ამრიგად, დღის წესრიგში დგება აუდიტორული საქმიანობის სამართლებრივი და ორგანიზაციული საფუძვლების რადიკალური რეფორმის აუცილებლობა, რასაც, ჩვენი აზრით, უნდა მიეცეს სისტემური, კომპლექსური ხასიათი. ეს უკანასკნელი გულისხმობს კერძო და საჯარო სექტორებში აუდიტის ორგანიზაციული თავსებადობის უზრუნველყოფას, სახელმწიფო და კერძო აუდიტის ერთიან საკანონმდებლო სივრცეში მოქცევას და აუდიტის, როგორც ფინანსური კონტროლისთანამედროვე ფორმის ფუნქციებისა და ამოცანების გაფართოებას, იმპიმართულებით, რომ სახელმწიფომ მთელი ქვეყნის მასშტაბით, როგორც ვერტიკალურ, ასევე ჰორიზონტალურ ტრიდში უზრუნველყოს სრული ფინანსური წესრიგის დამყარება.

ამასთან აღსანიშნავია, რომ კერძო სექტორის პარალელურად საქართველოში ვერ მოხერხდა სახელმწიფო სექტორში ფინანსური კონტროლის – აუდიტის დანერგვა, მაშინ როდესაც გარდამავალ ეტაპზე სულ უფრო აქტუალური ხდება საბიუჯეტო სახსრების ხარჯვისა და სახელმწიფო ქონების გამოყენება-განკარგვის კანონიერების, მიზნობრიობისა და ეფექტიანობის შესწავლის ფორმებისა დამეთოდების სრულყოფის აუცილებლობა. ეს უკანასკნელი განპირობებულია იმით, რომ გვემინი ეკონომიკის პირობებში გამოყენებული საფინანსო-ეკონომიკური კონტროლის ფორმები და მეთოდები არაეფექტურია საბაზრო ეკონომიკის პირობებისათვის. გამომდინარე აქედან, საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისა და საბაზრო ურთიერთობაზე ეკონომიკის გადაყვანის საწყის ეტაპზე სასურველი და მიზანშეწონილი იყო საფინანსო-ეკონომიკური კონტროლის ახლებურ ფორმებზე და მიდგომებზე გადასვლის პროცესის

დაწყება. მართალია, ამ მხრივ გადადგმული იქნა გარკვეული ნაბიჯები, თუმცა მან სასურველი შედეგები მაინც ვერ გამოიღო. უპირველეს ყოვლისა, შემუშავდა სამართლებრივი ბაზა, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა გარკვეულ დადებით ძვრებს სახელმწიფო კონტროლის სისტემაში, თუმცა დღემდე მთელირივი მნიშვნელოვანი მეთოდური და ორგანიზაციული საკითხები გადაუწყვეტელი რჩება. დრო კიარ ითმენს, მათი გადაჭრა უნდა განხორციელდეს რაც შეიძლება სწრაფად, რადგან საფინანსო-ეკონომიკური წესრიგის დამყარების გარეშე ქვეყნის წინაშე მდგარი პოლიტიკურ-ეკონომიკური დასოციალური პრობლემების გადაწყვეტა შეუძლებელია.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ბოლო წლებში სახელმწიფო ფინანსური კონტროლის სტრუქტურულ-ორგანიზაციული მოწყობა ძირეულად შეიცვალა. კერძოდ, განხორციელდა საბიუჯეტო პროცესში სახაზინო სისტემის დანერგვა, რომელმაც თავის მხრივ დღის წესრიგში დააყენა ბიუჯეტის აღსრულების პროცესის რევიზია-შემოწმებებში ახალი მიდგომებისა და მეთოდების გამოყენების აუცილებლობა. სახაზინო სისტემამ მთლიანად შეცვალა ბიუჯეტის აღსრულების ორგანიზაცია და შექმნა შესაძლებლობა საკმაოდ მკაცრი კონტროლი დაწესდეს საბიუჯეტო სახსრების ხარჯვაზე და მათ რაციონალურ გამოყენებაზე. სრულყოფილი სახაზინო სისტემით შესაძლებელია საბიუჯეტო სახსრების არამიზნობრივი გამოყენების აღმოფხვრა გამომდინარე აქედან, დღის წესრიგში დგება სახელმწიფო ფინანსური კონტროლის სრულყოფის ამოცანა იმ მიმართულებით, რომ მაკონტროლებელმა ორგანოებმა თავიანთი საქმიანობა წარმართონ არა მხოლოდ საბიუჯეტო სახსრების მიზნობრივი გამოყენების ან კანონიერების დადგენის, არამედ სახელისუფლებო სტრუქტურების მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებათა ეფექტიანობის შესწავლის მიმართულებით.

ფაქტობრივად დღეისათვის ფინანსური კონტროლის განსახორციელებლად გამოიყენება ისეთი პრაქტიკაში კარგად აპრობირებული მეთოდები, როგორიცაა: რევიზია, აუდიტი, თემატური შემოწმება, ეკონომიკური ანალიზი, გამოკვლევა, გამოძიება, სამეურნეო დავა და ა.შ. მსოფლიო ეკონომიკური გლობალიზაციის, საგარეო-ეკონომიკური კავშირების გაღრმავება და პოსტსოციალისტურ ქვეყნებში საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლა დღის წესრიგში აყენებს საფინანსო-ეკონომიკური საქმიანობის კონტროლის ფორმებისა და მეთოდების უნიფიცირების აუცილებლობას, ფინანსური

წესრიგის დამყარების მიზნით საერთაშორისო დონეზე აპრობირებული კონტროლის უახლესი, დემოკრატიული ფორმებისა და მეთოდების დანერგვას.

ეკონომიკურ თეორიასა და პრაქტიკაში ცალკეული კრიტერიუმების მიხედვით აუდიტი კლასიფიცირდება სხვადასხვა სახეებად. მათ შორის, განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს აუდიტის კლასიკოსის, ნაფიც ბუღალტერთა ამერიკული ინსტიტუტის ერთ-ერთი დამფუძნებლის და შემდგომში მისი პრეზიდენტის რობერტ მონტგომერის მიერ შემოთავაზებული აუდიტის კლასიფიკაცია, რომელმაც საყოველთაო აღიარება და პრაქტიკული გამოყენება ჰპოვა მთელს მსოფლიოში. ამ კლასიფიკაციის ამოსავალი კრიტერიუმებია აუდიტის საგანი და ამოცანები და, შესაბამისად, აუდიტი დაყოფილია შემდეგ სახეობებად:

1. ფინანსური აუდიტი – გულისხმობს იმის დადგენას, შეესაბამება თუ არა ფინანსური ანგარიშგება ბუღალტრული აღრიცხვის საყოველთაოდ დადგენილ პრინციპებს. რ.მონტგომერის აზრით „ფინანსური აუდიტის დროს აუცილებელია მოინახოს საფუძვლები იმ ინფორმაციის დასადასტურებლად, რომელიც ძირითადად ფინანსურ სფეროს მიეკუთვნება. ინფორმაციის შეფასების კრიტერიუმად ჩვეულებრივ იღებენ საყოველთაოდ მიღებულ პრინციპებს ან ბუღალტრული აღრიცხვის სხვა რეგულაციებს.

2. შესაბამისობის აუდიტი – გულისხმობს შემოწმებას იმისა, რამდენადაა დაცული ის სპეციფიკური პროცედურები და წესები, რომელიც წაყენება საწარმოს (ორგანიზაციას). ამ სახის აუდიტით მოწმდება კერძო ბიზნესის საბუღალტრო აღრიცხვის პერსონალის მიერ ადმინისტრაციის მხრიდან დადგენილი პროცედურების დაცვა, დგინდება ხელფასის ღონის შესაბამისობა იმ მინიმუმთან, რომელიც კანონითაა განსაზღვრული, მოწმდება ბანკებთან და სხვაკრედიტორებთან კონტრაქტების იურიდიული ნორმების დაცვის მდგომარეობა და სხვა. შესაბამისობის აუდიტი მეტწილად ლოკალურ ხასიათს ატარებს და მისი შედეგები მიეწოდება.

3. ოპერაციული აუდიტი – გულისხმობს კომპანიის (ორგანიზაციის) ფუნქციონირებისა და მართვის პროცედურების შემოწმებას მწარმოებლურობისა და ეფექტიანობის შეფასების მიზნით და შესაბამისი რეკომენდაციების შემუშავებას. რ. მონტგომერის აზრით, ოპერაციული აუდიტი მოიცავს ხარჯთაღრიცხვის შესრულების, ეფექტიანობისა და მიზნობრივი პროგრამების შემოწმებას. ეკონომიურობისა და

ეფექტიანობის შემოწმებას მიეკუთვნება: ფირმის მიერ თავისი რესურსების შექმნა, დაცვა და მოხმარება; მომუშავეთა შტატი და საკუთრება; არანაყოფიერი და არაეკონომიური მუშაობის მიზეზების გამოვლენა; ფირმის მიერ კანონებისა და წესების დაცვა. მიზნობრივი პროგრამების აუდიტი (მხედველობაშია – ოპერაციული აუდიტი – ი.მ.) განსაზღვრავს 1) კანონმდებლობით ან შესაბამისი ორგანოების მიერ დაწესებული მოგების ანსასურველი შედეგების მიღწევის ხარისხს, 2) ფუნქციონირებისა და ორგანიზაციის ეფექტურობას და 3) მოცემული პროგრამის მიმართ გამოყენებული კანონებისა და წესების დაცვას ფირმის მიერ. საბოლოო ჯამში ოპერაციული აუდიტის მიზანია გამოავლინოს რა დანახარჯებით რა საბოლოო შედეგი იქნა მიღებული, რაც საბოლოო ჯამში ნიშნავს ეფექტიანობის ხარისხის დადგენას.

დასკვნა

საბოლოო ჯამში ოპერაციული აუდიტის მიზანია გამოავლინოს რა დანახარჯებით რა საბოლოო შედეგი იქნა მიღებული, რაც საბოლოო ჯამში ნიშნავს ეფექტიანობის ხარისხის დადგენას. ჩვენი აზრით, დავას არ უნდა იწვევდეს ის, რომ ეფექტიანობის აუდიტის ერთ-ერთი ძირითადი საგანია სხვადასხვა დონის ბიუჯეტების ხარჯვის სისწორის შემოწმება. ეს სფერო ნებისმიერი სახის აუდიტის საგანი შეიძლება იყოს, მაგრამ ეფექტიანობის აუდიტის სპეციფიკა იმაში მდგომარეობს, რომ მან უნდა უზრუნველყოს ბიუჯეტიდან გამოყოფილი სახსრების ხარჯვით მიღებული შედეგების შედარება იმ მაჩვენებლებთან, რომელიც და პროგნოზებული იყო ბიუჯეტის ფორმირება-დამტკიცების დროს. ასეთი მაჩვენებლები ბიუჯეტის ყოველწლიურ კანონში წინასწარ უნდა იყოს დაფიქსირებული, თუმცა ფაქტობრივად იგი ჯერჯერობით სრულყოფილად ვერ ხერხდება და მას მხოლოდ ნაწილობრივ მიზნობრივი პროგრამების შედეგების დროს აქვს ადგილი. ამიტომაც, ეფექტიანობის აუდიტის ერთ-ერთ პრინციპულ მოთხოვნას წარმოადგენს ბიუჯეტის შედეგების ტექნოლოგიის ისეთნაირი ტრანსფორმაცია, რომლის დროსაც შესაძლებელი გახდება მისიხარჯების შედეგიანობის (ეფექტიანობის) კონკრეტულ მაჩვენებლებში ასახვა.

ლიტერატურა

References:

1. WumburiZe I., - buRaltruli aRricxvisa da auditis regulireba. monografia. Tbilisi, gamomcemloba Sps „dani“, 2014. – 274 gv.

2. ZaZamia r., WumburiZel., „auditis saerTaSoriso standartebis gamoyenebis praqtika saqarTveloSi“. Regionaluri konferencia - „auditis saerTaSoriso standartebis gamoyenebis gaumjobesebis sakiTxebi“. rumineTi. buqaresti, 2013w. 06
3. lipartia z., WumburiZe I. „buRaltruli aRricxvisa da auditis regulireba saqarTveloSi saerTaSoriso praqtikisa da evro–direqtivebis safuZvelze“, saerTaSoriso samecniero-praqtikuli konferencia, saqarTvelos ekonomikuri ganaTlebisa da ganviTarebis centri, SoTa rusTavelis saxelmwifo universiteti, baT., 2011. .gv. 142–145.
4. Фридман П. Аудит (перевод с английского) М.: “АудитиЮнити”, 1994.
5. Вовчук Н. МСФО: Новые критерии оценки квалификации бухгалтеров и аудиторов, Международная конференция “Региональная и саморегуляция бухгалтерского учета и ревизии”, Тб., 2009.

რეკენზიები: პროფესორი ზურაბ ლიპარტია, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

Jaba Beradze

DEVELOPMENT OF INTERNAL CONTROL SYSTEM AND LEGAL PROVISION IN GEORGIA

Summary

The experience of West developed countries shows that the most efficient form of financial-economic control is the general audit and its spheres, However, at a certain point in time and other traditional forms of control in the countries do not lose their significance. Actually, the methods used in practice are used for financial control, Such as: revision, audit, thematic examination, economic analysis, investigation (examination), economic dispute, etc.

Keywords: emitent, transformation, “Performance audit”.

Reviewer:: Professor Zurab Lipartia, Georgian Technical University

Джаба Берадзе

РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ ВНУТРЕННЕГО КОНТРОЛЯ И ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ГРУЗИИ

Резюме

Опыт развитых стран Запада показывает, что наиболее эффективной формой финансово-экономического контроля является общий аудит и его сферы, однако в определенный момент времени и

другие традиционные формы контроля в странах не теряют своего значения. Фактически, используемые на практике методы используются для финансового контроля, Такие, как: ревизия, аудит, тематическая экспертиза, экономический анализ, расследование (экспертиза), экономический спор и т. Д.

Ключевые слова: Эмитент, трансформация, «Аудит эффективности».

Рецензент: Профессор Зураб Липартия, Грузинский технический университет.

УДК 342.9.03 (477)

Марина Джафарова

АДМИНИСТРАТИВНОЕ СУДОПРОИЗВОДСТВО В СИСТЕМЕ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАИНЫ

В статье исследуются особенности административного судопроизводства в системе административного процессуального права Украины. Рассматривается соотношение административного судопроизводства с административным процессом и административно-судебным процессом. На основе различных научных точек зрения относительно административного судопроизводства, действующего законодательства и правоприменительной практики предлагается комплексное понятие административного судопроизводства в Украине, выделяются его характерные признаки, определяется сущность административного судопроизводства.

Ключевые слова: административное процессуальное право, публично-правовые отношения, административный процесс, административное судопроизводство, Кодекс административного судопроизводства Украины, административный суд.

Постановка проблемы. Вопросы административно-процессуального регулирования условий и порядка реализации законодательных и нормативно-правовых актов органов исполнительной власти и местного самоуправления, иных нормативно-правовых актов, содержащих нормы административного процессуального права, регулирующих отношения в различных аспектах и направлениях реализации публичного управления, остаются актуальными как с практической, так и с теоретической точек зрения.

Весомость и значимость административно-процессуальной деятельности не вызывает сомнений. Данный вид деятельности способствует не только улучшению организации и функционирования субъектов, наделенных властными полномочиями, ограничению принятия ими необоснованных и ошибочных управленческих решений, но также гарантирует физическим и юридическим лицам реализацию их конституционных прав, свобод и законных интересов.

Значительным шагом в направлении приближения к европейским стандартам было принятие и вступление в законную силу в 2005 году Кодекса административного судопроизводства Украины (далее - КАСУ) [1], которым было легитимировано процессуальную основу судебного механизма для защиты прав, свобод и интересов личности от нарушений со стороны государственно-властного аппарата,

административного произвола и несправедливости его должностных и служебных лиц.

Законодательное закрепление административной юстиции в Украине поставило на порядок дня перед практиками и учеными-специалистами ряд важных вопросов, в частности относительно содержания административно-процессуальных норм, закрепленных в КАСУ, в обеспечении законной гарантии судебной защиты прав, свобод и интересов физических и юридических лиц в сфере публично-правовых отношений. Кроме того, появление новых административно-процессуальных категорий и понятий в кодифицированном акте требовало проведение соответствующих научных исследований.

Анализ последних исследований и публикаций. Следует отметить, что административное судопроизводство является актуальной проблемой современной административно-процессуальной науки. За последние два десятилетия на страницах юридической литературы появилось значительное количество научных работ и публикаций, непосредственно посвященных определению административного судопроизводства, его нормам, институтам, конструкциям. В частности, названной проблематикой занимались М.Р. Аракелян, В.М. Бевзенко, С.А. Бондарчук, А.А. Гаврилюк, С.В. Кивалова, А.Т. Комзюк, Р.О. Куйбида, Е.В. Кузьменко, Е.В. Куринной, В.К. Матвийчук, Р.С. Мельник, Ю.С. Педько, В.Г. Перепелюк, С.В. Потапенко, Е.П. Рябченко, М.Д. Кухарь, В.С. Стефанюк, Н.В. Шевцова и многие другие.

Цель статьи. В настоящей работе поставлена цель, опираясь на достижения современной юридической науки, на базе анализа украинского административного законодательства исследовать место и особенности административного судопроизводства в системе административного процессуального права.

Изложение основного материала. Созданию и функционированию системы административных судов в Украине предшествовало отсутствие в государстве реальной правовой защиты и специализированного судебного контроля за административным нормотворчеством. Очевидным был и остается факт того, что именно в правовом государстве нормы административного права закрепляют четкую процедуру реализации управленческих функций и управленческого процесса, регламентируют полномочия многочисленных должностных и служебных лиц, обеспечивают надлежащий порядок в области публично-правовых отношений. В этом аспекте, как верно подмечает Е.Г. Лукьянова, истинное лицо правовой системы, направленность ее на всемерное обеспечение и защиту прав и свобод личности определяется не столько их

количеством, закрепленным в законодательстве, сколько реальностью и степенью надежности демократического механизма и осуществления [2, с. 1].

Формированию и становлению института административного судопроизводства в Украине способствовало совершенствование административного права и внесение в его систему существенных изменений. В частности, Концепцией судебно-правовой реформы, утвержденной Постановлением Верховного Совета Украины от 28 апреля 1992 года было предусмотрено постепенное создание административной юстиции: начиная со специализации судей и создания специализированных судебных коллегий и заканчивая созданием вертикали административных судов [3, с.5]. Необходимость в реализации названного положения объяснялась неполным соответствием Украины, как правового государства, европейским и международным стандартам судебной защиты личности. Украинским законодательством в недостаточном объеме закреплялись все судебные процедуры рассмотрения административно-правовых споров, отсутствовали судебные органы, которые специализировались бы на рассмотрении споров, возникающих из административно-правовых и иных публично-правовых отношений.

Таким образом, сложившиеся в то время политические, экономические, правовые условия административно-политического строительства в независимой Украине, как следствие – обновление нормативно-правовой базы страны, появление качественно новых сфер правового регулирования, вынудили ученых и практиков под другим углом посмотреть и на проблемы административно-процессуальной деятельности, оценить другие виды административного процесса.

Именно природа административных правоотношений заставила украинского законодателя накануне 2005 года основательно разработать особый процессуальный механизм обеспечения законности в организации и функционировании административной системы страны, создать институт в системе административного права, который бы противостоял неправомерным решениям аппарата публичного управления, утвердить порядок разрешения соответствующих управленческих споров, разногласий, коллизий, урегулирования процедур осуществления конкретных управленческих действий.

Со вступлением в законную силу на территории Украины кодифицированного акта – КАСУ – с уверенностью можно утверждать, что административное судопроизводство, прежде всего как форма обеспечения функционирования правового и демократического государства, выступает полноправным институтом

судебного контроля за публичным управлением, нормотворчеством и правоприменительной деятельностью, в рамках которого административным судом (судьями) проверяется законность совершенных властных управленческих функций, в том числе и на исполнение делегированных полномочий, а также действий, бездеятельности и принятых субъектом властных полномочий актов управления, принимаются меры по восстановлению нарушенных прав, свобод и законных интересов физических и юридических лиц, в сфере публично-правовых отношений.

В настоящее время в КАСУ законодатель четко определил понятие «административный процесс» как правоотношения, которые складываются во время осуществления административного судопроизводства (п. 5 ст. 3). Наряду с этим понятием, в этой же статье, определено также, что является административным судопроизводством, а именно, деятельность административных судов по рассмотрению и разрешению административных дел в порядке, определенном КАСУ (п. 4 ст. 3). Указанным кодифицированным актом детально определена процедура подачи и рассмотрения административных исков в системе специальных судебных органов – административных судов, являющихся, как и прочие суды в Украине, независимыми и подчиняющимися только законам.

Итак, как видим, украинский законодатель признал, что административные производства, возникающие из разного рода публично-правовых отношений, выступают самостоятельным видом судопроизводства – административным, в связи с этим, данный вид должен осуществляться административными судами. Отметим, что возникновение в структуре судебной власти административного правосудия повлекло за собой разделение специализации в зависимости от характера рассматриваемых дел и сторон (участников) в судебном процессе. При этом, как показывает западно-европейский опыт, специализированная судебная юрисдикция, повышает профессионализм судей и качество рассмотрения публично-правовых споров, позитивно влияет на организацию и функционирование судебной власти, повышая тем самым ее эффективность и качество исполнения.

Если проанализировать современные научные труды, посвященные содержанию административного судопроизводства, то несложно заметить, что практически никто из ученых, не отрицает, что административным процессом является административное судопроизводство. Например, Р.О. Куйбида указывает, что административный процесс и административное судопроизводство – тождественные понятия [4, с. 256]

А.Т. Комзюк, В.Н. Бевзенко, Р.С. Мельник под административным процессом понимают урегулированные нормами административного процессуального права правоотношения, которые возникают между административным судом, сторонами и другими участниками административного дела, относительно рассмотрения и разрешения этим судом публично-правовых споров, участниками которых выступают, во-первых, субъекты государственно-властных полномочий, во-вторых – физические и юридические лица [5, с. 53]. Тут же отметим, что деятельность административного суда рядом ученых рассматривается как процессуальная форма осуществления правосудия, то есть вид государственной деятельности суда, связанный с рассмотрением и разрешением административных дел, в соответствии с конституционными предписаниями и принципами административного судопроизводства [6, с. 52].

А.В. Мартынов отмечает, что административный процесс в широком смысле может трактоваться как процессуальная деятельность уполномоченных органов (суда, органов исполнительной власти и их должностных лиц) по применению материальных норм административного и иных отраслей публичного права. При этом указывает, что административное судопроизводство играет роль важной процессуальной формы реализации административного процесса. Ключевая роль в этом случае отводится органам правосудия (суду), которые наделяются соответствующими полномочиями по рассмотрению и разрешению административных дел [7, с. 273].

По мнению некоторых ученых административное судопроизводство является процессуальной составляющей административной юстиции в Украине, при этом предлагается использовать термин «административно-судебный процесс» для обозначения административного судопроизводства [8, с. 492].

В.С. Стефанюк под судебным административным процессом понимает систему взаимосвязанных правовых форм деятельности уполномоченных субъектов, которая проявляется в осуществлении правосудия в административных судах, урегулированную административными процессуальными нормами [9, с. 36-39].

Полагаем, что нельзя согласиться с указанными выводами в отношении применения термина «административно-судебный процесс» по следующим основаниям. Судебный процесс подразумевает деятельность судебных органов по разрешению определенных правовых споров, которая относится к отдельной ветви власти наряду с исполнительной и законодательной в Украине. При использовании понятия «административно-судебный процесс» происходит слияние двух совершенно разных видов государственной

деятельности: судебной и административной, что представляется недопустимым.

Итак, проведенный анализ современной юридической литературы позволяет сделать вывод о том, что для обозначения категории «административное судопроизводство» учеными используются различные словосочетания: административный процесс, административное правосудие, административно-судебный процесс.

В свете изложенного отметим, что развитие административно-процессуального законодательства об административном судопроизводстве значительно повлияло на появление нового научного взгляда на понятие «административный процесс», его современный смысл и содержание. С точки зрения многих выдающихся украинских ученых, при наличии сложных видов административно-правовой действительности, вряд ли следует связывать административный процесс только с административным нормотворчеством, осуществлением административных процедур, рассмотрением индивидуально-конкретных административных дел, связанных с наложением административных взысканий и привлечением к административной ответственности.

Система административных судов в Украине на сегодняшний день представлена местными судами общей юрисдикции и окружными административными судами, как судами первой инстанции, апелляционными административными судами, которые осуществляют апелляционный пересмотр решений судов первой инстанции в административных делах и Высшим административным судом Украины. Последний, в свою очередь, осуществляет кассационный пересмотр решений местных и апелляционных административных судов, а также исполняет функции суда первой или апелляционной инстанции для некоторых категорий дел, связанных с вопросами референдума или избирательным процессом. В случае возникновения исключительных обстоятельств, Верховный Суд Украины компетентный осуществлять пересмотр судебных решений после Высшего административного суда Украины.

Как видим, административными судами в Украине являются специально созданные для разрешения административных дел, вытекающих из публично-правовых отношений, судебные органы, которые самостоятельно и независимо осуществляют судебную власть посредством административного судопроизводства и входят в судебную систему Украины. При этом, институт административного судопроизводства продолжает развиваться благодаря исследованиям ученых-административистов и законодательной деятельности в области

развития специализированного правосудия как формы осуществления судебной власти в Украине.

Выводы. Оценивая административное судопроизводство как самостоятельную форму осуществления правосудия в Украине, отметим, что в нем заложены характерные ему признаки, а именно: наличие особого предмета судебной деятельности (суд действует не только как орган по защите нарушенных прав, свобод и интересов в сфере публично-правовых отношений, но и как орган судебного контроля за действиями субъектов властных полномочий); неравенство сторон и обязанность административного суда принять меры к «выравниванию» их правового положения; распределение бремени доказывания, в частности на субъекта властных полномочий; помимо административно-правовых споров в суде рассматриваются споры, имеющие государственно-правовой характер (например, о защите избирательных прав или права на участие в референдуме граждан Украины, налоговые споры); дела об административных правонарушениях не включены в подсудность административных судов, так как они являются делами о применении административной ответственности, которые возникают в результате совершенного административного правонарушения, то есть формируются вне спорных отношений; последствия законной силы судебного решения.

Таким образом, исходя из многообразия видов административного процесса, нынешняя концепция его понимания также включает такой вид как административное судопроизводство, то есть рассмотрение и разрешение административными судами административных дел с целью защиты прав, свобод и охраняемых законом интересов физических и юридических лиц в сфере публично-правовых отношений. В данном случае с появлением КАСУ появилась не только реальная возможность использования института правовой защиты прав и свобод физическими и юридическими лицами, но и произошло более углубленное и более динамичное развитие теории административного процесса, и как следствие – всей науки административного процессуального права.

Литература:

References:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2005. — №35–36, №37. — Ст.446.
2. Лукьянова Е.Г. Теория процессуального права / Е.Г. Лукьянова. – М.: Издательство «Норма», 2003. – 240 с.

3. Основи адміністративного судочинства в Україні / Рябченко О.П., Бутенко В.І., Ясинюк М.М., Лічман Л.Г., Погрібний С.О. – Суми : Видавництво «Макден», 2008.- 200 с.
4. Кодекс адміністративного судочинства України : наук.-практ. комент. / [О. А. Банчук, І. Б. Коліушко, Р. І. Корнута]; за заг. ред. Р. О. Куйбіди. / [вид. 2, доп.]. – К. : Юстиніан, 2009. – 976 с.
5. Комзюк А. Т. Адміністративний процес України: навч. посіб./ Комзюк А.Т., Бевзенко В. М., Мельник Р. С.-К.:Президент, 2007.-531 с.
6. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України. в 2-х т. / [За заг. ред. В. К. Матвійчука]. – К. : КНТ. – Т. 1. – 2007. – 788 с.
7. Мартынов А.В. Понятие и сущность административного судопроизводства Российской Федерации / А.В. Мартынов // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. - 2015. - № 5-6. - С. 273-281.
8. Адміністративне право України. Академічний курс: Підручник: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. – 584 с.
9. Стефанюк В.С. Судовий адміністративний процес: Монографія / В.С. Стефанюк. – Харків: Фірма «Консум», 2003.- 464 с.

Рецензент: Професор Елена Салманова, доктор юридических наук. Заведуючий кафедри административного права и процесса факультета №3 Харьковского национального университета внутренних дел.

მარინა ჯაფაროვა

ადმინისტრაციული სამართალწარმოება უკრაინის ადმინისტრაციული საპროცესო სამართლის სისტემაში. განხილულია ადმინისტრაციული სამართალწარმოების ურთიერთობა ადმინისტრაციულ პროცესთან და ადმინისტრაციულ - სასამართლო პროცესთან. მოქმედი კანონდებლობისა და სამართალდამცავი პრაქტიკის ადმინისტრაციული სამართალწარმოების შესახებ სხვადასხვა მეცნიერული თვალსაზრისზე დაყრდნობით შემოთავაზებული უკრაინაში ადმინისტრაციული სამართალწარმოების კომპლექსური ცნება, გამოყოფილია მისი მახასიათებელი

რეზიუმე

სტატიაში გამოკვლეულია სამართალწარმოების თავისებურებები უკრაინის ადმინისტრაციული საპროცესო სამართლის სისტემაში. განხილულია ადმინისტრაციული სამართალწარმოების ურთიერთობა ადმინისტრაციულ პროცესთან და ადმინისტრაციულ - სასამართლო პროცესთან. მოქმედი კანონდებლობისა და სამართალდამცავი პრაქტიკის ადმინისტრაციული სამართალწარმოების შესახებ სხვადასხვა მეცნიერული თვალსაზრისზე დაყრდნობით შემოთავაზებული უკრაინაში ადმინისტრაციული სამართალწარმოების კომპლექსური ცნება, გამოყოფილია მისი მახასიათებელი

ნიშნები, განსაზღვრულია ადმინისტრაციული სამართალწარმოების არსი.

საკვანძო სიტყვები: ადმინისტრაციული საპროცესო სამართალი, საჯარო-სამართლებრივი ურთიერთობები, ადმინისტრაციული პროცესი, ადმინისტრაციული სამართალწარმოება, უკრაინის ადმინისტრაციული სამართალწარმოების კოდექსი, ადმინისტრაციული სასამართლო.

რეკენზენტი: პროფესორი ელენა სალმანოვა, იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი. შინაგან საქმეთა ხარკოვის ეროვნული უნივერსიტეტის №3 ფაკულტეტის ადმინისტრაციული სამართლისა და პროცესის კათედრის გამგე.

Maryna Dzhafarova

ADMINISTRATIVE JUDICIARY WITHIN THE SYSTEM OF ADMINISTRATIVE PROCEDURAL LAW OF UKRAINE

Summary

The author of the paper has researched the features of administrative judiciary within the system of administrative procedural law of Ukraine. The correlation of administrative judiciary, administrative procedure and administrative and trial procedure has been studied. Based on different scientific points of view in regard to administrative judiciary, current legislation and law-enforcement practice, the author has suggested a comprehensive concept of administrative judiciary in Ukraine; has outlined its characteristics; has determined the essence of administrative judiciary.

Keywords: administrative procedural law, public and legal relations, administrative procedure, administrative judiciary, the Code on Administrative Proceedings of Ukraine, administrative court.

Reviewer: Professor Olena Salmanova, Doctor of juridical sciences, head of administrative law and procedure department of the Faculty No. 3 of Kharkiv National University of Internal Affairs.

УДК 35.072.3

Елена Салиенко

РОЛЬ КОНЦЕПЦИИ «BALANCED SCORECARD» В ПРОЦЕССЕ РАЗРЕШЕНИЯ КОНФЛИКТОВ МЕЖДУ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ И ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТЬЮ В УКРАИНЕ

В статье рассматривается проблема существования конфликтов между законодательной и исполнительной властью в процессе осуществления ими своих полномочий. Внимание уделяется исследованию разрешения конфликта, месту концепции Balanced Scorecard в процессе разрешения конфликтов между законодательной и исполнительной властью в Украине.

Ключевые слова: конфликт, взаимодействие, органы законодательной и исполнительной власти, концепция Balanced Scorecard.

Постановка проблемы. Неотъемлемым атрибутом любого государства являются государственно-управленческие конфликты. Они возникают между властными субъектами государственно-управленческих отношений. Сам конфликт как социальный феномен имеет давние истоки, поскольку конфликт возникает вместе с появлением человека и выступает неотъемлемым элементом любого общества. Там, где есть люди, там всегда есть конфликты между ними.

Возникновение конфликтов неизбежное явление. Государственно-управленческий процесс сопровождается постоянным возникновением проблем и их последующим решением. Зарубежные ученые отмечали, что сама теория разделения государственной власти создает постоянную войну между законодательной и исполнительной властью.

Если в отношениях между органами государственной власти не возникает конфликтности, тогда налицо факт застоя, отсутствие развития государства. Однако, необходимо обращать внимание не только на наличие самого факта конфликта, а на то, чтобы конфликты вели не к дезорганизации и дестабилизации, а к решению важных проблем в режиме консенсуса. Поэтому необходим поиск новых способов предупреждения возникновения прецедентных случаев в будущем.

Анализ последних исследований и публикаций. Анализ существования конфликтов между законодательной и исполнительной властью в процессе осуществления ими своих полномочий осуществляли такие ученые как Н. Дубовик, А. Погोलова, А. Сыротюк, А. Чепель и другие. Их теоретические наработки стали основой данного исследования.

Цель статьи. Целью данной статьи является исследование проблемы конфликтов между законодательной и исполнительной властью в процессе осуществления ими своих полномочий. и предложен способ разрешения таких конфликтов.

Изложение основного материала. Взаимодействие как сложная и многоплановая категория требует наличия необходимых взаимосвязей, которые поддерживаются влиянием внутренних и внешних ресурсов, отвечающих за эффективность взаимодействия и недопущения конфликтных отношений.

Конфликт между законодательной и исполнительной властью в современных условиях развития общества является явлением, которым можно управлять. Поэтому необходим поиск новых способов предупреждения возникновения прецедентных случаев в будущем.

Мы считаем, что действенным способом, который позволяет преодолеть существующие конфликты между ветвями власти, обеспечить устойчивую и действенную взаимодействие между ними, является концепция *Balanced Scorecard*, включающая сбалансированную систему показателей.

Данная концепция была разработана американскими учеными Р. Капланом и Д. Нортоном в начале 1990-х годов [1]. В первую очередь, она была создана для использования в сфере бизнеса, однако ее используют и в государственном секторе [2, с.7]. Концепция выступает своеобразной базой в деятельности как любого предприятия, организации так и государственных органов, направленная на определение стратегических целей, для их достижения - выполнение ежедневных задач, результатом целенаправленной деятельности является финансовое благополучие.

Фундаментальной основой концепции *Balanced Scorecard* является понятие «показатель». Большой толковый словарь современного украинского языка рассматривает категорию «показатель» как свидетельство, оценка результатов работы на основании которой можно делать выводы о каком-либо процессе [3, с.1024].

Рассматривая категорию «показатель» в управленческом аспекте мы предлагаем рассматривать ее как результативность, то есть уровень практического достижения целей и задач, которые ставились в деятельности органов власти.

Итак, в основе концепции *Balanced Scorecard* лежат следующие показатели: грамотное стратегическое управление; прогнозируемость деятельности; прозрачность и стабильность развития; действенность деятельности и увеличения прибыли.

Возможно и необходимо практическое использование сбалансированной системы показателей *Balanced Scorecard* в процессе

взаимодействия законодательной и исполнительной ветвей государственной власти. Однако процесс внедрения данной концепции в процесс взаимодействия органов законодательной и исполнительной власти требует долгой и систематизированной работы направленной на детальное, углубленное ее изучение и оценке перспектив дальнейшего ее применения в государственном управлении. Одним из преимуществ использования сбалансированной системы показателей в процессе взаимодействия институтов законодательной и исполнительной власти является сбалансирование и поддержание равновесия между ветвями государственной власти. Однако, только правильное и умелое использование данной концепции сможет свести управленческую деятельность к положительным результатам. Только правильно организованная стратегия имеет значение для достижения компромисса в процессе взаимодействия, будет способствовать быстрому принятию нормативно-правовых актов законодательной властью и их реализацию органами исполнительной власти.

На сегодняшний день концепция Balanced Scorecard, по мнению многих ученых, является наиболее действенной системой управления, поэтому мы предлагаем использовать ее в процессе взаимодействия между органами законодательной и исполнительной власти пройдя пять последовательных этапов.

На первом этапе необходимо согласование единых целей в процессе взаимодействия, то есть определение правильных стратегий. Мы склонны к мнению, что первой и основной целью взаимодействия законодательной и исполнительной власти является решение проблемы приоритета между ветвями власти, поскольку только поддержание равновесия создает необходимые условия для предупреждения конфликтности в отношениях между ними и закладывает основу развития демократии в обществе. Согласно Конституции Украины на законодательную власть возложены полномочия решать важнейшие вопросы жизнедеятельности общества - принимать государственный бюджет, решать вопросы в системе налогообложения, осуществлять контроль за органами исполнительной власти, которая несет политическую ответственность перед законодательной [4, с.70].

Вместе с тем предоставление законодательной власти таких полномочий не означает ее абсолютный характер и приоритет над другими ветвями государственной власти. Однако, как показывает международная практика, не все страны поддерживают принцип равенства ветвей при реализации теории разделения государственной власти. Так, например, парламент Великобритании занимает верховное положение в системе разделения властей и может влиять на

деятельность других ветвей. При этом, Великобритания это мощное государство, что по экономическим показателям опережает другие страны, и особое внимание необходимо обратить на развитую демократию, где носителем народного суверенитета является именно законодательная власть. Органы исполнительной и судебной власти ограничены по своей природе и подчиняются парламента. На наш взгляд, в условиях провозглашения Украины как правового государства, только единство и равноправие ветвей государственной власти позволит достичь поставленных целей.

Исполнительная власть должна быть полностью отделена и самостоятельная от любой другой ветви власти, с целью качественного выполнения законов и издание нормативно-правовых актов в пределах своей компетенции, установленной Конституцией Украины [4, с.72].

В противном случае исполнительная власть потеряет свой смысл существования. Единственным средством предотвращения установления приоритета одной ветви власти над другой является совокупность конституционных механизмов, основой которых является взаимодействие, реализуется через взаимное дополнение и взаимный контроль [5, с.121].

Таким образом, только наличие системы сдержек и противовесов позволяет рассматривать как носителя народного суверенитета, не только органы законодательной власти, но и исполнительной и судебной. Поэтому законодательная власть не должна иметь абсолютного характера, что говорит о ее равенстве в системе разделения властей.

Однако, хотя в Украине конституционно закреплена теория разделения государственной власти, а вместе с ней система сдержек и противовесов, однако допущено немало ошибок на пути практической реализации этих положений. В частности, не удалось добиться создания надлежащей системы сдержек и противовесов, что порождает многочисленные конфликты между законодательной и исполнительной властью и вообще нарушает единство государственной власти. Более того, конституционно закреплено только средства сдерживания законодательной властью представителей исполнительной власти (процесс формирования состава правительства, утверждение программы его деятельности, парламентский контроль, вынесения парламентом вотума недоверия правительству и прочее). Возникает вопрос - каким образом исполнительная власть может сдерживать и контролировать законодательную власть через конституционно закреплённую систему сдержек и противовесов? К сожалению, действующее законодательство Украины не имеет ответа на данный вопрос, что в

свою очередь способствует лишь разбалансированию всей государственно-управленческой системы и приводит к конфликтам между законодательной и исполнительной властью. Тем самым только подчеркивается приоритет законодательной власти. «Именно поэтому на повестку дня сегодня настойчиво выдвигается вопрос о необходимости создания действенного механизма сдержек и противовесов властно-управленческой деятельности, которая должным образом должна сбалансировать систему власти за счет четкого определения компетенции и ответственности и Президента, и Верховной Рады, и Кабинета Министров Украины ... Никто не должен посягать на узурпацию власти» [6, с.13]. Именно поэтому, первой целью взаимодействия законодательной и исполнительной власти является решение проблемы приоритета между ветвями власти путем усовершенствования системы сдержек и противовесов и разработка соответствующих механизмов ее внедрения.

Второй, но не менее важной целью является четкое определение места и роли Президента Украины в процессе взаимодействия парламента и правительства. В большинстве стран президент признается главой государства, наделенный особыми полномочиями в сфере исполнительной власти. При этом роль и место президента в теории разделения властей зависит от формы правления. В президентских республиках в руках президента сосредоточены одновременно полномочия и как главы государства и как главы правительства. В таких государствах президенту принадлежат крупнейшие рычаги влияния на парламента, но это не дает президенту статуса «главного» в государстве. Напротив, четкое разграничение полномочий президента (как главы государства и главы исполнительной власти) и законодательной власти способствует созданию целостной системы сдержек и противовесов и способствует эффективному ее использованию.

В государствах где на конституционном уровне закреплена смешанная форма правления, президент выступает своеобразным «арбитром» в процессе взаимодействия парламента и правительства. Это означает, что президент должен быть полностью отделен от любой ветви власти и занимать нейтральную позицию в механизме государственной власти.

По Конституции Украины Президент не относится ни к одной ветви власти, поскольку в статье 6 власть в украинском государстве осуществляется на основе разделения на законодательную, исполнительную и судебную. Президент Украины является главой государства, гарантом государственного суверенитета, территориальной целостности и соблюдения прав и свобод человека и

гражданина, о чем свидетельствует статья 102 Основного Закона Украины. Как отмечает статья 113 Конституции Украины: «Кабинет Министров Украины является высшим органом в системе органов исполнительной власти. Кабинет Министров Украины ответственен перед Президентом Украины и Верховной Радой Украины, подконтролен и подотчетен Верховной Раде Украины» [7].

Вместе с тем, анализируя конституционные полномочия института президентства, мы определяем, что Президент Украины не выступает в роли «арбитра», поскольку он полностью не отделен от законодательной, исполнительной и судебной власти.

Интересна мысль Ф. В. Вениславского о том, что Президент Украины пребывает не над государственным механизмом, а является его составным элементом [4, с.75-76]. Мы согласны с позицией ученого, поскольку даже с проведением конституционной реформы в феврале 2014 Президент Украины продолжает оказывать непосредственное влияние на деятельность высшего органа исполнительной власти.

Итак, по нашему мнению, на конституционном уровне четко не определено место Президента Украины в государственном механизме, поэтому вопрос значение института президентства и до сих пор остается дискуссионным. «Кем он должен быть как глава государства: сопредседателем исполнительной власти, третейским судьей для всех ветвей власти, контролером за действиями этих ветвей? Как бы там ни было, Президент должен представлять и защищать интересы всего населения, народа данной страны, несмотря на свою партийную принадлежность, политические симпатии и антипатии» [8, с.14].

На наш взгляд, глава государства должен занимать место контролирующего органа тем самым обеспечивая взаимодействие между законодательной и исполнительной властями. Это возможно лишь путем четкого определения границ полномочий каждой ветви власти. К сожалению, Конституция Украины не наделила Президента Украины полномочиями выступать в роли судьи для поддержания гармонии в деятельности органов государственной власти, особенно в отношениях парламента и правительства.

Вторым этапом использования концепции *Balanced Scorecard* (сбалансированной системы показателей) является уточнение задач в процессе взаимодействия законодательной и исполнительной власти, определение направлений деятельности, направленных на реализацию поставленных задач, а также дальнейшее их распределение по направлениям деятельности государственных органов.

Определив на первом этапе цели взаимодействия законодательной и исполнительной ветвей государственной власти, необходимо конкретизировать задачи.

Достижению равенства между органами законодательной и исполнительной власти способствует сотрудничество между ними через правовые и не правовые формы взаимодействия, а именно в законодательном процессе, бюджетном процессе, осуществлении парламентского контроля и другое.

Итак, на данном этапе цели уточнены, задачи определены, необходимо лишь распределить их выполнение между соответствующими органами государственной власти.

Невыполнение или ненадлежащее выполнение поставленных задач может привести к «несогласованности, противоречиям, конфликтам» между органами законодательной и исполнительной власти, установление приоритета одной власти над другой, и «даже к дестабилизации общества» [9, с.49].

Таким образом, можно определить, что основной задачей является создание действенной системы сдержек и противовесов, которая могла бы четко определять роль каждой ветви власти в Украине.

Третий этап использования концепции характеризуется разработкой ключевых показателей взаимодействия законодательной и исполнительной ветвей государственной власти (КПИ).

Оценить степень выполнения каждой стратегической задачи возможно измерительными показателям, каждый из которых имеет свое значение и определяет достигнуты основные задачи в необходимые сроки или нет. Ключевые показатели взаимодействия органов законодательной и исполнительной власти должны быть выражены в цифрах.

Четвертым этапом использования концепции является разработка стратегических программ по достижению главных целей и задач взаимодействия органов законодательной и исполнительной власти. Данный этап предусматривает необходимость создания стратегических программ повышение уровня взаимодействия и установления тесных связей в процессе осуществления законодательной и правительственной деятельности.

Подавляющее большинство усилий парламентариев и чиновников в процессе взаимодействия осуществляется вдогонку событиям, происходящим в государстве. В результате чего разработанные программы по совершенствованию отношений органов законодательной и исполнительной власти не приносят желаемого результата, поскольку не выполняются вообще из-за нехватки времени, избрание неверных методологических мероприятий и их

выполнения. Отсутствие внятных, конструктивных программ неизбежно порождает постоянное отставание власти от тенденций и значимых событий, которые формируются и происходят в государстве. Поэтому необходимо четкая, слаженная позиция со стороны обеих ветвей власти направлена на разработку соответствующих программ по достижению главных целей в процессе взаимодействия. Именно программно-целевой подход к решению поставленных задач является востребованным и насущным.

Такой подход предполагает скоординированную множественность усилий как законодательной так и исполнительной власти, основанную на взаимном проникновении некоторых качеств одних ветвей власти, заимствования чужих форм и методов деятельности, создавая гармоничную взаимосвязь между органами государственной власти [10, с.69].

Следовательно, установление баланса между органами законодательной и исполнительной власти, создание их тесного сотрудничества в законодательном процессе, бюджетном процессе, осуществление парламентского контроля, четкое распределение полномочий Президента Украины и правительства в механизме государственной власти - это одни из критических факторов достижения стратегических целей в процессе взаимодействия законодательной и исполнительной власти в Украине. В данном случае создание стратегических программ для решения основных задач должны базироваться на внесении изменений в действующее национальное законодательство за «создание специалистами, учеными в области конституционного права нового проекта Конституции, в котором на основе исторического мирового опыта была бы построена система балансов и противовесов и создана система контроля за действиями власти» [8, с.13].

Для решения задачи взаимодействия законодательной и исполнительной государственной власти в законодательном процессе мы предлагаем на конституционном уровне закрепить равенство всех субъектов законодательной инициативы тем самым не допустить приоритет парламентских законопроектов над правительственными.

Распределение полномочий Президента Украины, правительства и парламента, возможен также только путем внесения изменений в Основной Закон Украины, а именно оптимальным вариантом решения данного вопроса является «предоставление Президенту доктринального и официального статуса отдельной ветви власти наряду с законодательной, исполнительной и судебной. Такой концептуальный подход позволит, по крайней мере, конкретнее, чем это имеется в настоящее время, определить на конституционном

уровне сферу главного функционального назначения президентской власти, которой, согласно положениям Конституции, не может считаться ни сфера осуществления исполнительной власти, ни законодательной власти» [11, с.24]. «Необходимы продуманные и логические изменения в Конституции, которые бы устранили правовые «ямы», выкопанные предварительным политиками друг другу».

Последний - пятый этап использования концепции Balanced Scorecard является интегрирование сбалансированной системы показателей в процесс взаимодействия институтов законодательной и исполнительной власти. Интегрирования данной концепции в деятельность законодательной и исполнительной власти возможно только когда пройдены все предыдущие этапы ее создания: определены стратегические цели, установленные основные задачи, разработаны ключевые показатели и подготовлены стратегические программы.

По концепции BS - только четкость, ясность и последовательность является залогом успешных и эффективных результатов.

Конечно, правильным было бы говорить об идеальности данной концепции, и беспрепятственное ее внедрение в процесс взаимодействия законодательной и исполнительной власти. Однако, украинская государственно-управленческая система требует безотлагательного совершенствования и реформирования, возможно путем определения собственной модели внедрения сбалансированной системы показателей в процесс взаимодействия законодательной и исполнительной государственной власти.

Главное преимущество использования сбалансированной системы показателей заключается в том, что она позволяет увидеть четко выраженную причинно-следственную взаимосвязь между всеми ключевыми процессами взаимодействия ветвей государственной власти. Процессы планирования, контроля становятся более прозрачными, а исследования опережающих показателей, характеризующих факторы успеха в будущем, и показатели за прошедшее время позволяют проводить ретроспективный анализ и направлять процесс взаимодействия на достижение конечного результата - стабильную политическую жизнь украинского государства.

Литература

References:

1. Нивен П. Р. Сбалансированная Система Показателей – шаг за шагом: максимальное повышение эффективности и закрепление

полученных результатов : учебник / П. Р. Нивен. – Днепр. : Баланс-Клуб, 2003. – 328 с.

2. Приходченко Л. Л. Щодо складності застосування показників оцінювання ефективності державного управління: теорія і практика / Л. Л. Приходченко // Державне будівництво : зб. наук. праць. – О. : ОРІДУ НАДУ, 2009. – № 1. – С. 3–12.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – Ірпінь : ВТФ "Перун", 2007. – 1736 с.

4. Венеславський Ф. В. Конституційні основи взаємовідносин законодавчої та виконавчої влади в Україні : дис. ... канд. юрид. наук / Ф. В. Веніславський. – Х. : Б. в., 2000. – 240 с.

5. Тиунова Л. Б. Системные связи правовой действительности. Методология и теория : учебник / Л. Б. Тиунова. – СПб. : Изд. Петерб. ун-та, 1991. – 135 с.

6. Ребкало В. А. Система стримувань і противаг у сфері державно-управлінських відносин : наук.-метод. рек. / В. А. Ребкало, В. А. Шахов, Е. А. Афонін. – К. : НАДУ, 2008. – 72 с.

7. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 141.

8. Ребкало В. А. Система стримувань і противаг у сфері державно-управлінських відносин : наук.-метод. рек. / В. А. Ребкало, В. А. Шахов, Е. А. Афонін. – К. : НАДУ, 2008. – 72 с.

9. Кривенко Л. Т. Конституційний контроль. Крок уперед; два кроки вбік? / Л. Т. Кривенко // Віче : наук. журнал ВРУ. -1994. № 5. – С. 47–61.

10. Чиркин В. Е. Контрольная власть : учеб. пос. / В. Е. Чиркин. – М. : Юристъ, 2008. – 213 с.

11. Жук Н. А. Парламент, Президент, уряд: через взаємостимування до рівноваги : монографія / Н. Жук. – Х. : Харків юрид., 2007. – 320 с.

Рецензент: Профессор Алексей Крюков, кандидат наук по государственному управлению, Профессор кафедры политологии и философии Харьковского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

ელენე სალიენკო

„BALANCED SCORECARD“ კონცეფციის როლი უკრაინაში საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ხელისუფლებას შორის კონფლიქტების მოგვარების პროცესში

რეზიუმე

სტატიაში განიხილება კონფლიქტების პრობლემა რომელიც წარმოიქმნება საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ხელისუფლებებს შორის მათი უფლებამოსილებების

განხორციელების პროცესში. ყურადღება ექცევა უკრაინაში კონფლიქტების გადაწყვეტის კვლევას, ალანცედ შცორეცარდ (დაბალანსებული შედეგების) კონცეფციის როლს საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ხელისუფლებებს შორის კონფლიქტების გადაწყვეტის პროცესში.

საკვანძო სიტყვები: კონფლიქტი, ურთიერთქმედება, საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოები, კონცეფცია ალანცედ შცორეცარდ

რეკენზენტი: პროფესორი ალექსეი კრიუკოვი – სახელმწიფო მართვის მეცნიერებათა კანდიდატი, უკრაინის პრეზიდენტთან არსებული სახელმწიფო მართვის ეროვნული აკადემიის ხარკოვის რეგიონალური ინსტიტუტის სახელმწიფო მართვის პოლიტოლოგიისა და ფილოსოფიის კათედრის პროფესორი.

Elena Saliyenko

ROLE OF THE „BALANCED SCORECARD“ CONCEPT IN THE PROCESS OF RESOLVING CONFLICTS BETWEEN THE LEGISLATIVE AND EXECUTIVE POWERS IN UKRAINE

Summary

The article deals with the problem of the existence of conflicts between the legislative and executive powers in the process of exercising their powers. Attention is paid to the study of conflict resolution, the place of the Balanced Scorecard concept in the process of resolving conflicts between the legislative and executive power in Ukraine.

Keywords: conflict, interaction, legislative and executive authorities, the concept of Balanced Scorecard.

Reviewer: Professor Alexey Kryukov, PhD in Public Administration, Professor, Department of Political Science and Philosophy of the Kharkov Regional Institute of Public Administration National Academy of State Administration.

სახელმწიფო და რელიგია

Богдан Завідняк
ФІЛОНОЗНАВЦІ XIX-XX СТ. М. МУРЕТОВ,
В. ІВАНИЦЬКИЙ ТА ІН.: ОГЛЯД ОСНОВНИХ
ФІЛОНОЗНАВЧИХ ПРАЦЬ

У статті розглядаються концептуальні моделі розвитку філонівської філософії, запропоновані М. Муретовим, В. Іваницьким та ін. На матеріалі ключових праць цих дослідників здійснюється переоцінка філонівського питання і висновки релігійної філософії Філона співставляються з християнською філософською традицією.

Ключові слова: *трансцендентальний, трансцендентний, трансцендент, Єдине, Істина, Благо, контемпляція, Олександрійська школа.*

Коли наважитись охопити значну частину слов'янської філоністики, то з'ясується той факт, що Філона наші попередники вивчали поруч із святоотцівською традицією.

На Русі із публіцистичних творів Максима Грека (XVI ст.) люди черпали відомості енциклопедичного характеру про античних авторів, отців Церкви, діячів епохи Відродження тощо. Видатний письменник Давньої Русі Максим Грек (Михайл Триволиц) сам часто використовував у своїй творчості думки анонімного автора енциклопедії, відомої як значний пам'ятник візантійського вченого письма X ст. під назвою "Свіда" або "Суда" (в науці відома як проблема "Sudafrage"). Чимало перекладів із Свіди приписувались Максиму Греку, будучи подібними на власні трактати автора.

У перекладах із лексикону Свіди Максим Грек, із властивою йому здатністю цікавитися філософськими, естетичними, природничими проблемами, передаючи думку автора про запозичення еллінами від юдеїв алфавіту і мистецтва книжного письма у статті "Наказание о патриархе Аврааме", згадує юдея Філона: «Съй [Авраам] изобрете священна писмяна и беседу умыслил, их же сынове еврейстии в искусе бяху, акы суще его отроды и ученикы. От сего и еллинская писмяна начяло пряхя, аще инако, себе льстяще, повествуют еллины. И сему сведетельство глас пръваго и начялнаго писмяни алфы, от алеф еврейскаго приимши наречение блаженаго, и пръваго, и безсмертнаго имяни. От сего и книги яже о сонних присвоиша себе еллины. И свидетель Иосиф пречюдный правнук, иже фараонова сония яко хотяху збытися сказа. О сем же и Филон, иже от евреех философ, свидетельствует мне в книзе своей яже о Царьском строении, Филон он, о немъ же глаголано естъ: «Филон платонисает, и Платон

филонисаеть» [1, с.141. І в другому місці: “Книга Божия – разум есть Божий и непрестанная память. Псаломник: “И в книзе твоей вси напишутся”. Филоново толкование” [1, с.155]. Це хоч і невеликі згадки про Філона, але вони свідчать про знання імені олександрійського мисленика на Русі, і платонівське коріння його філософсько-діалектичного методу.

В Україні були філософи, які любили тлумачити Біблію не менш конструктивно і палко, як колись олександрієць Філон, і вбачати у ній не буквализм, а алегорію, символ і емблематику. До найвизначніших з них можна сміло віднести Григорія Сковороду. Під час алегоричного символічного тлумачення Біблії (“Симфонія, названа книга Асхань, про пізнання самого себе”, “Бесіда 1-ша і 2-га, названа Obsevarorium spresula (по-єврейськи Сіон)”, діалог “Кільце”, “Ізраїльський змії”, “Потоп зміїний”, “Книжечка про читання Святого Письма, названа жінка Лотова”, “Боротьба архистратига Михаїла з сатаною про це: легко бути добрим”) Сковорода часто покликався на Філона. Як згадував біограф Сковороди М. І. Ковалинський, юдейський мисленник належав до кола найулюбленіших письменників українського філософа. [10, с.392].

Проте більш фахово і конструктивно слов’янська філоністика підійшла до оцінки наукової спадщини Філона тільки у ХІХ ст. До її славного кола зараховуємо Н. Глибоковського, В. Іваницького, М. Муретова, С. Трубецького, а в ХХ ст. В. Бичкова [2], О. Лосєва [5], В. Саврея [9] та ін.

В цьому дослідженні ми не ставимо за мету окреслити усі імена та праці в яких йшлося би про учення Філона Олександрійського. Це завдання для окремої дисертації. З’ясуємо тільки роль, яку зіграли у філоністиці ХІХ – початку ХХ ст., два високоєрудованих учених – Муретов і Іваницький.

Проф. Митрофан Дмитрович Муретов (1851-1917) – учений-богослов Московської духовної академії, якій присвятив тридцять вісім років науковій праці [8]. Проте коло зацікавлень Муретова значно ширше і схиляється до багатьох суто філософських тем. Ще на студентській лаві автор пише працю про Філонівську логологію у порівнянні з Йоанною. Результатом філонівських студій Муретова стала магістерська дисертація “Вчення про Логос у Філона Олександрійського і Йоанна Богослова”. За неї автор був удостоєний ступеня магістра богослов’я (1885 р.). Вона заслуговує бути предметом уважного розгляду, як і загалом самовіддана творчість Митрофана Муретова [6;7].

В першу чергу, автор розглядає партикулярний аспект Божественної трансцендентної реальності, взятий у зв’язку з

іманентною світові дійсністю. До Логоса Філона приковували увагу чимало дослідників (С. Трубецкой, А. Маддалена). Звідки й виникає трудність обґрунтування і систематизації логології у вченні Філона. Муретов відкидає думку про вплив Філона на євангелиста Йоанна Богослова у вченні про Логос. Каменем спотикання стали Боговтілення Сина Божого, триєдиність Бога і єдність трансцендентної реальності. Логос перебуває і у світі і у сфері трансцендентної реальності одночасно. Причиною позбавлення Логоса особового статусу, на думку Муретова, слід вважати струнко-вибудовану систему пантеїзму, як не дивно, спінозівського типу [6,с.235]. Спільною точкою дотику двох “співців” Логосу була юдейська равнінська традиція. Тож посередниками у трансцендентній сфері Бога виступили “Божа Слава” і “Слово” (*Shechina* і *Memra*) [6,с.130]. Вище світло – Шехіна – образ, за посередництвом якого Вищий Суцый створив світ і оберігав його. Про тартумічну “Мемру” [6,с.44-45]. Причиною введення Мемри послужив привід Богопізнання, “спустошивши” і зробивши мертво-абстрактним Божество у юдейсько-равніністичній теософії палестинські мисленики замаскували прірву між Творцем і сотвореним суцым, поставивши особливого посередника – Мемру. [6,с.125-126].

Присвятивши усю першу частину праці (“Перший випуск”) історичним відомостям про стоїчний логос, тартумічну Мемру, талмудичний і зогаричний Метатрон, у другій частині дослідження Муретов зауважує: “Даремно став би шукати дослідник у Філона якоїсь єдності і строгої логічності у побудові і розвитку ідеї Логоса. Логологія не являє послідовної, завершеної і в собі замкнутої системи. Навпаки: постійні самопротиріччя і хитання з однієї протилежності в іншу, безвихідне обертання між Сціллою і Харибдою пантеїстично-стоїчної і равнінсько-дійсничної логологій, марні зусилля знайти філософський вихід з цього зачарованого кола протиріч: все це не є чимось випадковим, привнесеним і, так би мовити, мигтєвим у філонівській логології, – а складає її основну особливість, що лежить у самій сутності того завдання, яке вирішувати змусила Філона сама історія” [6,с.132-133].

У праці Муретова знаходимо монолітну теоретизацію вчення про Логос з чіткими наголосами на неспроможності олександрійця досягти християнського розуміння Логоса в принципі. Автор демонструє апологетику християнського Слова часто апріорі і не без упереджень, бо ж Філона визначила історія! На нього покладене завдання: знайти абстрактно-філософським шляхом синтез двох протилежних понять – іманентності і трансцендентності Божества [6,с.128]. Тому-то, “коли релігійна свідомість спонукає Філона шукати в Логосі те, що

знаходить в ньому і християнство, то навпаки філософська логіка змушує його знаходити в Логосі те, що складає пряму протилежність до християнства і служить його запереченням” [6,с.134]. Пантеїзм і деїзм, постійні хитання між крайностями стоїків і логологією раввінів – ось що вбачає у філософії Логоса у Філона проф. Муретов. Логос сприймається як “іманентно-безособова форма самооб’явлення Бога, окрема особа, співвідна по природі з Богом і людиною і як універсальний відкупитель світу”. Буття Бога в собі – абстрактно-безпредикатне, яке в Логосі знаходить реально-дієве об’явлення поза собою, у об’єктивній реальності.

Філон віруючий юдей і не збирається відходити від віри в реального трансцендентного Бога. Різниця між безконечним і кінечним, Божественним і тварним має бути реальною. Проте у Філона в принципі не могла з’явитись думка про множинність (троїчність) Божих іпостасей. Особовий Логос у Філона, на думку Муретова, не може сприйматись як Бог, а є радше “небогом” [6,с.138].

Коли Муретов не протирічить сказаному вище, то хто ж тоді є Бог, згідно з інтерпретацією філософії Філона? Він – активне начало буття, постійна творчість, живе начало дієвості, безпосередньо близький до кожного сущого, усе наповняє собою. Тут врешті автор знаходить за потрібне посилатись на тексти Філона (*Cher.* II. 46-48; *LA.* I, 124; *Gig.* II. 376; *LA.* I. 246-348. 146). Всередині Божества відбувається вічний процес саморозвитку з абстрактного (*to einai*) у конкретне (*to légestai*). Автор погоджується з тим фактом, що форма викладу у Філона буквально відповідає новозавітній формі учення про Логос [6,с.144]. Тут Філон близький до християнського догмату про Сина Божого. “Вищий Ум всесвіту (*nus ton olon*) від вічності відкриває і промовляє (*lalei*) Себе в Логосі як у своєму розумі і слові (*logos tou teou*); безначально народжується (*hennástai*) Логос із субстанції Бога-Отця (*pater o teos*) як Його старший і первородний Син (*presbyteros kai protóhonos uios tou teou*), – випромінюється і відображується із сутності Вічного Світла (*aidion phos*) як адекватний Йому Його образ (*eikon*) і сяйво (*apáũhasma*). Врешті Бог (*o teos*) із середини Себе розвиває Логос як другого Бога, до Себе рівночасного і єдиносущого (*deúteros teós, teós*). Так Логос, який походить [від Бога] стає відкривачем і посередником іманентно-дієвого відношення Бога до світу. Промовлений Богом Логос реалізує в реальному бутті усі творчі задуми і плани, таким чином, що кожна річ у світі стає безпосереднім вираженням і здійсненням Божественного розуму. Народжений із субстанції Бога Син робиться Отцем усього світу, в якості іманентного принципу життя і дієвості усього сущого, породжуючи і розвиваючи з себе усе безконечне розмаїття індивідуальних форм реального буття.

Відображений і випромінений із Божественної сутності її образ стає Першообразом для інших, сам відкарбовує і відображує у всіх предметах видимого світу» [6,с.144-145].

Муретов намагається переконливо обґрунтувати свою тезу шляхом опертя на психологічну мотивацію Філона, мотивуючи відсутністю у олександрійця виробленої термінології і «свавіллям» у науковій літературі поглядів на філонівську логологію [6,прим.,2,с.147].

Згідно з ученням стоїків, як відомо, учення про «людський логос» має два значення і розум і слово. Суб'єктивний розум (*logos endiátetos*) і реально-об'єктивний (*logos prophirokós*). Ця думка про самооткровення духа в логосі чітко виражена у багатьох місцях у Філона (напр., *Mos.* 672; *LA.* I. 198: *aistetiké dýnamis*). Дух і розум перебувають у нерозривному відношенні. Так само як немає духа без розуму, бо він буде порожній і нереальний, так і розум не може існувати без свого носія – Я. У парі вони становлять «розумну душу» (*Somn.* V, 16). Ці два логоси у Філона названі двома домами, де мешкає один дух (*nous*), рідними братами (як Мойсей і Аарон). «Учення про двояке откровення духа у розумі і слові лежить в основі філонівської ідеї про самооткровення Суцього в Логосі» [6,с.153]. Віднайшовши певну аналогію, Муретов констатує, що у Філона Бог в Логосі і Логос у світі це те саме, що й розум в душі і душа в тілі [*Abr.* V, 348]. Розум по відношенню до людини це те саме, що Бог – до всесвіту. Слід ретельно дослідити себе, щоб досягнути точного пізнання істинного Суцього. «Хто пізнає себе, той пізнає Суцього» (*Somn.* V, 30; *Abr.* V, 264). (Посилання у Муретова не завжди відповідають виданню Філона. Тут [6,с.154] (*Somn.* X, 60: «Авраам вдосконалював себе, набуваючи вищого знання, аж поки не досягнув глибин пізнання себе самого, це й означає досягнути точного пізнання Суцього, що істинно є»). Так само як у нас є розум і він невидимий, так само й у всесвіті. Людина – це малий світ (*brachus kosmos*), а світ – велика людина (*megas antropos*). Це, що є душею в тілі, цим є небо (логос) у світі. Між логосом людським і Логосом Божественним Муретов знаходить прямі паралелі, вказуючи на них у Філона по аналогії [6,с.157]. Всесвіт розглядається Філоном як живий організм або як велетенський чоловік, де Суще відповідає духу або загальній субстанції, *logos endiátetos* – розуму, а *logos prophirokós* – слову або тілу [6,прим.,с.160]. Чуттєвий і реальний світ – молодший син Божий, а ідеальний світ – старший син Божий – план світу у Божому Розумі. Світ співвічний з Творцем, бо Йому не притаманно бути «хоч на мить» бездіяльним. Логос – це місце безтілесних сил, якими сповнений Суцций Бог (*modi transeuntes* єдиної і нероздільної Божественної субстанції), а сам Логос – найголовніша Його Сила. Тож іпостасі, незалежні у своєму існуванні від Бога в

принципі не можуть існувати, їхнє існування має глузд тільки в Бозі і в трансцендентному реальному Божому світлі.

Муретов максимально точно прагне виразити свою думку про Суцього у Філона, творячи правдиве *deúteros plous* (друге плавання): “Суцим Божество представляється нам, коли розглядається з боку загальної абстрактно-логічної єдності свого життя і дієвості. Коли ж ми дивимось на Бога з боку конкретного змісту Його життя і часткових проявів Його дієвості, тоді Він являється в нашому розумі у формі Логоса або загалом розумно-дієвої сили” [6,с.188]. Проте Бога можна споглядати і без них (сил чи навіть Логосу), хоч Він може відкриватися і за їхнім посередництвом [16, *Sacr.* II. 98-100. Відповідає *Sacr.* 59-60]. “Бог нероздільний – неподільні й сили Його, хоч і розділили все. Благо Його є міра благ, всемогутність – міра підданих, сам же Він – вождь усіх тілесних і безтілесних предметів... Тому три міри (пшеничної муки, як символи Бога і двох Його сил) належить у своїй душі немов би випекти і вслухатись, щоб вона (душа) впевнилась, що є Один Вищий Бог, який перевищує свої сили і – то без них споглядається, то у них відкривається”. Тут Філон коментує фрагмент Бут. 18, 6. Сам Логос може теж усе створити без жодних посередників і усім керувати [6,с.193]. Муретов цитує фрагмент *Somn.* V. 184. Логос у Філона може бути названий Найстаріший, тобто не тільки старший за визначення Логосу у античних філософі, попередників олександрійця, а й старшим Сином Творця. Пор. *Somn.* 230; *LA* III. 175; *Deter.*, 118; *Confus.* 146; *Her.* 205; *Fug.* 101 і 110.

Бог у Філона є понад монадою, є понад Благом, понад життям, тож цілковито трансцендентний [6,с.113]. Посилання на *Legatio ad C.*, 992 та ін.) і невичерпне джерело життя. Як же тоді здійснюється пізнання Божества?

Автор не приховує методології Богопізнання, яке відбувається без чиєсь участі, а само через себе. У Філона воно розуміється не як “адекватне споглядання Божественного Суцього” самого по собі і безпосередньо, а як (і тільки) вищий і остаточний щабель філософської абстракції. На думку Муретова, яку він висловлює у обширній примітці праці, “за цією сходинкою розум людини шляхом звичайних умовисновків приходять до пізнання єдиної і всезагальної монади. Вона представляється до усього, що здатне бути розпізнаним і індивідуально-конкретним буттям як пряма абстрактно-логічна протилежність” [6,прим.,с.106].

Логос виступає теж в якості причини зла, бо все добре і погане залежить від іманентно діючого у світі Логоса. Люди поза своєю волею можуть робити лихі вчинки [6,с.210]. У Муретова *Cher.* II 18-20.

Відповідає Cher. 36: “Не справа, якою ти займаєшся, - причина добра і зла, а володар і керманч світу – Божественний розум (Слово)...”.

У Муретова Філон філософ і містик. Він подібний більше до Шляйєрмахера, ніж до Спінози [6,с.127], навіть коли Муретов урівноважує спінозині *natura naturans* – з філонівським *logos endiátetos*, а *natura naturata* – *Deus in re* – з його ж *logos prophorikós* [6,с.222]. Трансцендентність Божества є тільки формальна, переконаний Муретов, коли реальною є іманентність Бога [6,с.224].

Невідомо чи мали продовження розділи “Логос як Богочоловік” і “Логос як відкупитель світу”, із задумом розкрити які автор поділився на останній сторінці праці [6,с.276].

Тепер перейдемо до розгляду філоністики у викладі В. Іваницького.

Київський вчений Віктор Федорович Іваницький (1881-1956) у масштабній російськомовній книзі проводить огляд корпусу творів Філона і тільки останніх сто сторінок відводить на філософсько-богословську характеристику творчості мисленика [4]. Філон розглядається як філософ, ритор, екзегет і містик. Праця Іваницького, за його ж словами, – “енциклопедичне дослідження” у всіх ракурсах: життя, творчість, публікації критичних видань не проходять осторонь уваги автора. Доцільно простежити структуру столітньої давності книги посторінково, щоб відзначити цю наукову роботу за історіографічним критерієм. Ні до, ні після Іваницького про Філона ніхто у російськомовній літературі так змістовно не писав. На час написання монографії не було й творів Філона російською.

Іваницькому добре вдаються опис історичних подій, присутність у них Філона. Це перша наукова праця Іваницького, що висунула його в ряд першокласних дослідників. Він сходознавець, випусник Київської духовної академії (учень Володимира Петровича Рибінського, 1867-1944), професора кафедри біблійної історії (1907-1919).

Отож зміст книги Іваницького включає п'ять розділів (глав): гл.1. Життєпис Філона – 1-24 с.; гл.2. Рукописи, видання і переклади: їхня класифікація – 25-37 с.: Філософські твори. Час написання, характер, значення – 37-41 с.; Критично-бібліографічний огляд і виклад змісту творів – *Alexander, sive de eo quod rationem habeant bruta animalia* – 41-46 с.; *De providentia I. II* – 46-61 с.; *De aeternitate mundi* – 61-71 с.; *Quod omnis probus liber sit* – 71-86 с.; гл. 3. Праці екзегетичного характеру: А. Алєгоричний коментар на книгу Буття; Критично-бібліографічний огляд і виклад змісту творів – *Legum allegoriarum. I. II. III* – 117-131 с.; *De cherubim* – 131-134 с.; *De sacrificiis Abelis et Caini* – 135-139 с.; *Quod deterius potiori insidiari solet*; *De posteritate Caini* – 144-151 с.; *De gigantibus. Quod Deus sit immutabilis* – 151-160 с.; *De agricultura. De plantatione* – 160-169 с.; *De ebrietate* – 169-176 с.; *De sobrietate. De*

confusione linguarum – 176-183 с.; *De migratione Abrahami* – 184-189 с.; *Peri misuon* – 189-190 с.; *Quis rerum divinarum heres sit* – 190-197 с.; *De congressu eruditionis gratia* – 197-202 с.; *De fuga et inventione* – 202-214 с.; *De mutatione nominum* – 207-214 с.; *De Deo* – 214-215 с.; *De somniis I. II* – 216-229 с.; В. *Quaestiones et Solutiones in Genesim et in Exodum*. 229-238 с.; С. Исторично-екзегетичне зображення законодавства Мойсея; Критично-бібліографічний огляд і виклад змісту творів: а) *De opificio mundi* – 242-256 с., б) *De Abrahamo* – 256-269 с., *De Jacobo*, *De Isaako* – 269-270 с., *De Josepho* – 271-283 с., в) *De decalogo* – 283-291; 291-299 с., *De specialibus legibus I* – 299-301; 301-315 с., *De specialibus legibus II* – 316-331 с., *De specialibus legibus III* – 331-342 с., *De specialibus legibus IV* – 343-356 с., *De virtutibus* – 356-376 с., *De praemiis et poenis* – 377-384 с.; гл. 4. Историко-апологетичні твори; Критично-бібліографічний огляд і виклад змісту творів: *De vita Mosis I* – 388-403; 403-413 с., *De vita Mosis II* – 414-426 с., *Peri Iousaion (hypothetica, apologia, de vita contemplativa* – 426-453 с., *Contra Flaccum* – 453-471 с., *De legatione ad Cajum* – 471-491 с.; Втрачені твори Філона – 491-496 с., Неідентифіковані твори Філона – 496-501 с.; гл. 5. Головні світоглядні пункти Філона; Грецькі та юдейські елементи у світогляді Філона. Засіб їх примирення – алегоричний метод. Учення Філона про Бога і Його силах, про світ і людину; етика Філона. – Вплив Філона на юдейство, грецьку філософію і християнство – 502-592 с.; Предметний і іменний покажчик – 595-604 с.; Виправлення, доповнення і помічені похибки – 605-606 с.

Монографія Іваницького свідчить про високий рівень дослідницьких студій в дореволюційний період і є єдиним джерелом, присвяченим суто Філону і його науковій спадщині. Наступною працею Іваницького була книга “Про походження юдейського еллінізму Олександрії” (Київ, 1912), за яку автор отримав ступінь магістра. Згодом став професором Київського і Марійського університетів. Писав також українською. Див.: *Єврейська мова у Г. С. Сковороди*, Київ 1928.

Залишилося пригадати внесок у слов'янську філоністику Сергія Трубецького і Н. Глубоковського.

Серед чималої кількості наукової літератури про античне розуміння Логосу, можна виділити два дослідження: згадане вище М. Муретова і князя С. Трубецького, соратника В. Соловйова. Тож історію ідеї Логоса в давньогрецькій філософії висвітлена у працях цих істориків мислення, зокрема у Трубецького [11, с.43-480].

Це фактично докторська дисертація Трубецького, захищена в 1900 році на історико-філологічному факультеті Московського

університету. Книга була вперше опублікована по смерті мислителя в 1906 році, у складі четвертого тому його *Зібрання творів* (1906-1912).

Слово виступає як Боже ім'я, що буде найповніше представлене у Євангелії від Йоана Богослова та посланнях Апостола Павла. У Апостола і Євангелиста Йоана зустрічаються три назви Бога: як Слово, як Любов, і як Світло.

Окрім бачення Бога мов у свічаді, мови про віру Авраама та молоко вчення, про боротьбу між тілесною та розумною душею, Філон чимало уваги приділив міркуванню про Логос трансцендентного Бога. У нього Він: антиобраз небесної манни, хмарного та вогняного стовпів, висіченого каменя, а також – посередник, народжений перед віками, небесний чоловік. Так, це алегорія, але така, що далеко не нагадує сприйняття Логосу у Апостола Павла, який почав говорити новозавітними категоріями, і практично вже перестав вживати поняття давньогрецької філософії [12, с.822-827].

Російський учений Ніколай Никанорович Глубоковський (1863-1937) у масштабній праці, присвяченій ап. Павлу зауважував, що “Логос Філона був реалістично мислимим, проте не існував реально” [2, с.334]. Логос уособлював собою динамічну Силу Бога, будучи “ідеальним гіпостазуванням космосу” [2, с.323]. Таке розуміння Логосу випливало з тези про те, що Бог не творить безпосередньо, а опосередковано, завдяки Силам.

У ХХ ст. до Філона вітчизняні вчені врешті повернулися лицем, оскільки стали виходити переклади творів великого олександрійця [13;14;15]. Без сумніву, цього кроку не було б зроблено без напрацювань у цій галузі філософського знання попередників, учених, яким ми присвятили це дослідження.

Монографія Валерія Яковича Саврея (нар. 1956) – кандидата філософських наук, фахівця у сфері історії західної філософії та історії культури – “Олександрійська школа в історії філософсько-богословської думки” [9] помітно виділяється з-поміж узагальнюючих праць, що присвячуються Олександрійській школі мислення. Ця школа зуміла втілити в собі синтез стародавньої культури і християнської думки, опираючись на символіко-екзегетичний метод богослов'я. Слід зазначити, що науковець Саврей в 1999 році захистив кандидатську дисертацію на тему “Філософські основи герменевтики і екзегетики Філона, Климента і Оригена” при кафедрі історії зарубіжної філософії філософського факультету Московського університету (МГУ), тож монографію можна сприймати як плідне продовження пошукового дослідження у даній площині. Чи успішне? З огляду на особливу увагу з боку філософів і богословів, прикуту до святоотцівської традиції, важаємо за потрібне вказати на це джерело, яке справді можна

розглядати як високофахове дослідження (включає 767 бібліографічних позицій, переважно західних дослідників).

Автор демонструє розвиток філософсько-богословських ідей олександрійських мислителів, охоплюючи період від IV ст. до Р. Хр. по V ст. включно. Як відомо, ці ж часові рамки охоплюють період високої класики античної Греції аж до періоду закриття Атенської Академії, тож Олександрійський тип мислення, про який мова у монографії, творить добру культурологічну і доксографічну альтернативу Атенському. Історіографія, доксографія представників олександрійського мислення (Філон, Климент, Ориген та його епігони, св. Атанасій, св. Кирило) і Александрія на культурно-історичному тлі як центр єгипетської, грецької, юдейської, римської і християнської традицій, дають змогу говорити про унікальне книжкове явище, прийти остронь повз яке не можна. Ще Амміан Марцеллін, римський історик IV ст. до Р. Хр. так велично представив образ Олександрії: “Alexandria vertex omnium civitatum”, яка стала філософською столицею Римської імперії.

Що важливо, крім основної частини, автор монографії присвятив концептуальні статті з короткою характеристикою 150 важливих наукових джерел, в яких виклав ключові філософсько-богословські ідеї, вказавши на досягнення або вади того чи іншого дослідження. Для цього він розробив анотовану бібліографію з окремим змістом, чим надав книзі вагу довідника по Олександрійській тематиці [9, с.747-933]. Він включає узагальнюючі праці по історії Олександрійської школи, Олександрійській культурі і науці, Олександрійському християнстві, філософії, богослов'ї, біблійній герменевтиці і екзегетиці, праці, присвячені Філону (23), Клименту (12), Оригену (23), Антіохійській школі (10), Новоалександрійській школі (6), Каппадокійській школі і візантійській патристиці (8).

Як слушно зауважує Саврей, “література, присвячена Олександрійській школі і суміжним проблемам, широко представлена в науці і вкорінена в академічній традиції. Однак чимало питань, які торкаються долі Олександрійської школи, все ще чекають свого вирішення в науці: зв'язок між різними інститутами Олександрії (язичницьким Мусейоном, юдейськими школами, християнським Дидаскаліоном); формування ортодоксальних і гетеродоксальних ідей в християнській філософії; пошук критерія автентичного розуміння Біблії в олександрійській герменевтиці і екзегетиці; зміст вчення про притчу та багато іншого.” [9, с.93].

Слов'янська філоністика багата на оригінальні роздуми і змістовні концептуальні моделі, якими не може нехтувати світова Філоніка. Розквіту ця галузь філософського знання на Україні і в Росії набула у

XIX – початку XX ст., і вона пов'язана з такими іменами, як Н. Глубоковський, В. Іваницький, М. Муретов, С. Трубецкой та ін. Ці вчені збагатили філологію ученням про Логос, порівнюючи його зі Словом Євангелиста Йоана. Формувалася ця логологія у духовних школах XIX ст., сповнюючи вплив і духовне наповнення на формування позитивних інтерпретативних оцінок святоотцівської традиції.

Література

References:

1. Буланін Д. М. Переводи і послання Максима Грека. Неизданні тексти / Д.М. Буланін [Ответств. редактор Д. С. Лихачев]. – Ленинград: Наука, 1984. – 278 с.
2. Бычков В. Эстетика Филона Александрийского / В. Бычков // Вестник древней истории.-1975.-№ 3. -С. 58-79.
3. Глубоковский Н. Благовестие св. ап. Павла по его происхождению и существу. В 3-х томах. – (СПб., 1905-1912. – т. 1. – LXX, 888 с.; т. 2. – 1907 с.; т. 3. – 80 с.). – Кн.2: «Евангелие» св. ап. Павла и теософия Филона, книга Премудрости Соломоновой, эллинизм и римское право / Н. Глубоковский. – СПб., 1910. – 1907 с.
4. Іваницький В. Филон Александрийский. Жизнь и обзор литературной деятельности / В. Іваницький. – Киев, 1911. – 606 с.
5. Лосев А. История античной эстетики. Поздний эллинизм. т. 6 / А. Лосев. – М.: Искусство, 1980. – 766 с.
6. Муретов М. Учение о Логосе у Филона Александрийского и Иоанна Богослова в связи с предшествовавшим историческим развитием идеи Логоса в греческой философии и иудейской теософии. Выпуск 1, Очерк исторического развития идеи Логоса до Филона и Иоанна / М. Муретов. – М., 1881. – 96 с; Выпуск 2, Логос в сочинениях Филона и Иоанна, М., 1885. – С. 97-276.
7. Муретов М. Философия Филона Александрийского в отношении к учению Иоанна Богослова о Логосе / М. Муретов.-Москва 1885.-179 с.
8. Муретов М. Д. Избранные труды / М. Д. Муретов. Учебный Комитет Русской Православной Церкви, Московская Духовная Академия, Изд. Свято-Владимирского Братства, 2002. – 560 с.
9. Саврей В. Я. Александрийская школа в истории философско-богословской мысли / В. Я. Саврей. – М.: КомКнига, 2006. – 1008 с.
10. Сковорода Г. Твори у двох томах. Т. 2. Трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи / Г. Сковорода. – Український науковий інститут Гарвардського університету. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної Академії наук України. К.: Обереги. – 480 с.

11. Трубецкой С. Н. Учение о Логосе в его истории / С. Н. Трубецкой // С. Н. Трубецкой. Сочинения, сост., ред. и вступ. статья П. П. Гайденко; примеч. П. П. Гайденко, Д. Е. Афиногорова, М.: Мысль, 1994. – 816 с.
12. Фаррар Ф. Жизнь и труды св. Апостола Павла / Ф. Фаррар; [пер. с англ. А. Логухина]. – Вид. Тузова 1887, (репринт: К.: Богдана, 1994). – С. 822-827.
13. Филон Александрийский. Толкования Ветхого Завета, т. 1 / Филон Александрийский; [пер. с древнегр. А. Вдовиченко, М. Г. Витковских и др.]. – М.: Греко-латинский кабинет Ю. А. Шичалина, 2000. – 452 с. (пер. 7 трактатов: О сотворении мира; О херувимах...; О рождении Авеля; О том, что худшее склонно нападать на лучшее; О потомках надменного Каина; О смешении языков; О соитии ради обучения).
14. Филон Александрийский. О том, что Бог не знает перемен / Филон Александрийский; [Перевод и комм. Е. Д. Матусовой] // Историко-философский ежегодник. – 2003. – С. 135-175.
15. Филон Александрийский. О пьянстве. Перевод, ст. и прим. Д. Е. Афиногорова // Вестник древней истории. – 2003. – № 1. – С. 193-202; – № 2. – С. 255-266.
16. Filone di Alessandria. Tutti i trattati del commentario allegorico alla Bibbia. Testo greco a fronte; [A cura di Roberto Radice, con la collaborazione di Clara Kraus Reggiani e Claudio Mazzarelli. Monografia introduttiva di G. Reale e R. Radice. Presentazione di G. Reale] / Filone di Alessandria. – Milano: Bompiani, 2011, [2]. – 1946 p. – (Il pensiero occidentale).

Рецензент: профессор Юрий Черноморец, доктор философских наук, профессор кафедры культурологии Института философской освіти і науки НПУ імені М. П. Драгоманова.

ბოგდან ზავიდნიაკი

XIX-XX საუკუნეების ფილონისმცოდნეობი მკვლევარი, ვიზანტიკისა და სხვა ძირითადი ფილოლოგიური შრომების განხილვა

რეზიუმე

კვლევაში განხილულია ფილონის ფილოსოფიის განვითარების კონცეპტუალური მოდელები, რომლებიც შემოთავაზებულია მკვლევარის, ვიზანტიკისა და სხვების მიერ. ამ კვლევების საკვანძო შრომებში განხორციელებულია ფილონისტური საკითხის გადაფასება და ფილონის რელიგიური ფილოსოფიის დასკვნები შედარებულია ქრისტიანულ ფილოსოფიურ ტრადიციასთან.

საკვანძო სიტყვები: ტრანსცენდენტალური, ტრანსცენდენტური, ერთანი, ჭეშმარიტება, სიკეთე, ჭკრეტა, ალექსანდრიისსკოლა.

რეცენზენტი: პროფესორი იური ჩერნომორეცი, ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, მდრაგომანოვის სახელობის ეროვნული პედაგოგიური უნივერსიტეტის კულტუროლოგიის კათედრა.

Bohdan Zavidniak

PHILO'S 19-20TH CENTURY CRITICS. M. MURETOW, V. IVANITZKIJ ET AL.: THE REVIEW OF THE FOUNDATION OF PHILONIC'S WORKS

Summary

This article reviews the conceptual models of philosophy of Philo, which were offered by such authors as M. Muretow, V. Ivanitzkij et al. On the basis of the key works of these researchers, an overvalue of Philo main philosophical interests is undertaken, and the results of his religious philosophy are compared with the Christian philosophical tradition.

Keywords: transcendentality, transcendence, the One, the Truth, the Good, contemplation, Alexandrine School.

Reviewer: Professor, Yuri Chernomorets Doctor of Philosophy, Department of Culturology The National Pedagogical Dragomanov University.

Богдан Завидняк

ФИЛОНОВЕДЫ XIX-XX ВЕКА М. МУРЕТОВ, В. ИВАНИЦКИЙ И ДР.: РАССМОТРЕНИЕ ОСНОВНЫХ ФИЛОНОВЕДЧЕСКИХ ТРУДОВ

Резюме

В исследовании рассматриваются концептуальные модели развития философии Филона, предлагаемые М. Муретовым, В. Иваницким и др. На материале ключевых трудов этих исследователей осуществляется переоценка филоновского вопроса и выводы религиозной философии Филона сопоставляются с христианской философской традицией.

Ключевые слова: трансцендентальный, трансцендентный, Единое, Истина, Благо, созерцание, Александрийская школа.

Рецензент: Профессор Юрий Черноморец, доктор философских наук, кафедра культурологии Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова.

Сергей Санников
ДИАХРОННЫЙ ВЗГЛЯД НА ЛОКАЛЬНЫЕ
РЕФОРМАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В САКРАМЕНТАЛЬНОМ
ДИСКУРСЕ

Пятистолетний юбилей Реформации, широко отмечаемый во всем мире, позволяет посмотреть на процессы, происходящие в современном обществе в новом дискурсе, открывающем целостную перспективу, которая включает в себя не только историческую и социально-политическую плоскость, но и духовно-богословскую составляющую.

В статье рассматривается феномен перманентной Реформации в религиозных структурах с точки зрения диахронного развития идей по преобразованию общественного и религиозного пространства в разных локациях и традициях христианства Западной и Восточной Европы. Дается богословское обоснование возможности реформ в Церкви, которая являет сакраментальное присутствие Христа в материальном мире, но несмотря на это не чужда реформ и несовершенств. Это связано с ее двойной богочеловеческой природой. Показано, что процесс реформирования объективно присутствует не только в Западном, но и в Восточном христианстве и его следует объективировать и направлять. Объясняется, почему византизм является тормозом реформационного движения, подчиняя церковные реформы государственному управлению.

Ключевые слова: Реформация, протестантизм, византизм, сакраментальный дискурс, политика Иисуса, западная цивилизация, реформ в православии.

Празднование 500-летия Реформации вызвало большой интерес не только к историческому феномену Реформации и к ее влиянию на общество, но и к реформационным процессам, которые постоянно протекали и продолжают протекать в различных религиозных структурах в наши дни. Бесспорно, эти процессы требуют богословско-философского осмысления как с исторической, так и с сакральной перспективы. В данной статье делается попытка проанализировать диахронное развитие идей и действий по преобразованию общественного и религиозного пространства в разных локациях и традициях христианства Западной и Восточной Европы. При этом, в качестве основного дискурса был принят целостный, холистический подход, учитывающий историко-политические, культурологические, экономические и иные факторы, с акцентом на незримое, но определяющее сакраментальное присутствие Творца истории.

Обычно Реформацию воспринимают как религиозное и общественно-политическое движение против католической иерархии, охватившее Западную Европу в XVI в. и приведшее к образованию новых, протестантских церквей. Это безусловно верное, но узкое понимание этого феномена. Как заметил известный православный исследователь протоиерей Иоанн Мейендорф: «на реформацию нельзя смотреть как на единичное событие, хронологически ограниченное XVI веком: она является, по существу, открытым движением» [1]. Об этом же пишет П.Л. Яроцкий, анализируя Реформацию, как доминанту нового общественного развития: «Реформация – это не только ретроспективное историческое событие, поскольку реформирование, осовременивание религиозно-церковного комплекса в условиях глобализации, секуляризации, наступившей технологическо-информационной стадии развития человечества – актуальная и неотложная задача всего христианского мира» [2, с. 116].

По сути религиозную Реформацию, как процесс изменения с целью контекстуализировать, осовременить религиозное движение, начал основатель христианства. Иисус, как пророк и учитель не был реформатором в общепринятом смысле этого слова. Он не призывал к реформам иудейской традиции, в рамках которой Он действовал и не осуществлял их. Совершенно неправильно и несправедливо понимать Его как политического реформатора-революционера, хотя христианство, как историческое явление полностью реформировало Римскую империю и все античное общество, а с середины XX в. очень активно развивается богословие освобождения, использующее идеи Иисуса, как базис политических реформ. Его нельзя рассматривать как религиозного реформатора иудаизма, возвращающего эту религиозную систему к вере Авраама и пророков, как это провозглашал Пророк исламской традиции. Он не пришел для реформирования морали и этики, хотя многие современные авторы считают, что это именно так. Моральные устои действительно были реформированы, но не из-за целенаправленных действий Иисуса. Это стало следствием христианизации. Но Иисус провозгласил идеи Царства Божьего, которые должны были воплощаться не в форме социально-политической системы, а в форме Церкви, как собрания людей, преображенных благодатью и активно воздействующих на окружающее общество своим присутствием и необычным поведением по образцу своего Учителя.

В этом смысле Иисус был политиком-реформатором, которого члены ранних христианских общин считали своим кесарем (Господом). Джон Ховард Йодер в своей знаменитой книге «Политика Иисусова» писал: «Иисус не был только моралистом, чьи учения имеют

некоторые следствия для политики; он не был исключительно духовным наставником, чьи заповеди, к несчастью, были перетолкованы в политическом свете; он не был только Священным Агнцем, готовившимся к закланию, или Богочеловеком, божественная природа которого заставляет нас пренебречь его человеческой природой. Иисус ... был провозвестником новых человеческих, общественных и, следовательно, политических отношений. Его крещение есть начало, а Его распятие — высшая точка этого нового строя, к участию в котором призваны Его ученики» [3, с. 52].

Новозаветный текст показывает Иисуса как Реформатора всей Вселенной, Космоса в самом широком смысле этого слова. По Библии цель Его прихода на землю заключалась в истинной и глобальной Реформации, то есть в особом преобразовании всего Творения, но способ проведения Его реформ был не общественно-политический и даже не индивидуально-личностный. Его реформа была направлена прежде всего на корень духовных проблем. Он пришел умереть, чтобы жизнь Его восторжествовала в погибающем мире, искаженном грехом и чтобы все творение «освободилось от рабства тлению» (Рим.8:21) и в конце концов «все небесное и земное соединить под главою Христом» (Еф.1:10). То есть, Он имел ясную цель и программу реформ, а также заложил их необратимость на Кресте. Также Он подготовил группу учеников, через которых и начал Свою Реформацию. Но в таком случае - как и зачем говорить о постоянной Реформации в Церкви?

С богословской точки зрения Церковь – это сакрамент, таинство воплотившегося Тела Христа. Основатель Церкви продолжает теофаническое присутствие на земле в виде Церкви, которую Он создал на Кресте. В дискурсе медиативного, посреднического присутствия совершенного создателя Вселенной, казалось бы бессмысленно говорить о каких-то изменениях и реформах в Церкви, которую Он поддерживает и созидает. Признание необходимости Реформации указывало бы на неточности и ошибки в жизни Церкви, что с сакраментальной перспективы кажется невозможным. Но именно понимание Церкви, как реального присутствия Христа в материальном мире, как точки пересечения вещества и духа, как сакраментального феномена, имеющего не только божественный, но и плотской характер, позволяет не только говорить о возможности постоянной Реформации, но и настойчиво требовать ее.

Церковь должна постоянно реформироваться и это соответствует ее двойной природе. Она есть органическое соединение неслиянного Небесного и земного как и сам ее Глава - Христос одновременно и Сын Божий и Сын Человеческий «показываемый в двух природах неслитно, непревращенно, неразделимо, неразлучно», как сказано в

халкидонском символе веры. Так и церковь Христова с одной стороны имеет божественную природу организма, а с другой стороны являет себя в мире как организация. И как земная организация постоянно нуждается в корректировке и приведения себя в соответствие с идеалом, который начертан ее основателем. Этим закладывается богословское обоснование постоянной Реформации.

Исторически Реформация Церкви как земного проявления сакраментального присутствия Христа в материальном мире, начинается в общинах веры буквально с первых лет их существования. Восторженное и экстатическое состояние первой мессианской общины в Иерусалиме, ожидающей близкое пришествие Христа и живущей в форме кибуца или христианского коммунизма с равной собственностью, должно было скоро подвергнуться первой серьезной реформой. Общины и их лидеры должны были осознать, что такая форма общежития – это не идеальное состояние Церкви, а только исторически адекватное своему контексту. Коррекция произошло через гонение, через обращение язычников и борьбу павлианского и фарисейско-законнического богословия. В ответ на все эти воздействия общины начали менять свои подходы к служению, организацию и способ существования и даже взгляды на богословие и самоидентификации.

В период мужей апостольских происходят изменения в структуре управления общинами, в понимании апостольской традиции и в отделении от нее чужой, гностической традиции. Развивается иерархия, ритуальность, очень скоро появляются различные богословские школы. Часть изменений с точки зрения Священного Писания вполне корректны и адекватно отвечает изменившимся условиям жизни церковного сообщества, часть происходит по чисто человеческим рассуждениям и вносил девиацию в богословие и практику Церкви. Постоянная Реформация шла в форме непрерывной борьбы различных групп и взглядов как в Античном христианстве, так и позже, во времена Средневековья. Часто эта борьба превращалась в борьбу государства с религиозными диссидентами, в борьбу богословских воззрений на Вселенских и поместных соборах, в борьбу различных традиций и ритуалов, навеянных культурным ареалом. Вполне понятно, что многие реформы античного и средневекового христианства совершались не так, как того желал Основатель Церкви. Многие служители поступали по чисто человеческому произволу не умея, а возможно и не желая слушать руководящий голос Христа. Реформы, проводимые без участия Духа, а только под руководством человеческого разума часто создавали все более трагический разрыв между земной, странствующей церковью Христа и Церковью

Торжествующей и поэтому вполне predetermined должны были появляться внутри общин люди, начинающие реформацию в подлинном смысле этого слова - как восстановление потерянного и возвышение его на новый уровень. Иногда они оставались в своих поместных церквах и им удавалось провести реформы, но чаще их изгоняли и преследовали и они вошли в историю как предшественники протестантской Реформации.

С V века, когда уже стал очевидным разрыв между восточным, грекоговорящим и западным, латиноговорящим христианством, явно формируется две различные традиции в христианстве. Западная – гораздо более динамичная и деятельная традиция вводит все новые и новые идеи в богословие и церковную практику. Восточная – более созерцательная и философичная, можно сказать останавливается в VIII веке в своем доктринальном развитии и так называемое «живое предание» с этого времени существует и умножается только в тонкостях ритуалов и в проникновении языческих суеверий. Такие особенности и predetermined появление одной из переломных точек в траектории постоянной Реформации – возникновение протестантской Реформации XVI века. Она началась в контексте западно-европейской традиции и пошла на Восток только до центральноевропейского разлома цивилизаций. Линия этого разлома проходит, как считает Сэмюэл Хантингтон «вдоль нынешних границ между Россией и Финляндией, между прибалтийскими странами и Россией, пересекает Белоруссию и Украину, сворачивает западнее, отделяя Трансильванию от остальной части Румынии» [4, с.37]. Почему так случилось? Можно много говорить о предпосылках европейской Реформации. Алистер МаГрат в своей книге [5] показывает социально-политические и экономические и даже проведенциально-личностные причины Реформации и чаще всего это проявления более глубоких духовных процессов и отличий Восточной и Западной цивилизаций, приведших к различию между ними.

Западно-европейская цивилизация и латинское христианство в своем духовном подходе формировали общество готовое к развитию и самокритике, оно всегда подчеркивало ценность индивидуума, отдельного человека. Поэтому именно в Европе, в XVI веке появляется протестантская Реформация в двух основных формах – магистерская и радикальная. Магистерская реформация (лютеранство, кальвинизм, англиканство и др.), проводимая через государственные органы управления, была в основном озабочена реформой богословия и церковного устройства, а также частично ритуалом и формой богослужения. Это были важные и очевидно нуждающиеся в

реформации области, но часто восстановление первоначального смысла христианства сводилось к механическому отсечению всего наносного и чужеродного. Возрожденческий принцип Ad fontes в этой среде был воспринят чисто внешне, как отказ от традиции и удаление следов папизма. Реформация носила скорее отрицательный, чем положительный характер. Она больше отменила, чем создала, хотя позже начинается и созидательная деятельность реформаторов.

Другое направление протестантской Реформации - радикальная Реформация пошла в смысле отрицания еще дальше. Радикалы верно поняли намерение и деятельность Христа, что Реформация должна начинаться с человека, а не с общества и потому строго настаивали на взрослом крещении, в котором человек сознательно и свободно заявляет о своей посвященности Христу и происшедших в его душе переменах. Но объективная необходимость в строгой церковной дисциплине, которая нужна для внешнего подтверждения отделенности святого от профанного, для проведения границы между обществом святых и миром греха, неизбежно привела к сектантской замкнутости с опорой на традицию, которая выдается как сохранение первоначального апостольского христианства.

Реформация XVI века проходившая в западной Европе, очень активно коснулась Чехии и Речи Посполитой во второй половине XVII и начале XVIII века, но остановилась на пороге византийского мира. А. Хомяков задает риторический вопрос: «По какой причине протестантство, оторвав у папизма половину, или без малого половину его последователей, замерло у пределов мира православного?» [6, с.29]. Его ответ лозунгово прост, как собственно и вся витиеватая аргументация основателя славянофильства. Византийское христианство с точки зрения его приверженцев не нуждается в реформации потому что оно верно. «Мы не можем иметь ничего общего с Реформой, ибо стоим на совершенно иной почве... Внутренняя цельность Восточной Церкви утверждается в неповрежденном хранении учения Христова, от которого, к сожалению, отступила Церковь Западная» [7, с.31].

Но историческая реальность говорит, что восточное православие, заявляя об отсутствии каких-либо реформаций, не раз реформировалось, как в сторону нововведений и дополнительных установлений (идея Живого предания), так и в очень скромных попытках очищения от них. Чаще всего реформы в этой группе христианства носили скрытый, медленный «ползучий» характер, но нередко проходили в виде скачкообразных, целенаправленных активных действий. Уже в XVII веке в Московском княжестве, которое уже начало превращаться в Российскую империю, прошла первая

грандиозная церковная реформа, породившая раскол и старообрядческое движение. Хотя эта реформа и не касалась доктрин и по сути была только реформой обрядовой, но для византийского сознания подобное изменение было даже серьезней и важнее реформ богословских. Количество жертв этой Реформы вполне сопоставимы с жертвами религиозных войн, проходившими в Европе. Например, считается, что так называемые «гари» (самосожжения старообрядческих семей) и физические гонения государственных структур унесли жизни не менее 20 тысяч человек. Следующая реформа, потрясая основы Восточной церкви была реформа Петра I, который в начале XVIII века устранил патриаршество и ввел управление через Священный синод. Ф.М. Достоевский писал по этому поводу в своих дневниках 1881 г. : «церковь в параличе с Петра I». Это только два примера реформ в Восточной церкви и их наличие осторожно признает такой серьезный православный ученый как Иоанн Мейендорф, признавая наличие старостильников и других консервативных групп, отвергающих поздние реформы [1].

Однако большинство реформ на Востоке происходило не явно, а почти незаметно, а некоторые происходят и в настоящее время. Павел Адельгейм в книге «Догмат о церкви в канонах и практике» [8] убедительно показал медленные и постепенные изменения, происходившие во многих областях жизни византийского христианства, особенно на Руси. Интересно его оценка изменений, происходящих в Русской православной церкви (РПЦ) в XX столетии. Он сравнивает четыре редакции устава РПЦ с 1917 по 2000 год и показывает как высшая власть в РПЦ – законодательная, административная, судебная и контролирующая, первоначально принадлежащая поместному собору, постепенно переходит в руки архиерейской корпорации. «Собор 1917-18 г. оставляет за собой всю полноту церковной власти: законодательную, административную, судебную и контролирующую. Положение 1945 г. и Устав 88 г. исключают «контролирующую» власть из компетенции Поместного Собора и никому её не передают. Устав 2000 г. исключает из компетенции Поместного собора «законодательную», «контролирующую», «административную» и «судебную» власть... Устав 2000 передаёт высшую «законодательную и судебную» власть Архиерейскому собору, а «исполнительную»- Патриарху и синоду» [8, с. 52]. Таким образом, Поместному собору остается «высшая власть» в области вероучения и канонического устройства. Так фактически восстанавливается синодальная практика назначений епархиальных архиереев решениями Синода и Архиерейский собор заменяет собой Поместный собор, формируя строгую вертикаль власти.

Приход при новой организации церковной жизни, считает П.Адельгейм не имеет никакого влияния на церковное управление и более того, само понятие прихода заменено на понятие миряне. «Устав 1988 г. наделяет каноническим статусом случайную группу лиц в количестве 10 человек, которые вместе с причтом храма составляют Приходское собрание» [8, с. 53]. Для остальных прихожан не предусмотрено никаких прав и такое положение формирует их потребительское отношение к богослужению. Прихожане остаются непричастны к управлению приходом, лишены участия в обсуждении проблем приходской жизни, хотя Устав 1917 года давал совсем другую перспективу. Он делал мирян прихожанами (т.е. зафиксированными участниками конкретного прихода) и наделял их не только обязанностями, но и правами. То есть, реально в РПЦ (МП) даже сейчас происходит Реформация, но негласно с постоянным провозглашением того, что никакие изменения и реформы в восточном христианстве не происходят и невозможны.

Обобщая особенности реформационных процессов на Востоке можно сказать, что реформы имевшие успех (завершенные реформы) здесь шли только «сверху», от власть имеющих (от императора, патриарха и пр.) но никогда не начинаются от народа, не рождаются в народной среде и похоже нежелательны для основной массы людей. Безусловно, это не значит, что в народной среде не возникают попытки реформ. Появление большого количества так называемых «сект» и диссидентских движений начиная с XIV века, говорит о желании реформ у отдельных людей или групп, но печальная судьба этих реформационных начинаний (полное уничтожение или маргинальное существование) свидетельствует о невостребованности Реформации широкими массами. На это же указывает и К.Леонтьев говоря в работе «Византизм и славянство»: «почти все большие бунты наши никогда не имели ни протестантского, ни либерально-демократического характера, а носили на себе своеобразную печать лжелегитимизма, т. е. того же родового и религиозного монархического начала, которое создало все наше государственное величие» [9].

Другой особенностью основных восточных реформаций является то, что они почти всегда меняют только форму, а не содержание. Поэтому постреформационная система отличается от дореформационной чаще всего только внешним устройством, а не внутренним содержанием. Поэтому, вполне уместно называть восточные формы реформации псевдореформацией.

В чем же причина такого своеобразного проявления реформаторского духа у восточнославянских народов? Возможно интуитивное убеждение А. Хомякова верно в том смысле, что

остановка подлинной Реформации в границах центральной Европе связано с византийским мышлением. Но не в части его неизменности и истинности, а в части ментальных и мировоззренческих особенностей этого типа мышления. Именно византизм, а не этнические, религиозные, климатические или экономические особенности определяют внешнее отсутствие реформ в этой части мира или их своеобразный (внешний) характер. К. Леонтьев в своей программной работе «Византизм и славянство» указывает, что «Византийский дух, византийские начала и влияния, как сложная ткань нервной системы, проникают насквозь весь великорусский общественный организм» [9], а современный лидер движения Евразия А.Дугин считает: «двойное наследие — византизм и преемственность Орде— сделало русских русскими» [10]. Скорее всего это так и есть.

Византизм следует отличать от православия, как религиозной системы. Наиболее глубокий исследователь византизма К.Леонтьев дает такое определение византизма: «Византизм есть прежде всего особого рода образованность или культура, имеющая свои отличительные признаки, свои общие, ясные, резкие, понятийные начала и свои определенные в истории последствия» [9]. То есть, он относит византизм к культурным, а не религиозным явлениям. Об этом же говорит А.Р. Геворкян, один из идеологов современного византизма, утверждая, что византизм: «не «воцерковлен» в смысле отождествления себя в полной мере с церковной идеологией, а является идеологией государственного строительства» [11].

Для византизма характерны подчеркивание ортодоксальности и неизменности. Иногда это не совсем точно называют консерватизмом. Хотя исторически византизм сформировался от Константина Великого до Юстиниана Великого, то есть не ранее IV-V века, византийское мышление убеждено, что их форма христианства остается неизменной от Апостолов. Любой студент-историк знает, что это не так, но каким-то парадоксальным образом идея ортодоксальности, восходящей к апостолам закрывает глаза сторонникам византизма и заглушает всякую мысль о реформации существующего церковного порядка. Латинское христианство не боялось самокритики и реформ, хотя многие из них далеко не всегда соответствовали духу христианства и библейскому тексту, но они смело делали попытки более адекватно отразить истину а своем контексте.

Другой особенностью византизма был автократизм, покорность и некритичность по отношению к власти и послушничество. Словарь иностранных слов указывает такую отличительную черту византизма как «раболепство перед государственною властью вообще» [12]. Государь-автократор всегда наделялся на Востоке чуть ли не

божественными полномочиями. Начиная от Диоклетиана перед императором падали ниц, всегда преклонялись и послушно шли за любым хозяином (царем, вождем и пр.). Антон Карташев приводит в своей брошюре мнение, которое впрочем оспаривает: «православие не поддается никаким видоизменениям, оно вечно связано с автократией, связано не внешне, а внутренне. Следовательно, и реформа не освободит его от этого, имманентного ему, принципа. Следовательно, и об освобождающей реформе говорить, в сущности, невозможно. Это иллюзия» [13]. Действительно, такое отношение к власти заглушает всякую мысль о свободной и народной Реформации.

Также важной чертой византизма является социальная пассивность и приоритет созерцательности над деятельностью. С точки зрения проведения реформ это означало, что они могли происходить только от лидеров, наделенных властью, что и подтверждается исторической действительностью.

Еще одной чертой византизма, разрушающей саму основу развития духовной жизни была храмовость восточной ментальности. То есть, византийское христианство выявляет свою христианскую сущность чаще всего только в храме или в монастыре. По словам В.Соловьева, Византия «хотела подрывать самую основу здания христианского мира, напав на центральную власть вселенской церкви; она подменила в общественной жизни закон Евангелия традициями языческого государства. Византийцы полагали, что для того, чтобы быть воистину христианином, достаточно соблюдать догму и священные обряды православия, нисколько не заботясь о том, чтобы придать политической и общественной жизни христианский характер» [14]. Как отмечал Д. Бинчаровский: «православный человек остается православным только в храме. И не потому, что лицемер, а потому что не знает, что такое православие вне храма. В Украине не знают, что значит быть православным на работе и на отдыхе, в семье и деловых отношениях, в науке и быту, в искусстве и политике. Собственно, православным нельзя *быть*; православным можно *побыть* – в храме. Покидая храм, православный опять обретает столь привычную для него сущность «просто человека». Осеня себя крестным знаменем при выходе из храма, он прощается не с храмом, а с православием: до скорой встречи! (т.е. до следующего воскресенья или праздника). [15]

Западное христианство также давало много примеров лицемерия и двоеверия, также предлагало много храмовости, но при этом дух критики и индивидуальной ответственности позволял преодолевать самоограничение и меняться. В сравнении с этим славянский мир, по мнению В. Бачинина, «продолжают роднить с Византией две характерные черты. Первая – это убежденность в том, что она всегда

права, а вторая – это институты тоталитарной государственности» [16]. Эти черты вряд ли допустят реальную Реформацию в Восточную Европу. В таком случае выбор в способе реформирования общественных и церковных структур не так уж велик. История доказала, что социальные системы могут меняться только тремя способами - через Реформацию, Революцию или Диктатуру. Хотя нередко эти формы оказываются связанными между собой, как это показал Л.Троцкий в своей работе «Перманентная революция».

Преобразования на Западе стали возможны в форме Реформации, на Востоке пока только в форме Революции и Диктатуры. Что ожидает восточные церковные организации в ближайшем будущем?

В постмодернистском мире необходимость церковных реформ чувствуется особенно сильно, потому что мир стал меняться очень быстро. Как говорил Д. Банхоффер – «он повзрослел» и вышел из объятий христианства. Христианские общины как на Западе, так и на Востоке, как католические, протестантские, так и православные, должны осознать необходимость реформ и принять вызов окружающего общества. Внимательный взгляд на Церковь, как сакраментальное присутствие Христа в этом мире позволяет осознать, что хотя Тело Христа совершенно и не имеет изъянов и не требует реформ, но земные церковные организации, составленные из людей, находящихся на пути к Царству Небесному нуждаются в постоянной коррекции своих действий. Это истина гораздо легче воспринимается в западноевропейском контексте, чем в Восточной Европе, где доминирует византизм, как мировоззренческая система, сковывающая инициативу простых прихожан. Можно надеется, что движение восточноевропейских стран и особенно Украины, к западноевропейским ценностям позволит освободиться от наследия византийского мышления и раскрепостит церковные сообщества, которые не теряя своей идентичности смогут начать реформы под незримым руководством Основателя и Господина Церкви.

Литература

References:

1. Мейендорф Иоанн «Значение Реформации как события в истории христианства». Доклад, прочитанный 10 июля 1963 г. в Монреале, "Вера и Церковный порядок" Всемирного Совета Церквей. *«Православие в современном мире»*. - М.: Путь, 1997, сс. 129-148. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://orthodox.ru/olb/275.php>
2. Яроцкий П.Л. "Реформация: доминанта нового общественного развития и код новой религиозной идентичности" Научный журнал Власть и общество (История, Теория, Практика) 2 (42), 2017: 93-118.

3. Yoder, John Howard. The politics of Jesus. Wm. B. Eerdmans Publishing, 1994.
4. Хантингтон С. «Столкновение цивилизаций?» Полиц. - 1994. № 1.
5. МакГрат А. «Богословская мысль Реформации»
6. Хомяков А.С. Несколько слов православного христианина о западных вероисповеданиях. - Сочинения Т. 2, М. 1994.
7. Васечко В.Н. «Сравнительное богословие» (Курс лекций) Holy Trinity Orthodox School, 2000, с.31
8. Адельгейм П. Догмат о Церкви в канонах и практике, Псков, 2002 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://krotov.info/library/01_a/de/lgeym_02.htm
9. Леонтьев К. «Византизм и славянство» М., 1876. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://knleontiev.narod.ru/texts/vizantizm.htm>
10. Дугин А. «Геополитический индекс в истории христианства» Доклад на VI Всемирном русском народном соборе в 2001 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.evrazia.org/modules.php?name=News&file=article&sid=647>
11. Геворкян А. Р. «Идеология византизма» ИСН [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://socius.ru/backup/publish/ideolvizant.htm>
12. Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка под ред. А. Н. Чудинова, СПб., 1910.
13. Карташев А. «Реформа, Реформация и исполнение церкви» Петроград, «Корабль» 1916.
14. Соловьев В. «Россия и вселенская церковь». М., 1911
15. Бинцаровский Д. «Semper Reformanda: метод евангельского реформатского богословия в украинском контексте» <http://www.reformed.org.ua/2/249/1/Bintsarovskyi>
16. Бачинин В.А. «Византинизм и византизм» <http://credonew.ru/content/view/509/57/>

Рецензент: Профессор Петр Яроцкий, доктор философских наук, ведущий научный сотрудник Отделения философии и истории религии Института философии имени Г.С. Сковороды НАН Украины.

სერგეი სანნიკოვი

დიპლომური შემეფუძეება ადგილობრივ რეფორმაციულ პროცესებზე საკრამენტალურ დისკურსში

რეზიუმე

რეფორმაციის ხუთასი წლის იუბილემ, რომელიც ფართოდ აღინიშნება მთელს მსოფლიოში, ახალი დისკურსით დაგვიანხა თანამედროვე საზოგადოებაში მიმდინარე პროცესები, რაც ერთიანი პერსპექტივას აღებს და რომელიც მოიცავს როგორც

ისტორიულ და სოციალურ-პოლიტიკურ სივრცეს, ასევე სულიერ-თეოლოგიურ კომპონენტებსაც.

საზოგადოებრივი და რელიგიური სივრცის დიაქრონიული განვითარების თვალსაზრისით სტატიაში განიხილულია პერმანენტული რეფორმაციის ფენომენი სამხრეთი და დასავლეთი ევროპის ქრისტიანობის სხვადასხვა ლოკაციებსა და ტრადიციებში. მოცემულია ეკლესიაში რეფორმების შესაძლებლობის თეოლოგიური დასაბუთება, რომელიც ავლენს მატერიალურ სივრცეში ქრისტეს საკრამენტალურ ყოფნას, მაგრამ ამის მიუხედავად მისთვის არ არის უცხო რეფორმები და ნაკლოვანებები, რაც მის ღმერთკაცობის ორსახოვან ბუნებას უკავშირდება. ნაჩვენებია, რომ რეფორმირების პროცესი ობიექტურად მიმდინარეობს არა მარტო დასავლეთის, არამედ აღმოსავლეთის ქრისტიანობაშიც და საჭიროებს მართვას. განმარტებულია თუ რატომ არის ბიზანტიზმი რეფორმაციული მოძრაობის მუხრუჭს, რითაც საეკლესიო რეფორმები სახელმწიფო მართვას ექვემდებარება.

საკვანძო სიტყვები: რეფორმაცია, პროტესტანტიზმი, ბიზანტიზმი, საკრამენტალური დისკურსი, იესოს პოლიტიკა, დასავლეთის ცივილიზაცია, რეფორმები მართლმადიდებლობაში

რეცენზენტი: პროფესორი პეტრე იაროცკი, ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, უკრაინის მეცნიერებათა აკადემიის გ.ს.სკოვოროდას სახ. ფილოსოფიის ინსტიტუტის ფილოსოფიისა და რელიგიის ისტორიის განყოფილების წამყვანი მეცნიერ მუშაკი.

Sergei Sannikov

DIACHRONIC STUDY OF LOCAL REFORM ACTIVITIES IN SACRAMENTAL DISCOURSE

Summary

500 years of the Reformation is widely celebrated all over the world and this allows us to look at the processes taking place in modern society in a new discourse, that opens a holistic perspective. This approach includes not only the historical and socio-political plane, but also the spiritual and theological component.

The article deals with the phenomenon of permanent Reformation in religious structures from the point of view of the diachronic development of ideas transforming public and religious space in different locations and

different traditions of Christianity in Western and Eastern Europe. The author offers a theological basis for the possibility of reforms in the Church, which is the sacramental presence of Christ in the material world, but despite of this, reforms and improvements may be carried, because the Church has dual divine-human nature.

The results of the research shows that the process of reforming is objectively present not only in the West, but also in Eastern Christianity and it should be discovered and directed. The article also explains why Byzantinism is a brake on the reform movement, subordinating church reforms to government administration.

Keywords: Reformation Protestantism, Byzantinism sacramental discourse, the politics of Jesus, Western civilization, reforms in Orthodoxy.

Reviewer: Professor Petro Yarotskyi. Doctor of Philosophy, H.S. Skovoroda Institute of Philosophy of NAN Ukraine

ს ა ზ ო ბ ა დ ო ე ბ ა

ლევან ჯღარკაგა, დავით ლელაძე საჯარო მმართველობის ინოვაციური სწავლება, როგორც არსებულ პრობლემებსა და საჭიროებებზე ბამიზნული ფიქრის შედეგი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საჯარო მმართველობის ინოვაციური სწავლება არის არსებულ პრობლემებსა და საჭიროებებზე გამიზნული ფიქრის საშუალება. სწავლების ეს მიდგომა ეხმარება საჯარო მმართველობის მიმართულების სტუდენტებს იმის გააზრებაში, თუ როგორი საჯარო მოხელეები უნდა იყვნენ და როგორები არ უნდა გახდნენ მომავალში; როგორ გამოიყენონ გარემოში არსებული პრობლემების მოგვარების ბერკეტები ინოვაციური ტექნოლოგიების გამოყენებით.

საკვანძო სიტყვები: საჯარო მმართველობა, ინოვაციური სწავლება, ინოვაციური ტექნოლოგიები

სწავლა ბუნებრივი პროცესია, რაც ნიშნავს, რომ სწავლის სურვილი ბუნებრივად იბადება და ამ პროცესში არავინ რომ არც ჩაერიოს, ადამიანი თავისითაც ისწავლის ბევრ რამეს, ყოველ შემთხვევაში იმას მაინც, რაც აუცილებელია მისი სიცოცხლის გადასარჩენად. მაგრამ ასე ცხოვრობს და სწავლობს ნებისმიერი ცოცხალი არსება, მაგალითად, რომელიმე ცხოველი. ადამიანი კი ძირითადად იმით განსხვავდება ცხოველისაგან, რომ იგი აზროვნებს, მეტყველებს და, რაც მთავარია, გეგმავს თავის მომავალს, წინასწარ აზრობრივად განსაზღვრავს შესაძლო სიტუაციებს და იმას, თუ როგორ უნდა იმოქმედოს ამა თუ იმ სიტუაციაში. ეს უნარი კი მას გამოუმუშავდა ადამიანთა მოდემის ხანგძლივი არსებობის განმავლობაში ცოდნის დაგროვებით, მომავალი თაობისათვის მისი შენახვითა და გადაცემით. თუმცა, არსებობს უამრავი მაგალითი ცხოველთა ცხოვრებიდან, რომლებიც გვიჩვენებენ როგორ ასწავლიან, მაგალითად ღომები, თავიანთ ლეკვებს სიცოცხლისთვის საჭირო უნარ-ჩვევებს. რასაკვირველია, ეს ოპონენტი რაღაც აზრით მართალი იქნება, მაგრამ ჩვენ მაინც გამოვეყოფთ ადამიანს იმის გამო, რომ ცოდნის შექმნისა და დაგროვების სურვილი მას არა მხოლოდ სიცოცხლის შენარჩუნების გამო უჩნდება, არამედ ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებისა და, რაც მთავარია, ზოგადად შემეცნებითი

ინტერესების დაკმაყოფილების მიზნით. ცოდნა ადამიანისთვის მისი სულიერი სამყაროს გამდიდრების, მისი ინტელექტის ამაღლების წყაროა.

სწავლა ხანგძლივი (დაუსრულებელი) პროცესია. რასაკვირველია, ეს პროცესი მთელი ცხოვრების განმავლობაში ერთნაირი ინტენსივობით არ მიმდინარეობს. დაბადებისას ბავშვის ტვინში მეხსიერების „უჯრედები“, ძირითადად ცარიელია, ბავშვი იზრდება, იზრდება მისი ტვინი და მასში სწრაფად გროვდება ინფორმაცია. ცხადია, ადამიანის ცხოვრების ამ პერიოდში ცოდნის დაგროვება შედარებით ადვილია და სწრაფად მიმდინარეობს. დროთა განმავლობაში ადამიანი ზრდასრული ხდება, მან უკვე საკმაოდ ბევრი იცის და მის ცხოვრებაში დგება პერიოდი, როდესაც მის მიერ დაგროვებული ცოდნა ეწინააღმდეგება ახალი ცოდნის მიღებას. თუ ადამიანი ინარჩუნებს უნარს გაანალიზოს მის მიერ უკვე მიღებული ცოდნა, შეადაროს ახალ ფაქტებს და შეცვალოს, განაახლოს თავისი წარმოდგენები სამყაროს შესახებ, მაშინ იგი არ ბერდება და წარმატებით აგრძელებს ცოდნის დაგროვებას.

ამრიგად, საბაზისო ცოდნის შექმნის პერიოდი ბავშვობისა და ახალგაზრდობის პერიოდია და რაც უფრო საფუძვლიანია ამ დროს მიღებული ცოდნა, მით უფრო „ჭკვიანურად“ აზროვნებს ადამიანი და, შესაბამისად, მით უფრო ხანგძლივად ინარჩუნებს იგი ახალი ცოდნით ინტელექტის გამდიდრების უნარს. შთამომავლობის აღზრდა-განათლება იმდენად მნიშვნელოვანია საზოგადოებისთვის, რომ ადამიანებმა ამისთვის შექმნეს სპეციალური დაწესებულებები და მოიფიქრეს განათლების სისტემები, რომლებიც მათი აზრით ყველაზე ეფექტურად წარმართავს ამ სასწავლო დაწესებულებებში სასწავლო პროცესს.

განათლების ეს სისტემები თავისი ბუნებით ერთ-ერთი ყველაზე კონსერვატორულია, შედგეს საკმაოდ გვიან იძლევა, ამიტომ მისი შემუშავება მეტად ძნელი და საპასუხისმგებლო საქმეა. ცხოვრებაში არასწორი განათლების სისტემის დანერგვას ისეთი შედეგი მოჰყვება, რომ მთელი თაობა, შესაძლოა მომდევნო თაობაც კი, არ იქნება მზად გააგრძელოს საზოგადოების ნორმალური განვითარების გზა. ამიტომ ცხადია, რომ განათლების სისტემა უნდა შემუშავდეს საზოგადოების ყველაზე მეტად ერუდირებულმა, განათლებულმა, ინტელექტუალურმა ნაწილმა, რომელიც ამავედროულად სრულად გრძნობს მთელს პასუხისმგებლობას

და რომელსაც კარგად აქვს შესწავლილი ეს პრობლემა. ყოველად დაუშვებელია ეს საკითხები გადაწყვიტონ დიდეტანტებმა, მით უფრო თანამდებობის პირებმა, რომელთაც შესაბამისი თანამდებობა, როგორც წესი, დროებით უკავიათ შექმნილი პოლიტიკური კონიუქტურიდან გამომდინარე. ასევე მნიშვნელოვანია არსებული განათლების სისტემა არ ჩამორჩეს თანამედროვე სამყაროში არსებულ გამოწვევებს და აქტიურად ნერგავდეს სწავლების ინოვაციურ მეთოდებს.

სწავლის ეფექტურობა და ნაყოფიერება დამოკიდებულია სასწავლო პროცესის სწორ ორგანიზებაზე, თვით მოსწავლის სასწავლო აქტიუობაზე და იმ უკუქცევითი კავშირების განხორციელებაზე, რომლებიც უზრუნველყოფენ სწორი ინფორმაციის მიღებას უკვე შესრულებულ მოქმედებაზე.

ჯერ კიდევ მე-17 საუკუნეში იან ამოს კომენიუსი (კომენსკი) დიდაქტიკის პირველ და უკანასკნელ მიზნად მიიჩნევდა, ეპოვა და მასწავლებლამდე მიეტანა სწავლების ისეთი ხერხები/მეთოდები, რომელთა დახმარებითაც მოსწავლე მასწავლებლის ნაკლები ჩარევით მეტს ისწავლიდა და სწავლის პროცესი უწინდებურად მოსაწყენი აღარ მოეჩვენებოდა. ამის მისაღწევად კომენიუსი მოითხოვდა დიდაქტიკური აზროვნების შეცვლას, რაც იმას გულისხმობდა, რომ მხოლოდ სწავლების შინაარსი კი არ უნდა ყოფილიყო მასწავლებლის ყურადღების ცენტრში, არამედ იმ ხერხების/მეთოდების ძიება და პოვნაც, რომელთა მეშვეობითაც მოსწავლეები უფრო ადვილად და მეტი ხალისით აითვისებდნენ .

მას შემდეგ, რაც კომენიუსმა ეს დიდაქტიკური პრინციპი გამოთქვა, სამ საუკუნეზე მეტი გავიდა. ამ ხნის განმავლობაში შემუშავდა, გამოიცადა და პრაქტიკაში დაინერგა უამრავი სასწავლო მეთოდი.

რა არის სწავლების მეთოდი და როგორ შევარჩიოთ იგი?

ცნება "მეთოდი" სხვადასხვა ვითარებაში სხვადასხვაგვარად აღიქმება, მაგრამ ნებისმიერ ვითარებაში გულისხმობს მიზნის მისაღწევ გზებს.

სწავლების მეთოდი არის მასწავლებლის მიზანმიმართული ქმედება მოსწავლეებში შესაბამისი კომპეტენციის განსავითარებლად.

სწავლების მეთოდის შერჩევისას მასწავლებელმა უნდა განსაზღვროს მიზანი და სავარაუდო შედეგი – რა უნდა იცოდეს და რის გაკეთებას შეძლებს მოსწავლე.

სწორედ შედეგზეა დამოკიდებული როგორც კურსის შინაარსი, ასევე სწავლების მეთოდებიც. სწავლის შედეგების ჩამოყალიბებისას გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ის რომ: მოსწავლეს მხოლოდ კონკრეტული საკითხის შესახებ ცოდნის მიღებაში კი არ დაეხმაროს, არამედ გამოუმუშაოს მას ზოგადი/ტრანსფერული უნარებიც (მაგალითად, კომუნიკაციის, პრეზენტაციის, თანამშრომლობისა და სხვ.). სასურველი შედეგის მიღწევაში კი მას ადეკვატურად შერჩეული სწავლების მეთოდები დაეხმარება.

საგანმანათლებლო ლიტერატურაში სწავლების მეთოდების სხვადასხვა კლასიფიკაციას შეხვდებით. ერთ-ერთი კლასიფიკაციით, ისინი ორ ჯგუფად იყოფა: მეთოდები, რომლებიც ხელს უწყობს კონკრეტული მასალის ათვისებას და მეთოდები, რომლებიც ავითარებს ზოგად/ტრანსფერულ უნარებს, თუმცა ეს დაყოფა პირობითია, რადგან მეთოდთა უმრავლესობა მოსწავლეებს საგნობრივთან ერთად ზოგადი კომპეტენციის განვითარებაშიც ეხმარება.

მრავალი სასწავლო მეთოდი (მაგ., პროექტმეთოდი, ჯიგსოუ, კვირის გეგმა, აპოლო ტექნიკა და სხვა) ისწრაფის, განუვითაროს მოსწავლეებს დამოუკიდებლად მოქმედების უნარი.

იმისთვის, რომ მოსწავლემ ეფექტიანად გამოიყენოს სწავლების მეთოდები, იგი სწავლის ეფექტურ სტრატეგიებს უნდა ფლობდეს.

რა არის სწავლის სტრატეგიები?

სწავლის სტრატეგია გულისხმობს შემეცნებითი პროცესების მიზანმიმართულ გამოყენებას სწავლის დროს. იგი აიოლებს ახალმიღებული ინფორმაციის აღქმას, გადამუშავებას და გონებაში შენახვას. სწავლის ეფექტური სტრატეგიები, როგორებიცაა, მაგალითად: ინფორმაციის ორგანიზება, დამუშავება, შეჯამება და დასკვნების გამოტანა, ჩანაწერების გაკეთება, საკუთარი სწავლის პროცესის მონიტორინგი, სამუშაოს განაწილება-დაგეგმვა და სხვა, მოსწავლეს მაღალ სააზროვნო უნარებს (ტრანსფერის უნარს, ანალიტიკურ, შემოქმედებით და კრიტიკულ აზროვნებას) უვითარებს, მაგრამ, სამწუხაროდ, მოსწავლეები უმეტესად სწავლის ისეთ პრიმიტიულ და ნაკლებეფექტურ სტრატეგიას იყენებენ, როგორიცაა მასალის პამეორება, რაც იწვევს მოსწავლის ჩამორჩენას მიმდინარე პროცესებში.

სწავლის რომელი სტრატეგიაა მნიშვნელოვანი?

სწავლის სტრატეგიებს შორის ერთ-ერთი ცენტრალური ადგილი უჭირავს კოგნიტურ სტრატეგიებს, რომელთა საშუალებითაც მოსწავლე ცოდნას მოიპოვებს, გადაამუშავებს, გააანალიზებს, კრიტიკულად შეაფასებს, გონებაში ჩაიბეჭდავს, საჭიროების შემთხვევაში გამოიხმობს და სხვადასხვა სიტუაციაში გამოიყენებს.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია მეტაკოგნიტური სტრატეგიები. მეტაკოგნიცია არის აზროვნება საკუთარი აზროვნების შესახებ. მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო პროცესი გულისხმობს მოსწავლის აქტიურ ჩართვას საკუთარი სწავლის პროცესის დაგეგმვაში, მართვაში, მონიტორინგსა და შეფასებაში. მოსწავლის უნარი – გამოიტანოს დასკვნა იმის თაობაზე, რა და როგორ ისწავლა და დაგეგმოს საკუთარი თვითგანვითარება – მეტაკოგნიტური სტრატეგიაა. რაც უფრო მაღალია მოსწავლის მეტაკოგნიტური აზროვნება, მით უფრო ადეკვატურად იყენებს იგი სწავლის ეფექტიან სტრატეგიებს.

ეფექტიანი სწავლა მნიშვნელოვანწილად არის დამოკიდებული სწავლის ემოციურ-მოტივაციურ სტრატეგიებზეც, რომლებიც სწავლის პროცესს მუხტსა და ენერგიას აძლევს და მოსწავლეს შესასწავლი საკითხისადმი დადებით განწყობას უქმნი რესურსების მოხმარება – რესურსებზე დაფუძნებულ სტრატეგიებს მიეკუთვნება სამუშაო კუთხე, მულტიმედიაური, ქსელური სასწავლო საშუალებები, მაგალითად, ბიბლიოთეკები, ინტერნეტი და სხვა. მნიშვნელოვან რესურსს წარმოადგენს სასწავლო დროც, რომლის სწორად გამოყენება ეფექტიანი სწავლის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა.

ძნელი სათქმელია, ჩამოთვლილ სტრატეგიათაგან (კოგნიტური, მეტაკოგნიტური, ემოციურ-მოტივაციური, სოციალური, რესურსებზე დაფუძნებული) რომელია ყველაზე მნიშვნელოვანი ეფექტიანი სწავლისთვის, რადგან მათ მეტწილად კომპლექსურად იყენებენ (Weinert 1997). შესაძლოა, სწავლის პროცესში შეინიშნებოდეს სწავლის რომელიმე სტრატეგიის დეფიციტი, მაგრამ მისი კომპენსირება მოხერხდება, თუ სხვა სტრატეგიები მაღალ დონეზე იქნება განვითარებული. თუმცა არსებობს ისეთი რთული და კომპლექსური დავალებები, რომელთა შესასრულებლად სწავლის ყველა სტრატეგიის ცოდნა და გამოყენებაა აუცილებელი და საკმარისია, ერთ-ერთი მათგანი გამოაკლდეს, რომ მარცხი გარდაუვალია.

სწავლების მეთოდები და სწავლის სტრატეგიები ერთი მედლის ორი მხარეა. სწავლების მეთოდების ეფექტიანი გამოყენების წინაპირობა სწავლის ეფექტიანი სტრატეგიების დაუფლებაა.

ილია ჭავჭავაძეს მიაჩნდა რომ „ცოდნა, სწავლა-განათლება, ასე ახსნილი და გაგებული, სწორედ ცოდნისა და სწავლა-განათლების შეგინებაა, გაუპატიურებაა. ცოდნა, სწავლა-განათლება დღევანდელ კაცისათვის არსებითი პურია. უამთოდ ადამიანი დღეს ყველაფერს მოკლებულია: ადამიანობასაც, სარწო-საბადებელსაც, ღონესაც და შეძლებასაც. დღეს უცოდნელად, უსწავლელად კაცი ერთს ნაბიჯსაც ვერ გადასდგამს ცხოვრების მოედანზედ უმარცხოდ და უძლეველად. ცხოვრების მოედნიდამ ბურთი დღეს მარტო მცოდნეს გააქვს, მარტო მცოდნეს აქვს საკმაო და საპატიო კერძი წუთისოფლის სუფრაზედ, და თუ უცოდინარისათვის რჩება რამე, ნარჩენი მარტო მცოდნეს ნასუფრაღია, მცოდნე კაცის სუფრის ნაბღერტია. დღეს მარტო მცოდნე და ნასწავლია ბატონი, და უსწავლელი, უცოდინარი-კი მისი ყურმოჭრილი ყმაა, რომელიც ძალა-უნებურად იძულებულია იმას დასჯერდეს, რასაც მცოდნეს და ნასწავლს მორჩება, რასაც მცოდნე და ნასწავლი ხელს არა ჰკიდებს, როგორც მისთვის უღირსსა და გამოუსადეგს.“ [1]

ლექცია შემოქმედებითი პროცესია, რომელშიც ერთდროულად მონაწილეობენ ლექტორი და სტუდენტი. ლექციის ძირითადი მიზანია შესასწავლი საგნის დებულებათა იდეის გაგება, რაც გულისხმობს გადმოცემული მასალის შემოქმედებით და აქტიურ აღქმას. ამასთან, ყურადღება უნდა მიექცეს გადასაცემი მასალის ძირითად დებულებებს, განმარტებებს, აღნიშვნებს, დაშვებებს. საჭიროა მთავარი საკითხების, ფაქტებისა და იდეების კრიტიკული ანალიზი. ლექცია უნდა უზრუნველყოფდეს შესასწავლი საგნის ძირითადი დებულებების მეცნიერულ და ლოგიკურად თანმიმდევრულ შეცნობას ზედმეტი დეტალებით გადატვირთვის გარეშე. ამიტომ, ის უნდა იყოს ლოგიკურად დასრულებული. ამასთან, ფაქტები, მაგალითები, სქემები, ნახაზები, ცდები და სხვა თვალსაჩინოებანი უნდა ემსახურებოდეს ლექციის იდეის ახსნას.

ლექციამ უნდა უზრუნველყოს მეცნიერების დიალექტიკური პროცესის სწორი ანალიზი და უნდა აიგოს კონკრეტულ გარემოში სტუდენტთა თავისუფალი აზროვნების

შესაძლებლობის, ძირითად მეცნიერულ პრობლემათა შეცნობასა და გაგებაზე ორიენტირებით.

ლექციაზე მოსმენილი მასალა მთლიანი ცოდნის სისტემად ყალიბდება სტუდენტის დამოუკიდებელი მუშაობით.

თეორიული მასალა, რომელიც ლექციაზე გადაიცემა, კარგად აღიქმება სემინარებით, ლაბორატორიული და პრაქტიკული მეცადინეობებით. სემინარის დანიშნულებაა სტუდენტებს მიეცეს ლექციაზე მოსმენილი თემების გაღრმავების საშუალება. წამყვანი პროფესორის ან სემინარის წამყვანი პედაგოგის მითითებით სტუდენტი ან სტუდენტთა ჯგუფი მოიძიებს და ამუშავებს დამატებით ინფორმაციას, ამზადებს პრეზენტაციას, წერს ესეს და სხვა. სემინარზე მოისმინება მოხსენებები, იმართება დისკუსია, კეთდება დასკვნები. სემინარის ხელმძღვანელი პედაგოგი კოორდინაციას უწევს ამ პროცესების მიზანმიმართულად წარმართვას.

თუმცა, არსებული მდგომარეობა ცხადყოფს, რომ თანამედროვე სამყაროს სწრაფი განვითარება იწვევს სხვადასხვა დარგების შესაბამის განვითარებას, რათა არ მოხდეს მათი ერთმანეთისგან გამიჯვნა ან აცდენა. ნებისმიერი სისტემა ითხოვს დროსთან ერთად მოდერნიზებას და ახალი იდეების დანერგვას, რათა წარმოებულ იქნეს კონკურენტუნარიანი პროდუქცია, რომელიც ღირსეულ კონკურენციას გაუწევს სხვა მსგავს პროდუქტს და იქნება მოთხოვნადი ბაზარზე. მსგავსად ამისა, თანამედროვე სწავლების მიდგომაც ითხოვს სრულიად განათლების ინოვაციურ მოდელს.

ინოვაცია ალბათ ამ სიტყვის გაგონებისას უამრავი ტექნოლოგიური მიღწევა, სხვადასხვა განმარტება ან, თუნდაც, ნათურა გახსენდებათ. ინოვაცია არის მნიშვნელოვანი დადებითი ცვლილება პროდუქტის შეთავაზებაში, მომსახურებაში, ბიზნეს მოდელსა და მოქმედებაში. მარტივად, ინოვაცია არის რაიმე სიახლის, ან უკვე არსებულის ახლებურად გაკეთება. ეს ცვლილებები შეიძლება დაკავშირებული იყოს ახალ ან გაუმჯობესებულ პროდუქტთან, პროცესთან, მარკეტინგულ დანახარჯებთან, ინვესტიციებთან, ინტელექტუალური საკუთრების შექმნასთან ან ტექნოლოგიების შესყიდვასთან.

ინოვაციები ითვლება ფუნდამენტურ, გადამწყვეტ ფაქტორად. სხვადასხვა ფორმა იყენებს ინოვაციების სხვადასხვა მეთოდებს. ხშირ შემთხვევაში კონკრეტული ფორმებიც აუმჯობესებენ და ცვლიან ინოვაციურ მეთოდებს დროთა განმავლობაში. ეს

პროცესი ხორციელდება უფრო ეფექტიანი პროდუქციის, მომსახურების, ტექნოლოგიების ან იდეების შესაქმნელად, რომლებიც ხელმისაწვდომია ბაზარზე. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ რაიმე „ახალი“ არ არის ინოვაციის საკმარისი განმარტება. არსებობს უამრავი შემთხვევა, როდესაც სიახლეს არ აქვს არანაირი ღირებულება. ჩვენ შეგვიძლია შევქმნათ უამრავი ახალი რამ, რაც არ იქნება სასარგებლო და მნიშვნელოვანი. აუცილებელია შეიქმნას ახალი, ღირებულების მქონე პროდუქტი იმისათვის, რომ იყოს შედეგი. ინოვაციის იმდენი განმარტება არსებობს, რამდენი ექსპერტიცაა ამ სფეროში. დღეს სამყაროს წარმატებული განვითარების ერთადერთი გზაა ინოვაციებისა და ცვლილებების მართვაზე სრული ორიენტაცია.

ინოვაცია ცოდნისა და იდეების გარდაქმნაა ისეთ საქონლად თუ მომსახურებად, რომელიც მომხმარებლისთვის დამატებითი ფასეულობის მატარებელია და ახალ რეალობას შეესაბამება. ეს კი ინფორმაციის მიღებისა და გადაქმნის, კრეატიული იდეის მოძიების, შემდეგ ახალი მიზნის დასახვისა და შესაბამისი ცვლილებების გატარების უნარ-ჩვევებს მოითხოვს. აუცილებელი ხდება ორგანიზაციული სწავლების პროცესების დანერგვა იმისთვის, რომ თანამშრომლებმა მუდმივად ცვლად და რთულ გარემოში შეძლონ მუშაობა.

სწავლების ინოვაციური მეთოდების დანერგვა უმაღლეს სასწავლებლებში შესაძლებელია ჩათვლილ იქნეს წინგადადგმულ ნაბიჯად, რომელიც პირველად საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში ჩვენს მიერ იქნა განხორციელებული. ინოვაციური მიდგომა გულისხმობს არსებულ პრობლემებსა და საჭიროებებზე გამიზნულ ფიქრს. სწავლების ეს ფორმა შესაძლებელია ერთი შეხედვით ვერ იქნას აღქმული წინგადადგმულ ნაბიჯად, თუმცა ეს ასე არ არის.

ინოვაციური სწავლების მიზანია ის რომ, სტუდენტებმა ინდივიდუალურად მოახდინონ არსებული გამოწვევების ობიექტურად აღქმა, გამოიტანონ შესაბამისი დასკვნები და შეძლონ, სამომავლოდ, დაშვებული ხარვეზების გამოსწორება, რომელიც თავად გამოააშკარავეს სწავლების პროცესში. უფრო კონკრეტულად კი შემეცნების ეს ფორმა სტუდენტს აძლევს შემდეგ საშუალებებს:

1. უზრუნველყოფს კრიტიკულ აზროვნებას. კრიტიკული აზროვნება ნიშნავს ცნობისმოყვარეობას, გამოკითხვის სტრატეგიების გამოყენებას, შეკითხვების ჩამოყალიბებას და მათზე პასუხის ძიებას. ის მოიცავს ფაქტების არა მხოლოდ

დაფიქსირებას, არამედ მათი მიზეზებისა და შედეგების გარკვევას. კრიტიკული აზროვნება, ერთი მხრივ, თავაზიან სეკპტიციზმს, მეორე მხრივ კი, ჩამოყალიბებული პიროვნული პოზიციის არსებობას გულისხმობს. ის შეიძლება განიმარტოს, როგორც ზრუნვა საკუთარ აზროვნებაზე. მისი ღირებულებაც მარტივი გასაგებია: თუ ძალგვიძს, ვიზრუნოთ საკუთარ აზროვნებაზე, საკუთარ ცხოვრებაზე ზრუნვაც შეგვიძლია, რაც მის გაუმჯობესებას, პოზიტიური მიზნებისკენ მიმართვას გულისხმობს. კრიტიკულ აზროვნებას მიყვავართ გადაწყვეტილებამდე – რა ვირწმუნოთ და რა არა. აზროვნება გონებაში ინფორმაციის შესვლასთან ერთად იწყება და ამ ინფორმაციისადმი პიროვნული პოზიციის გამომუშავებით სრულდება. ესაა აზროვნების ფორმა, რომელიც საკითხის სხვადასხვა პრიზმაში დანახვას, ალტერნატივათა აწონვა-დაწონვასა და გაჩერებას გულისხმობს. საკითხისადმი არაერთჯერადი და არაერთგვაროვანი მიდგომა, შეკითხვების გზით პრობლემის არსში ჩაძიება, ფიქრი და განსჯა საშუალებათა შესახებ, რაც ოპტიმალური გადაწყვეტილების წინაპირობაა. კრიტიკულად აზროვნება – ესაა დამოუკიდებლად აზროვნება. სწორედ სწავლების ეს ინოვაციური მიდგომა კრიტიკული აზროვნების პრინციპებზეა აგებული. ყოველი სტუდენტი დამოუკიდებლად ახორციელებს საკუთარი იდეის, შეფასების ფორმულირებას. ვერავინ იფიქრებს კრიტიკულად ჩვენ მაგივრად, ეს „პიროვნული“ საზრუნავია. შესაბამისად, აზროვნება კრიტიკულია მხოლოდ მაშინ, როდესაც იგი ინდივიდუალური ხასიათისაა. სტუდენტს საკმარისი თავისუფლება უნდა ჰქონდეს, რათა იფიქროს და დამოუკიდებლად გადაჭრას სხვადასხვა სირთულეების საკითხები. საჯარო მართველობის ინოვაციური სწავლება კი უყალიბებს ინდივიდუალურ პასუხისმგებლობის მაღალ ხარისხს.

2. სტუდენტი დამოუკიდებლად ერკვევა ქვეყნის მიერ არჩეული მიმართულების მართვა-ფუნქციონირებაში, უწევს იაზროვნოს და შეხედოს მოვლენებს, როგორც მოქალაქის პოზიციიდან, ასევე უშუალოდ საჯარო მოხელის მხრიდან.

3. უფლება, მოვალეობა, გარანტი. მათი ძირეული მნიშვნელობის გააზრება და შესწავლა რა თქმა უნდა შესაძლებელია უნივერსიტეტის კედლებშივე, თუმცა, სწავლების ინოვაციური მიდგომის გამოყენებით სტუდენტები პრაქტიკაში გამოიყენებენ და შეიგრძნობენ თუ რა უფლება გააჩნიათ მათ, როგორც მომავალ საჯარო მოხელეებსა ან

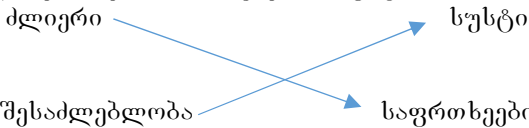
მოქალაქეებს. იზარებენ მოვალეობებს, რომელსაც მათ აკისრებს, როგორც დაწერილი ასევე დაუწერელი კანონები. სწავლების პროცესში კი რწმუნდებიან თუ რა გარანტიები უმაგრებთ მათ ზურგს და დარღვევის შემთხვევაში რა ბერკეტებს უნდა მიმართონ პრობლემის დასაძლევად. ყოველვეს კი იხვეწება, უპირველესად, პრაქტიკით.

4. „თუ ერთუზიაზმით ხარ სავსე, შეუძლებელს შეძლებ. ერთუზიაზმი ნებისმიერი პროგრესის საფუძველია“.[2] სწავლების პროცესში ნებით თუ ძალით სტუდენტებს უწევთ კონკრეტული მიზნის დასახვა და შესაბამისი სამოქმედო გეგმის შემუშავება. მიზნის მისაღწევად კი ეტაპობრივად აწყდებიან დიდი თუ მცირე ზომის პრობლემებს, რომლებსაც ინდივიდუალურად უმკლავდებიან. ყოველი პრობლემის მოგვარების შემდეგ მათ ეუფლებათ წარმატების შეგრძნება, რომელიც აახლოვებს სასურველ მიზანამდე.

5. „სამსახური ცხოვრების დიდ ნაწილს იკავებს, თქვენი კმაყოფილებისთვის აუცილებელია აკეთოთ საქმე, რომელიც გჯერათ რომ ღირებულია, ღირებულის შექმნა კი მხოლოდ მაშინაა შესაძლებელი, როდესაც აკეთებ იმას, რაც გიყვარს“.[3] სტუდენტები სწავლების ამ ფორმატში არკვევენ თუ რომელი პროფესია არჩიეს და რომელ სფეროში უწევთ ოპერირება. რა უპირატესობები გააჩნიათ მათ სხვა პროფესიებისგან და რისი შეთავაზება შეუძლიათ არსებული მზარდი გარემოსთვის, რათა დაიმკვიდრონ თავი სასურველ საჯარო მმართველ სტრუქტურებში. ან სულაც უღირთ კი გააგრძელონ საქმიანობა არსებულ სივრცეში.

6. რწმუნდებიან, რომ მათ შესწევთ უნარი შეცვალონ ხვალინდელი დღე.

7. პოულობენ საკუთარ თავში სუსტ და ძლიერ მხარეებს, აღმოაჩენენ შესაძლებლობებსა და საფრთხეებს, რომლებიც უნდა გააუმჯობესონ სამომავლოდ, რათა მიიღონ სასურველი შედეგი. კონკრეტულად კი პიროვნების ძლიერმა მხარემ უნდა დათრგუნოს გარემოში არსებული საფრთხეები, ხოლო შესაძლებლობებმა კი – პიროვნების სუსტი მახასიათებლები.

8. გამოწვევების არსებობა, რომლის დაძლევაც მათ ზრდის, როგორც ფსიქოლოგიურად, ასევე პიროვნულად.

9. კომფორტის ზონიდან გასვლა უდავოდ არავის სიამოვნებს, მაგრამ ზუსტად აქედან იწყება სწავლება. სწავლების მონაწილენი აღმოჩნდებიან რა განსხვავებულ სიტუაციაში, მიხვდებიან რომ იზრდებიან, სწავლობენ, ვითარდებიან და აფართოვებენ თვალსაწიერს, ხედავენ იმაზე მეტს, ვიდრე ეს შესაძლებელი იყო მანამდე, თუმცა, თან შესაძლებელია დაეუფლოთ უსუსურობის შეგრძნება.

უამრავი ადამიანისათვის ახალი არაკომფორტული სამყაროს აღმოჩენა, უცხო ადამიანებთან კომუნიკაცია, ახალი საქმის წამოწყება ასოცირდება დაუძლეველ ბარიერად. თუმცა, წარმატებისთვის რაღაც უნდა გაიღონ სტუდენტებმა, მიატოვონ ის შეგრძნებები, რაც სიამოვნებას ანიჭებდათ და სცადონ ის, რასაც მანამდე შიშით უყურებდნენ.

10. სისტემაში არსებული ხარვეზების დანახვა და მათი პერსპექტიული მოგვარების გზების შემუშავება.

11. საჯარო მმართველობის სწავლების ინოვაციური ეს მიდგომა ააზრებინებს სტუდენტებს, თუ როგორი საჯარო მოხელეები არ უნდა იყვნენ და როგორები უნდა გახდნენ სამომავლოდ, რათა ხელეწიფებოდეთ გარემოს უკეთესობისკენ შეცვლა. ისე რომ უკან მოხედვის შემთხვევაში არ ჰქონდეთ სინანულისა და სირცხვილის შეგრძნება.

12. ტექნიკური და ტექნოლოგიური პროცესების ღრმად შემოსვლა საჯარო სივრცეში და მათი მნიშვნელობის დეტალური განხილვა – თუ რა უპირატესობები და ნაკლოვანებები არსებობს სისტემაში. ყოველივე ამ პროცესის გარკვევაში სწავლების ეს ფორმა საშუალებას აძლევს სტუდენტებს საკუთარ თავზე გამოსცადონ ტექნოლოგიური მიღწევები, რათა დარწმუნდნენ არსებული კურსის სისწორეში.

არსებობს სხვა მრავალი მნიშვნელოვანი საკითხი, რომესაც პასუხი გაეცემა შესაბამისი სწავლების პროცესში. ნაპოლენ ჰილის აზრით „ყველაფერი ის, რასაც ადამიანის გონება წარმოიდგენს და დაიჯერებს – მიღწევაა. ფიქრი საგანია, ძღვეამოსილი საგანი, რომელსაც აქვს განსაზღვრული მიზანი და ძლიერი სურვილი, უკვე სიმდიდრედ იქცევა.“[4] სწორედ ინოვაციური მიდგომა შთააგონებს სტუდენტებს იფიქრონ და დაიჯერონ, რომ მომავლის შეცვლის ბერკეტები მათ ხელშია და ირწმუნონ საკუთარი ძალიანმევის რეალიზაციის შესაძლებლობა.

ლიტერატურა

References:

1. WavWavaZe i. ganaTleba da zneoba, tbilisi 1889.
2. henri ford h. gamomcemloba „palitra I“, Tbilisi 2013.
3. stiv jobsi s. gamomcemloba „palitra“, Tbilisi 2013.
4. eleqtronuli wyaro:
<http://www.davidkenchadze.ge/ka/motivation/305>

რეკენზენტი: პროფესორი ოთარ კოჩორაძე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Levan Jgarkava, David Leladze

INNOVATIVE TEACHING OF PUBLIC ADMINISTRATION AS A RESULT OF FOCUSED THINKING ABOUT PROBLEMS AND NEEDS

Summary

Innovation teaching of public administration of Georgian technical university is a tool for thinking about existing problems and needs. This form of teaching inspires public governance students, if what should be a public official and what it should not be in the future. So that they can solve existing problems using innovation technologies.

Keywords: public administration, innovative training, innovative technologies.

Reviewer: Professor Otar Kochoradze, Georgian Technical University

Леван Джгаркава, Давид Леладзе

ИННОВАЦИОННОЕ ПРЕПОДАВАНИЕ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ КАК РЕЗУЛЬТАТ ЦЕЛЕНАПРАВЛЕННОГО РАЗМЫШЛЕНИЯ О ПРОБЛЕМАХ И ПОТРЕБНОСТЯХ

Резюме

Инновационное преподавание публичного управления в Грузинском Техническом Университете – метод целенаправленного размышления о существующих проблемах и потребностях. Эта форма преподавания вдохновляет студентов публичного управления осознать, какими именно государственными служащими они должны стать в будущем, чтобы решать существующие проблемы с использованием инновационных технологий.

Ключевые слова: публичное управление, инновационное обучение, инновационные технологии.

Рецензент: Профессор Отар Кочорадзе, Грузинский технический университет.

პ რ ა ქ ტ ი კ ა

უაკ: 502/504; 574

გარი გუნია, ზიზი სვანიძე მიკრომინარეჟებით სასურსათო პროდუქტების დაბინძურების მონიტორინგის საკითხების შესახებ

ნაშრომში ანთროპოგენური წარმოშობის, მათ შორის, ღრუბლებზე სექციის საწინააღმდეგო ზემოქმედების შედეგად მიღებული, მეტალური მიკრომინარეჟებით სასურსათო პროდუქტების დაბინძურების მონიტორინგის რიგი საკითხია განხილული.

ამასთან, ნაჩვენებია, რომ ავტორების მიერ შემუშავებული გარემოს ობიექტების კომპლექსური ეკოლოგიური მონიტორინგისა და მიკრომინარეჟების კონცენტრაციების განსაზღვრის ატომურ-აბსორბციული მეთოდები გარემოს ტექნოგენური დატვირთვის მაღალი სიზუსტით შეფასების საშუალებას იძლევიან.

გარდა ამისა, განხილულია: - მიკრომინარეჟების როლი ადამიანის ჯანმრთელობაზე, ბუნებრივი გარემოს დაბინძურებაზე და გაუდაბნობაზე; - მიკრომინარეჟების, მათ შორის, ვერცხლის მიკრომინარეჟების, გავლენა ადამიანის ჯანმრთელობაზე; - ღვინოში მიკრომინარეჟების მოხვედრის ძირითადი გზები; - ნალექების ხელოვნური მომატების და ღრუბლებზე სექციის საწინააღმდეგო საშუალებების ეკოლოგიური პრობლემები და სხ.

ნაჩვენებია, რომ ღრუბლებზე ზემოქმედების ტექნოლოგიების მიმართ ისე, როგორც ნებისმიერი სხვა გარემოზე ზემოქმედების ტექნოლოგიებისა, ეკოლოგიური უსაფრთხოება არის უმთავრესი მოთხოვნა. ზემოქმედებამ ერთ მოვლენაზე ან პროცესზე, სხვა მოვლენებისა და პროცესების ნეგატიურ ცვლილებებთან არ უნდა მიგვიყვანოს.

ჭარბი რაოდენობის მიკრომინარეჟების ტოქსიკურობა განპირობებულია იმით, რომ მათ შეუძლიათ ცოცხალ ორგანიზმში ფიზიოლოგიურად აუცილებელი მეტალების შენაცვლება, ხოლო, მათ თავისუფალ იონებს სუპეროქსიდისა და ჰიდროქსიდის რადიკალების წარმოქმნა შეუძლიათ, რომლებიც, თავის მხრივ, ლიპიდების, ნუკლეინის მუკაებისა და ცილების ჟანვით დაზიანებას იწვევენ.

ნაშრომში, ბუნებრივი გარემოს დაცვის სფეროში საერთაშორისო ვალდებულებებითა და ქვეყნის

კანონმდებლობით დადგენილი მოთხოვნების დაკმაყოფილების ხელისშეწყობის მიზნით, დამუშავებულია გარემოს ეფექტური დაცვის მეცნიერულად დასაბუთებული მეთოდოლოგიური მიდგომები, რაც მნიშვნელოვან გარანტიას იძლევა საყოველთაოდ მიღებული მდგრადი ეკონომიკური განვითარების პრინციპების ცხოვრებაში გასატარებლად.

ნაშრომში მოტანილი კვლევის შედეგები ადამიანთა ჯანმრთელობისა, ეკოლოგიურად უსაფრთხო სასურსათო პროდუქტების მიღებისა და ბუნებრივი გარემოს ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუმჯობესებისკენ მიმართული თეორიული და პრაქტიკული საკითხების დამუშავების პროცესში გამოიყენება. ისინი მრავალჯერ იყო საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციების მსჯელობის საგანი.

ნაშრომს აქვს: ეკოლოგიური, ეკონომიკური, გეოფიზიკური, მეტეოროლოგიური, კლიმატოლოგიური და პივიენური მნიშვნელობები.

საკვანძო სიტყვები: ეკოლოგიური მონიტორინგი, მიკრომინარეგები, სასურსათო პროდუქტები.

თავისი უარყოფითი ეკოლოგიური შედეგებით გარემოს მდგომარეობაზე, საზოგადოების შეშფოთებას, ძირითადად, ისეთი მოვლენები იწვევენ, როგორებიცაა სმოგი და მჟავიანი წვიმები. გარემოს დაბინძურების ეს, ჯერჯერობით, რეგიონული პრობლემები შედარებით უფრო მარტივია და ხშირად მკაცრად მიზანმიმართულ პრაქტიკულ გადაჭრას ექვემდებარებიან.

გაცილებით მნიშვნელოვნად მიიჩნევა ანთროპოგენური წარმოშობის მეტალური ნივთიერებათა ნაკადების ბიოსფეროში თანდათანობითი შეღწევის გრძელვადიანი შედეგები, რომელთა შორისაა უარყოფითი გავლენა ადამიანის ჯანმრთელობაზე და გაუდაბნოების ჩამოყალიბების პირობების ხელშეწყობა.

ანთროპოგენური წარმოშობის მიკრომინარეგები ბუნებრივ გარემოში

მიიმე მეტალების ზუსტი დეფინიცია არ არსებობს, თუმცა ამ ტერმინში იგულისხმება მეტალური თვისებების მქონე ტოქსიკური ელემენტები. გარდა ამისა, ბევრი მსუბუქი მეტალიც არის ტოქსიკური: მაგალითად, ბერილიუმი. ასეთი ნივთიერებებით ბიოსფეროს დატვირთვის ნიშნები ნაკლებად არის თვალსაჩინო და ზოგჯერ ზომიერადაც კი გამოიყურება. მაგრამ მათი უარყოფითი ზემოქმედება გრძელვადიანი და გლობალურია თავისი მასშტაბებით. ამით მათ დედამიწის მთელი ცოცხალი არსებებისათვის მოაქვთ საშიშროება

უკიდურესად განუსაზღვრელი ნეგატიური შედეგებით. აქედან გამომდინარე ამ ანთროპოგენური წარმოშობის აბიოტური ნივთიერებათა ნაკადების ბიოსფეროში თანდათანობით შეღწევის გრძელვადიანი შედეგების აღრიცხვის აუცილებლობა მნიშვნელოვან ამოცანას წარმოადგენს.

მრავალი ქვეყნის ექსპერტთა დასკვნებში და გაეროს ბუნებრივი გარემოს პრობლემების სამეცნიერო კომიტეტის (Scientific Committee on Problems of the Environment, SCOPE) რეკომენდაციებში მითითებულია, რომ გარემოს დაბინძურების მონიტორინგი ნივთიერებათა კრიტიკული ჯგუფებიდან - ბუნებრივი გარემოს სტრესის ინდიკატორებიდან უნდა იქნას დაწყებული. მათ რიცხვში, სხვა ნივთიერებებთან ერთად, აღამიანისა და ბუნებრივი გარემოსთვის განსაკუთრებული საშიშროების მატარებელი მეტალები: ვერცხლისწყლის, დარიშხანის, ტყვიის, კადმიუმის, ნიკელის, სპილენძისა და თუთიის მიკრომინარეგები არის დასახელებული.

მიუხედავად იმისა, რომ მიკროელემენტებს ცოცხალი ორგანიზმების ქსოვილების ორგანული შენაერთების შემადგენლობაში არ შედიან, მათ ბიოსფეროს თანამედროვე მდგომარეობისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა გააჩნიათ: მიკროელემენტები უმნიშვნელოვანესი ფიზიოლოგიური პროცესების ბიოკატალიზატორების და ბიორეგულატორების აუცილებელ კომპონენტს წარმოადგენენ.

ამ ელემენტების შეღწევა მცენარეულობაში და, შესაბამისად, ადამიანთა და ცხოველთა ორგანიზმში მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ნიადაგის პროფილებში მეტალების განაწილების ხასიათზე. მათი იონური ფორმა, ორგანიზმში შეღწევის შემთხვევაში კარგად ხსნადი მარილების სახით, მათ სწრაფ რეზორბციას განაპირობებს შეღწევის ყველა გზებისთვის, მათ შორის სასუნთქ გზებში და კუჭ-ნაწლავის ტრაქტში.

მიკროელემენტთა ვერტიკალური მიგრაცია ნიადაგში ცვლის დამაბინძურებელ ნივთიერებათა განაწილების ხასიათს, რაც ნიადაგის ფენებში მეტალების შეღწევის ცვლილების ერთ-ერთი მიზეზია. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე ნათელია, რომ მიწის კორიზონტში შეტანილი მეტალების ნიადაგის პროფილებში განაწილების შესწავლა აქტუალურ საკითხს წარმოადგენს.

ამ საკითხის შესწავლის მიზნით, ზაფხულის დასასრულს, 100 მ² ფართობის ორი მიწის ნაკვეთის ფენების სხვადასხვა

სიღრმეებიდან (0–10; 10–20; 20–30; 30–40 სმ) ნიადაგის სინჯები იქნა აღებული (ცხრ.1) [1].

ერთ–ერთ მათგანზე ადრე გაზაფხულზე (მარტი) ტყვისა და ვერცხლისწყლის სულფატის მარილები (PbSO₄ და HgSO₄) იქნა შეტანილი. მეორე ნაკვეთი საკონტროლო იყო.

მიწის ფენის სიღრმე (სმ)	მიკროელემენტები, %	
	ტყვია	ვერცხლისწყალი
0–10	74,4	57,2
10–20	18,2	20,5
20–30	3,4	13,7
30–40	3,4	8,6

ცხრილი 1. ტყვისა და ვერცხლისწყლის განაწილება ნიადაგის ფენებში

სინჯების ანალიზი ტყვისა და ვერცხლისწყლის შემცველობაზე, ჩვენს მიერ დამუშავებული, ატომურ - აბსორბციული მეთოდის დახმარებით სრულდებოდა. ამასთან, განსაზღვრის საშუალო სტანდარტული ცდომილება 5%-ს არ აღემატებოდა [2].

ექვსი თვის განმავლობაში (მარტი - აგვისტო) ტყვისა და ვერცხლისწყლის უდიდესი ნაწილი 74% და 57%, შესაბამისად, 0–10სმ ფენაში დარჩა, 20 სმ სიღრმემდე –18% Pb და 21% Hg შეადწია, ტოქსიკანტების 3,4% და 8,6% მიგრირება 30–40 სმ მიწის ფენამდე მოახდინა. ექსპერიმენტის ყველაზე საუკეთესო პირობებში ტყვის 1,5% და ვერცხლისწყლის, დაახლოებით, არა უმეტეს 9%–სა ნიადაგის ზედაპირიდან გამოიტანება.

ნიადაგის პროფილებში საკვლევი მეტალების განაწილების შედარებისას უნდა აღინიშნოს, რომ ვერცხლისწყალი მიწის ფენაში უფრო ღრმად მიგრირებს, ვიდრე ტყვია, რაც ვერცხლისწყლის სულფატის შედარებით მაღალი ხსნადობით აიხსნება.

გარემოს მიკრომინარეგების განსაზღვრის ატომურ-აბსორციული მეთოდი

ბუნებრივი გარემოს დამაბინძურებელ მინარევთა შედგენილობისა და კონცენტრაციების შესახებ ზუსტი ინფორმაციის მისაღებად, მათი ცვლილებების მიზეზების გამოვლენისა და პრევენციული ზომების დამუშავების მიზნით და სხ., საჭიროა გვერდის საკვლევი სინჯების მიღების, მათი ანალიზისა და მიღებული შედეგების დამუშავების სრული მეთოდები.

ამუამად ნივთიერების შედგენილობის განსაზღვრის სხვადასხვა მეთოდებს შორის ატომურ-აბსორბციული სპექტრომეტრული ანალიზის მეთოდს უჭირავს მნიშვნელოვანი ადგილი. მისი საშუალებით შესაძლებელია სხვადასხვა შედგენილობის და წარმოშობის ობიექტებში ნივთიერებათა ფართო წრის პირდაპირი განსაზღვრა და დროის მცირე მონაკვეთში მიკრომინარევთა შედგენილობაზე ოპერატიული ინფორმაციის მიღება.

ბუნებრივ გარემოში მეტალების დეტერმინაციისთვის არსებულ რამოდენიმე მეთოდს შორის, ატომური სპექტრომეტრია ყველაზე სწრაფი და სენსიტიურია.

ამ მეთოდის გამოყენებით ბუნებრივი გარემოს დამაბინძურებელი მეტალების უმეტესობა ჩვენს მიერ უკვე საკმაოდ კარგადაა შესწავლილი [3].

ბუნებრივი გარემოს კომპონენტებში ტექნოგენური წარმოშობის ლითონური მიკრომინარევების შემცველობის ცოდნის დიდმა აუცილებლობამ მისი კვლევის მეთოდების შექმნა განაპირობა. ამასთან დაკავშირებით, იქნა შემუშავებული აღნიშნული საკითხის კვლევის მეტად მგრძობიარე მეთოდი, რომელიც, პირველ რიგში, ითვალისწინებს, როგორც განსაზღვრის სიზუსტისა და მგრძობიარობის ამღლებას, ისე გარემოს დამაბინძურების მონიტორინგის პრაქტიკაში მისი მარტივად გამოყენებას.

უნდა შევნიშნოთ, რომ ლითონური მიკრომინარევების შემცველობა გარემოს ობიექტების სინჯებში, ხშირად, ძალიან მცირე მნიშვნელობებით განისაზღვრება (დაახლოებით, 10^{-4} მკგ). ამასთან, თვითონ საანალიზო სინჯების სიდიდეებიც მცირე ზომისაა, რომელიც რამდენიმე მილიგრამიდან - მილიგრამის ასეულ ნაწილს შეადგენს.

ეს გარემოება სინჯის ქიმიური შედგენილობის განსაზღვრისას დამატებით სიძნელეებს ქმნის, ვინაიდან ასეთ შემთხვევებში ქიმიური ანალიზის ჩვეულებრივი მეთოდები არაფექტური არიან. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ანალიზის მაღალი სიზუსტით ჩატარება მოითხოვს წინასწარ ოპერაციებს სიმჯის ფონის გავლენის ასაცილებლად. ამ მიზნით საანალიზო ნიმუშების ქიმიური დამუშავების მეთოდების გამოყენებაა საჭირო, რომლებიც წინასწარ კონცენტრირებასა და ძირითადი კომპონენტებიდან მცირე ელემენტთა კვალის მოცილებას შეიცავენ.

დღეისათვის შემუშავებულია ელემენტთა კონცენტრირების რიგი მეთოდი ხელაბ სორბენტების გამოყენებით, რომლებიც

სულ უფრო მეტ გამოყენებას პოულობენ ბუნებრივი გარემოს დაბინძურების კვლევის პრაქტიკაში [4].

აღსანიშნავია, რომ სორბციული კონცენტრირებისა და დაყოფის მიზნით გამოყენებული პრაქტიკული მიდგომები საკმაოდ მარტივებად ხასიათდებიან და, იონთა ცვლის მეთოდებში ხმარებული, კონცენტრირებისა და დაყოფის ხერხების მსგავსნი არიან. ამასთან, ამ ოპერაციების შესრულების ხარისხი მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული სორბენტის სწორ შერჩევაზე, მის მომზადებაზე გამოსაყენებლად, სამუშაოს შესრულების ხერხებისა და პროცესების მსვლელობის პირობების შერჩევაზე და, ასევე, ელემენტთა კონცენტრირებისა და დაყოფის შემდეგ მათი განსაზღვრის მეთოდებზე. რიგ შემთხვევაში მიკროელემენტების ჯგუფური კონცენტრირების ამოცანა ისმევა, მათი მაკროკომპონენტებიდან გამოყოფით. ამასთან, უკანასკნელ პროცესს მთლიანად ან ნაწილობრივ ასრულებენ იმაზე დამოკიდებულებით, თუ როგორი მეთოდი არის ნავარაუდები კონცენტრირებული მიკროელემენტების განსაზღვრის მიზნით.

ვინაიდან ხელატ სორბენტებს შეუძლიათ ურთიერთქმედება რამოდენიმე ან მრავალ ქიმიურ ელემენტთან, სხვადასხვა ელემენტების კონცენტრირებისა და დაყოფის მიზნით იხმარება ერთი და იგივე სორბენტი. ხელატ სორბენტზე მიკროელემენტების კონცენტრირების შემდეგ მათი განსაზღვრა სხვსდასხვა მეთოდებით არის შესაძლებელი, მათ შორის, ატომურ-აბსორბციულით.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ჩვენს მიერ დამუშავებული მეთოდი მიზნად ისახავდა ბუნებრივი გარემოს ობიექტების სინჯებში მძიმე ტოქსიკურ ლითონთა მინარევების გამოყოფას ხელატ ბოჭკოვანი სორბენტის გამოყენებით და შემდეგ მათ განსაზღვრას ატომურ-აბსორბციული მეთოდით. ამასთან, ჩვენს მიერ, კვლევის შედეგების გაუმჯობესებისა და სუზუსტის ამაღლების მიზნით, საკვლევ სინჯებში მიკროელემენტების კონცენტრირებისათვის ყვითელი ფერის ხელატწარმოქმნილი ბოჭკოვანი სორბენტი Poliorgs 7M გამოიყენება, რომელიც ამიდოქსილის ჯგუფს შეიცავს და პოლიაკრილინტროლის ბოჭკოს ფუძეზეა დამზადებული. აღნიშნულ მეთოდში მიკროელემენტების გამოყოფა, pH-ის –8 მნიშვნელობაზე, R – 98-100% შეადგენდა. სორბენტის შესაძლო მინარევებისაგან გასუფთავების პროცესების შემდეგ, მიკროელემენტებით დატვირთული სორბენტი თავსდება აზოტმჟავაში, რის შემდეგ ის ამოიღება იქიდან, ხოლო

ელემენტში კი, ხდება მიკროელემენტების განსაზღვრა. განსაზღვრის ოპტიმალური პირობები ცხრ.2-შია მოცემული.

პარამეტრები	მიკროელემენტები			
	Cd	Zn	Cu	Pb
ტალღის სიგრძე, ნმ	228,8	218,19	324,8	283,3
ხერხელის სიგანე, ნმ	2	1	0,7	0,5
ალი	აცეტილენ – ჰაერი			
ლენტის გადაადგილების სინქარე, მმ/წთ	240	240	240	240

ცხრილი 2. მიკროელემენტების განსაზღვრის ოპტიმალური პირობები

სორბენტში საკვლევი ელემენტების მიკრომინარეგების შესაძლო არსებობის გათვალისწინების მიზნით, უქმი ცდა ტარდება, რომელიც “სუფთა” ბოჭკოვანი სორბენტის ცალკე ანალიზს ითვალისწინებს.

მოცემული მეთოდი მაღალი შედეგიანობით და 10-15% სიდიდის მაქსიმალური ცდომილებით ხასიათდება [2,4].

მძიმე მეტალების მინარეგები ადამიანის ორგანიზმში

მძიმე მეტალები, ადამიანის ორგანიზმში, სხვადასხვა მექანიზმების საშუალებით შეიძლება მოხვდეს. ბიოელემენტურ კათიონებს შეუძლიათ სატრანსპორტო ცილების გამოყენება უჯრედში შესაღწევად. კადმიუმი, უჯრედში შედის კალციუმის არხების საშუალებით. წყალში უხსნადი მძიმე მეტალები, უჯრედში შეიძლება მოხვდეს ფაგოციტოზის გზით.

უნდა აღინიშნოს რომ, მძიმე მეტალებს ადამიანები, ძირითადად სასურსათო პროდუქტებიდან შეითვისებენ, რის გამოც არსებობს როგორც საერთაშორისო, ისე ნაციონალური კანონმდებლობის დონეზე განსაზღვრული, მძიმე მეტალების დასაშვები ნორმები.

თანამედროვე სამეცნიერო ლიტერატურაში ბევრი ტოქსიკური მეტალის თავისებურების შესწავლის შედეგები ფართოდაა გაშუქებული [4,5,6,7,8,9].

ზოგიერთი მათგანისთვის დადგენილია ადამიანის ორგანიზმში მათი ჭარბი რაოდენობის აკუმულაციით გამოწვეული უარყოფითი ეფექტები.

კადმიუმი, ტყვია, ვერცხლისწყალი და დარიშხანი, მაღალი რისკის შემცველ ტოქსიკურ ელემენტებს მიეკუთვნება და მათი შედარებით მცირე კონცენტრაციასაც შესაძლოა ძლიერ ტოქსიკური გავლენა ჰქონდეს ადამიანის ჯანმრთელობაზე. მაშინ, როცა, ისეთი ელემენტები, როგორებიცაა, მაგალითად,

რკინა, თუთია, სპილენძი დაბალი რისკის შემცველი მეტალები არიან და ტოქსიკური თვისებების გამოსავლენად, ორგანიზმში მათი დიდი კონცენტრაციების აკუმულაციაა საჭირო.

ყურძენში მძიმე მეტალები ძირითადად ნიადაგიდან ხვდებიან, თუმცა სავარაუდო დაბინძურების წყარო, შესაძლოა იყოს ყურძნის შესაწამლად გამოყენებული ფუნგიციდები, ძლიერ დაბინძურებული ატმოსფერო, ან ღვინის ფერმენტაციისას, დაბინძურებული საფურების გამოყენება.

კვლევებით დადგინდა, რომ ყურძნის სხვადასხვა ნაწილები განსხვავებული რაოდენობით შეიცავენ მძიმე მეტალებს. მაგალითად, რკინის კონცენტრაცია ყურძნის თესლში 352 მკგ/კგ, კანში 90 მკგ/კგ, რბილობში კი, მხოლოდ 3 მკგ/კგ უდრიდა.

ევროპის ქვეყნებში ღვინოებში ამ ნივთიერებათა შემცველობის ზუსტი განსაზღვრისა და კონტროლის აუცილებლობაზე აქტიურად დაიწყო საუბარი მას შემდეგ რაც ჟურნალ Chemistry central-ში გამოქვეყნდა Declan P. Naughton -ის და Andrea Petroczi-ის კვლევა, რომლის მიხედვითაც, უმეტესობა ევროპული ქვეყნების ღვინოებისა, სულ მცირე, შეიდი მძიმე მეტალის პოტენციურად საშიშ დოზებს შეიცავდნენ [6,7,8,9].

ვინაიდან, მეტალის იონები მონაწილეობენ ჟანგვა-აღდგენით რეაქციებში, ისინი გავლენას ახდენენ ღვინის ხარისხზე. ამასთან, ამ ელემენტებს შეუძლიათ ადამიანის ჯანმრთელობაზე განსხვავებული ხასიათის გავლენა მოახდინონ.

მაგალითად, ღვინოების საშუალებით შესაძლებელია აუცილებელი მეტალების შეთვისება, ხოლო, ნორმაზე მეტი კონცენტრაციით მიღებას, შეუძლია ადამიანზე ტოქსიკური გავლენა იქონიოს. ამის შედეგად, ღვინის წარმოების პროცესში, მეტალური მიკრომინარეგების შემცველობის კონტროლის წარმოება მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს.

აღნიშნულთან დაკავშირებით ადამიანის ჯანმრთელობაზე ვერცხლის მიკრომინარეგების გავლენის განხილვა იწვევს მკვლევართა ინტერესს, რაც კახეთის რეგიონში სეცყვის საწინააღმდეგო მიზნით ღრუბლებზე აქტიური ზემოქმედების წარმოებისთვის ვერცხლის საფუძველზე დამზადებული მაკრისტალიზებული რეაგენტების (AgI) გამოყენებით არის განპირობებული.

ამრიგად, როგორც ჩანს, გარემოს დაბინძურების კონტროლის საქმიანობაში, ინტენსიური სეცყვის საწინააღმდეგო ზემოქმედების რაიონებში, მძიმე მეტალების

(PbI₂, AgI) საფუძველზე დამზადებული, სხვადასხვა მაკრისტალიზებული რეაგენტების ღრუბლებში დათესვით, ბუნებრივი გარემოს დაბინძურების შედეგების კვლევა აქტუალურ მნიშვნელობას იძენს.

ვერცხლი, თავისი ოქსიდებისა და მარილების უმეტესობის უხსნადობის გამო, დაუბინძურებელ ზედაპირულ წყლებში ძალზე მცირე, სუბმიკრონულ (0.2-0.3 მკგ/ლ), რაოდენობით გვხვდება. ძალზე იშვიათად მისმა შემცველობამ ზედაპირულ და სასმელ წყლებში შეიძლება 5 მკგ/ლ მიაღწიოს. ზღვის წყალში ვერცხლის კონცენტრაცია 0,3-1,0 მკგ/ლ შეადგენს [6]. დაბინძურებულ მიწისქვეშა წყლებში ვერცხლი შეიძლება ერთეულიდან ათეულ მგ/ლ კონცენტრაციით მოიპოვებოდეს.

ორგანიზმში ვერცხლის შემოსვლის ძირითადი ბუნებრივი გზა არის საკვები პროდუქტები. ის ორგანიზმისთვის ძნელად ასათვისებელი ელემენტია. შემოსული ვერცხლის 90%-ზე მეტი გამოიტანება ორგანიზმიდან, ძირითადად, კუჭ-ნაწლავის ტრაქტის მეშვეობით. მიუხედავად ამისა, ვერცხლის ნაწილი აბსორბირდება კუჭ-ნაწლავის ტრაქტში, ადვილად უერთდებიან ცილებს (სისხლის გლობულინისა და ჰემოგლობინის დახმარებით და ა.შ.) და გადაიტანებიან მთელ ორგანიზმში.

ორგანიზმში ვერცხლის მთავარ “შესანახ” ადვილად ღვიძლია მიჩნეული. ასევე, ღვიძლია ორგანიზმიდან ვერცხლის გამოყვანაზე ძირითადო პასუხისმგებელი ორგანო.

როგორც ყველა მძიმე მეტალი, ვერცხლი საკმაოდ ნელა გამოიტანება ორგანიზმიდან, თუმცა არც ისე დიდ ხანს, როგორც ბევრი სხვა მათგანი. ღვიძლიდან მისი “ნახევრადგამოტანის” პერიოდმა შეიძლება 50 დღე გასტანოს. მაგრამ ვერცხლის გამუდმებითი შეღწევისას ორგანიზმში მაინც მისი თანდათანობითი დაგროვების ტენდენცია დაიკვირვება.

ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციამ (WHO) განსაზღვრა ვერცხლის მაქსიმალური დოზა, რომელიც ადამიანის ჯანმრთელობაზე შესამჩნევ მავნე ზემოქმედებას არ ავლენს (ეგრეთწოდებული დონე NOAEL – No Observable Adverse Effect Level – 10 გრამი). როგორც ირკვევა, WHO-ს მეთოდის თანახმად, ადამიანს, რომელმაც თავისი ცხოვრების მანძილზე (საშუალოდ 70 წელი) “შეჭამა ან დალია” ჯამურად 10 გრამი ვერცხლი, ამის გამო ჯანმრთელობასთან გარანტირებულად არავითარი პრობლემები არ უნდა ჰქონდეს. ამ სიდიდის მიხედვით იყო მიღებული რეკომენდაციები სასმელ წყალში ვერცხლის ტოლერანტული შემცველობის შესახებ – 100 მკგ/ლ.

ასეთი კონცენტრაცია 70 წლის ცხოვრების განმავლობაში NOAEL-ის დონის ნახევარს იძლევა, რაც ჯანმრთელობისთვის სავსებით უვნებელია.

ამჟამად ვერცხლი განიხილება არა როგორც უბრალოდ ლითონი, რომელსაც მიკრობების ხოცვა შეუძლია, არამედ როგორც მიკროელემენტი, რომელიც ნებისმიერი ცხოველთა და მცენარეთა ორგანიზმების ქსოვილების აუცილებელი და მუდმივი შემადგენელი ნაწილია.

მკურნალობის მიზნით ვერცხლის მაღალი დოზების (ხსნარის კონცენტრაციით 30-50 მგ/ლ) ხანგრძლივმა (7-8 წლის განმავლობაში) მიღებამ და, აგრეთვე, ვერცხლის ნაერთებთან მუშაობამ საწარმოო პირობებში, შეიძლება ვერცხლის დაღეჟვა ადამიანის კანში და მისი შეფერილობის ცვლილება - არგირია ("კანის გარუჯვა") გამოიწვიოს, რომელიც ვერცხლის იონების ფოტოქიმიური აღდგენის შედეგებით არის განპირობებული.

არგირიის მოვლენით დაავადებულ პაციენტთა შემოწმებისას, ყველა პაციენტს არგირიის ნიშნით უმეტესი ვირუსული და ბაქტერიული ინფექციების მიმართ მაღალი წინააღმდეგობა დაეკვირვებოდა.

ამრიგად, თანამედროვე შეხედულებების ჭრილში, ვერცხლი განიხილება როგორც შინაგანი ორგანოების და სისტემების ნორმალური ფუნქციონირებისათვის აუცილებელი მიკროელემენტი და, ასევე, როგორც იმუნიტეტის ასამაღლებელი და პათოგენურ ბაქტერიებზე და ვირუსებზე აქტიურად მოქმედი, ძლიერი საშუალება.

ვერცხლის ანტიმიკრობული მოქმედების ფართო სპექტრი, უმეტეს პათოგენურ მიკროორგანიზმების მასთან მდგრადობის უქონლობა, დაბალი ტოქსიკურობა, ვერცხლის აღერგიული თვისებების შესახებ ლიტერატურაში ცნობების უქონლობა და, ასევე, ავადმყოფების მიერ მისი კარგი ამტანობა – მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში ვერცხლის მიმართ გადიდებულ ინტერესს უწყობს ხელს.

ლიტერატურა

References

1. gunia g., svaniZe z. toqsikuri metalebiT agraruli produqtების dabinZurebis meqanizmisa da xarixsis monitoringisa da Sefasebis sakiTxebi. stu-s hmi-is SromaTa krebuli, t.124, 2017, gv.62–67.
2. svanize z, gunia g., zviadaZe u. atmosferoSi mikroelementების Semcvelobის gansazRvris xerxi. Tb., “saqpatenti”, samrewvelo sakuTrebis oficialuri

biuleteni. N3(12), 3(K),1997. <http://opac.sciencelib.ge/cgi-bin/koha/opac-search.pl?q=an:37924>

3. gunia g. atmosferos ekologiuri monitoringis meteorologiuri aspeqtobi. saq. mecn. akad., hidrometeorologiis instituti, Tb. 2005, 265gv.

4. gunia g., svaniZe z. atomizator “kafsula-alis” gamoyeneba atmosferul haerSi tyviis atomur-absorbciuli gansazRvrisTvis. hmi-s Sromebi, t.111, 2007, გვ.194-198.

5. gunia gari. samecniero-kvleviTi samuSaos “kaxeTis regionSi Rrublebze setyvis sawinaaRmdego zemoqmedebis ekologiuri Sedegebis monitoringis sakiTxebis kvleva” daskvniTi angariSi. Hstu-s hidrometeorologiis instituti, 2016, 35 gv.

6. Teissède, P.L., Cabanis, M.T., Champagnol, F. and Cabanis, J.C. Lead distribution in grape berries. Am. J. Enol. Vitic., 45, 1994, pp. 220–228.

7. Declan P Naughton, Andrea Petróczi. Heavy metal ions in wines: meta-analysis of target hazard quotients reveal health risks. *Chemistry Central Journal*, 2008, (30 October 2008).

8. Agostinho Almeida, M. Lourdes Bastos, M. Isabel Cardoso, M. Elisa Soares. Determination of lead and aluminium in port wine by electrothermal atomic absorption spectrometry. - *Journal of Analytical Atomic Spectrometry* 7(8) · December 1992.

9. Cabrera-Vique, C; Teissedre, PL; Cabanis, MT; Cabanis, JC. Manganese determination in grapes and wines from different regions of France. Am. J. Enol.V,51(2),2000, pp.103-107.

რეკონზენტო: თენგიბ ცინცადე, ტექნიკის მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ჰიდრომეტეოროლოგიის ინსტიტუტის დირექტორი.

Garry Gunia, Zizi Svanidze
TO THE QUESTIONS OF MONITORING OF FOOD PRODUCTS POLLUTION BY MICROIMPURITIES

Summary

The paper considers a number of issues of monitoring food contamination with metallic microimpurities of anthropogenic origin, including those obtained as a result of anti-hail effects on clouds.

It is shown, that, developed by the authors, the methods of complex ecological monitoring of natural environment and the atomic absorption method for determining the concentrations of microimpurities allow to estimate with high reliability the technogenic load on the natural environment. In addition, the following issues were considered: - the role of

microimpurities on the pollution of the natural environment and desertification; - the influence of microimpurities, including microimpurities of silver, on the human health; - the main ways of penetration of microimpurities into wine; - ecological problems of works on artificial increase of atmospheric precipitation and anti-hail activities, etc.

It is shown that environmental safety is the main requirement for cloud impact technologies, as well as for any other technologies of impact on nature. Action on one phenomenon or processes should not lead to negative changes in other phenomena and processes. The toxicity of the excess amount of microimpurities is due to the fact that they can replace physiologically necessary metals in living organisms, and their free ions are capable of forming superoxide and hydroxyl radicals, which, in turn, cause damage to lipids, nucleic acids and proteins.

In the work, for the order to facilitate the satisfaction of the requirements established by the state legislation and international obligations in the sphere of environmental protection, scientifically substantiated methodological approaches to effective protection of the natural environment have been developed, which provide essential guarantees for the implementation of the generally accepted principles of sustainable economic development. The research results presented in this work are used in the process of working out theoretical and practical issues aimed at protecting public health, obtaining environmentally friendly food products and improving the ecological state of the natural environment.

The work has ecological, economic, geophysical, meteorological, climatological and hygienic values.

Keywords: ecological monitoring, microimpurities, food products.

Reviewer: Professor, Dr.Sci.Tech.Tengiz Tsintsadze. The director of Hydrometeorological institute of the Georgian technical university.

Гарри Гуниа, Зизи Сванидзе

К ВОПРОСАМ МОНИТОРИНГА ЗАГРЯЗНЕНИЯ ПИЩЕВЫХ ПРОДУКТОВ МИКРОПРИМЕСЯМИ

Резюме

В работе рассмотрен ряд вопросов мониторинга загрязнения продуктов питания металлическими микропримесями антропогенного происхождения, в том числе, полученными в результате противорадиационных воздействий на облака. При этом, показано, что разработанные авторами методы комплексного экологического мониторинга объектов природной среды и атомно-абсорбционный метод определения концентраций микропримесей, позволяют с

высокой достоверностью оценить техногенную нагрузку природной среды. Кроме того, рассмотрены: - роль микропримесей на загрязнение природной среды и на опустынивание; – влияние микропримесей, в том числе микропримесей серебра, на здоровье человека; - основные пути проникновения микропримесей в вино; - экологические проблемы работ по искусственному увеличению атмосферных осадков и противогололедных работ и др.

Показано, что экологическая безопасность является главным требованием к технологиям воздействия на облака также, как и к любым другим технологиям воздействия на природу. Воздействие на одно явление или процесс, не должно приводить к негативным изменениям других явлений и процессов. Токсичность избыточного количества микропримесей обусловлена тем, что они могут замещать физиологически необходимые металлы в живых организмах, а их свободные ионы способны образовывать супероксидные и гидроксильные радикалы, которые, путем перекисного окисления, вызывают повреждение липидов, кислот нуклеина и белков.

В работе, с целью способствования удовлетворения требований, установленных законодательством государства и международными обязательствами в сфере охраны природной среды, проработаны научно обоснованные методологические подходы эффективной охраны природной среды, дающие существенные гарантии для претворения в жизнь общепринятых принципов устойчивого экономического развития.

Представленные в работе результаты исследований используются в процессе проработки теоретических и практических вопросов, направленных на охрану здоровья населения, получение экологически безопасных пищевых продуктов и улучшение экологического состояния природной среды.

Работа имеет экологическое, экономическое, геофизическое, метеорологическое, климатическое и гигиеническое значения.

Ключевые слова: экологический мониторинг, микропримеси, пищевые продукты.

Рецензент: Профессор Тенгиз Цинцадзе, доктор технических наук, директор Гидрометеорологического института Грузинского технического университета.

УДК 355.42.001:351.75

Владимир Бацамут

**МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОГНОЗНЫХ ВЫВОДОВ
ОТНОСИТЕЛЬНО ДИНАМИКИ ОПЕРАТИВНОЙ
ОБСТАНОВКИ НА ТЕРИТОРИИ ВОЗНИКНОВЕНИЯ
ЧЕРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ СОЦИАЛЬНОГО ХАРАКТЕРА**

Разработана методика, позволяющая по временным рядам оценок сложности оперативной обстановки в сфере общественной безопасности, вырабатывать прогнозы ее усложнения, предвидеть возникновение чрезвычайных ситуаций социального характера, обусловленных массовыми противоправными действиями граждан (массовыми акциями протеста), прогнозировать динамику их развития. Методика вырабатывает прогнозы по временным рядам, в которых имеются тенденции, так и по рядам в которых тенденции отсутствуют. Полученные прогнозы позволяют снизить уровень неопределенности в ходе проведения органами войскового управления правоохранительных формирований оперативного планирования и уменьшить уровень субъективизма в их работе.

Ключевые слова: *чрезвычайная ситуация, массовые акции протеста, массовые беспорядки, сложность оперативной обстановки, факторы, показатели (индикаторы), критерии, уровень, прогноз, методика.*

Постановка проблемы. Исходя из задач и функций Национальной гвардии Украины (НГУ) [1, 2], возможностей, ее силы одними из первых привлекаются для обеспечения общественной безопасности (ОБ) при возникновении в стране чрезвычайных ситуаций социального характера (ЧС СХ) регионального и государственного уровней.

С этой целью в кризисном регионе из сил НГУ создается оперативная группировка (ОГ НГУ), которая представляет собой сведенные в единую систему и размещенные (развернутые) соответствующим образом в районе ЧС СХ резервы соединений, частей и подразделений НГУ, управляемые единым органом управления и назначенные для выполнения конкретного объема служебно-боевых задач (СБЗ) в сложившихся условиях. Процесс создания таких группировок неразрывно связан с прогнозированием оперативной (социально-политической) обстановки в кризисном регионе. Ее текущие и прогнозные оценки, характер динамики, являются одними из исходных данных в ходе оперативного планирования органами войскового управления. В месте тем, необходимо отметить, что оперативная обстановка в сфере ОБ, представляет собой динамично изменяемую систему.

Сейчас, во время формирования исходных данных относительно характера и темпов развития кризисной ситуации, в основном используются субъективные оценки (и, в том числе, выработанные группой лиц). Такое состояние дел нельзя назвать удовлетворительным. Подготовленные таким образом исходные данные, в ходе формирования решений на маневр силами гвардии в масштабах некоторого региона, или в масштабах страны в целом, не позволяют снизить уровень неопределенности и, к тому же, могут быть ошибочными.

Возможность возникновения ЧС СХ одновременно в нескольких регионах страны, граничная численность как НГУ, так и других составляющих сил безопасности, входящих в сектор безопасности и обороны Украины, необходимость своевременного реагирования на такие кризисные ситуации достаточным составом сил и средств, требует проведения органами войскового управления гвардии работы по формированию (выработке) действительных прогнозов, описывающих динамику развития оперативной обстановки в потенциально кризисных регионах страны.

Рассмотренная ситуация есть проблемной в теории служебно-боевой деятельности НГУ, решение этой проблемы имеет признаки актуальности и сложности и, поэтому, требует научной разработки.

Целью статьи является изложение методики формирования прогнозных выводов относительно динамики оперативной обстановки на территории возникновения ЧС СХ.

Изложение основного материала. С целью уменьшения уровня неопределенности в процессе подготовки решений по реагированию на ЧС СХ, органам войскового управления НГУ требуется иметь данные по следующим показателям (индикаторам):

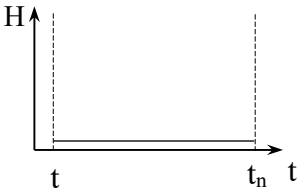
- имеющаяся динамика развития ЧС – усложнение или нормализация оперативной обстановки;
- темпы усложнения/нормализации оперативной обстановки в районе возникновения ЧС;
- наличие тенденций в развитии ЧС, а также их (тенденций) качественная характеристика;
- значения сложности оперативной обстановки на некоторый период (горизонт) прогнозирования;
- граничные периоды (сроки), по истечении которых сложность оперативной обстановки достигнет некоторых значений (уровней) при имеющихся тенденциях и темпах развития ЧС.

В работе [3] автором был разработан подход к оцениванию сложности оперативной обстановки (СОО) в сфере ОБ. Результатом оценивания есть комплексная синтетическая величина, которая

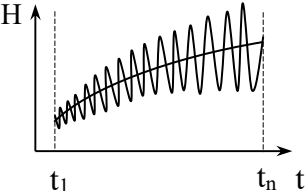
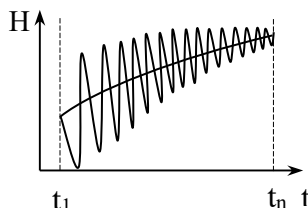
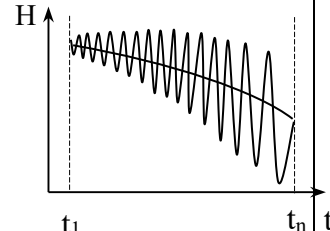
формируется в n -мерном нормированном факторном пространстве (по числу учитываемых элементов оперативной обстановки [4]) и комплексно характеризует текущую оперативную обстановку в районе возникновения ЧС СХ. Значения получаемых оценок определены на интервале $[0;1)$. Накопление оценок с заданной периодичностью позволяет получать часовые ряды таких оценок: $H_1, H_2, H_3, \dots, H_n$, где n – количество наблюдений.

Этап I. В связи с тем, что кризисные ситуации, которые возникают в результате массовых противоправных действий граждан, характеризуются динамикой, некоторой инерционностью в своем развитии, была разработана система представлений и абстракций этих процессов через такую характеристику временных рядов, как тренд (устойчивая закономерность) [5]. С этой целью использована система численных характеристик, которая принята в усовершенствованном методе Фостера-Стюарта [6]. Метод позволяет определить наличие тренда в среднем временного ряда (d), тренда в дисперсии временного ряда (S) и устанавливать характер динамики дисперсии (D) – уменьшается или увеличивается. В совокупности конкретные значения рассмотренных характеристик временных рядов характеризуют намечившуюся динамику в изменениях оперативной обстановки, табл. 1.

Таблица 1 – Сводная таблица значений показателей (индикаторов) и соответствующих им типовых выводов относительно динамики оперативной обстановки в сфере ОБ – система представлений и абстракций

N п /п	Значения показателей (индикаторов)	Типовой вывод относительно динамики оперативной обстановки (представление)	Динамика сложности оперативной обстановки (абстракция схематически)
1	2	3	4
1	$s=0;$ $d=0;$ $t_s < t_{маб};$ $t_d < t_{маб}$ $(t_d = 0)$	В районе наблюдается стабильно спокойная оперативная обстановка – “очень хорошо”.	

Продолжение табл. 1

1	2	3	4
2	$s > 0;$ $d > 0;$ $t_s > t_{mao};$ $t_d > t_{mao};$ $D_1 < D_2$	<p>Наблюдаются устойчивые закономерности в ухудшении оперативной обстановки, которая имеет тенденцию к раскачиванию; динамика негативная – “<i>опасно</i>”.</p>	
3	$s > 0;$ $d > 0;$ $t_s > t_{mao};$ $t_d > t_{mao};$ $D_1 > D_2$	<p>Наблюдаются устойчивые закономерности в обострении оперативной обстановки, которая имеет тенденцию к аккумуляции усилий протестующих на активные действия; динамика негативная – “<i>очень опасно</i>”.</p>	
4	$s > 0;$ $d < 0;$ $t_s > t_{mao};$ $t_d > t_{mao};$ $D_1 < D_2$	<p>Наметились устойчивые закономерности в нормализации оперативной обстановки, однако среди протестующих (активистов) нет единства относительно того, что активные действия необходимо прекращать. Ситуация нестабильная и при любом резонансном событии (необдуманного решения, заявления в СМИ представителей власти, действия и т.д.) может перейти в стадию обострения; динамика позитивная – “<i>хорошо, однако опасно</i>”. Проведение изменений в комплексе правоохранительных мероприятий нецелесообразно.</p>	
5	$s > 0;$ $d < 0;$ $t_s > t_{mao};$ $t_d > t_{mao};$ $D_1 > D_2$	<p>Наметились устойчивые закономерности в нормализации оперативной обстановки, которая характеризуется отсутствием у протестующих желания продолжать дальнейшие</p>	

		<p>активные действия; динамика позитивная – “очень хорошо”. Проводимый комплекс правоохранительных мероприятий выбранный правильно, режим их проведения изменений не требует.</p>	
--	--	---	--

Продолжение табл. 1

1	2	3	4
6	$s > 0;$ $d > 0;$ $t_s < t_{маб};$ $t_d > t_{маб}$	<p>Наблюдаются устойчивые закономерности в обострении оперативной обстановки. Вместе с тем, в действиях протестующих нет согласованности, события развиваются стихийно; динамика негативная – “опасно”.</p>	
7	$s > 0;$ $d < 0;$ $t_s < t_{маб};$ $t_d > t_{маб}$	<p>Наметились устойчивые закономерности в нормализации оперативной обстановки, однако ситуация является неустойчивой, что характеризуется отсутствием согласованности в намерениях (действиях) протестующих; динамика позитивная – “хорошо”. Проводимый комплекс правоохранительных мероприятий выбранный правильно, режим их проведения изменений не требует.</p>	
8	$s > 0;$ $d = 0;$ $t_s < t_{маб};$ $t_d < t_{маб}$ $(t_d = 0)$	<p>Наблюдается бессистемное колебание сложности оперативной обстановки на некотором уровне без явно выраженной динамики относительно ее роста (или уменьшения). Ситуация требует внимания и дальнейшего изучения.</p>	

Приведенные в табл. 1 варианты типовых выводов представляют собой генеральную линию (канву) общих выводов относительно динамики оперативной обстановки в сфере ОБ.

Этап II. Выводы по оцениванию оперативной обстановки всегда неполны, если не содержат прогнозных данных относительно объекта воздействия. В связи с тем, что информацию относительно объекта прогнозирования (СОО в потенциально кризисном районе) можно представлять количественными оценками и накапливать их в виде временных рядов, для выработки прогнозов были применены методы экстраполяции. В основе таких методов лежат следующие допущения [7]: развитие процесса в будущем подчиняется основной тенденции (тренду), которая наблюдалась в прошлом – свойство инерционности исследуемого процесса; исходный временной ряд должен описываться плавной кривой; ряд динамики должен иметь достаточное количество уровней, чтобы четко проявилась тенденция.

Однако, уровни ряда изменяются и тенденция развития процесса спрятана за случайными колебаниями. В связи с этим, временной ряд, описывающий изменения СОО, представляется в виде двух структурных элементов:

$$H_t = U_t + \varepsilon_t, \quad (1)$$

де U_t – тренд (устойчивые систематические изменения СОО на протяжении изучаемого периода времени); ε_t – нерегулярная компонента, обусловленная присутствием случайных колебаний.

Для выделения тренда U_t в исследовании применен метод экспоненциального сглаживания [7]. В методе реализуется принцип дисконтирования данных, который обеспечивает больший вес последним наблюдениям и, соответственно, меньший вес первым наблюдениям. Эта особенность метода стала решающей при его выборе. Так, если на протяжении последних наблюдений процесс развивается спокойно, то значение соответствующего параметра β выбирается с интервала $0,1 \leq \beta \leq 0,5$, в противном случае (при резких изменениях) с интервала $0,5 < \beta \leq 0,8$. Действительно, последние оценки СОО в ряде динамики имеют большую ценность в сравнении с теми, которые находятся в его начале.

Таким образом, результатом применения метода экспоненциального сглаживания есть выделенный с исходного временного ряда оценок СОО тренд $U_1, U_2, U_3, \dots, U_n$, который определяет характер развития исследуемого процесса в будущем.

Этап III. Выделение тренда позволяет перейти к этапу выработки прогнозных оценок СОО за трендовыми моделями. При таком подходе развитие процесса связывают не с некоторым фактором, а только со

временем, как интегральным показателем суммарного воздействия всех факторов [8]: $\tilde{y}_t = f(t)$, где \tilde{y}_t – прогнозная оценка.

Одним из основных вопросов при разработке прогнозов по трендовым моделям есть выбор вида модели: линейная, парабола (2-й, 3-й и т.д. степеней), степенная, логарифмическая и т.д. Вид конкретной модели выбирается в зависимости от характера развития (поведения) исследуемого процесса.

В исследовании, для получения прогнозных оценок сложности оперативной обстановки в сфере ОБ, выбран полином вида: $\tilde{y}_t = a_0 + a_1 t + a_2 t^2$, де a_0 – начальный уровень ряда; a_1 – скорость изменения процесса; a_2 – ускорение в изменениях процесса.

Выбор полинома второй степени объясняется следующими аспектами: во-первых, полином имеет плавную форму, что хорошо соотносится с динамикой СОО в сфере ОБ; во-вторых, динамика СОО в сфере ОБ, на отдельных временных отрезках, может развиваться с некоторой скоростью и ускорением; в-третьих, в общем виде усложнение оперативной обстановки не ограничивается некоторым уровнем (может усложняться и дальше), а полиномиальные функции не имеют границ насыщения. Параметры (a_0, a_1, a_2) многочлена отыскиваются с использование метода наименьших квадратов и метода Гауса.

Трендовая модель дает точечный прогноз на период прогнозирования L . Точечный прогноз является средней оценкой СОО. Поэтому, через доверительный интервал определяется интервальная оценка прогноза:

$$\hat{y}_{t+L} = \tilde{y}_{t+L} \pm \Delta Y, \quad (3)$$

где \tilde{y}_{t+L} – значения точечного прогноза СОО на период прогнозирования L ; ΔY – размеры доверительного интервала.

Величина доверительного интервала зависит от стандартной ошибки аппроксимации временного ряда по трендовой модели, размеров периода прогнозирования, длины ряда, выбранного уровня значимости прогноза. Стандартная ошибка аппроксимации прогнозируемого показателя определяется так [9]:

$$S_{\tilde{y}_t} = \sqrt{\frac{\sum_{t=1}^n (H_t - \tilde{y}_t)^2}{n - k}}, \quad (4)$$

где H_t – оценка СОО в момент времени t , полученная по результатам наблюдений; \tilde{y}_t – прогнозная оценка СОО в момент времени t , полученная по трендовой модели; n – количество наблюдений (длина временного ряда); k – количество параметров трендовой модели.

Доверительный интервал для полинома второй степени определяется так [10]:

$$\Delta Y = t_{\alpha} \cdot S_{\tilde{y}_t} \cdot \sqrt{1 + \frac{t_t^2}{\sum t^2} + \frac{\sum t^4 - 2t_t^2 \sum t^2 + n t_t^4}{n \sum t^4 - (\sum t^2)^2}}, \quad (5)$$

де t_{α} – значения t – статистики Стьюдента для $n - 3$ степеней свободы (три параметра трендовой модели) и выбранного уровня значимости α , ($P = 1 - \alpha$); t_L – размеры периода прогнозирования.

Доверительный интервал есть показателем надежности прогноза.

Точность прогноза определяется средней ошибкой аппроксимации [8]:

$$\bar{\varepsilon} = \frac{1}{n} \cdot \sum_{t=1}^n \left[\frac{|H_t - \tilde{y}_t|}{H_t} \right] \cdot 100 \% , \quad (6)$$

де H_t – оценка СОО в момент времени t , полученная по результатам наблюдений; \tilde{y}_t – прогнозная оценка СОО на момент времени t .

Применяя к показателю (6) критерии, указанные в табл. 2, получают качественные оценки точности прогноза [7]. Таблица 2 – Критерии для получения качественных оценок точности прогноза

№ п /п	$\bar{\varepsilon}$, %	Качественная оценка точности прогноза
1	<10	Высокая
2	10-20	Хорошая
3	20-50	Удовлетворительная
4	>50	Неудовлетворительная

Этап IV. Выводы будут неполными без указывания в них периода времени, который остался до момента достижения прогнозными оценками граничных значений между уровнями СОО, при имеющихся тенденциях и темпах развития ЧС СХ.

Беря во внимание критерий ω для определения уровня сложности оперативной обстановки (УСОО) [11]:

$$\omega: R_i = \begin{cases} \text{УСОО №1 "Обычный", если } 0 \leq \tilde{y}_{t+L} < 0,25; \\ \text{УСОО №2 "Сложный", если } 0,25 \leq \tilde{y}_{t+L} < 0,5; \\ \text{УСОО №3 "Кризисный", если } 0,5 \leq \tilde{y}_{t+L} < 0,75; \\ \text{УСОО №4 "Чрезвычайный", если } 0,75 \leq \tilde{y}_{t+L}; \end{cases} \quad (7)$$

процедуры для определения размеров указанных промежутков времени, будут заключаться в следующем, см. табл. 3.

Таблица 3 – Процедуры определения размеров граничных значений промежутков времени, которые остались до момента достижения прототипными оценками граничных значений между уровнями СОО

Показатели	УСОО№1 "Обычный"	УСОО№2 "Сложный"	УСОО№3 "Кризисный"	УСОО№4 "Чрезвычайный"
Общая характеристика	Общественно-политическая обстановка в стране (регионе) характеризуется как стабильная	Происходят групповые нарушения общественного порядка	Происходят массовые акции протеста, массовые беспорядки	Есть признаки захвата государственной власти, противоправной смены конституционного строя
Органы войскового управления, силы НГУ	Полностью владеют оперативной обстановкой, принимают и успешно реализуют управленческие решения. Личный состав находится в ППД, обучается в соответствии с учебными планами, несет ежедневную службу в плановом режиме	Вынуждены перейти на усиленный режим службы и планировать приведение их в готовность с/д, сосредоточены и развернуты в заданном районе. Непосредственно проводится комплекс мероприятий по созданию в заданном районе (районах) ОГ, НГУ	Находится в усиленном режиме службы. В случае необходимости вводится в действие оперативный план "Волна". Силы и средства созданной ОГ НГУ выполняют задачи по охране общественного порядка и обеспечению ОБ	Вводится в действие правовой режим "чрезвычайного положения". Силы и средства ОГ НГУ, при необходимости, наращиваются. Силы группировки привлекаются для охраны общественного порядка и обеспечения ОБ
Органы государственной власти и местного самоуправления	Находится в режиме обычного функционирования	Вынуждены перейти на усиленный режим функционирования	Находится в усиленном режиме функционирования. Возникли угрозы их функционирования	Находится в усиленном режиме функционирования. Оказались на грани потери управления над обществом (громадой)
Период времени $T_{2 \rightarrow 3}$	Для $L=1, \dots, \bar{L}$ определить значение \tilde{y}_{t+L} . Если $\tilde{y}_{t+L} \geq 0,25$, то $T_{1 \rightarrow 3} = L$, в противном случае: "УСОО №2 не прогнозируется"	Для $L=1, \dots, \bar{L}$ определить значение \tilde{y}_{t+L} . Если $\tilde{y}_{t+L} \geq 0,5$, то $T_{2 \rightarrow 3} = L$, в противном случае: "УСОО №2 не прогнозируется"	Для $L=1, \dots, \bar{L}$ определить значение \tilde{y}_{t+L} . Если $\tilde{y}_{t+L} \geq 0,75$, то $T_{3 \rightarrow 4} = L$, в противном случае: "УСОО №3 не прогнозируется"	
Период времени $T_{2 \rightarrow 3}$				
Период времени $T_{3 \rightarrow 4}$				Для $L=1, \dots, \bar{L}$ определить значение \tilde{y}_{t+L} . Если $\tilde{y}_{t+L} \geq 0,75$, то $T_{3 \rightarrow 4} = L$, в противном случае: "УСОО №4 не прогнозируется"

Этап V. В разных сферах деятельности человека бывает, когда ряды динамики не имеют тенденций. В таких случаях используют вероятностные статистические методы прогнозного оценивания. Такие методы позволяют лишь оценить вероятность того, что значение прогнозируемого процесса (явления), на некоторый период прогнозирования, будет большим или меньшим последнего уровня исходного ряда. Они также являются менее точными.

На практике используется метод, в основе которого лежит закон распределения Пуассона. Смысл метода в следующем [7]:

Шаг 1. Сравнивается каждый последующий уровень временного ряда со значением предыдущего уровня. Знак “+” ставится, когда текущий уровень больше, нежели предыдущий, знак “-” – в противном случае. Первый уровень ряда всегда помечается знаком “-”. Знак “+” свидетельствует о том, сколько периодов времени исследуемый процесс возрастал. Формируется промежуточный ряд серий.

Шаг 2. Строится специальная таблица, которая характеризует виды серий в промежуточном ряду, длину возрастающей серии, частоту повторения возрастающих серий промежуточного ряда, табл. 4.

Таблица 4 – Специальная таблица, що характеризує серії проміжного ряду

№ п /п	Вид серии	Длина возрастающей серии, τ	Частота возрастающей серии, f
1	- + -	1	количество серий такого вида
2	- ++ -	2	количество серий такого вида
3	- +++ -	3	количество серий такого вида
..
9	- +++++++ -	9	количество серий такого вида
..

Шаг 3. По данным таблицы 4, определяется средняя длина возрастающих серий:

$$\bar{\tau} = \frac{\sum \tau \cdot f}{\sum f} \quad (8)$$

Далее определяется интенсивность прерывания возрастающих серий:

$$\lambda = \frac{1}{\bar{\tau}}. \quad (9)$$

Шаг 4. Вероятность возникновения возрастающей, относительно последнего уровня исходного ряда, серии на некотором периоде прогнозирования L отыскивается по закону Пуассона (закон распределения редких событий):

$$P = e^{-\lambda L}, \quad (10)$$

где λ – интенсивность прерывания возрастающих серий; L – размер периода прогнозирования.

Следует отметить, что прогнозная часть выводов, полученная согласно данному методу, является менее информативной нежели та, которая формируется по трендовой модели, однако, все ж таки, позволяет соответствующему командиру (начальнику) составить представление про характер динамики процесса в будущем.

Структурная схема *Методики формирования прогнозных выводов относительно динамики оперативной обстановки на территории возникновения ЧС СХ, обусловленной массовой активностью граждан*, представлена на рис. 1.

Содержание прогнозных выводов, сформированных с использованием разработанной методики, состоит в следующем (вариант):

«На (указать дату) в (указать название населенного пункта) наблюдаются устойчивые закономерности в усложнении оперативной обстановки, которая имеет тенденцию к аккумуляции усилий протестующих на активные действия, динамика негативная – “очень опасно”. Текущая сложность оперативной обстановки составляет 43%, уровень сложности оперативной обстановки №2 – “Сложный (зеленый)”. С доверительной вероятностью 0,95 прогнозное значение сложности оперативной обстановки на следующие сутки составляет 45%, уровень сложности оперативной обстановки №2 – “Сложный (зеленый)”. При сохранении имеющихся темпов усложнения оперативной обстановки, ситуация обострится до уровня №3 “Кризисный (желтый)” на конец 4-ых суток».

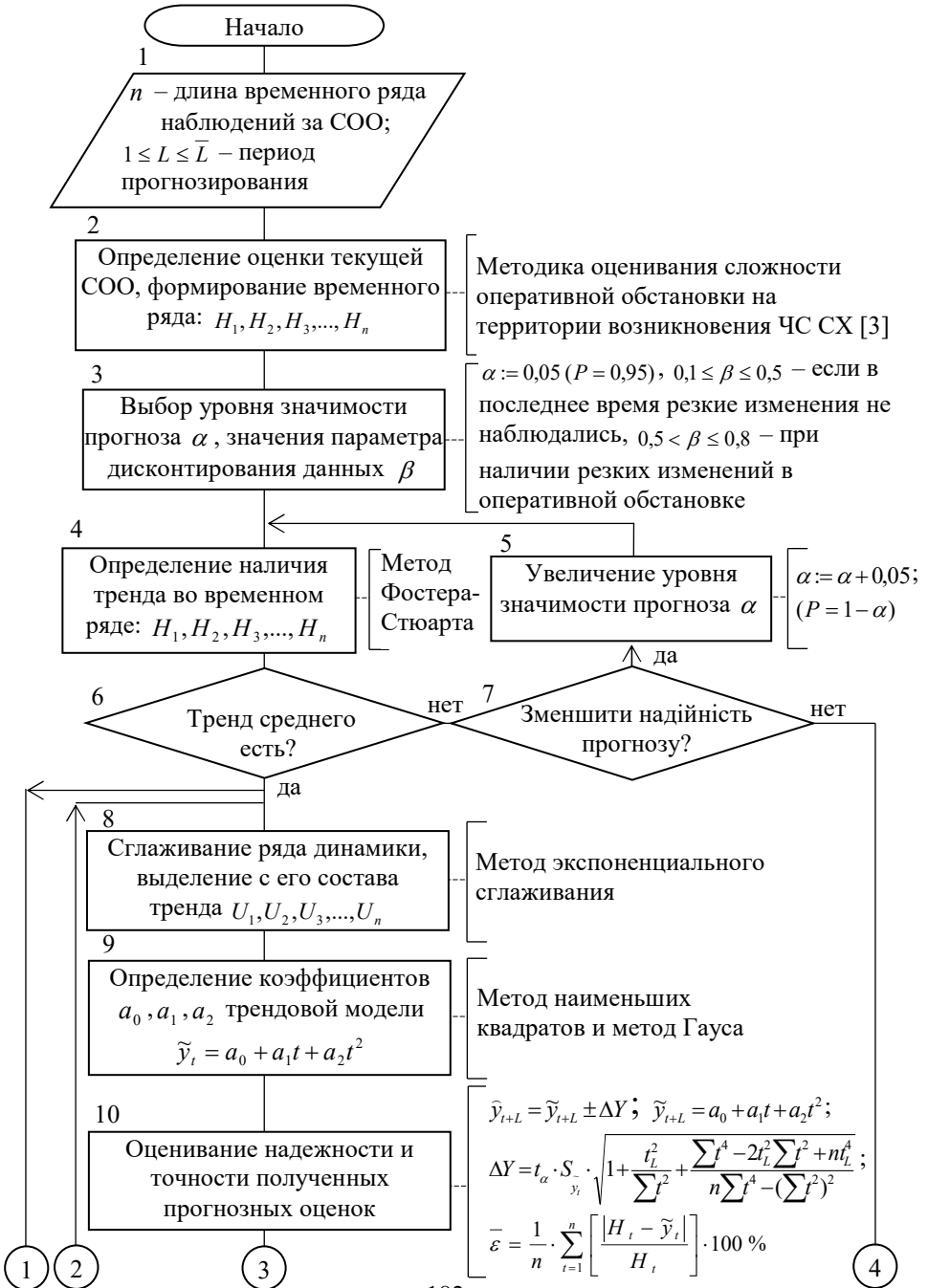

Рис. 1 – Схема методики формирования прогнозных выводов относительно динамики оперативной обстановки на территории возникновения ЧС СХ

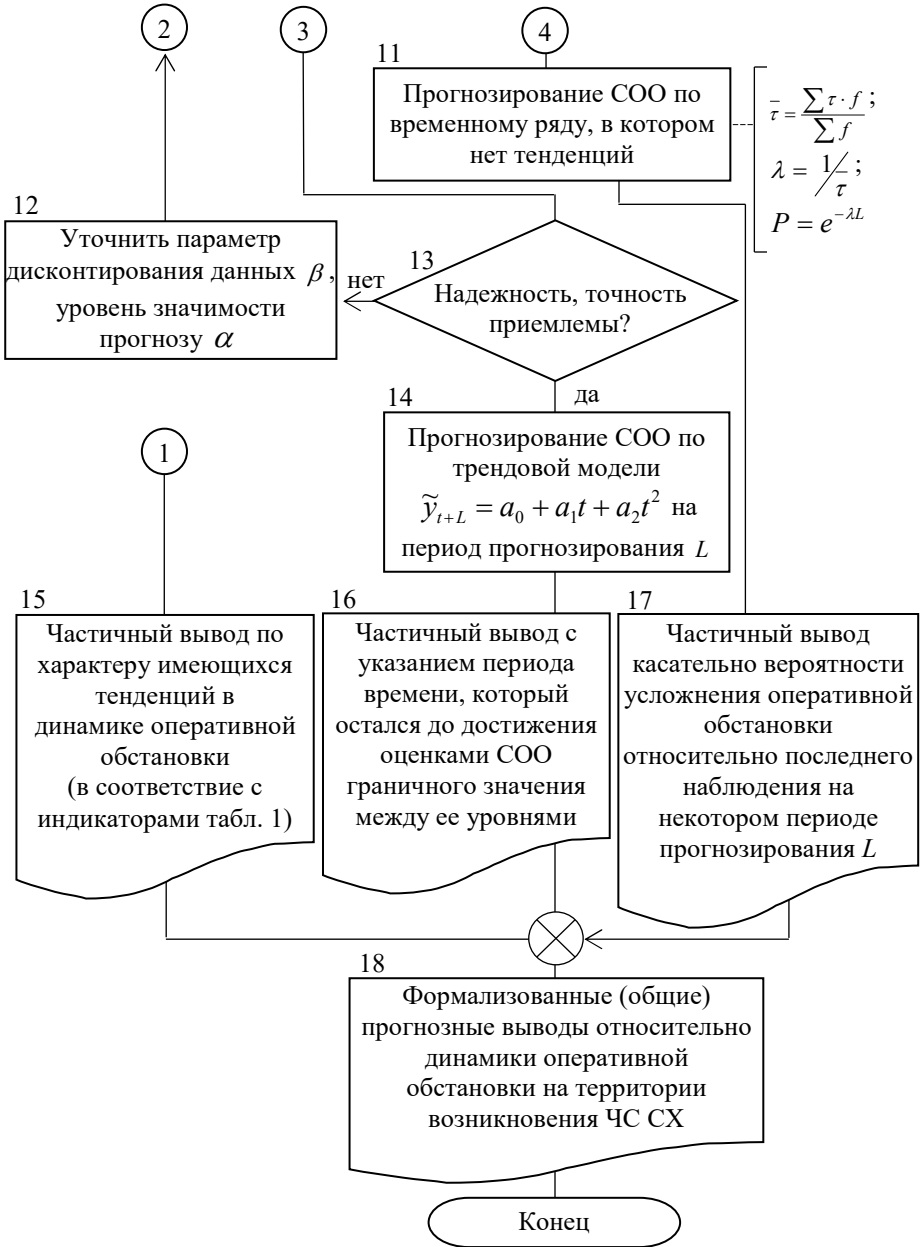

Рис. 1, лист 2

Выводы. Изложенная в статье методика позволяет органам войскового управления гвардии анализировать динамику оперативной обстановки в сфере ОБ по полученным комплексным оценкам СОО, которые накоплены в виде временных динамических рядов. Это, в свою очередь, позволяет использовать известные “классические” методы прогнозирования, формировать прогнозные выводы относительно динамики и темпов развития оперативной обстановки в кризисном регионе страны и, таким образом, избавиться от субъективизма при оценивании оперативной обстановки органами войскового управления. Выработываемые выводы содержат ряд численных и качественных показателей.

Методику целесообразно рассматривать, как элемент информационно-аналитического обеспечения служебно-боевой деятельности НГУ.

Литература

References:

1. Про Національну гвардію України [Текст] : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 48.
2. Про правовий режим надзвичайного стану [Текст] : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 23. – Ст. 176.
3. Бацамут, В. М. Методика оцінювання складності оперативної обстановки, що склалася на території виникнення надзвичайної ситуації соціального характеру [Текст] / В. М. Бацамут // Честь і закон. – 2016. – № 2. – С. 10–18.
4. Бацамут, В. М. Фактори для оцінювання складності оперативної обстановки у разі виникнення надзвичайних ситуацій соціального характеру, зумовлених масовою активністю громадян [Текст] / В. М. Бацамут, Г. А. Дробаха // Честь і закон. – 2016. – № 1. – С. 31–37.
5. Бацамут, В. М. Метод оцінювання складності оперативної обстановки при виникненні в регіоні держави надзвичайної ситуації соціального характеру [Текст] / В. М. Бацамут // Честь і закон. – 2016. – № 4. – С. 17–25.
6. Бацамут, В. М. Підхід до вироблення висновків щодо стану оперативної обстановки у сфері охорони громадського порядку [Текст] / В. М. Бацамут // Системи обробки інформації. – Х. : ХУПС, 2014. – №4 (120). – С. 192–198.
7. Садовникова, Н. А. Анализ временных рядов и прогнозирование [Текст] : учеб. пособие / Н. А. Садовникова, Р. А. Шмойлова. – М.: Моск. гос. ун-т экономики, статистики и информатики, 2001. – 67 с.
8. Орлова, И. В. Экономико-математические методы и модели: компьютерное моделирование [Текст]: учеб. пособие / И. В. Орлова,

В. А. Половников. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Вузовский учебник: ИНФРА-М, 2012. – 478.

9. Татаренко, С. И. Методы и модели анализа временных рядов [Текст]: метод. указания к лаб. работам / С. И. Татаренко. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2008. – 32 с.

10. Четыркин, Е. М. Статистические методы прогнозирования [Текст]: 2-е изд., перераб. и доп. / Е. И. Четыркин. М.: Статистика, 1977. –199 с.

11. Бацамут, В. М. Оцінювання стану оперативної обстановки у сфері охорони громадського порядку [Текст] : монографія / В. М. Бацамут, С. В. Белай. – Х. : Акад. внутрішніх військ МВС України, 2013. – 155 с.

Рецензент: Михаил Медвидь. Доктор экономических наук, старший научный сотрудник Национальной академии Национальной гвардии Украины.

ვლადიმირ ბაცამუტი
საპრობნოზო დასკვნების ფორმირების მეთოდოლოგია
სოციალური ხასიათის საგანგებო სიტუაციათა
წარმოქმნის ტერიტორიაზე ოპერატიული მდგომარეობის
დინამიკის შესახებ

რეზიუმე

შემუშავებულია მეთოდოლოგია, რომელიც საშუალებას იძლევა საზოგადოებრივი უშიშროების სფეროში არსებული ოპერატიული ვითარების სირთულის შეფასებათა დროითი მწკრივების მიხედვით განხორციელდეს მისი გართულების პროგნოზირება, წინასწარ განისაზღვროს სოციალური ხასიათის საგანგებო სიტუაციების წარმოქმნა (პროტესტის მასობრივი აქციებით) და მოხდეს მისი განვითარების დინამიკის პროგნოზირება. მეთოდოლოგია იძლევა პროგნოზს როგორც ტენდენციის შემცველი, ისე ტენდენციის არ მქონე დროითი მწკრივების მიხედვით. მიღებული შედეგები ამცირებს გაურკვევლობის დონეს სამართალდამცავი ფორმირებების სამხედრო სამმართველოს ორგანოების მიერ ოპერატიული დაგეგმვის დროს და ამცირებს სუბიექტივიზმის დონეს მათ საქმიანობაში.

საკვანძო სიტყვები: საგანგებო სიტუაცია, პროტესტის მასობრივი აქციები, მასობრივი უწყესრიგობები, ოპერატიული ვითარების სირთულე, ფაქტორები, მანვენებლები (ინდიკატორები), კრიტერიუმები, დონე, პროგნოზი, მეთოდოლოგია.

რეკენზენტი: მიხეილ მედვიდი, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, უკრაინის ეროვნული გვარდიის ეროვნული აკადემიის უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი

Vladimir Batsamut

METHODOLOGY OF FORECASTING TO THE DYNAMICS OF OPERATIONAL SITUATION ON THE TERRITORY OF AN EMERGENCY SITUATION OF SOCIAL CHARACTER

Summary

A methodology has been developed that allows by time series assessments of the complexity of the operational situation in the sphere of public security, develop forecasts of its complication, foresee emergency social situations caused by massive illegal actions of citizens, and predict the dynamics of their development. The methodology produces forecasts by time series in which trends are observed, and by time series in which there are no trends. The developed forecasts make it possible to reduce the level of uncertainty during the conduct of the operational planning by the military command and control agencies and to reduce the level of subjectivity.

Keywords: emergency situation, mass protests, riots, complexity of the operational environment, factors, indicators, criteria, level, forecast, methodology.

Reviewer: Mikhail Medvid. Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher of National Academy of National Guard of Ukraine.

CONTENTS

PRACTICE OF PUBLIC ADMINISTRATION

Shorena Chumburidze TRADE UNION INFLUENCE ON THE MANAGEMENT SYSTEM-----	5
Svitlana Moroz STATE MANAGEMENT OF HIGHER EDUCATION QUALITY AS AN OBJECT OF DISSERTATIONS' RESEARCHES: ANALYSIS OF THE SUBSTANTIAL ORIENTATION OF SCIENCE RESEARCHES-----	15
Maia Amirgulashvili CIVIL SOCIETY AND MODEL OF PUBLIC-POLITICAL GOVERNANCE-----	24
Artem Hliebnykov THE ROLE OF INSTITUTIONS OF CIVIL SOCIETY IN IMPROVING THE QUALITY OF PUBLIC SERVICES-----	32
Tamaz Machitidze STRENGTH THE ROLE OF PROFESSIONAL EDUCATION IN THE DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL-----	42
Otar Tevdoradze A ROLE OF ORGANS OF LOCAL-GOVERNMENT IN REALIZATION OF SOCIAL POLITICS OF THE STATE-----	50
Nikoloz Midodashvili PARTICIPATION OF STUDENTS IN COLLEGIAL GOVERNING BODIES OF A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION OF GEORGIA-	56

ECONOMIC

Genadi Iashvili, Tinatin Iashvili, Besik Sherazadishvili TIME ACCOUNTING AND CONTROL SYSTEM AS A OPPORTUNITY FOR EFFECTIVE SOLVING OF TASKS-----	66
Mikhail Cherniak EVALUATION OF REGIONAL DEVELOPMENT RESOURCE BASE---	75
Maia Martiashvili IMPROVEMENT OF THE COMPANY'S VALUE-DRIVEN MANAGEMENT IMPROVEMENT-----	85

LAW

Jaba Beradze DEVELOPMENT OF INTERNAL CONTROL SYSTEM AND LEGAL PROVISION IN GEORGIA-----	91
Maryna Dzhafarova ADMINISTRATIVE JUDICIARY WITHIN THE SYSTEM OF ADMINISTRATIVE PROCEDURAL LAW OF UKRAINE-----	99
Elena Saliyenko ROLE OF THE “BALANCED SCORECARD” CONCEPT IN THE PROCESS OF RESOLVING CONFLICTS BETWEEN THE LEGISLATIVE AND EXECUTIVE POWERS IN UKRAINE-----	108

STATE AND RELIGION

Bohdan Zavidniak PHILO’S 19-20 TH CENTURY CRITICS. M. MURETOW, V. IVANITZKIJ ET AL.: THE REVIEW OF THE FOUNDATION OF PHILONIC’S WORKS-----	119
Sergei Sannikov DIACHRONIC STUDY OF LOCAL REFORM ACTIVITIES IN SACRAMENTAL DISCOURSE-----	132

SOCIETY

Levan Jgarkava, David Leladze INNOVATIVE TEACHING OF PUBLIC ADMINISTRATION AS A RESULT OF FOCUSED THINKING ABOUT PROBLEMS AND NEEDS-	146
--	-----

PRACTICE

Garry Gunia, Zizi Svanidze TO THE QUESTIONS OF MONITORING OF FOOD PRODUCTS POLLUTION BY MICROIMPURITIES-----	158
Vladimir Batsamut METHODOLOGY OF FORECASTING TO THE DYNAMICS OF OPERATIONAL SITUATION ON THE TERRITORY OF AN EMERGENCY SITUATION OF SOCIAL CHARACTER-----	171

СОДЕРЖАНИЕ

ПРАКТИКА ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Шорена Чумбуридзе
ВЛИЯНИЕ ПРОФСОЮЗНЫХ ОРГАНИЗАЦИИ В СИСТЕМЕ
УПРАВЛЕНИЯ----- 5

Светлана Мороз
ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ ВЫСШЕГО
ОБРАЗОВАНИЯ КАК ОБЪЕКТ ДИССЕРТАЦИОННЫХ
ИССЛЕДОВАНИЙ: АНАЛИЗ СОДЕРЖАТЕЛЬНОЙ
НАПРАВЛЕННОСТИ НАУЧНЫХ ПОИСКОВ----- 15

Мана Амиргულაშვილი
МОДЕЛЬ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА И ПУБЛИЧНОГО
ПОЛИТИЧЕСКОГО ПРАВЛЕНИЯ----- 24

Артем Хлебников
РОЛЬ ИНСТИТУТОВ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В
ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА ПУБЛИЧНЫХ УСЛУГ----- 32

Тамаз Мачитидзе
УСИЛЕНИЕ РОЛИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В
РАЗВИТИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА----- 42

Отар Тевдорაძე
РОЛЬ ОРГАНОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В
РЕАЛИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА----- 50

Николоз Мидодაშვილი
УЧАСТИЕ СТУДЕНТОВ В КОЛЛЕГИАЛЬНЫХ ОРГАНАХ
УПРАВЛЕНИЯ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ ГРУЗИ----- 56

ЭКОНОМИКА

Геннадий Яшвили, Тинатин Яшвили, Бесик Шеразадишвили
СИСТЕМА ОТСЛЕЖИВАНИЯ И КОНТРОЛЯ ВРЕМЕНИ КАК
СРЕДСТВО ЭФФЕКТИВНОГО РЕШЕНИЯ ЗАДАЧ----- 66

Михаил Черняк
ОЦЕНИВАНИЕ РЕСУРСНОЙ БАЗЫ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ----- 75

Майя Мартиашვილი
ВОПРОСЫ ОРИЕНТИРОВАННЫЕ НА УВЕЛИЧЕНИЕ И
УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЦЕННОСТЕЙ КОМПАНИИ----- 85

ПРАВО

Джаба Берадзе
РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ ВНУТРЕННЕГО КОНТРОЛЯ И ПРАВОВОГО
ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ГРУЗИИ----- 91

Марина Джафарова
АДМИНИСТРАТИВНОЕ СУДОПРОИЗВОДСТВО В СИСТЕМЕ
АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ПРАВА
УКРАИНЫ----- 99

Елена Салиенко
РОЛЬ КОНЦЕПЦИИ «BALANCED SCORECARD» В ПРОЦЕССЕ
РАЗРЕШЕНИЯ КОНФЛИКТОВ МЕЖДУ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ И
ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТЬЮ В УКРАИНЕ----- 108

ГОСУДАРСТВО И РЕЛИГИЯ

Богдан Завидняк
ФИЛОЛОВЕДЫ XIX-XX ВЕКА М. МУРСТОВ, В. ИВАНИЦКИЙ И
ДР.: РАССМОТРЕНИЕ ОСНОВНЫХ ФИЛОЛОВЕДЧЕСКИХ ТРУДОВ 119

Сергей Санников
ДИАХРОННЫЙ ВЗГЛЯД НА ЛОКАЛЬНЫЕ РЕФОРМАЦИОННЫЕ
ПРОЦЕССЫ В САКРАМЕНТАЛЬНОМ ДИСКУРСЕ----- 132

ОБЩЕСТВО

Леван Джгаркава, Давид Леладзе
ИННОВАЦИОННОЕ ПРЕПОДАВАНИЕ ПУБЛИЧНОГО
УПРАВЛЕНИЯ КАК РЕЗУЛЬТАТ ЦЕЛЕНАПРАВЛЕННОГО
РАЗМЫШЛЕНИЯ О ПРОБЛЕМАХ И ПОТРЕБНОСТЯХ----- 146

ПРАКТИКА

Гарри Гунна, Зизи Сванидзе
К ВОПРОСАМ МОНИТОРИНГА ЗАГРЯЗНЕНИЯ ПИЩЕВЫХ
ПРОДУКТОВ МИКРОПРИМЕСЯМИ----- 158

Владимир Бацамут
МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОГНОЗНЫХ ВЫВОДОВ
ОТНОСИТЕЛЬНО ДИНАМИКИ ОПЕРАТИВНОЙ ОБСТАНОВКИ НА
ТЕРИТОРИИ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЧЕРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ
СОЦИАЛЬНОГО ХАРАКТЕРА----- 171

ავტორები

მაია ამირგულაშვილი	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
ვლადიმერ ბაცამუტი	ტექნიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი, უკრაინის ეროვნული გვარდიის ეროვნული აკადემიის დოქტორანტი (უკრაინა)
ჯაბა ბერაძე	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
გარი გუნია	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ჰიდრომეტეოროლოგიის ინსტიტუტის ბუნებრივი გარემოს დაბინძურების მონიტორინგისა და პროგნოზების განყოფილების მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი, გეოგრაფიის მეცნიერებათა დოქტორი, ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი.
ბოგდან ზავინინიაკი	ფილოსოფიის მეცნიერებათა კანდიდატი, ლეოვის უკრაინული კათოლიკური უნივერსიტეტის ფილოსოფიის კათედრის დოცენტი. (უკრაინა)
ოთარ თევდორაძე	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
გენადი იაშვილი	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
თინათინ იაშვილი	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
დავით ლელაძე	საჯარო მმართველობის დოქტორი
მაია მარტიაშვილი	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
თამაჰ მახიტაძე	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
ნიკოლოზ მიდოდაშვილი	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
სვეტლანა მოროზი	სახელმწიფო მართვის მეცნიერებათა კანდიდატი, უკრაინის სამოქალაქო დაცვის ეროვნული უნივერსიტეტის სასაწავო-სამეცნიერო-საწარმოო ცენტრის უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი. (უკრაინა)

ელენე სალიენკო	სახელმწიფო მართვის მეცნიერებათა კანდიდატი, უკრაინის შსს ეროვნული გვარდიის ეროვნული აკადემიის სოციალურ-ჰუმანიტარული დისციპლინების კათედრის დოცენტი, (უკრაინა)
სერგეი სანნიკოვი	მ.პ.დრაგომანოვის სახ. ეროვნული პედაგოგიური ინსტიტუტის რელიგიების შემსავლელი ცენტრის უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი, ღვთისმეტყველების მეცნიერებათა კანდიდატი. (უკრაინა)
ზიზი სვანიძე	საქართველოს ეკოლოგიის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ქიმიური ტექნოლოგიისა და მეტალურგიის ფაკულტეტის მთლიანი პროფესორი.
მარინა ჯაფაროვა	მარინა ჯაფაროვა იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი, შინაგან საქმეთა ხარკოვის ეროვნული უნივერსიტეტის № 3 ფაკულტეტის ადმინისტრაციული სამართლისა და პროცესის კათედრის დოცენტი. (უკრაინა)
ლევან ჯღარკავა	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საჯარო მმართველობის მიმართულების IV კურსის სტუდენტი
არტიომ ხლებნიკოვი	უკრაინის პრეზიდენტთან არსებული სახელმწიფო მართვის ხარკოვის რეგიონალური ინსტიტუტის სახელმწიფო მართვის პოლიტოლოგიისა და ფილოსოფიის ასპირანტი. (უკრაინა)
შორენა ჭუმბურიძე	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
მიხეილ ჩერნიაკი	ხარკოვის საოლქო ადმინისტრაციის თავჯდომარის მოადგილე, უკრაინის პრეზიდენტთან არსებული სახელმწიფო მართვის ხარკოვის რეგიონალური ინსტიტუტის სახელმწიფო მართვის პოლიტოლოგიისა და ფილოსოფიის ასპირანტი. (უკრაინა)
ბესიკ შერაზადიშვილი	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი

AUTHORS

- Maia Amirgulashvili
Vladimir Batsamut
Professor, Georgian Technical University
Candidate of Technical Sciences, Senior
Researcher, Doctoral Candidate of National
Academy of National Guard of Ukraine, (Ukraine)
- Jaba Beradze
Shorena Chumburidze
Mikhail Cherniak
Doctoral Candidate, Georgian Technical University
Doctoral Candidate, Georgian Technical University
Vise-Head of Kharkiv Regional State
Administration, post-graduate student of Political
Science and Philosophy Chair of Kharkiv Regional
Institute for Public Administration of National
Academy for Public Administration under the
President of Ukraine. (Ukraine)
- Garry Gunia
The Chief Scientific Collaborator of Department of
the Forecast and Monitoring of Pollution of an
Environment of Institute of Hydrometeorology of
the Georgian Technical University, the Doctor of
Geographical Sciences, the Ph.D. in Physics and
Mathematics Sciences.
- Maryna Dzhafarova
Assistant professor of administrative law and
procedure department of the Faculty No. 3 of
Kharkiv National University of Internal Affairs
Candidate of law sciences.
- Artem Hliebnykov
Post-graduate student of Political Science and
Philosophy Chair of Kharkiv Regional Institute for
Public Administration of National Academy for
Public Administration under the President of
Ukraine. (Ukraine)
- Genadi Iashvili
Tinatin Iashvili
Levan Jgarkava
Professor, Georgian Technical University
Professor, Georgian Technical University
The fourth year student of the direction of Public
Administration of the Georgian Technical
University
- David Leladze
Tamaz Machitidze
Maia Martiashvili
Nikoloz Midodashvili
Svitlana Moroz
Doctor of Public Administration
Doctoral Candidate, Georgian Technical University
Doctoral Candidate, Georgian Technical University
Doctoral Candidate, Georgian Technical University
Candidate of Public Administration (PhD), Senior
Research Officer of Training Research and
Production Center of National University of Civil
Protection of Ukraine. (Ukraine)
- Elena Saliyenko
PhD in Public Administration, associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian
Disciplines of the national Academy of the national
guard of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.
(Ukraine)

Sergei Sannikov	Senior Research Fellow at Center for the Study of Religions, National Pedagogical Dragomanov University, Candidate of Theology. (Ukraine)
Besik Sherazadishvili
Zizi Svanidze	Assistant-Professor, Georgian Technical University
The academician of Academy of Ecological sciences of Georgia, Dr.Sci.Tech., the professor, the full professor of faculty of chemical technologies and metallurgy of the Georgian technical university.
Otar Tevdoradze
Bohdan Zavidniak	Doctoral Candidate, Georgian Technical University
Candidate of Philosophy Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophy at the Ukrainian Catholic University of Lviv. (Ukraine)

АВТОРЫ

Майя Амиргулашвили	Профессор Грузинского технического университета
Владимир Бацамут	Кандидат технических наук, старший научный сотрудник, докторант Национальной академии Национальной гвардии Украины (Украина)
Джаба Берадзе	Докторант Грузинского технического университета
Гуния Гарри	Доктор географических наук, кандидат физико-математических наук, главный научный сотрудник отдела мониторинга и прогнозов загрязнения природной среды Института гидрометеорологии Грузинского технического университета.
Леван Джгаркава	Студент IV курса направления государственного управления Грузинского технического университета
Марина Джафарова	Кандидат юридических наук, доцент кафедры административного права и процесса факультета № 3 Харьковского национального университета внутренних дел, (Украина)
Богдан Завидняк	Кандидат философских наук, доцент кафедры философии Львовского Украинского католического университета. (Украина)
Давид Леладзе	Доктор государственного управления
Маия Мартиашвили	Докторант Грузинского технического университета
Тамаз Мачитидзе	Докторант Грузинского технического университета
Николоз Мидодашвили	Докторант Грузинского технического университета
Светлана Мороз	Кандидат наук по государственному управлению, старший научный сотрудник учебно-научно-производственного центра Национального университета гражданской защиты Украины. (Украина)
Сергей Санников	Старший научный сотрудник Центра изучения религий НПУ им. М. П. Драгоманова, кандидат богословских наук. (Украина)
Елена Салиенко	Кандидат наук по государственному управлению, доцент кафедры социально-гуманитарных дисциплин НАНГУ МВД Украины, (Украина)

Зизи Сванидзе	Акад. Академии Экол.наук Грузии, д-р технич.наук, проф., проф. фак-та химич.технологий и металлургии грузинского технического университета.
Отар Тевдორадзе	Докторант Грузинского технического университета
Михаил Черняк	Заместитель председателя Харьковской областной государственной администрации, аспирант кафедры политологии и философии Харьковского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, (Украина)
Шорена Чумбуридзе	Докторант Грузинского технического университета
Бесик Шеразадишвили	Асистент-Профессор Грузинского технического университета
Артем Хлебников	Аспирант кафедры политологии и философии Харьковского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, (Украина)
Геннадий Яшвили	Профессор Грузинского технического университета
Тинатин Яшвили	Профессор Грузинского технического университета

ქურნალის რეკოლეგია

ნანა ავალიანი	ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს მრჩეველი (საქართველო)
რუიბერ ანდრესენი	ბერლინის უნივერსიტეტის პროფესორი ეკონომიკის დარგში, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორი (გერმანია)
მეუფე აბრამი (ბარამელი)	დასავლეთ ევროპის მიტროპოლიტი (საქართველო)
ვებენი ბარათაშვილი	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, ეკონომიკისა და ბიზნესის მართვის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი (საქართველო)
ბიორბი ბალათურია	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი (საქართველო)
ოთარ ბალათურია	პასუხისმგებელი მდივანი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი (საქართველო)
რასა ბელიკაძე	ვიტაუტას დიდის უნივერსიტეტის პროფესორი (ლიტვა)
ანასტასია ბანიჩი	რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ცენტრალური აზიის, კავკასიისა და ურალ-ვოლგისპირეთის შემსწავლელი ცენტრის მეცნიერ-მუშაკი, დოცენტი (რუსეთი)
იური ბორიძე	მოსკოვის ენერგეტიკული ინსტიტუტის პროფესორი (რუსეთი)
ვასტანბ გურული	ივანე ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი (საქართველო)
შოთა ღოღონაძე	მთავარი რედაქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, (საქართველო)
ელენ ღრაკე	ევროპის საბჭოს ექსპერტი (საფრანგეთი)
პარალ შერტი	სორბონას უნივერსიტეტის „პარი-8“-ის პროფესორი ინფორმატიკის დარგში (საფრანგეთი)
ბენადი იაშვილი	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, საჯარო მმართველობისა და ელექტრონული ბიზნესის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი (საქართველო)
სერჯო კამიზი	“ლა საპინმა“-ს უნივერსიტეტის პროფესორი (იტალია)

რინარდ მასი	ნოტრდამის უნივერსიტეტის პროფესორი (ნიდერლანდების სამეფო)
მიხაილო მემვიდი	უკრაინის ეროვნული გვარდიის ეროვნული აკადემიის უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი (უკრაინა)
როინ მებრემელი	აკადემიკოსი. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი (საქართველო)
იოჰიკა მიცუი	იოკოჰამას ეროვნული უნივერსიტეტის პროფესორი (იაპონია)
ბაღრი ნაკაშიძე	მ. ლომონოსოვის სახელობის მოსკოვის უნივერსიტეტის სახელმწიფო მართვის ფაკულტეტის პროფესორი (რუსეთი)
ლიზავეტა ქახანიანი	კანზასის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი (ამერიკის შეერთებული შტატები)
ბუდი ნურანი რუჰანა	პაჯაჯარანის უნივერსიტეტის პროფესორი. (ინდონეზია)
რამონ კიტრო-სუარესი	ევროპის საბჭოს ექსპერტი (ესპანეთი)
ბერტ სურმიულენი	დოქტორი, ლოჯისტიკური კომპანიის პრეზიდენტი (გერმანია)
ქეთი ძოძრაშვილი	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, ადმინისტრაციის ხელმძღვანელი (საქართველო)
ოთარ ძოჩორაძე	მთავარი რედაქტორის მოადგილე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი (საქართველო)
რუსუღან ქუთათელაძე	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, (საქართველო)
მაია ჩხეიძე	საქართველოს უნივერსიტეტის პროფესორი (საქართველო)
ვიანესლავ მიუნძიუკი	უკრაინის პრეზიდენტთან არსებული სახელმწიფო მართვის ეროვნული აკადემიის ხარკოვის რეგიონალური ინსტიტუტის პროფესორი, პოლიტოლოგიისა და ფილოსოფიის კათედრის გამგე. (უკრაინა)
ია ხუბაშვილი	ივანე ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი (საქართველო)
ენდრიუ ლინუქს ჰარლინგსი	კინგსკოლეჯის პროფესორი (დიდი ბრიტანეთი)

EDITORIAL BOARD

NANA AVALIANI	PhD of History, adviser Ministry of Foreign affairs of Georgia (Georgia)
RUDIGER ANDRESEN	Professor of Economics of Berlin University, Doctor of Honour of Georgian Technical University (Germany)
His Eminence ABRAHAM (GARMELIA)	Metropolitan of Western Europe (Georgia)
EVGENI BARATASHVILI	Professor of Georgian Technical University, Head of Department of Economics and Business Management (Georgia)
GIORGI BAGATURIA	Professor of Georgian Technical University (Georgia)
OTAR BAGATURIA	Responsible Editor, Associate Professor of Georgian Technical University (Georgia)
RASA BELOKAITE	Professor of the University of Vitautas the Great (Litva)
MAIA CHKHEIDZE	Professor of University of Georgia (Georgia)
ELUN DRUCKE	Expert of European Council (France)
SHOTA DOGONADZE	Chief Editor, Professor of Georgian Technical University, (Georgia)
VIACHESLAV DZIUNDZIUK	Professor of Kharkiv Regional Institute of Public Administration of National Academy of Public Administration attached to the Office of the President of Ukraine. Head of Political Science and Philosophy Chair. (Ukraine)
ANASTASIA GANICH	Docent, Scientific worker of Central Asia, Caucasus and Ural-Volga researcher center of the Avcademy of Sciences of Russia (RF)
YURI GORITSKIY	Professor of Moscow Power Engineering Institute (RF)
VAKHTANG GURULI	Professor of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University (Georgia)
ANDRU LENUKS HARDINGS	Professor of King's college (UK)
GENADI IASHVILI	Professor of Georgian Technical University, Head of the Public Administration and Electronic Business Department (Georgia)
SERGIO CAMIZ	Professor of the University of Roma „La Sapienza“ (Italia)
KETI KOKRASHVILI	Professor of Georgian Technical University, Head of the Administration (Georgia)
OTAR KOCHORADZE	Deputy Editor-in-Chief, Professor of Georgian Technical University (Georgia)

IA KHUBASHVILI	Professor of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University (Georgia)
RUSUDAN KUTATELADZE	Professor of Georgian Technical University, (Georgia)
RICHARD MAAS	Professor of the University of Notrdam (The Netherlands)
MYKHAILO MEDVID	Senior Researcher of National Academy of National Guard of Ukraine. (Ukraine)
ROIN METREVELI	Academician. Vice President of Georgian Academy of Sciences (Georgia)
IOSHIKA MITSUI	Professor of National University of Yokohama (Japan)
BADRI NAKASHIDZE	Professor of M.Lomonosov Moscow State University (RF)
RAMON PIETRO-SUARES	Expert of European Council (Spain)
BUDI NURANI RUCHJANA	Professor of the University of Padjadjaran (Indonesia)
GERT SURMIULEN	Doctor, preident of Logistic company (Germany)
LIZAVETA DJAKHANINA	Professor of Kansas State University (USA)
HARALD WERTZ	Professor of Informatics of Sorbona University "Pari-8" (France)

РЕДКОЛЛЕГИЯ

НАНА АВАЛИАНИ	Советник МИД Грузии, доктор исторических наук (Грузия)
Владыко АВРААМ (ГАРМЕЛИЯ)	Митрополит Западной Европы (Грузия)
РУДИГЕР АНДРЕСЕН	Профессор экономики Берлинского университета, почетный доктор Грузинского технического университета (Германия)
ГЕОРГИЙ БАГАТУРИЯ	Профессор Грузинского технического университета (Грузия)
ОТАР БАГАТУРИЯ	Ответственный секретарь, Ассоциированный профессор Грузинского технического университета (Грузия)
ЕВГЕНИЙ БАРАТАШВИЛИ	Профессор Грузинского технического университета, руководитель департаментга экономики и управления бизнесом (Грузия)
РАСА БЕЛОКАЙТЕ	Профессор университета Витаутаса Великого (Литва)
ХАРАЛЬД ВЕРТЦ	Профессор информатики Сорбонского университетета «Пари-8» (Франция)
АНАСТАСИЯ ГАНИЧ	Доцент, научный сотрудник исследовательского центра Центральной Азии, Кавказа и Урал-привольжия АН РФ (РФ)
ЮРИЙ ГОРИЦКИЙ	Профессор Московского энергетического института (РФ)
ВАХТАНГ ГУРУЛИ	Профессор Тбилисского государственного университета им. Ив.Джавахишвили (Грузия)
ЕЛУН ДРАКЕ	Эксперт Совета Европы (Франция)
ШОТА ДОГОНАДZE	Главный редактор, профессор Грузинского технического университета, (Грузия)
ВЯЧЕСЛАВ ДЗЮНДЗЮК	Профессор Харьковского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, заведующий кафедрой политологии и философии. (Украина)
СЕРДЖИО КАМИЗ	Профессор Римского Университета «Ла Сапиенза» (Италия)

КЕТЕВАН КОКРАШВИЛИ	Профессор Грузинского технического университета, глава администрации университета (Грузия)
ОТАР КОЧОРАДЗЕ	Заместитель главного редактора, профессор Грузинского технического университета (Грузия)
РУСУДАН КУТАТЕЛАДЗЕ	Профессор Грузинского технического университета, (Грузия)
РИЧАРД МААС	Профессор университета Нотрдам (Нидерланды)
МИХАЙЛО МЕДВИДЬ	Старший научный сотрудник Национальной академии Национальной гвардии Украины (Украина)
РОИН МЕТРЕВЕЛИ	Академик. Вице-президент АН Грузии (Грузия)
ИОШИКА МИЦУИ	Профессор национального университета Йогогамы (Япония)
БАДРИ НАКАШИДЗЕ	Профессор МГУ им. М.Ломоносова (РФ)
РАМОН ПЬЕТРО-СУАРЕС	Эксперт Совета Европы (Испания)
БУДИ НУРАНИ РУЧДЖАНА	Профессор университета Паджанджаран (Индонезия)
ГЕРТ СУРМЮЛЕН	Доктор, президент логистической компании (Германия)
ИЯ ХУБАШВИЛИ	Профессор Тбилисского государственного университета им. Ив.Джавахишвили (Грузия)
МАЙА ЧХЕИДЗЕ	Профессор Университета Грузии (Грузия)
ЛИЗАВЕТА ЖАХАНИНА	Профессор государственного университета Канзас (США)
ЭНДРЮ ЛЕНУКС ХАРДИНГС	Профессор кингсколледжа (Великобритания)
ГЕННАДИЙ ЯШВИЛИ	Профессор Грузинского технического университета, руководитель департамента публичного управления и электронного бизнеса (Грузия)

ქურნალის ტექნიკური რედაქტორი: ზურაბ ჯიშკარიანი
Технический редактор журнала: Зураб Жишкарняни
Technical Editor: Zurab Jishkariani